

L'oposició
universitaria
al franquisme
València 1939-1975

DIRECCIÓ I TEXT: BENITO SANZ DÍAZ • DIRECCIÓ TÈCNICA: MA. FERRANDA MARTÍ CAMPOY

VNIVERSITAT VALÈNCIA

Departament de Dret Constitucional,
Ciència Política i de l'Administració

 Facultat de Dret

L'oposició universitària al franquisme València. 1939-1975

Direcció i text: Benito Sanz Díaz

Direcció tècnica: Ma. Ferranda Martí Campoy

VNIVERSITAT VALÈNCIA

 Facultat de Dret

Departament de Dret Constitucional,
Ciència Política i de l'Administració

**Memorial
Democrático
23 de Abril**
ASOCIACIÓN PARA LA MEMORIA
HISTÓRICA UNIVERSITARIA

Dedicatòria

Dedique aquesta obra a Amparo Momparler Pechuan i en especial als meus fills, David i Patricia, amb el desig que ells sols coneguen una dictadura als llibres d'història.

Agraesc a tots els demòcrates i protagonistes de la lluita contra la dictadura franquista les experiències i els testimonis que m'han donat i que m'han permès recuperar part de la memòria històrica del nostre passat recent.

Benito Sanz Díaz

Agraïments:

Maria Jesús Pérez Paz, Silvia Clavel, Arxiu *Levante-EMV*, Arxiu *Las Provincias*, Arxiu *Cartelera Turia*, Pep Montaner, Rafael Fernández, José Sanz Díaz, Ricardo Muñoz Suay, J. L. Santos, Julio Marín Pardo, V. Lluç, F. Codonyer, J. Galan, Pedro Zamora, J. Rodrigo, E. de Manuel, Josep Ma. Felip, R. Fla, J. A. Noguera, Damià Mollà, Vicent Cuñat, M. Ros, José Luis Beunza, J. Millas, Judith Hernández, Vicent Álvarez.

Edició:

Servei d'Informació a l'Estudiant-DISE. Vice-rectorat d'Estudiants. Universitat de València.
Av. de Blasco Ibáñez, 13
46010 València

Direcció tècnica:

Ma. Ferranda Martí Campoy

Direcció i text:

Benito Sanz Díaz

Col·laboradors:

Josep M. Balaguer, Marc Borràs, Víctor Fuentes Prósper, Vicent Gabarda, Manuel García, María Jesús García Mateu, Vicente Garrido Mayol, Enrique Herreras, José Honorubia, Empar Marco, Joaquín Martín Cubas, Miquel Nadal, Nello Pellicer, Francesc Pérez Moragón, Ester Pinter, Ramir Reig, Sergio I. Rodríguez, Ramon I. Rodríguez Bello, Vicent L. Salavert, Eva Terol.

Col·laboradors gràfics:

Miguel Lorenzo, Paco López, J. V. Rodríguez

Assessorament lingüístic:

Tomás Belaire, Pasqual Alapont, Màrius Sancho i Servei de Normalització Lingüística de la Universitat de València

Disseny editorial:

Tomás Gorria Ortega

Fotomecànica i impressió:

Gràfiques Papallona

ISBN: 84-370-2336-X

L'oposició universitària al franquisme València 1939-1975 és una obra en fascicles distribuïts per la revista DISE des d'abril de 1995 a abril 1996.

Un texto ampliado de *L'oposició Universitària al franquisme. València. 1939-1975*, en castellano, se publicó con el título *Rojos y demócratas. La oposición al franquismo en la Universidad de Valencia. 1939-1975* [Valencia 2002]. Editado por CC.OO. del PV y la Fundación FEIS, junto con la editorial Albatros. Prólogo de Joan Sifre -secretario general de CCOOPV- y Ramiro Reig, y cuyo autor es Benito Sanz Díaz (benito.sanz@uv.es).

Puede consultarse y descargarse en digital:

<http://www.pv.ccoo.es/> Libros libres,

y también en La Fundació d'Estudis i Iniciatives Sociolaborals

<http://feis.pv.ccoo.es/index.php/category/libros/>

2.ª Edición facsímil

ISBN: 978-84-370-9122-8

Depósito legal: V. 981 - 2013

Imprime:

www.graficas-soler.com

Presentación

“Aquellos que no pueden recordar el pasado están condenados a repetirlo”
Jorge Santayana

LA Universitat de València presenta, des del 13 de març fins a l'1 de setembre de 2013, a la Sala Acadèmia i Estudi General - La Nau, l'exposició «**Memòria i vigència d'un compromís. Universitaris contra la dictadura**», una exposició a càrrec del Vicerectorat de Cultura i Igualtat de la Universitat de València, produïda per la Fundació General de la Universitat de València, en col·laboració amb la *Unitat d'Igualtat*, l'*Institut Universitari d'Estudis de la Dona*, la *Delegació del Rector per a Estudiants* i l'*Associació Memorial Democràtic 23 d'abril*. Les comissàries de l'exposició són Susi Artal, Mila Belinchón i María José Millán.

Amb motiu d'aquesta exposició, la Universitat de València torna a publicar, en facsímil, l'obra *L'oposició universitària al franquisme. València, 1939-1975*, editada en el curs 1995-1996 pel *DISE*, la revista de la Universitat de València. La direcció i el text són del professor d'aquesta universitat, Benito Sanz Díaz, i la direcció tècnica, de M.ª Ferranda Martí Campoy, directora del *DISE*. Es va distribuir en nou fascicles a través de la revista *DISE* [abril de 1995 - abril de 1996] i se'n va fer una edició en forma de llibre. Els fascicles es dividien en un text principal i unes separates de col·laboracions.

Per què va editar aquest material de difusió la Universitat de València? Per la necessitat de donar a conèixer gairebé 40 anys de la nostra vida acadèmica que desconeixien –i desconeixen– les generacions que no van viure aquesta època, i que estudiaven –i estudien– a les nostres facultats.

La dictadura del general Franco va marcar una bona part de la història d'Espanya, directament des de 1939 fins a 1975, i després amb les seues seqüeles. Franco va ser omnipresent en la vida dels espanyols de gran part del segle xx. «Franco va existir». Les generacions que van nàixer després de la dictadura, només han conegut les successives etapes i alternances de governs socialistes, i populars. En contra del que podria semblar, hi ha una gran part de la història del franquisme –i de l'antifranquisme– que continua viva en l'actualitat i que determinats sectors pretenen oblidar, ocultar i, tant com es puga, tergiversar.

En cert sentit, aquesta ocultació té a veure amb l'estratègia que descriu Antonio Muñoz Molina en *La historia y el olvido*: «Parte del éxito de la transición se cimentó sobre el olvido mutuo y la suspensión del pasado, o sobre la renuncia a utilizarlo políticamente, para ser más exactos...». També l'historiador Santos Julià ha assenyalat la conveniència

de diferenciar, sense separar, entre la memòria ciutadana i la investigació del passat que ocupa els historiadors: «*Pasó la transición sin que se produjera nada equivalente a la gran “querrela de los historiadores” que dividió a Alemania a propósito de su pasado nazi. Empeñados en abrir un proceso constituyente, la amnistía general fue sentida por todos como requisito inexcusable para que la operación llegara a buen puerto. Amnistía no es necesariamente amnesia, y en el caso español, más que olvido, lo que predominó fue la voluntad política de que un pasado de guerra civil y dictadura no interfiriera en la construcción de un futuro de democracia. Que fascistas y comunistas de los años 30 se saludaran en los 70 podía resultar algo chocante, pero expresaba bien el camino recorrido desde la guerra civil. La historia quedó como pasto de historiadores a la vez que se eludía como elemento determinante de la política*».

Hi ha una política del futur que justifica determinats sacrificis en la memòria, això és el que ens diuen Muñoz Molina i Santos Julià. Però en els pensadors de l'Escola de Frankfurt trobem una mirada al passat que no és complaent ni restauracionista, sinó utòpica i productora de sentit: és la mirada que tracta de rescatar les esperances frustrades i les expectatives insatisfetes. D'aquestes esperances i expectatives tracta aquest llibre i l'exposició a la qual acompanya.

L'oposició universitària al franquisme. València, 1939-1975 i la publicació de les actes *Memoria del antifranquismo. La Universidad de Valencia bajo el franquismo. 1939-1975* [Benito Sanz i Ramón I. Rodríguez Bello, editors. Universitat de València. 1997], i també l'exposició «**Memòria i vigència d'un compromís. Universitaris contra la dictadura**», pretenen contribuir modestament a omplir aquests grans buits de què ens parla Artola quan afirma que «no es que la historia de España cuente con grandes lagunas, en realidad son auténticos agujeros negros».

El franquisme, malgrat els documents que s'han destruït o la dificultat d'accés a determinats arxius i fonts, però gràcies a la tasca incansable de la investigació històrica, que es plasma en llibres, articles o tesis doctorals, va deixant de ser «una zona molt fosca», i dóna pas a zones de més claredat. L'exposició «**Memòria i vigència d'un compromís. Universitaris contra la dictadura**» estarà oberta uns mesos per a tota la ciutadania que s'interessa per conèixer fragments de la nostra història més recent. Juntament amb aquesta, l'obra que ací presentem, contribuirà a forjar millor el sentit del nostre passat i present, i encarar el futur amb el propòsit de millorar i aprofundir la nostra democràcia i la qualitat de la nostra vida cívica i col·lectiva.

ANTONIO ARIÑO VILLARROYA
Vicerector de Cultura i Igualtat
Universitat de València

PLA GENERAL DE L'OBRA

Fascicle 1

**EL FRANQUISME OCUPA LA
UNIVERSITAT, 1939 - 1950**

Fascicle 2

**LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA,
FALANGISTA I CATÒLICA**

- El SEU, sindicat únic falangista
- El franquisme sense oposició.
Anys 40 i 50

Fascicle 3

CONTRA EL SEU: ANYS DE RESISTÈNCIA

- L'oposició s'organitza:
la caiguda del PCE (1962)
- El Partit Socialista Valencià (PSV)
- De les Assemblees Lliures a la
caiguda del SEU

Fascicle 4

**EL SINDICAT DEMOCRÀTIC
D'ESTUDIANTS**

- El franquisme *perd* la Universitat.
La desaparició del SEU
- El Sindicat Democràtic d'Estudiants
Universitaris de València (SDEUV)
- El Congrés del Sindicat Democràtic.
València, 1967

Fascicle 5

**LA RADICALITZACIÓ DEL MOVIMENT
UNIVERSITARI. MAIG DE 1968**

- La proliferació de partits polítics
- La Universitat contra Franco
- El conflicte permanent

Fascicle 6

**LA REPRESSIÓ MASSIVA DEL MOVIMENT
UNIVERSITARI.
1968 - 1975**

- Activisme polític i repressió
- El rector i els degans «polícies»,
la Brigada Política Social (BPS) i
l'extrema dreta.
- El professorat es mobilitza:
els degans demòcrates i els PNNS.
- Tots contra la Llei General
d'Educació.

Fascicle 7

**EL MARC CULTURAL DE L'OPOSICIÓ
UNIVERSITÀRIA**

- Llibreries «roges» i nacionalistes:
STUDIO i *La Turia*, revistes
«censurades» i editors de llibres
«prohibits».
- Intel·lectuals, artistes i gent
compromesa

Fascicle 8

**TRIBUNAL D'ORDRE PÚBLIC (TOP),
COL·LEGIS PROFESSIONALS I
MOVIMENTS SOCIALS:
EL DECLIVI DE LA DICTADURA**

- Els advocats i el TOP
- Els col·legis professionals
es passen a l'oposició
- La Universitat en el moviment obrer
i les associacions de veïns
- Situació del moviment
universitari a la fi del franquisme

Fascicle 9

EL DECLIVI DEL FRANQUISME

- Balanç de l'oposició universitària
a la dictadura franquista
- Índex onomàstic
- Bibliografia

Text: Benito Sanz Díaz

El dia 29 de març de 1939 comencen a arribar a València camions amb tropes roges que abandonaven els fronts i es rendien a l'exèrcit del general Franco, que ocupava la ciutat. El mateix dia, a l'Ajuntament, es feia el traspàs de poders de la República al nou règim. València havia estat ocupada per tropes de l'exèrcit de Galícia, al capdavant de les quals hi havia la Bandera Valenciana de Falange Española y de las JONS, i per tropes dels "Regulares" de Ceuta, entre d'altres. Al mateix temps que l'exèrcit s'emparava de València, *"la Columna de Orden y Policía de Ocupación, al mando del Coronel Don Antonio Aymar, se hizo cargo de la población"*. Giménez Caballero, un dels ideòlegs del franquisme, havia afirmat clarament: *"Nada de cuartel para el vencido"*. La realitat, per a la major part de la població valenciana, addicta a la República, era ben diferent, tal com es comprovaria per l'actuació de la Columna de Orden y Policía de Ocupación del coronel Aymar, que començava una repressió brutal per consolidar el nou règim. El general Luis Orgaz, cap de l'Ejército de Levante, implantava la llei marcial a València l'endemà de l'ocupació de la ciutat, mitjançant la qual se sotmetia la població a la jurisdicció militar, a través de consells de guerra permanents i sumaríssims d'urgència.

El coronel Agradós, el General Aranda, el general Martín Alonso, el governador civil Planas de Tovar i el coronel Emeterio Muga presideixen la desfílada de les tropes franquistes per la ciutat de València.

FOTO: ADOU
DIARI LLEVANTE

Batlle ocupa la Universitat de València

El matí del 29 de març, diverses esquadres de quintacolumnistes falangistes i antirepublicanes, dirigides pel catedràtic de Dret Civil de Múrcia, Manuel Batlle Vázquez, ocupaven la Universitat de València. Batlle, en un escrit que adreçava dies després al Ministeri de Educació Nacional, ho explicava així:

"Ilmo Sr.

Tengo el honor de poner en su conocimiento que como elemento integrante de la 5ª Columna que tanta labor ha realizado por la gloriosa causa de la España Nacional, en el momento en que se pensó en la ocupación de Valencia fue el infraescrito designado para que entre otras misiones, por su calidad de Catedrático, ocupar la Universidad

y los Centros de Enseñanza asegurando su custodia y conservación.

Cumpliendo estas órdenes se personó en la Universidad la mañana del día 29 de marzo acompañado de Escuadras de dicha 5ª Columna y haciéndose cargo de una manera temporal del Rectorado hasta tanto que las Autoridades legítimas pudiesen intervenir.

Seguidamente, también de un modo provisional, designó a Profesores que fueron perseguidos y expulsados durante la dominación marxista para que se encargaran de los Decanatos de las respectivas Facultades y a otros asimismo dignísimos para que se pusieran al frente de los Institutos y Centros de 2ª Enseñanza, todos con la especial y única instrucción de atender a la conservación de los Establecimientos."

A les quatre de la tarda, arran de l'ocupació, s'efectua el traspàs de poders; Batlle pren al seu càrrec el Rectorat i nomena els degans de les facultats. Manuel Batlle i els quintacolumnistes havien actuat per pròpia iniciativa, i no per ordre ministerial, tal com comprovaren dos dies després els delegats a València del ministeri, José Gascó i Antonio Ipiens, que, en presentar-s'hi, es trobaren que la universitat ja

era "liberada" i dirigida per catedràtics i professors "perseguidos o expulsados por el gobierno marxista".

Batlle estaria menys d'un mes com a rector. Va ser substituït per l'antic rector de la dictadura de Primo de Rivera, José M. Zumalacárregui y Prats, que canvià dos dels quatre degans de les facultats i nomenà Francisco Beltrán Bigorra, degà de la Facultat de Ciències, jutge depurador del districte universitari de València. En aquest càrrec, Beltrán tingué amplis poders, tal com es pot llegir en la carta del rector Zumalacárregui al director de la presó model de València, en la qual li remarca que done facilitats al jutge depurador, "nombrado por la superioridad para la depuración del personal docente de esta Universidad, a fin de que pueda celebrar unas diligencias de interrogatorio".

Al seu torn, Batlle torna a Múrcia, on va ser rector de la universitat trenta-un anys ininterromputs (1944-1975), segons que contenen en la seua biografia els professors Sebastià Garcia i V. Salavert.

Repressió i depuracions: el terror com a arma política

La clau del nou règim franquista està a sembrar el terror, mitjançant la liquidació física de "las hordas rojo-separatistas", dels marxistes, els liberals, els anarquistes, els lliurepensadors, els socialistes, els nacionalistes..., és a dir, de tothom llevat dels catòlics i els falangistes. Durant setmanes, la premsa publica llargues llistes d'aquells qui "habían cometido fechorias y habían actuado especialmente durante el dominio rojo". El Tribunal de Responsabilidades Políticas es va establir al carrer de Gascons, 1 i 3 (Almanaque *Las Provincias*, 1940, 177).

Són depurats un gran nombre d'empleats públics: més de la meitat dels treballadors de la Diputació de València, dels ajuntaments i de les institucions públiques; al Col·legi d'Advocats; intel·lectuals com ara Manuel Sanchis Guarner i Adolf Pizcueta; ensenyants; catedràtics i professors de la universitat; i un llarg etcètera.

La derrota de la República va tenir unes conseqüències nefastes per a la universitat. "Se consumaba la ruptura, la quiebra del proceso de recuperación y modernidad de la cultura es-

pañola iniciado en el siglo XIX y se volvía a los cauces «ideales hispánicos» renacidos en la postguerra. Del libre juego de la razón se pasó a la fuerza de la raza" (Mancebo, 1975). El bo i millor de la intel·lectualitat, dels tècnics, del món de l'art, de la cultura, abandonen Espanya, o són privats de la paraula i l'expressió.

Tamames assenyalava que, en formar-se el primer govern del general Franco, pel febrer de 1938, es va crear el Ministerio de Educación Nacional, que incloïa els serveis de premsa i censura. "Pedro Sainz Rodríguez, catòlic i monàrquico a ultranza, iniciò de immediato una obra sistemàticament desmanteladora de la realizada en la etapa anterior. Suprimió el laïcisme, la coeducació i la

enseñanza -en las regiones bilingües- en lengua vernácula. Asimismo, se introdujo una rígida censura en los libros de texto y en toda clase de actividades culturales". Per al nou règim franquista, totes les persones afectes al govern de la República, que haguessen militat en els partits del Front Popular, o en societats secretes -maçoneria-, o en fossen simpatitzants, haurien de ser depurats i separats de l'ensenyament, amb la qual cosa la universitat va quedar a les mans dels professors més conservadors i reaccionaris. Ningú que hagués manifestat algun tipus de suport a la República, o a partits polítics progressistes o del Front Popular, no seria acceptat com a ensenyant, amb independència del seu prestigi professional.

La situació de repressió es mantindrà durant tot el franquisme. Ismael Saz assenyalava sobre la durada de la legislació del nou règim en matèria de repressió política: "Fins a 1969, els espanyols podien ser jutjats i condemnats per delictes comesos amb anterioritat a l'1 d'abril de 1939; fins a 1948 no s'aixecà la situació d'Estat de Guerra; fins al final mateix del règim continuaren funcionant els Consells de Guerra. La Llei de responsabilitats polítiques de febrer de 1939 tenia caràcter retroactiu i estigué en vigor fins a 1966. La de repressió de la maçoneria i el comunisme, de març de 1940, ho estigué fins a 1963, en què es constituí una altra jurisdicció especial, el Tribunal d'Ordre Públic (TOP)". Aquesta le-

La Llei d'ordenació universitària de 1943: al servei dels ideals de la Falange

Més de tres anys trigarà el règim franquista a fer la seua Llei d'ordenació universitària, que aplegarà els principis ideològics i polítics del nou règim. La Llei es publica el 29 de juliol de 1943 i i estarà vigent fins a 1970. Pedro Sainz Rodríguez havia iniciat el projecte en la seua etapa de ministre d'Educació Nacional, en 1938, i Ibáñez Martín el continuà. El text de la Llei recull tota la ideologia del franquisme i el paper que s'assigna a la universitat en el marc del nou estat totalitari.

El text de la Llei d'ordenació universitària comença amb un extens preàmbul carregat de retòrica feixista i imperial, en què es rememora la universitat com a "tesoro del patrimonio histórico de la Hispanidad", alhora que es recorren set segles de trajectòria. "De las aulas salió la doctrina que fundió el humanismo en el alma nacional, cristianizando las paganas del Renacimiento; la doctrina de la gra-

cia suficiente salvadora ...; la ciencia, en suma, una y universal de espíritu católico, por la cual fue posible dominar el orbe con el Imperio mayor de la Historia".

Continuava dient que "A aquella gran Universidad imperial perdió sus lumbres y esplendores en la gran crisis del siglo XVIII, donde se acusaron ya las influencias extrañas: hizo su aparición el escepticismo y se derrumbó con estrépito el edificio de nuestra unidad espiritual, entre los ensayos, la impiedad, la habladuría y la ostentación. La restauración cultural del siglo XVII no fue más que un meteoro fugaz, eclipsado en el primer destello por la invasión francesa, que trajo a nuestras aulas la rígida influencia del sistema napoleónico y tras ella, la desorientación, la inestabilidad, el perpetuo cambio de postura en el régimen universitario, abierto de par en par a toda suerte de exotismos.

El segle XIX era de ruïna i desballestament intel·lectual, entre altres raons perquè "había sucumbido también en manos de la libertad de

Cátedra la educación moral y religiosa, y hasta el amor a la Patria se sentía con ominoso pudor, ahogado por la corriente extranjerizante, laica, fría, krausista y masónica de la

Institución Libre, que se esforzaba por dominar el ámbito universitario". El intent de l'"inclito" general Miguel Primo de Rivera per restablir la "prístina función educadora" de la universitat, no pogué evitar que, amb la caiguda de la Monarquia d'Alfons XIII, en 1931, i l'adveniment de la II República, la universitat relliscara "por la pendiente del aniquilamiento y desespañolización, hasta el punto de que brotaron de su propia entraña las más monstruosas negaciones nacionales".

A la universitat laica i republicana, li'n succeirà una de confessional. A més del predomini de l'Església Catòlica, s'exigeix que la universitat siga fidel "a los ideales de la Falange", que vibre a l'estil de "las generaciones heroicas que supieron morir por una Patria mejor", i que estiga en "armonía con los ideales del Estado Nacionalindustrialista y el Movimiento Nacional".

Així, a l'ensenyament universitari s'incorporen un altre tipus de funcions com ara la formació religiosa, el Servicio Español del Profesorado de Enseñanza Superior de Falange Española Tradicionalista y de las JONS (amb la missió de difondre l'esperit polític del Movimiento i transmetre les consignes que emanen de la Jerarquia). La Llei també recollia el paper del Sindicato Español Universitario de la Falange, i també de la Milicia Universitaria, d'acord amb l'esperit militarista del rè-

gim franquista, tal com veurem més avall.

El govern de la universitat s'encarrega al rector, "jerarquía cultural del distrito universitario", nomenat i separat per decret del ministeri, entre els catedràtics numeraris, i que obligatòriament havia de ser "militante de la Falange Española". Tot el poder del districte universitari, el déte el rector, i els membres de l'equip de govern fan de delegats seus: vice-rector, degans de facultats, directors de col·legis majors, directors de la formació religiosa, el cap del SEU, etc. La Llei deia clarament: "El Rector es el Jefe de la Universidad", y todos los demás estan bajo su jerarquía".

La universitat serà un aparell més de l'estat autoritari, sense cap mena de democràcia, fortament jerarquitzada i dependent de les directrius que en cada moment dictara el Ministerio de Educación Nacional. El partit únic, a través de la Falange i del SEU, controlaran tots els sectors de la vida universitària, sense deixar-hi cap escletxa. La Llei d'ordenació universitària va tenir plena vigència jurídica al llarg de 27 anys, tot i haver-se aprovat en 1943, durant els anys més durs del règim franquista, i en plena lluna de mel amb la Itàlia feixista i l'Alemanya nazi. Si bé amb Ruiz Giménez com a ministre del ram en 1951, el SEU i la Falange havien perdut poder polític a la universitat, l'estructura jeràrquica, la línia de comandament antidemocràtica i fortament autoritària roman vigent fins a l'aprovació de la Llei general d'educació de Villar Palasi el 4 d'agost de 1970. ■

gislació fou aplicada com afirma Ismael Saz amb una "terrible inflexibilitat".

DEPURACIÓ A LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

La tasca immediata del nou rector del districte universitari de València, Zumalacárregui, i de l'equip de degans, va ser depurar el professorat i reorganitzar l'activitat universitària segons el nou model franquista.

Mancebo refereix com "Durante todo el verano el rectorado revisó en colaboración con el director general de enseñanza media y superior y el juzgado depurador de funcionarios, las responsabilidades políticas de docentes, funcionarios (administrativos, bedeles, jardineros...), incluso alumnos. Se recabaron informes, avales, certificaciones y justificantes, algunos de ellos tan originales como los relativos a la religión, amistades, tertulias que frecuentaban y masonería".

L'activitat del jutge depurador va ser tan intensa, que demanà que els professors tramelessen, a través del Rectorat "dos avales, por lo menos, por los que se responda de su adhesión al Glorioso Movimiento Nacional y de su conducta en relación con el mismo, tanto en el orden político, como en el social y en el religioso ...".

Mancebo assenyala com la represàlia franquista a la Universitat de València va ser la meitat que la republicana durant la guerra civil; això posava en dubte el tòpic pel qual els intel·lectuals donaven suport massivament a la democràcia, la qual cosa no implica, però, que les depuracions fossen moderades. Així, en 1935 hi havia a Espanya 615 catedràtics (en activitat i excedents), i deu anys més tard, la xifra era de 319, és a dir, pràcticament la meitat.

EL RECTOR JOAN BAPTISTA PESET I ALEIXANDRE, AFUSELLAT

L'afusellament de Joan Baptista Peset i Aleixandre, rector de la Universitat de València, catedràtic, i figura de gran prestigi científic i investigador, el 24 de maig de 1941 a Paterna, va provocar terror per la tragèdia que representava. També van ser afusellats altres rectores com ara Leopoldo Alas (Oviedo), Salvador Vila (Granada), etc. El franquisme volia -i ho va aconseguir- donar càstigs exemplars, que manifestaren la seua voluntat d'eliminar físicament, per qualsevol mitjà, els qui s'hi oposaven.

La brillant trajectòria científica i investigadora de Peset i Aleixandre, la recullen Garcia i Salavert. Peset era doctor en Medicina i Cirurgia, en Ciències Químiques i Dret, i havia

Reproducció fotogràfica del retrat, que es conserva a la sala de juntes de la Universitat de València, de José Ma. Zumalacárregui Prats, el primer rector imposat per la dictadura.

obtingut càtedra en diverses universitats, entre elles la de València, en Medicina i Toxicologia. Va ser vice-rector de la Universitat de València en 1931, nomenat pel govern provisional de la República, i rector de 1932 a 1934. Investigador i docent excepcional, es va comprometre amb la República. Va encapçalar en 1936 la candidatura del Front Popular, que va guanyar el 16 de febrer, i va ser elegit diputat per Esquerra Republicana. En la guerra civil, va ser comissari civil de l'exèrcit; en acabar la contesa, el nou rector el va depurar i separar definitivament de la universitat. Sotmès a consell de guerra, va ser condemnat a mort i afusellat. El seu assassinat va ser un dels crims més repugnants de la repressió franquista.

Els catedràtics i el professorat franquista

El buit de professorat que es produeix a causa de les depuracions, i per l'exili de molts catedràtics, fa que es convoquen les vacants i que siguin ocupades per persones ad-

Solemne apertura de la UNIVERSIDAD LITERARIA

Por primera vez en este acto, habió un estudiante.- Una brillante disertación del señor Alcalá

Como esperábamos, la inauguración del Curso Académico ha sido un acto de gran magnificencia y esplendor, que, hasta ahora, no se había visto en esta ciudad. Verdad es que nunca se dieron las circunstancias actuales en que, tras absoluta, angustiosa suspensión de toda vida cultural, vuelve a reanudar con el Kampala y el sano patriotismo, contribuyendo a la gloriosa liberación.

Antes de la hora fijada, estaban presentes de estudiantes y de público los claustros universitarios; la animación era extraordinaria; vívidas centenas de estudiantes del S. E. U. uniformados; también gran número de señoras pertenecientes a dicha organización.

A las once en punto, autoridades, catedráticos de todas las ciencias docentes visitando las avaras reuniones con los catedráticos de las respectivas Facultades, jerarcas de P. E. T. y de las J. O. N. S., representantes eclesiales y de las Ordenes Religiosas, de corporaciones y entidades, desde el señor Rector se han trasladado a la capilla universitaria, avarando una misa. Después, a las doce de la mañana de la Ciudad, la comitiva se ha trasladado al Paraninfo, ocupando los lugares designados. Inmediatamente, los catedráticos de estudiantes han entrado también, con la algarabía y la animación propia de la juventud. En las galerías altas se contemplaron las señoras del S. E. U.

Ocupó la presidencia el gobernador militar, teniendo a su izquierda al doctor Zumalacarrregui, rector de la Universidad, y a su derecha al excelentísimo señor gobernador civil; ocuparon los demás lugares del estrado el alcalde de Valencia, concejales, diputados provinciales y demás autoridades o sus representantes.

En primer término hizo uso de la palabra el jefe del Distrito Universitario del S. E. U., camarada Pedro Malaboa, que se expresó en estos términos:

«Por primera vez en la historia de la Universidad española la voz de los estudiantes al servicio de la patria se unió a la voz autorizada de una profesora en conjugación que sugiere el diálogo, la gran tarea que ha de culminar en el Imperio. En un Imperio como el nuestro

El rector de la Universidad, doctor don José Zumalacarrregui.

de manera de ser, en un Imperio de cultura, la Universidad tiene la primera palabra y ella marcará un su gloria la rama luminosa de la Hispanidad: el camino sereno, difícil, pero optimista, de nuestra misión.»

Continuó hablando de la necesidad que España tiene de Universidad como forjadora de cohesión espiritual y como instrumento generador y difusor de nuestra cultura.

Se refirió luego a la posición de los estudiantes, que debe ser de vigilancia, con miras a superar la crisis más clara que jamás haya tenido la Universidad española.

«Este es el primer curso después de la Victoria. De sus primeros pa-

ses depende el porvenir de la Universidad, que vale tanto como decir el porvenir de nuestro Imperio o, cuando menos, el de que este ya acontece, la proximidad de su actualidad.»

Terminó diciendo «El S. E. U. quiere ser Universidad, disparar sus dardos en la construcción de la Universidad, formar un todo orgánico con ella, de tal forma que no haya solución de continuidad hasta el punto que no se sepa dónde acaba el uno y empieza la otra, que si la Universidad es la avanzada viciosa del S. E. U., el S. E. U. es el embrión de la Universidad. Y la única posibilidad de nuestra Universidad está, como dice el profesor López Ibor, en la colaboración de profesores y alumnos en la gran tarea.»

Fue muy aplaudido. A continuación y acompañado de los catedráticos, ocupó la tribuna destinada para ello el culto catedrático de la Facultad de Filosofía y Letras, Decano de la misma, doctor don Francisco Alcalá y Villar, quien con la voz presidencial, dió lectura a su hermano trabajo.

El discurso del doctor Alcalá fue notable porque reunía todas las condiciones que deben tener estas clases de labores académicas: breves, concisos, substanciosos, original y sugeridos.

Comenzó diciendo que aquel acto constituía un nacimiento y una muerte, nacimiento porque siendo la Universidad la casa simbólica de la cultura y de la espiritualidad de los valores, y de las esencias de la civilización, renació; muerte, porque ya no volverá jamás la pasada ola de materialismo. Declaró de una manera oficial, contundente, que este surgir de la espiritualidad lo debemos a Franco y a su ejército. Y después de dedicar un placido recuerdo a todos los universitarios, doctores, licenciados y estudiantes víctimas de la barbarie, dió principio al desarrollo del tema de su discurso: «Educar es lo que se nació, o bien, revivir el concepto de nación, para construirlo por su haber.»

Como esto era lo que se proponía José Antonio en su trabajo «Ensayo sobre el nacionalismo», el doctor Alcalá expuso a continuación,

El decano de la Facultad de Filosofía y Letras, doctor Alcalá, encargado del discurso de apertura.

en qué consisten, así como de la instrucción empírica e instrucción cívica, fundamento de derechos de juicio, aplicando su valor respectivo, para llegar a definir en lo que consiste la descripción fenómeno.

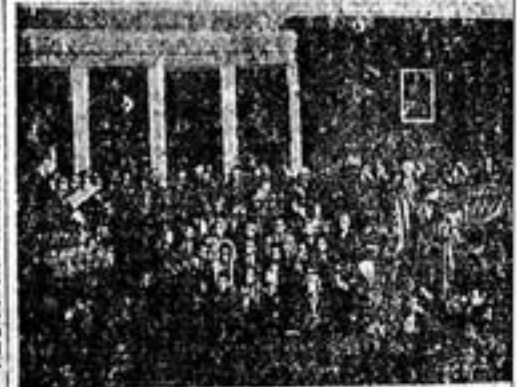
lógica que indaga y registra aquellas cosas que van con vitalidad se exigen fundamentos y se como el calor y la extensión.

Después de ciertas aclaraciones acerca de la instrucción y sus aplicaciones, de comparas de las ciencias matemáticas, y de las ciencias aplicadas al concepto de la nomenclología y del estudio de la ciencia, termina en seguida, te, imposible de extraer te científico, pero que da luz a todo el mundo, y muy clara e identidad del procedimiento de por José Antonio para dar una manera científica, filosófica, como nunca lo hizo nadie España, antes que él, al ser de nación. Las luchas, serias nuestra patria han sido debidamente planeamiento y autogobierno, ya que por guerra, de una parte, al estudio nacionalista, y de otra, pose frente al nuevo genocidio político unitario, se han producido acciones lamentables. Terminando que si sabemos qué concepción auténtica de la instrucción, indagando y registra a aquellas cosas que se están ra llegar a la unidad de todo el universal, quedará para cursado el mal.

El profundo discurso de Alcalá fue recibido con aplausos, después de asentamientos.

El rector declaró abierto académico 1939-40.

Terminó el solemne acto la ejecución del Himno de España Tradicional, las JONS y el Nacional, se pedida las autoridades, y representaciones corporales y representaciones honores que idénticos honores que a da.

El doctor Alcalá, leyendo su concluyente discurso.

GLOSAS DEL DIA

DIGNAS DE España

El diari Las Provincias recollia en les seves pàgines l'acte d'obertura del curs 1939-40 que tingué lloc el 24 d'octubre de 1939.

dictes al règim; segons frase del ministre del ram, en referència als catedràtics, es tractava d'obrir de par en par las puertas a una nueva generacion no contaminada de pasados errores. Així, per mitjà de tribunals arbitraris, nomenats entre persones vinculades al franquisme, i de fidelitat al Movimiento Nacional, es convoquen les famoses "oposiciones patrióticas", per les quals accedeixen a les càtedres nombroses persones de l'Asociación Católica Nacional de Propagandistas -a la qual pertanyia el ministre Ibáñez Martín-, d'Acción Católica, d'Acción Española i de l'Opus Dei, així com també franquistes, arribistes i alguns falangistes. D'un total de 278 catedràtics que hi havia a tot Espanya, 155 places s'havien cobert entre 1940 i 1944; és a dir, que en aquests anys es van cobrir el 56% de les càtedres existents. Per a accedir a catedràtic i professor universitari, s'exigien certificats d'haver estat depurats pel go-

vern de la República, o d'adhesió al "Glorioso Movimiento Nacional", per als nous. Cal remarcar, com a fet referencial, que en alguns aspectes la repressió política no va ser ací tan virulenta com en altres zones d'Espanya; és el cas de Catalunya, on, a més a més, es persegueix l'ús de la llengua catalana, cosa que a València no passa. Si bé és cert que el castellà s'hi imposà com a única llengua -"si eres español, habla el Idioma del Imperio"-, al País Valencià es va tolerar un cert "valencianisme ben entès"; tal com assenyala Josep Ballester: "Ni el grau de consciència nacional ni el desenvolupament cultural del valencianisme, en la pre-guerra i en la guerra, foren tan importants perquè les autoritats el tinguessen com a perillós", "eren nacionalment inofensius". El valencianisme tenia connotacions folkloritzants, de jocs florals, etc., i la senyera podia presidir actes en què eren presents les autoritats feixistes, o el

general Franco mateix, com ara en el "Desfile de la Victoria" del 3 de maig de 1939.

A diferència del País Valencià, Catalunya va patir una repressió brutal: política, i també cultural i lingüística. La repressió a la Universitat de Barcelona encara és més brutal i dura que a la de València, ja que el "virus separatista" hi provoca més furor. Allà no es produeixen depuracions com ací, sinó que tot el professorat és "suspens de empleo y vendrá obligado a solicitar su reingreso", i els professors que havia nomenat la Generalitat de Catalunya queden cessants.

La presència de les autoritats universitàries, i del professorat i de l'alumnat, en la vida política del nou règim és constant mitjançant la participació en tota mena d'actes. La Universitat de València, en els primers anys del franquisme, és un focus falangista, lligat al feixisme i als sectors més durs i conservadors del règim. Ja hem fet referència a la iniciativa depuradora del rector Zumalacárregui i el seu equip, a l'afusellament del rector Peset i Aleixandre o als discursos del començament del curs acadèmic en els anys quaranta.

Catedràtics i professors de la Universitat de València es converteixen de bon començament en autoritats i jerarquies del nou règim. Així, per exemple, el BOE de 12 setembre de 1939 nomena el catedràtic de Medicina Legal de València i ex-regidor de Burjassot, Juan José López Ibor, membre del II Consejo Nacional de FET y de las JONS. En crear-se el Consejo Nacional de Economía, n'és nomenat president el catedràtic d'Economia i rector de la Universitat de València, José M. Zumalacárregui, i vocal, Román Perpiñán. El rector Zumalacárregui, a més del Rectorat i de la Presidència del Consejo Nacional de Economía, acumulà -d'ençà de 1939- el càrrec de president de la Diputació de València. Pel novembre de 1942, és nomenat cap provincial d'educació de la Falange el degà de Filosofia i Lletres, Francisco Alcayde, etc.

"La Universidad es consciente de que revive gracias a Franco y su ejército"

Segons els "Anales" de la Universitat de València, el discurs d'obertura del curs 1939-1940 versà sobre el *patriòtic* tema d'El concepto de nación según José Antonio, a cu-

ra del catedràtic Francisco Alcayde, una apologia del fundador de la Falange que, de bon començament, introduïa a la universitat la ideologia feixista. En la seua retòrica filosòfico-falangista, l'orador deia en l'esmentat discurs d'obertura:

"Es el día de hoy una fecha histórica. Después de tres años de barbarie y anarquía en que todos los valores y todas las esencias de la civilización fueron conscientemente pisoteados, abre hoy sus puertas la universidad y conmemora con este acto solemne el final de la oscura, horrible e interminable noche, y el principio del día luminoso, repleto de ansias de perfección ... Todos los aquí reunidos ... estamos decididos a que no vuelva nunca la oleada de materialismo que quería convertir a nuestros hijos en bestias, que pisoteaba todo destello de espiritualidad..."

El discurs continuava assenyalant com s'imposava un nou règim a la universitat, amb el pes de l'exèrcit i de les armes, i afirmava: *"conste pues, oficialmente y dicho escuetamente, sin literatura ni elocuencia, que la universidad es consciente de que revive gracias a Franco y a su ejército. No olvidemos que lo que somos, lo debemos a Él"* (Mancebo, 196). Textos com ara aquest deixaven clar, sense cap mena de dubte, quin havia de ser el paper de la universitat sota la dictadura militar del general Franco.

La investigació, la ciència, la raó, eren substituïdes per la retòrica, la metafísica i el feixisme. L'estat totalitari convertia la universitat en un aparell ideològic més del règim, estrany a qualsevol crítica o innovació. Això es podria resumir en la frase que va pronunciar en el discurs d'obertura del curs universitari 1940-1941 a València: *"La Universidad, órgano docente, deberá seguir las directrices fijadas por el Estado, enseñando lo que el Estado mande y como lo mande"*. En el discurs d'obertura de l'any acadèmic 1940-1941 a València recollit per la historiadora Ma. Fernanda Mancebo, en el seu llibre *La Universidad de Valencia en guerra*, Salvador Salom, cap del SEU, assenyala quina era la *"Misión de la Universidad en el nuevo Estado Nacional Sindicalista"*, i recull que aquesta missió es concretava en el programa de la Falange: *"La nueva Universidad organizada por el Estado, de quién recibirá inspiración, y dedicada con toda su alma a cumplir el fin que se le indique, no será objeto de críticas infundadas e irrespetuosas, por que al igual que los demás órganos del Estado, será indiscutible. De la misma manera que no debe tolerarse que sea discutido el Ejército ni la Magistratura, tampoco debe tolerarse que sea discutida la Universidad"*, i això perquè estan *"al servicio de la Patria y son su más firme y sólida garantía"*. Avisava dels perills per als transgressors -un

Una universitat classista, elitista i minoritària

En els anys quaranta, la Universitat de València era una institució educativa d'àmbit molt reduït. En aquests anys, el nombre de professors era d'un poc més de mig centenar, i el d'alumnes, una mica més de dos mil, en quatre facultats: Filosofia i Lletres, Ciències, Dret i Medicina. En els cinquanta, la Universitat continuava sent elitista i classista, i de dimensions molt petites. En el curs 1951-1952, els professors eren 97 (41 catedràtics i 56 professors numeraris i adjunts) per a les quatre facultats, i 2.980 alumnes. Cinc anys després, el curs 1956-1957, el nombre de professors era de 156 en total (45 catedràtics i 110 professors adjunts, encarregats del curs, etc.) i 3.379 alumnes. La Universitat es mantenia com un nucli tancat, minoritari i fortament conservador, amb un gran control del règim, el SEU i altres aparells de l'Estat franquista.

En els primers anys quaranta, eren catedràtics i professors de la Universitat de València el rector Zumalacárregui –que, tal com hem dit, compatibilitza el càrrec amb el de president de la Diputació de València i president del Consejo Nacional de Economía, Rafael Calvo Serer –de l'Opus Dei–, catedràtic d'Història Universal, que es trasllada a Madrid en 1945, el degà Francisco Beltrán Bigorra

(Ciències), que va ser jutge depurador del districte universitari de València en la postguerra, Manuel de Torres Martínez (Economia), que en 1945 es trasllada a Madrid i és substituït per José M. Naharro Mora, etc.

A la **Facultat de Dret** hi ha els catedràtics i professors José Corts Grau (Filosofia del Dret), Tomás Elorrieta y Artaza (Dret Polític), Manuel Gordillo (Dret Processal), Ricardo Mur Sancho (Dret Mercantil), José de Orue y Arregui (Internacional), Ángel López-Amo (Dret Penal), José Santa Cruz Teijeiro (Dret Romà), Ramón Lamas (Dret Canònic), etc.

A la **Facultat de Filosofia i Lletres** hi ha Manuel Ballesteros (Història d'Amèrica), Francisco Sánchez Castañer (Literatura), Francisco Alcayde Vilar (Filosofia), degà de la Facultat, Pablo Álvarez (Història d'Espanya), Arturo Zabala López, Olimpia Orozema, etc.

A la **Facultat de Medicina** hi ha els catedràtics Fernando Rodríguez-Fornos (Història de la Medicina), rector fins a 1951, Vicente Belloch (Endocrinologia); José García Blanco, Manuel Beltrán Báguena (Geriatría), Vicente Sanchis Bayarri (Parasitologia), Miguel Carmena, Antonio

Llombart Rodríguez (Oncologia), etc.

A la **Facultat de Ciències** hi ha els catedràtics José I. Fernández Alonso (Física), Bosch Ariño, Francisco Beltrán, degà i director del Jardí Botànic, etc.

La major part dels estudiants dels anys quaranta són els fills dels vencedors de la guerra civil, fills de la burgesia i propietaris rurals, que s'adherien al nou règim i provenien de col·legis religiosos. La universitat

va ser, durant les dues primeres dècades, molt classista; pràcticament només hi estudiaven els fills de la burgesia, i la presència d'estudiants d'origen obrer o camperol hi era nul·la. L'oposició al franquisme a la Universitat de València en la dècada dels quaranta i cinquanta va ser pràcticament inexistente, i solament cap a la darrereria dels anys cinquanta hi apareixen els primers nuclis opositors de la mà del PCE, tal com veurem més avall. ■

advertiment per als possibles opositors al sistema- en remarcar que "si cualquier ciudadano, militar o civil, estudiante o catedrático vulnera la ley y no cumple sus deberes, el Estado con su fuerza coactiva irresistible impondrá la obediencia a las leyes y con la obediencia a las leyes restablecerá el imperio de la Justicia".

Després d'aquest advertiment, s'adoctrinava sobre quina havia de ser la missió de la universitat, i dins d'aquesta la investigació:

"Claro es que, en estas investigaciones, por independiente que sea, la Universidad no deberá echar en olvido que el Movimiento ha incorporado el sentido católico, de gloriosa tradición y predominio en España a la reconstrucción nacional, y que España es una unidad de destino en lo universal, unidad de destino que exige la cooperación de todos para alcanzarlo y que todos estemos preferentemente al servicio de la Nación, no tolerándose, en consecuencia, que desde la Cátedra se divulguen y defiendan teorías contrarias o simplemente perjudiciales a la Religión, al interés público o a la unidad, seguridad y prosperidad del Estado.

En cuanto órgano docente, la Universidad es Escuela profesional y vivero de funcionarios, y como el Estado es quien determina los conocimientos que deben tener sus funcionarios, y los que habilitan para ejercer las distintas profesiones, la Universidad, órgano docente, deberá seguir las directrices fijadas por el Estado, enseñando lo que el Estado mande y como lo mande".

La universitat havia d'ajudar a "descubrir la verdad y la grandeza de España para formar el hombre nuevo y patriota de cuya alma brote desbordante y a raudales la alegría y el orgullo de ser español que, como dijo el Fundador, es una de las pocas cosas serias que se puede ser en el mundo".

A partir del curs 1940-1941, per ordre del ministre d'Educación Nacional Ibáñez Martín, el cap del SEU intervé en les obertures dels cursos acadèmics, juntament amb les autoritats acadèmiques. El SEU s'incorpora així, activament, a la direcció política i ideològica dels estudiants universitaris i a l'aparell administratiu. Pertocarà a Guzmán Zamorano Ruiz, cap del directe universitari del SEU de València, pronunciar el discurs d'obertura del curs 1940-1941.

Zamorano esmenta els llocs comuns de la retòrica falangista de l'època i afirma, en la línia més dura del règim, que parla al servei d'Espanya, de la idea de Déu, Pàtria, Família, honor, tradició, etc., uns valors que havia de defensar la universitat; i sobre el paper assignat a la universitat, diu que "La ciencia que en esta Universidad se enseña, habrá de estar supeeditada a los intereses del Estado Nacional-Sindicalista. De lo contrario, no la admitiremos, porque preferimos ser ignorantes pero buenos, antes que doctos pero malos españoles".

La consigna al començament del curs era cla-

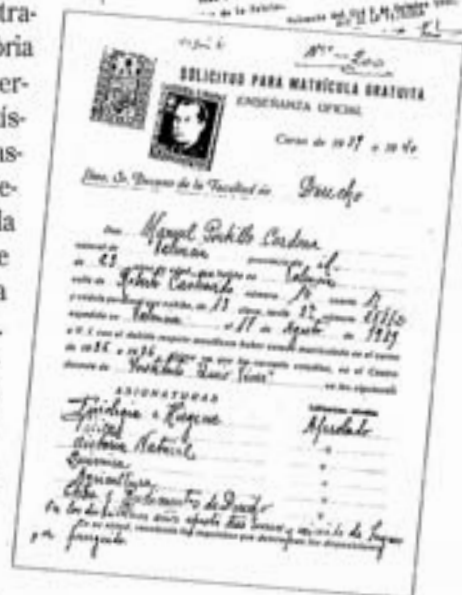
ra. Més avall assenyalava, com a directrius per als estudiants, que "para José Antonio era escuela de preparación donde nuestros camaradas habían de capacitarse para los futuros sindicatos, columna vertebral del Estado Falangista ...".

Exàmens patriòtics

La repressió política dels catedràtics i professors més progressistes i republicans, unida a l'emigració d'altres, provoquen un col·lapse en l'ensenyament l'any de la Victoria. La falta de catedràtics i professors obliga a autoritzar professors auxiliars per a substituir els catedràtics. El curs 1939-1940 no va ser un curs normal. Les depuracions en marxa, les revalidacions d'estudis fets abans de la guerra, etc., serien la causa d'aquesta anormalitat.

En 1939 es convoquen exàmens per als alumnes que tenen assignatures pendents del curs acadèmic 1935-1936.

Com no podia ser altrament, aquesta convocatòria "Patriòtica" dona un percentatge d'aprovat altíssim: 1.137 de les 1.194 assignatures a què es presenten 520 estudiants a la Facultat de Medicina de València; i aquesta era la tònica general. Josep M. Colomer conta que excombatents i ex-captius i els seus familiars gaudiren de grans facilitats d'accés a la universitat, sense tràmits, i que passaren per veritables "exámenes patrióticos": "fets a porta tancada i en els quals feien valer com a màxim argument els seus mèrits polítics i de guerra... El professor Valdeavellano solia explicar el cas d'un tal Pinilla, que a l'hora de l'examen oral va posar la pistola damunt la taula. Sense més comentaris, Valdeavellano escriu: «Aprobado por orden gubernativa». Com deia un destacat falangista de l'època: «A la vista de mutilados y héroes, los catedráticos no podían ser rigurosos con los

L'ensenyament al districte universitari de València (Alacant, Castelló i València) als anys quaranta

L'organització de l'estructura acadèmica de la Universitat de València va sofrir un retrocés de tot tipus als anys quaranta respecte al període republicà (1931-1939), no solament en l'àmbit científic, investigador o intel·lectual, sinó quant als recursos econòmics i el professorat i l'alumnat. Amb dades del curs 1945-1946, que serveix com a mitjana de la dècada dels quaranta, ens trobem que el cos de catedràtics numeraris pujava a uns trenta i que el total de professors no arribava al centenar, a les quatre facultats que hi havia al districte universitari de València: Filosofia i Lletres, Ciències, Dret i Medicina. El pressupost de la Universitat per a aquest curs era de 3.331.975 pessetes.

L'ALUMNAT UNIVERSITARI

Quant als alumnes, tant oficials com lliures, la població universitària era molt escassa respecte a la població total d'Alacant, Castelló i València, a la qual corresponia el districte universitari de València. La Facultat de Filosofia i Lletres tenia 172 estudiants, i les de Medicina i Dret eren les que més estudiants tenien, amb prop del 70% del total.

Quant al sexe, la presència de la dona hi era molt reduïda (9'4% del total) i es concentrava a Filosofia i Lletres (50%) i, en menor grau, a Ciències (15%). Era testimonial a les facultats més nombroses (Dret i

Medicina), amb un 3% d'estudiants cada una.

LA INFLUÈNCIA DE L'ESGLÉSIA CATÒLICA

A més de les facultats, el sistema educatiu del districte universitari de València incloïa 7 instituts d'ensenyament mitjà (a València -Sant Vicent Ferrer i Lluís Vives-, Alacant, Castelló, Alcoi, Xàtiva i Requena), 3 escoles de Magisteri a les capitals de província, 2 escoles de Comerç (València i Alacant), 2 de Perits Industrials (València i

Alcoi), el Conservatori de Música (València), l'Escola de Belles Arts i Oficis Artístics (València), l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles (València), 2 escoles de Treball (Alacant i Castelló) i 1 Institut d'Idiomes (amb 110 alumnes matriculats: 4 en grec, 20 en francès, 6 en italià, 24 en alemany i 46 en anglès).

A l'ensenyament mitjà, l'oferta privada reconeguda superava àmpliament la pública, reduïda a 7 centres, mentre que al districte uni-

versitari de València la privada en tenia 47, dels quals 31 depenien de l'Església Catòlica (Jesuïtes, dominics, marianistes, maristes, franciscans, salesians, etc., o religioses -Cor de Jesús, Loreto, Santa Teresa, esclaves, escolàpies, Jesús i Maria, etc.-), i 16 d'iniciativa privada (Acadèmia Castellanos, Liceu Lope de Vega, Liceu Sorolla, Acadèmia Martí, Akademos, Aliança Francesa, Cervantes, Boix, ec.). Els centres religiosos copaven tot l'ensenyament privat de les tres províncies, llevat de la ciutat de València. ■

(Elaborat a partir de la Memòria de la Universitat de València. 1945-1946)

alumnos. Y no lo fueron» (Colomer, I, 20).

El professorat vesteix la reglamentària camisa blava falangista i quotidianament es llancen les consignes i salutacions falangistes. En entrar a l'aula el professor, durant els primers anys, els alumnes, drets, el rebien amb el braç en alt. La parafernàlia franquista ocupa tots els espais. A les aules es penjen retrats del general Franco i de José Antonio Primo de Rivera, i a la taula dels professors s'imposa el crucifix. S'entronitzen al batxillerat i a la universitats les anomenades "tres marías": Religió, Formació del Espiritu Nacional i Educació Física. Els llibres de text de totes les assignatures sofreixen una doble censura, la política i la religiosa, a fi d'adaptar-los a la ideologia falangista i a la doctrina catòlica. Desapareix de l'ensenyament tota referència al marxisme, a l'existencialisme, al liberalisme o a qualsevol ideologia contrària al nou règim. Només hi ha espai per al confessionalisme catòlic i el nacional patriotisme conservador i falangista. Cada dia es canta el reglamentari "Cara al Sol", amb el braç en alt.

L'ocupació de la universitat pel franquisme no deixarà cap espai per a la dissidència, el "lliurepensament", el laïcisme, etc. Són ocupats els patronats, les institucions culturals, els col·legis majors, les universitats d'estiu, les editorials, etc.

Les idees de FET y de las JONS, recollides en els 26 punts de la Falange (originalment en tenia 27, però se n'eliminà l'últim, que proclamava Espanya "Estat laic"), impregnen la universitat en la dècada dels quaranta. "Nación, Unidad, Imperio", l'estat com a instrument totalitari, i la negació dels partits polítics; la revolució nacional sindicalista; "la vida es milicia"; l'estat confessional catòlic, apostòlic i romà; Espanya "como un gigantesco sindicato de productores".

El context cultural de l'estudiant universitari serà tan rígid i tancat com el de la resta de la societat, fins als anys seixanta. La censura és omnipresent a tots els nivells -literatura, teatre, cinema, etc. La projecció del NO-DO s'imposa a tots els cinemes. Les directrius i les consignes polítiques ocupen tots els espais de la

Continua a la pàgina 14

Un grup de joves soldats en la desfilada de les tropes de Franco al seu pas per l'Ajuntament de València.
FOTO: ARXIU D'AMÉRICAS LEVANTE-EMV

Amb el vestit tradicional un grup de valencians espera l'arribada del general Franco a la ciutat de València.

FOTO: MEMÒRIA DE LA DEPUTACIÓN DE VALENCIA, 1946.

vida quotidiana. El món acadèmic és obscur, conservador, endarrerit, i viurà al marge del món europeu i, en general, del progrés, de la investigació o de la ciència.

La Falange i l'Església Catòlica controlen ideològicament la universitat

Perseguits, depurats i, en alguns casos, afusellats –com ara el rector Peset i Aleixandre–, els professors demòcrates, republicans o d'esquerra abandonen la universitat, que és ocupada inicialment pels feixistes de la Falange. Ja en 1938, en constituir-se el primer govern del general Franco, pren la cartera d'Educació Pedro Sainz Rodríguez, que impulsa una legislació antirepublicana basada en la doctrina de l'Església Catòlica. En 1939 –fins a 1951–, el succeïx en el ministeri José Ibáñez Martín, catedràtic, alt buròcrata del sistema que "s'erigeix" en la imatge represen-

tativa dels nous usos educatius del règim, directament intervinguts per l'autoritat eclesiàstica i convertits en instruments aplicats del conservadorisme més obscurantista. Ibáñez Martín pertanyia a l'ala del nacionalcatolicisme del règim.

L'Església havia estat un dels suports i aliats clau de l'açament militar antirepublicà de juliol de 1936, fins al punt de qualificar-lo de "Cruzada". Arran del triomf de les tropes franquistes, l'Església esdevé un dels sectors de la nova jerarquia del règim i una part important del seu suport ideològic. Picó assenyalava que "L'Església legitima l'acció dels vencedors i la seua pretensió de desqualificar els seus enemics, tot encobrint l'autèntic significat de la guerra. Els vençuts no han estat els treballadors ni el poble, la guerra ha estat una contesa entre assassins i subvertidors de l'ordre i els defensors de la família, la moral i la pàtria" (Picó, 35).

Una de les conseqüències en serà l'ensenyament obligatori de la religió catòlica a tots els nivells de l'educació, i la presència activa i decisiva del clero i l'activitat religiosa del món universitari. El triomf de l'exèrcit franquista va comportar un tomb total en la trajectòria anterior de la societat espanyola i valenciana.

La supressió de l'estat democràtic, la perse-

cució dels partits polítics i dels sindicats i la manca de llibertats democràtiques, van suprimir la gran mobilització social i política que havia caracteritzat les dècades anteriors. Per a Palafox i Carnero: "El procés de modernització va patir una brusca detenció i unes formes noves d'actuació política s'instauraren en la societat espanyola i, per tant, en la valenciana". És important de remarcar que seria inexacte i absurd creure que la dictadura del general Franco no va tenir suports importants en la societat. Al nou règim, hi donarà suport l'exèrcit, l'església, les oligarquies terratinents i econòmiques, però també "uns sectors de les classes mitjanes que havien viscut aterridats els intents revolucionaris de l'etapa anterior com exposen els historiadors Carnero i Palafox.

Intolerància, arbitrarietat i censura

Es afusellaments, les depuracions, els empresonaments i l'exili dels professors universitaris republicans, d'esquerra o progressistes, van fer de la universitat un camp d'intolerància i de reacció. Una de les qüestions més contradictòries del franquisme a la universitat va ser com es generà una oposició democràtica des d'unes estructures, uns professors i uns alumnes conservadors, falangistes, carlins, catòlics, de l'Opus Dei, etc. En els anys quaranta i cinquanta, és vedat a qualsevol persona no addicta i incondicional accedir a càtedres o al professorat universitari. La universitat, la cultura, el món editorial, etc., eren totalment controlats pel franquisme, gràcies al seu poder i a la seua arbitrarietat. El món acadèmic, els intel·lectuals dels anys quaranta i cinquanta, i també d'una part important dels seixanta, s'adaptaren a les necessitats del règim dictatorial i el

van servir fins i tot amb rigor i entusiasme. És il·lustratiu, per exemple, rellegir un falangista de la primera època, David Jato, per constatar com molts dels professors universitaris, i intel·lectuals, i gent de la cultura tenien el seu origen al SEU, del qual eren dirigents. És allò que Jato anomena "la generació universitària del 36". Així, a més de José Solís, José Antonio Girón, Alejandro Rodríguez de Valcárcer, Emilio Romero, Antonio María Oriol, Dionisio Ridruejo, Luca de Tena, J.M. Pemán, Calvo Serer, hi ha Joaquín Ruiz Giménez –conseller nacional del SEU–; "Camilo José Cela, con gorro de legionario, un metrallazo en el pecho y un tiro en la ingle", "el primero de la quinta del SEU que alcanzase, en 1957, un sillón en la academia de la lengua"; Gonzalo Torrente Ballester, César González Ruano, Leopoldo Panero, Luis Rosales; "Juan Antonio Bardem, estudiante de Agrónomos, encuadrado en San Sebastián durante la guerra en la organización juvenil falangista; Luis Berlanga, "combatiente en la División Azul"; etc. ■

Làpida commemorativa que es conserva a la Universitat de València. El text diu el següent: "Para recuerdo impercedero de la gesta de los estudiantes de esta universidad que se alistaron por Dios y por España en la cruzada anticomunista. Noviembre de 1942".

Universitat de València

Alumnes oficials i lliures. Curs 1945-46

Facultat	Xics		Xiques		Total		Llicenciats curs 45/46
Filosofia i lletres	87	50,6%	85	50,4%	172	7%	19
Ciències	541	84,6%	99	15,4%	640	26%	25
Dret	803	97%	24	3%	827	33%	58
Medicina	829	97%	26	3%	855	34%	237*
Totals	2.260	90,6%	234	9,4%	2.494	100%	339

* 113 metges, 101 practicants i 23 llevadores

Font: "Memoria Anual de la Universidad de Valencia". Curs 1945-46, pag. 47. Elaboració pròpia

Els protagonistes.-

Ricardo Muñoz Suay, en la seua època de comissari general de la Unió Federal d'Estudiants Hispans (UFEH) el 1937.

Ricardo Muñoz Suay

De dirigent estudiantil a "talp" antifranquista

Ricardo Muñoz Suay, estudiant de Filosofia i Lletres, dirigent del moviment universitari durant la II República, serà un dels joves republicans que veurà obligat a "amagar-se" i a romandre en la clandestinitat durant anys, fins esdevenir en la postguerra allò que es coneix com un "talp", una persona que roman amagada i tancada en petits espais per evitar de ser afusellada.

Muñoz Suay va ingressar en la Federació Universitària Espanyola (FUE), sindicat estudiantil democràtic i republicà, a l'institut de batxillerat Lluís Vives de València (1932). Aquell mateix any va ingressar en el llavors minoritari Partit Comunista d'Espanya i en el Bloc Estudiantil d'Oposició Revolucionària (BEOR), secció comunista "dins" la FUE. El 1933 és ja el secretari general del Bloc Estudiantil (BEOR) valencià.

Pel desembre de 1935 se celebra el Congrés de la Unió Federal d'Estudiants Hispans (UFEH), organisme superior de la FUE, del qual Muñoz Suay surt elegit membre del Comitè Federal. El 1936, Muñoz Suay, avançant-se al que serà la fusió entre les Joventuts Socialistes i Comunistes, aconsegueix de fusionar els estudiants socialistes i comunistes.

MUÑOZ SUAY, COMISSARI GENERAL DE LA FUE

- Quina va ser la seua activitat com a dirigent estudiantil durant la guerra civil espanyola?

- A més d'altres activitats, vaig ser el responsable estudiantil en el Comitè Nacional de les Joventuts Socialistes Unificades, en el Congrés que es va celebrar a València. Com a nota d'interès, us diré que el primer responsable del treball estudiantil comunista, a escala nacional, va ser Tomás García —que el 1977 va ser diputat comunista per Màlaga—; després ho van ser Fernando Claudín, Manuel Tuñón de Lara i, per últim, jo, fins que acabà la guerra.

Durant la guerra, vaig pertànyer a la Internacional Comunista d'Estudiants i a la Internacional Socialista Estudiantil. Ja pel juny de

Muñoz Suay a la presó de Yeseries de Madrid (segon per la dreta), després de ser condemnat en un Consell de Guerra per les seues activitats clandestines dels estudiants anti-franquistes (1949).

1937 vaig ser elegit comissari general en l'Assemblea Nacional de la UFEH, càrrec semblant al de secretari general de la FUE.

- Acabada la guerra civil, quines van ser les seues activitats en el moviment estudiantil sota el franquisme?

- Quan acabà la guerra, em van ficar en el camp de presoners d'Albatera, a Alacant, del qual em vaig poder escapar. Anava a ser afusellat. Per això, vaig haver de passar 6 anys amagat, sense eixir mai d'un espai mínim...

- Va ser, doncs, un dels "talps" del franquisme

- Sí. Els 6 anys de "talp" em van permetre milers d'hores de lectura, però també una informació exhaustiva del que passava al carrer, gràcies als meus enllaços i a la continuïtat del treball clandestí, activitat que des del 1939 era força perillosa, però plena d'esperances i d'apostes utòpiques.

- Com era el treball en la clandestinitat?

- Des del meu amagatall, van aconseguir agrupar militants estudiantils de la FUE de tot Espanya. Pel juny de 1946, la direcció del PCE em va enviar a Madrid amb documentació falsa i m'hi vaig posar a reorganitzar la UFEH, tasca que també van realitzar simultàniament gent liberal i anticomunista,

com ara Nicolás Sánchez-Albornoz, Manuel Lama, Carmelo Soria (assassinat anys després a Xile), etc. Pel setembre de 1947, la policia va detenir tota la direcció del sindicat estudiantil; mesos abans havien detingut la direcció de la UFEH que dirigia Sánchez Albornoz.

Ens van jutjar en Consell de Guerra. Em demanaren 10 anys, que se'n van quedar en 5. Al cap de tres anys d'estar-me a la presó, el 1949, en vaig sortir en llibertat condicional i vaig abandonar les responsabilitats dels treballs estudiantils.

SEMPRUN I MUÑOZ SUAY, RESPONSABLES DELS INTEL·LECTUALS DEL PCE

Abandona Espanya i es vincula a l'activitat cinematogràfica. Treballa a França, a Itàlia i, més tard, a Espanya, com a realitzador i com a ajudant de direcció, al costat de directors com Luis Buñuel, Antonioni, Francesco Rossi, Krisna, Berlinga, Bardem, etc.

- Durant els anys 50, vostè torna a l'activitat clandestina, ara per treballar amb el món universitari, de la cultura, els intel·lectuals, etc. Com torna a la política activa?

- Santiago Carrillo em va localitzar a París, on era en aquell moment a causa de les meues activitats cinematogràfiques. Pel juliol de 1953, Carrillo em va presentar Jorge Semprún.

Llavors, a més de la direcció del PCE, era l'únic que coneixia la seua identitat. Recorde que Semprún i jo ens vam responsabilitzar de la tasca de coordinar i treballar amb els intel·lectuals espanyols, des de Madrid, cosa que vaig fer fins al 1962. Allí vam crear, Semprún i jo, el Comitè d'Intel·lectuals, el 1953, tan bon punt havíem contactat amb Julio Diamante, després amb Enrique Múgica, amb Javier Pradera i d'altres.

Ricardo Muñoz Suay va abandonar voluntàriament el PCE el 1962, partit en què havia militat durant 30 anys, com a conseqüència de discrepàncies polítiques. El 1985, Ciprià Ciscar, que era llavors conseller de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, li encomana la responsabilitat d'organitzar el Congrés Internacional d'Intel·lectuals i Artistes (juny de 1987) i, més tard, la Filmoteca Valenciana, de la qual actualment és director.

Benito Sanz

Fotos cedides per R. Muñoz Suay

Juan Ferrando Badia

“Els estudiants no tenien animadversió envers el règim”

Juan Ferrando Badia és en l'actualitat professor emèrit de la Universitat de València, on és catedràtic de Dret Polític des del 1982; abans ho havia estat de Salamanca (encara que ell prefereix dir que va ser catedràtic a Salamanca, "perquè el catedràtic de Salamanca era Tierno Galván, que fou depurat pel règim franquista"), entre el 1971 i el 1973, de Valladolid, del 1973 al 1976, i d'Alcalá de Henares, entre el 1980 i el 1982; uns anys en què també va ocupar el càrrec de vice-rector d'Extensió Universitària d'aquesta Universitat. Fou director del

CEU d'Alacant, del 1976 al 1978, i catedràtic de Teoria de l'Estat i Dret Constitucional a la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales de la Universitat de València, des del 1978 fins al 1980.

Membre del Consell Valencià de Cultura, Ferrando Badia milita des del passat mes de febrer al Partit Popular, tot i que no dona massa rellevància al fet d'haver-s'hi afiliat. "És com si no militara -afirma-, i si em pregunteu tres vegades per què sóc al PP, us diré que no ho sé. La meua militància es purament circumstancial, i podria haver-me apuntat a

qualsevol altre partit, tret d'Unió Valenciana, ja que, malgrat el que s'ha dit, mai no he estat pròxim a UV, jo no sóc nacionalista". Assegura que en el futur no acceptarà cap càrrec polític, i recorda que ja en el passat li van oferir càrrecs importants des de diversos àmbits ideològics. Ferrando, que té publicats 23 llibres, diu preferir la docència -de la qual es declara un enamorat- a la política, i confessa que pagaria per fer classes.

El professor Ferrando és, doncs, un home que coneix la Universitat, que l'ha viscuda des que va fer els estudis de Dret, entre els anys 1948 i 1953, i va ser subdirector de la revista del SEU (Sindicato Español Universitario), *Claustro*, al districte universitari de València. Vint-i-cinc dels anys que porta a la Universitat, els ha passats sota el règim franquista; de les seues experiències al llarg de tots aquests anys, sobretot de quan era estudiant, ens parla en aquesta entrevista.

- Quina extracció social tenien els estudiants en l'època en què vos feieu els estudis de Dret?

- Més aviat de classe mitjana-alta. D'estudiants del que ara seria classe treballadora, n'hi havia ben pocs. L'any 1953, ja com a professor, vaig ser un dels fundadors de l'Acadèmia San Raimundo de Peñafort, on es feien classes a la vesprada per possibilitar que hi anaren funcionaris i, en general, persones que, per la seua feina, els era impossible d'assistir a classe al matí. Amb l'acadèmia va tenir accés a la Universitat gent treballadora, no aquells qui en diríem *proletaris* o *obriers manuals*, però sí persones que vivien del seu treball. Al matí, la tònica general era la d'aules plenes de "fills de papà".

- Com vivia un estudiant de l'època la presència del franquisme a la Universitat?

- Et podria contestar que malament, però no diria del tot la veritat. L'actitud dels estudiants no era d'animadversió envers el règim, que no em vinguen amb romanços! Gent que després s'ha significat, i molt, a l'àmbit polític democràtic, fins i tot en partits d'esquerra, anava aleshores amb camisa blava i aixecava el braç.

- Es mantenia una actitud passiva?

- No exactament passiva. Nosaltres

parlàvem d'Ortega, de Jaspers, de Heidegger, però sense cap contingut polític; la Universitat estava despolititzada. Quan algú parlava de qüestions polítiques, sabies que era del règim; els qui no ho eren, callaven. Això sí, fèiem acudits polítics.

En aquell període tot estava molt ensopegat. L'únic grup que funcionava a la Universitat era el SEU, organitzant campaments, on es feien cursos de formació política amb una orientació netament falangista. La conscienciació dels universitaris contra el règim no arribà fins als anys seixanta.

- *Personalment, com percebieu aquell ambient?*

- La meua experiència era la d'un jove al qual agradava molt estudiar, que vivia a Foios, pagava la quota obligatòria al SEU i llegia els llibres que trobava a la Biblioteca Popular de la Plaça de la Mare de Déu. En aquesta època, però, jo no era conscient de conceptes com el de "democràcia", no tenia punts de referència. La presa de consciència va venir amb posterioritat i com a conseqüència de les meues estades a l'estranger.

- *En tornar-vos-en?*

- Sí. En acabar la carrera, vaig passar algun temps becat a les universitats de Dijon i Roma. Fou en tornar-me'n, l'any '56, que vaig percebre la diferència entre el que havia viscut a fora i el que em trobava ací, i vaig començar a qüestionar-me què era el que m'havien ensenyat durant la carrera. Em sentia malament en aquest ambient; per exemple, quan anava als actes que es feien al Paraninf de la Universitat i, en acabar, la gent cantava el *Cara al sol*, amb el braç en alt. Jo no trobava cap sentit a fer-ho i, per tant, no ho feia.

- *De quina manera es transmetien a nivell docent els valors que el règim volia imposar?*

- D'una manera sorda, fixada en gran mesura per les absències. Per exemple, agafaves el programa de Dret Polític, i conceptes tan importants com "partits polítics" o "grups de pressió" no hi apareixien per a res; no existien. Jo vaig preparar el meu programa per a catedràtic desconecent els fonaments bàsics del Dret Polític, perquè no els havia estudiats.

- *I la metodologia docent dels professors?*

- *Magister dixit.* El professor explica-

va i ningú no s'atrevia a interrompre'l. Si algú gosava fer-ho, s'arriscava que l'enviaren al carrer sense contemplacions. Ja anàvem molt amb compte de no preguntar, perquè sabíem que el professor s'ho podia prendre com una molèstia. Al catedràtic se li guardava un respecte reverencial.

- *Hi hagué una disminució en la qualitat de la docència per la separació de l'ensenyament de professors amb prestigi oposats al règim i l'entrada en la docència de persones afins a aquest?*

- La qualitat de la docència en algunes matèries era molt baixa. L'acabament de la guerra civil dugué com a conseqüència la separació de la docència, bé per depuració bé per exili, d'una bona part dels professors que formaven part de la Universitat. Fou necessària l'entrada d'una nova fornada de catedràtics i de professors perquè la Universitat continuara funcionant. I el nivell mitjà no era gaire alt. Però, alerta!, això ho sé ara, perquè aleshores no teníem noció si els professors estaven preparats o no ho estaven per a impartir la docència adequadament. Sí que tenies una sensació difusa d'insatisfacció, que la Universitat hauria d'haver estat alguna cosa més del que era, però tampoc no sabies ben bé el que volies que fóra, perquè et mancava l'esperit crític.

- *Com influïa la religió catòlica en l'ensenyament?*

- Jo crec que tant se'ns en donava, aquest assumpte. És cert que la religió era una assignatura obligatòria, però era una *maria*, com l'educació física i la "formació del espíritu nacional". De fet, com a anècdota, et puc contar que a un dels professors de religió li tiràvem grànotes a classe perquè no ho vèiem com una cosa seriosa. No perquè fórem ateus, ni antireligiosos, sinó perquè el que explicaven no tenia cap interès ni "trelat".

- *Considerem que van rebre un ensenyament universitari fortament ideologitzat?*

- Home, això sí, sí. Però jo em demane si aquells qui transmetien la informació, o més aviat la deformació, ho feien d'una manera conscient o ho feien així perquè no en sabien més.

- *Vós que creieu?*

- (dubta i ho medita) La veritat és que la guerra civil va ser el fet més terrible que et pugues imaginar. I després, Franco es va presentar amb una aurèola

de vencedor i amb un desplegament de propaganda que anul·lava la capacitat crítica; però no és que l'anul·lara conscientment, sinó per falta de punts de referència.

- *Hi havia falta de rigor o favoritismes a l'hora d'examinar aquells qui s'havien destacat en la defensa de la causa nacional?*

- No. Almenys en l'època en què jo vaig estudiar no es tenia coneixement que s'afavorira algú en les notes pel fet de ser falangista. Una altra cosa era a nivell més elevat, en les oposicions a càtedra. Ací sí que hi havia un filtre ideològic.

- *Ja com a professor, vau tenir cap problema a l'hora de fer classes?*

- Sí que en vaig tenir, sí, perquè jo, per a explicar el règim polític italià o el règim polític britànic, utilitzava fonts que no eren ben vistes, i no ho feia per heroisme, ni en contra de ningú, sinó perquè em semblava la millor forma de explicar-ho. No poques vegades, en acabar la classe, algú anava a contar-ho al rector, i llavors Corts Grau em cridava i em deia "chico, chico, pero qué te pasa, siempre que das clase, siempre me das un disgusto".

- *I la censura, la vau patir?*

- Em van donar alguns disgusts, tant pel que deia com pel que escrivia. En concret, en el llibre que vaig escriure sobre la Constitució de 1812, a Europa, la censura hi va eliminar el pròleg del professor Murillo Ferrol, i a mi em va esborrar més de la meitat del text. Publicar el llibre del regionalisme a Itàlia també em va suposar algunes complicacions.

- *Com veieu la gent que va col·laborar amb el règim franquista i després es va convertir a la democràcia?*

- Hi ha canvis que són comprensibles, per exemple el de Laín Entralgo; si el llegeixes, hi veus una evolució paulatina. Però n'hi ha d'altres, com ara el de Ruiz Giménez, que mai no he arribat a comprendre. Hi va haver molt d'oportunisme: gent declaradament franquista que, en morir Franco, de sobte eren demòcrates de tota la vida. En això, té raó Carrillo: on eren en aquella època els socialistes?; si tanta oposició tenia el règim franquista, com s'explica que Franco morira al llit?

Josep M. Balaguer

Foto: J.C. Tormo

Els especialistes.-

En record del Rector Peset

Joan Peset Aleixandre, rector durant la República, fou afusellat a Paterna el 24 de maig de 1941. A partir d'aquell moment, va caure sobre la seua memòria la ignomínia, quan no l'oblit més absolut, fins al retorn de la democràcia al nostre país, quan l'entusiasme i compromís cívic del professor d'història moderna, Sebastià Garcia Martínez, llavors vice-rector d'extensió universitària, va animar diverses iniciatives de cara a la recuperació de la seua figura, en especial, l'edició, l'any 1982, de tres volums d'homenatge universitari que els seus botxins li havien negat. Poc de temps abans de la seua prematura mort (1986), S. Garcia, juntament amb Vicent Ll. Salavert publicava un article en el número 3 de la revista *Afers*, que ell havia fundat i dirigia, on va retre un erudit i emocionat homenatge a la figura de Peset, a la família del qual sentia estretament vinculat pels lligams d'amistat que li unien amb el seu fill, don Vicent Peset Cervera, i els seus nebots: Mariano i José Luis Peset Reig. Hem decidit de reproduir l'esmentat fragment en record d'ambdós lluitadors per l'honestetat intel·lectual, pel compromís social de la Universitat dins el medi que la suporta i per la llibertat de l'home.

«Nat a Godella (1886), el seu *curriculum* era brillantíssim: perit Químic (1901) i Mecànic (1905); doctor en Medicina i Cirurgia (1907), Ciències Químiques (1908) i Dret (1909); pensionat per la Junta d'Ampliació d'Estudis per oír Fresenius en Wiesbaden i Orgier i Bertillon a París (1908); catedràtic de Medicina Legal i Toxicologia a Sevilla (R.O. 31/V/1910), on va dirigir el laboratori bacteriològic municipal i va ser comissionat per l'Ajuntament per estudiar a

París la vacuna antitífica (1912); catedràtic de la mateixa titulació a València, per permuta amb Francisco Orts i Orts (R.O. 8/VIII/1916) s'encarregà de la direcció de l'Institut Municipal d'Higiene, l'edifici del qual va construir al seu càrrec; Degà de Medicina (R.O.

4/XI/1930) fins al 14 de maig de 1931; Vice-rector per nomenament del Govern provisional de la República (D. 22/V/1931) fins al 31 de maig del 1932; i finalment Rector des del 14 de maig de 1932 fins al 25 de maig de 1934. Va ser autor de gairebé un centenar de publicacions, treballs sobre qüestions mèdico-legals, químiques, bacteriològiques i epidemiològiques; participà activament en els Congressos de Metges de Llengua Catalana (1913 i 1917); fou —en paraules de Lain— qui *dio nivel verdaderamente europeo a nuestra medicina legal*; i destacà com un dels científics més

excel·lents de la seua generació («del 12», «prebèlica» o «d'Ortega»), que comptava amb metges de la vàlua d'Achúcarro, Marañón, Río-Hortega, Tello o Novoa Santos. La seua tasca docent a la Facultat de Medicina de València fou excepcional, i es compten entre els seus deixebles Aguilar Castelló, López Gómez, López Ibor, Argente Cantero, Peset Llorca, el mateix Lain i d'altres (LAIN ENTRALGO, P.: «Juan Peset Aleixandre, 1886-1941». *Estudios dedicados a Juan Peset Aleixandre*. València (1982), I, pp. XXI-XXVII; GIBERT CALABUIG, J.A.: «La obra científica del profesor Peset Aleixandre».

Ibidem, pp. XXIX-XLV; NAVARRO BROTONS, V.: «Els Peset: una família de metges valencians». *L'Espill*, núm 21 (juny, 1985), pp. 162-166. Arxiu de la Universitat de València [A.U.V.], Lib, 431, f. 210 vº). El 1936 va encapçalar la candidatura del Front Popular que guanyà les eleccions del 16 de febrer, per la qual cosa quedà excedent de la càtedra per tal de poder seure com a diputat per Esquerra Republicana. Durant la guerra, fou comissari civil de l'Exèrcit i va ascendir reglamentàriament a la Secció tercera del l'escalafó (O. 8/IV/1938), amb caràcter interí per la disposició de 27 de setembre de 1936 i amb uns havers anuals

de 15.000 ptes., de les quals només percebia dos terços per la seua condició de diputat. Després de la desfeta republicana, el Rector de València, José María Zumalacárregui, va telegrafiar al cap del Servei Nacional de l'Ensenyament Superior i Mitjà del Ministeri d'Educació Nacional el 24 de juny de 1939, *Año de la Victoria*, i li comunicà que Peset no s'havia presentat a la Universitat «desconociéndose paradero». El mes següent va ser separat definitivament del servei i donat de baixa en l'escala (O. 29/VII/1939) (A.U.V. Caixes 975, exp. 10; 985, exp. 1. Lib. 427, f. 17 r°). Sotmès a Consell de guerra, va ser condemnat a mort i afussellat a Paterna el 24 de maig de 1947; aquest assassinat va constituir un dels crims més repugnants de la repressió franquista. En plena contesa, el 27 d'abril del 1937, Peset havia pronunciat una conferència a la Universitat de València; el text imprès va constituir una de les peces acusatòries esgrimides pel fiscal en el seu procés, que conclouia amb aquestes lúcides paraules: «Hoelderlin dice que solamente en la profundidad del dolor es donde surge y resuena divinamente el canto vital del mundo. Quien marcha sobre su dolor, hace decir a Hiperion, marcha hacia las alturas. Una cantidad de dolor enorme pesa sobre los españoles, cantidad que corresponde al daño que produjo la agresión violenta del enemigo. Cantidad fija que hemos de apurar hasta el fin. Pensemos profundamente en que los días de guerra que transcurren van disminuyendo la restante hasta alcanzar la paz definitiva y justa que soñamos. Por ello acepto como un honor histórico la parte de dolor que me corresponde en el trágico reparto que vivimos en España» (PESET, J.: «Las individualidades y la situación en las conductas actuales». *Anales de la Universidad de Valencia. Cursos-Conferencias*, 1. Segona Etapa (1937), p. 164).

GARCIA MARTÍNEZ, S.; SALAVERTE FABIANI, V.L.: «L'ocupació de la Universitat de València el 1939 pel quintacolumnista Manuel Batlle, Catedràtic de Múrcia». *Afers, fulls de recerca i Pensament*, 3 (1986), 123-198, pp. 124-125, nota 3.

DISE

Dues obres imprescindibles

Ma. Fernanda Mancebo, *La Universidad de Valencia en guerra. La F.U.E. (1936-39)*. Editat per l'Ajuntament de València i la Universitat de València. Col·lecció oberta Lletres. València 1988. Amb pròleg de Mariano Peset. 265 ps.

Ma. Fernanda Mancebo, *La Universidad de Valencia. De la Monarquía a la República (1919-1939)*. Pròleg de M. Tuñón de Lara. Editat per l'Instituto de Cultura Juan Gil-Albert i la Universitat de València. Col·lecció oberta. València 1994. 429 ps.

Ma. Fernanda Mancebo ha dedicat les seues investigacions històriques a la situació de la Universitat de València en un moment crucial de la història d'Espanya i d'Europa, com és el primer terç del segle XX. *La Universidad de Valencia en guerra. La FUE (1936-39)*, és un acostament a la història del moviment estudiantil valencià, centrat en el període de la Guerra Civil. La Universitat fou refugi de joves desplaçats pel conflicte, que van participar en la guerra. L'obra es clou amb la presa de la Universitat pels falangistes i es citen també els intents per mantenir una FUE clandestina en la postguerra. Un apèndix amb 21 documents ens acosta encara més la realitat viscuda d'aquells anys tràgics.

La Universidad de Valencia. De la Monarquía a la República (1919-1939) és una adaptació de la tesi doctoral de l'autora. Tracta l'intent de règim autònom universitari de 1919, la dictadura del general Miguel Primo de Rivera i la Universitat de la II República amb la fundació de la Falange i la seua branca universitària forta, el SEU, l'any 1934. Hi inclou un estudi de

les transformacions acadèmiques de cada facultat; i un altre de tipus demogràfic, on s'analitza els alumnes i els professors. Els dos darrers capítols estudien el valencianisme cultural i el règim financer de la Universitat. Al final, s'inclou un apèndix amb els noms dels professors que passaren per la Universitat, en aquests anys, on trobem gent com Alcalá-Zamora, López Ibor, Peset Alexandre, Tamarit Olmos, Sanchis Guarner, etc.

Sergio I. Rodríguez Tejada

Depuracions universitàries

Amb el passeig militar que va significar l'ocupació de les províncies de València i d'Alacant els darrers dies de març del 1939, s'inicia un procés al País Valencià que marca la continuació del que ja havia començat anys abans en aquells territoris que, com Castelló, havien caigut a mans del *bando nacional*: internament en improvisats camps de concentració (entre els quals, les places de bous de València i d'Alacant) dels membres de l'Exèrcit Republicà i d'aquells civils refugiats a la reraguarda, com també la classificació prèvia de la resta de la població civil (afectes i desafectes al nou règim) com a preludi dels empresonaments, els judicis i les sentències, resultat de les denúncies particulars i dels informes elaborats per la *Columna de Orden y Policía de Ocupación*, a les ordres del coronel Antonio Aymat,

vertadera avantguarda de les tropes nacionals, que van dividir la ciutat en sis sectors a fi de recollir les denúncies que menessen a la detenció dels responsables dels delictes comesos durant la *dominación roja*. Un total de 86 tinents van ocupar els jutjats més importants de la província, pas previ a la creació dels tribunals militars, com va passar a Castelló i a Alacant. Milers i milers de valencians van eixir d'aquests tribunals condemnats a llargues penes de presó, si no a la pena capital.

Paral·lelament, es dugué a terme un procés de depuració dels càrrecs públics a tots els nivells i en totes les organitzacions: col·legis oficials, ajuntaments, diputacions i, com no, a la Universitat de València. Amb el suport de diverses esquadres de la *Quinta Columna* valenciana, Manuel Batlle Vázquez,

membre d'aquesta organització, va ocupar, aquell mateix dia 29 de març de 1939, la Universitat i organitzà un equip de govern interí fins a l'arribada de les autoritats militars. Sota el nou rector, José Ma. de Zumalacárregui y Prat, es duria a cap la major part del procés depurador del personal de la Universitat de València, del qual actuava com a jutge instructor Francisco Beltrán Bigorra, degà de Ciències.

Reproduir ací els resultats del procés depurador fóra una tasca àrdua i impossible, però bé en poden servir alguns exemples: l'ordre de separació definitiva dels seus càrrecs com a catedràtics universitaris de persones considerades desafectes al règim, va tenir resultats pel que fa a Niceto Alcalá Zamora y Castillo, catedràtic de Dret Processal, José Puche Álvarez, catedràtic de Fisiologia i ex-rector de la Universitat, i José Ma. Ots Capdequí, catedràtic d'Història del Dret, perquè formaven part dels milers d'exiliats que havien creuat la frontera en direcció a Sud-Amèrica, on havien de romandre alguns anys; d'altres, catedràtics o no, es van assabentar de la seua depuració entre els murs de la presó, on els havia menat la seua activitat pública, aliena a la universitat, durant els anys de la guerra; per últim, Juan Peset Aleixandre, catedràtic de Medicina i també ex-rector de la Universitat, no tingué tanta sort: del port d'Alacant va ser conduït al camp de concentració d'Albatera i, d'ací, a la Presó Model de València, d'on el tragueren per executar-lo, a Paterna, el 24 de maig de 1941.

Si aquesta va ser l'única víctima mortal directament vinculada al fenomen repressiu de la postguerra entre el personal docent de la Universitat de València, no ho va ser entre la resta de la població universitària. Si durant la guerra civil bona part dels estudiants s'havien mostrat partidaris del Govern i havien marxat voluntaris al front, després de l'acabament de la guerra un bon nombre d'ells seran tancats, jutjats, condemnats a mort i posteriorment executats al llarg de la geografia del País Valencià. En analitzar les llistes de les víctimes de la repressió franquista, ens trobem amb un total de 13 estudiants que, per les seues edats, eren indubtablement universitaris. A ells, hi podríem afegir aquells advocats, enginyers, arquitectes, metges, etc., molts dels quals no eren més que llicenciats de feia poc a la recerca de la seua primera feina com a professionals.

No tingué la mateixa sort l'ensenyament primari i secundari. Un total de 23 professors i mestres nacionals van ser passats per les armes, sense distinció de la seua pertinença a col·legis rurals o a instituts urbans, en un clar intent d'eliminar aquelles *lacras sociales*, heretades de la Institució Lliure d'Ensenyança, encarregades de l'educació dels futurs espanyols. Calia tallar de soca-rel la zitzània que, bíblicament, enterbolia la collita.

Vicent Gabarda
Historiador; autor de
Els afusellaments al País
Valencià (1938-1956).
Ed. Alfons El
Magnànim/IVEI, València,
1993.

EL SEU i els primers intents d'oposició: el PCE i l'ASU

Franco, acompanyat del rector de la Universitat de València, José Cortés Grau, a l'entrada del Col·legi Major Lluís Vives, el dia de la inauguració, el 9 d'octubre de 1954.
FOTO: LEVANTE 83/7

Text: Benito Sanz Díaz

El sindicat únic falangista

El règim franquista controlarà la universitat a través del Sindicat Espanyol Universitari (SEU). Aquest sindicat és creat durant la II República espanyola, el mes de novembre de 1933, uns dies després de fundar-se la Falange Espanyola, una

organització la base i els quadres de la qual eren, en la major part, d'origen estudiantil i universitari. Durant la II República, l'activitat principal dels falangistes del SEU és l'enfrontament amb la Federació Universitària Escolar (FUE). A la Universitat de València, el SEU pràcticament no hi existeix, i només apareix a partir de l'entrada de les tropes del general Franco a la ciutat de València el 1939. El govern rebel de Burgos aprova els

primers estatuts del SEU pel novembre del 1937, com a conseqüència de la unificació de la Falange Espanyola y de las JONS, amb la qual cosa el franquisme agrupa en una sola organització totes les tendències ideològiques que donen suport a l'alçament militar contra la República: estudiants catòlics, tradicionalistes, conservadors, falangistes, carlistes, etc. El SEU esdevé l'única organització estudiantil permesa i legal al bàndol nacional.

FALANGES UNIVERSITARIAS

Departamento de P. P. y P. - Sección de Historia Moral - S. E. U. de Madrid - 333570 1942

Lo que hay detrás de...
 Los deberes que se tienen fe y los trabajos que se le quieren hacer.
 Los que entropen nuestra Negociación.
 Los que entropen la fechoría de plaza a de partido al interés de la Patria.
 Los que creen que la guerra ha terminado para vivir bien, y se lo desprecia, criticar.
 Los que se creen que los malos capitanes para se merda personal.
 Los que criticán a nosotros se dan buena vida, se preocupan de los demás.
 Los que no quieren servir desde España se lo critican, por eso se lo critican.
 Los que no se ajustan a la disciplina del Nuevo Estado.
 Los que, por su ideal, agitan, provocan maltrato y desorden.
 Los que critican que, en la guerra como en la paz, el S. E. U. es fechoría y acción.
 Los que no quieren saber que la guerra de México y pensaron en el tema de nuestra juventud.
CAMARADAS UNIVERSITARIOS NO CONSINTAIS MAS LAMENTOS DE LOS QUE CRITICAN COMO MUJERES LO QUE NO SON CAPACES DE HACER COMO HOMBRES.

"QUE NADIE HABLE QUE NO ENCUENTRA MEDIOS DE HACER LLEGAR HASTA EL ESTADO SU INICIATIVA, SU QUEJA O SU CONSEJO. TENIS UN CAUCE Y UN CAMINO: EL CAUCE SINDICAL, LAS JERARQUIAS SINDICALES...
 LA CONSIGNA A LA NACIÓN ESTADADA; LA VIDA CIVIL VA A DISCUIRIR EN LA ORGANIZACIÓN DE LA FALANGE, CON SUS SINDICATOS, CON SUS C. N. S. Y CON TODAS LAS ACTIVIDADES QUE ESTA ENCARGADA DE ORGANIZAR. EL QUE QUIERA Y TENGA LA CONCIENCIA LIMPIA COMO NOSOTROS, HA ENTRADO Y HA TOMADO ALLI SU DIRECCIÓN Y SU CONSIGNA; EL QUE NO QUIERA, TENED LA SEGURIDAD DE QUE POR EL BIEN DE ESPAÑA, POR LA SALUD Y EL PORVENIR DE NUESTRA PATRIA Y DE TODOS LOS ESPAÑOLES, YA QUE ASI LO HEMOS JURADO SOBRE LA SANGRE DE LOS QUE CAYERON, SERA ARROLLADO."
 (Barcelona, 1932)

FRANCO

Primeros soldados imperiales de la Nueva España

Las tierras de Occidente desde hoy se harán grandes muchos nombres y mucha sangre española: MAGALLANES, LOAYSA, ARELLANO, SAAVEDRA, LA TORRE, LEGAZPI, ELCAÑO...
 55 de estas islas, las Canillas y Marianas, se vendieron en el siglo pasado por el templo y liberal Silvera a 100.000 duros cada una.
 Por eso nació y para eso vive la Falange.
 Para que no vuelva a vender esta vergüenza y para volver a poblar la Historia del Mundo con nombres y sangre españoles.

NUNCA HA SIDO MENOS LICITA QUE AHORA LA FRIVOLIDAD.
 POCAS VECES COMO AHORA HA TENIDO LA EXISTENCIA SU CALIDAD RELIGIOSA Y MILITANTE. LAS BRECHAS DE NUESTROS DIAS SE RESISTEN A CICATRIZAR EN FALSO.
 AL CUMPLIR EL HUMILDE QUEHACER COTIDIANO Y PARTICULAR, SE TIENE LA SEGURIDAD DE QUE SE ES ORGANO VIVO E IMPRESCINDIBLE EN EL CUERPO DE LA PATRIA.

JOSE ANTONIO

El SEU será, al largo del período 1939-1964, el instrumento de control político de la vida universitaria.

L'estructura jeràrquica del SEU

L'esquema jeràrquic del franquisme dependrà d'una sola persona: el general Francisco Franco Bahamonde, qui, segons les seues pròpies lleis, detenia el poder absolut. A partir d'ell, s'estructurava una organització jeràrquica, vertical, antidemocràtica i mancada de tota representativitat.

Tota l'autoritat emana del Jefe Nacional del Movimiento: Franco mateix. Ell nomena i destitueix el cap nacional del SEU, que es converteix així en l'única autoritat del sindicat. La seua missió és representar l'organització davant la jerarquia del règim, dirigir el SEU, nomenar i destituir tots els càrrecs del sindicat, etc. Nomena el secretari general, l'inspector nacional, els caps de districte universitari, etc., i tots ells formen el Consell Nacional del SEU, juntament amb la delegada de la Sección Femenina i "veinte afiliados designados por la Jefatura Nacional".

La missió dels caps de districte universitari del SEU era "transmitir ordenes de la Jefatura

Nacional y vigilar su más estricto cumplimiento", a més de donar compte als caps dels "problemes plantejats". També nomena els delegats de facultat, d'escola o d'institut, els quals, al seu torn, nomenen els delegats de curs, i així successivament. L'estructura és una piràmide.

LES "TRES MARIES": POLÍTICA, RELIGIÓ I GIMNÀSTICA

Dins el concepte totalitari del nou règim, s'inclouen com a ensenyaments obligatoris les anomenades "tres maries": Formació del Espiritu Nacional, Formación Religiosa i Educación Física, més conegudes amb els noms de 'política, religión y gimnasia'. No n'hi havia prou que els professors fossen addictes al franquisme, i apologistes d'aquest, sinó que l'adhesió als principis de la Falange Espanyola i de las JONS, l'havien de garantir mitjançant el tràmit burocràtic del certificat de la Secretaria General del Moviment. Així, amb un professorat conservador, un SEU fortament ideologitzat, unit a l'ensenyament del nacional-catolicisme, s'aconseguia que no tingués més opinió que la que marqués en cada moment l'Estat franquista a través de la cadena de comandament.

José M. Guitarte va ser nomenat cap nacional del SEU pel general Franco l'estiu del 1939. Arran del seu nomenament, afirmaria el seu ideari per al SEU i per a la universitat:

"La actividad del Sindicato Universitario se manifestará de tres maneras; formación política, formación profesional, y formación militar, con el fin de dotar a la Milicia y al Ejército de un cuadro de excelentes oficiales capaces y útiles para el futuro. La formación política se hará de tal manera que los estudiantes estarán perfectamente preparados, doctrinaria y socialmente, para llenar toda clase de funciones en el partido (...). El sindicato intervendrá en la organización de la nueva Universidad, porque tres años de guerra le dan derecho a ello. Su concurso además es indispensable para trazar las nuevas líneas que han de regir las cátedras, con el fin de inculcar el estilo y la política de Falange, que son los del Estado".

Arriba, 13 d'agost de 1939

La afiliació obligatòria al SEU

Tots els universitaris eren obligats a sindicarse al SEU en el moment de matricular-se, obligatorietat que confirmarà després la Llei d'Ordenació Universitària de 1943. Això implicava incorporar a l'àmbit acadèmic tota la parafernàlia falangista: uniformes, salutacions feixistes, himnes, cançons patriòtiques, banderes, insígnies, consignes polítiques, etc. La conseqüència d'això era un ambient casernari i militar a les aules, del qual no s'escapaven les dones, que pertanyien obligatòriament a la Secció Femenina.

La sindicació obligatòria de tots els estudiants al SEU, lluny de ser un avantatge per a la implantació ideològica de la doctrina feixista a les aules hi té un efecte contrari. Els mateixos falangistes més ideologitzats, els de "primera hora", sempre es van manifestar contraris a l'obligatorietat, ja que ho consideraven com un "segrest" de l'esperit falangista revolucionari i del nacionalsindicalisme. L'obligatorietat provocava un rebuig en molts estudiants, una "burocratització" de l'organització, amb la qual cosa els falangistes més polititzats, a l'últim acomplien tasques de "funcionarios del aparato", que havien de fer treballs quotidians sense cap interès, quan el seu fort era l'acció, "la lucha callejera y de los frentes".

La creació de la Milícia Universitària, pel juliol de 1940, a l'àmbit acadèmic, no feia sinó reforçar l'esperit militarista a les aules, alhora que les integrava encara més en l'aparell del partit únic, cosa que donava una posició de privilegi i classisme als estudiants universitaris. Tal com deia el falangista David Jato, d'aquesta manera s'acabava amb "la insopor-

table igualdad cuartelaria con los analfabetos". L'autoritat ideològica falangista a la universitat no va durar gaire. Bàsicament, va tenir repercussió durant el primer lustre dels anys quaranta, com a conseqüència de la Guerra Mundial i la implicació espanyola en aquesta.

L'AUTORITAT DE L'ESGLÈSIA

La institució que sempre va tenir i continuà tenint, preponderància i autoritat a la universitat va ser l'Església Catòlica, que de bon principi va controlar el Ministeri d'Educació Nacional a través dels successius ministres del ram, tots ells catòlics fervents: Sáenz Rodríguez, Ibáñez Martín, Ruiz Giménez, etc. L'Església Catòlica va imposar el seu control ideològic a tot el sistema educatiu, des de l'ensenyament primari a l'universitari. La formació religiosa, en grans i generoses dosis, era obligatòria. El nacionalcatolicisme integrista del franquisme serà omnipresent a tota hora. L'Església Catòlica dicta les normes docents: programes d'oposicions, plans d'estudi, acceptació de textos acadèmics, provisió de càtedres i places de professorat, etc.

El *Concordat amb la Santa Seu* del 1953 va fer retrocedir els drets tradicionals de l'Estat espanyol més de cent anys. Triomfava així el nacionalcatolicisme en tota la seua línia i a tots els nivells. La presència de l'Opus Dei, el màxim exponent de l'integrisme catòlic, tractaria de controlar el poder econòmic, polític i social a Espanya. D'ençà del 1962, va dirigir el Ministeri d'Educació, per bé que va fracassar en l'intent de controlar el professorat i l'alumnat, després de la desaparició del SEU el 1965, tal com veurem més avall, i es va replegar a la Universitat de Navarra, que va controlar totalment.

El SEU a la Universitat de València

Una vegada establert el marc general en què es mou el SEU dins la Falange i el franquisme, ressenyarem ara com dugueren a terme els falangistes del SEU les seues activitats al districte universitari de València, especialment als anys quaranta i cinquanta.

Arran de l'ocupació de la Universitat de València pel nou règim, aquesta passa al control directe del SEU. Tant el professorat com l'alumnat, sobretot els primers anys, van uniformats com a falangistes en els actes universitaris més significatius com ara l'obertura de

Exercicis espirituals, misses i sermons

La realització d'exercicis espirituals serà, a la universitat, una constant fins als anys seixanta. Aquests es fan "para no perturbar el trabajo ordinario de cada día (...) en las últimas horas de la tarde, horas que servían de plácido recogimiento, a la vez que iluminaban de nuevo las mentes y corazones de profesores y alumnos, con la luz de la verdad y el bien, teniendo a la «confesión final»". Els exercicis espirituals acabaven un diumenge al matí, al pati de la universitat, on s'instal·lava un "magnífico altar" per a celebrar-hi la missa.

Com a col·lof, en acabar aquesta -com ara el curs 1951- "Inicióse la marcha procesional, presidida por la Cruz de penitencia, que en cada trayecto fue dignamente trasladada por los distintos señores Decanos de las Facultades de esta Universidad. Tras la Cruz, el ilustrísimo Vicerrector, señor Corts Grau, con los señores Catedráticos, y siguiendo a éstos, los alumnos en grupos de veinticinco, con su jefe a la cabeza, y dando todos ejemplo de recogimiento y espíritu penitencial, a través de los cánticos misionales y de las Letanias de los Santos. Fue la primera visita jubilar a la Santa Iglesia Catedral, donde el Excmo. y Rvdmo. Sr. Arzobispo de la Diócesis Mons. D. Marcelino Olaechea Loizaga nos honró con su presencia en la capilla del Santo Cáliz, dirigiendo él mismo las oraciones de ritual de esta primera estación. De aquí, prosiguió la marcha hacia la Real Basílica de la Virgen de los Desamparados, la iglesia del Salvador, y finalmente, la Parroquia de Santo Tomás Apóstol. En cada una de estas tres visitas dirigieron respectivamente las rituales oraciones los profesores de Religión, Unzuán, Seuchermés y Espasa, y para terminar, el primero pronunció palabras emotivas, felicitando a la Universidad por los actos que acaban de celebrar (...)" ■

(Memòria de la Universitat de València. Curs 1950-1951).

curs, els actes acadèmics, les festes universitàries, etc. Els primers caps del SEU del districte universitari de València van ser Pedro Malabía (1939), Guzmán Zamorano Ruiz (1940-1942), Rafael Cerezo Enriquez (1942-1946), i d'ençà del 1945, també cap del Frente de Juventudes del districte; José L. Mayquez (1950-1951), Vicente López Rosat (1951), etc.

Quines són les activitats estudiantils? Al voltant de quines coses giren els seus interessos i la vida acadèmica dels anys quaranta i cinquanta? Sense ànim de ser exhaustius, sí que volem ressenyar com vivien, què feien, què escoltaven, etc., els estudiants d'aquests anys.

La formació política era una assignatura obligatòria tant a la universitat com al batxillerat ("Formación del Espíritu Nacional"). L'adoctrinament del nacionalsindicalisme i l'ideari de Falange era permanent als anys quaranta: "Nación, unidad, imperio"; "España es una unidad de destino en lo universal. Toda conspiración contra esa unidad es repulsiva"; "Tenemos voluntad de Imperio"; "Nuestro Estado será un instrumento totalitario al servicio de la integridad patria".

"Nadie participará a través de los partidos políticos"; Espanya, "un gigantesco sindicato de productores"; "El Estado nacionalsindicalista"; "La vida es milicia y ha de vivirse con espíritu acendrado de servicio y de sacrificio"; etc. Aquestes eren frases rituals de tot acte acadèmic, polític, cultural, etc., i constants durant

més de dues dècades en el món acadèmic, repetides pels falangistes del SEU i pel professorat de formació política.

ELS COMENÇAMENTS DE CURS

En tota memòria de la Universitat d'aquests anys, hi podem llegir com en els actes acadèmics del començament del curs, realitzats amb una gran solemnitat sempre hi ha la celebració de "la misa del Espíritu Santo en la capilla universitaria", després de la qual la cerimònia continua al Paraninfo "con el acto académico ritual". Sobre la sessió i la primera intervenció és la del camarada cap del SEU del districte universitari de València, amb un clar contingut polític falangista, qui imparteix la línia política que el comandament li ha ordenat, segons la conjuntura. En acabat, la lliçó inaugural a càrrec d'un catedràtic. Finalment, el rector lliura els premis extraordinaris, investeix els nous catedràtics "y en nombre del Jefe del Estado" declara obert el curs. L'acte acaba "a los acordes del Himno Nacional y pronunciando el Sr. Rector las invocaciones del Movimiento, España una, España grande, España libre, Viva Franco, Viva España".

En la mateixa línia que l'acte del començament del curs hi ha els de la festivitat de Sant Tomàs d'Aquino (7 de març). Al matí, missa, que presideix el bisbe, a la qual assisteixen les autoritats, el rector, el claustre de professorat i els estudiants. Després, se celebra un acte en què pren la paraula "el Jefe de Propaganda del

El programa de Formación del Espíritu Nacional durant els anys cinquanta

Al començament dels anys cinquanta, atesa la pèrdua de pes polític de la Falange, es redissenya l'ensenyament polític. Llegim que en el curs 1950-1951, "la experiencia de los cursos anteriores y el deseo por parte, tanto del Jefe Provincial del Movimiento como del Rector de la Universidad, de que la importancia de estas enseñanzas no quedara mermada", creen un equip de professors per a fer l'assignatura "más asequible y amena al alumno". Així, el 1950-1951, el professorat de formació política el formaven José Cortés Grau, vice-rector i catedràtic de Dret,

Juan Galbañ Escutia, catedràtic de Dret, Alfonso Franch i Diego Sevilla Andrés, professors de Dret, i Manuel Llovera i Manuel Tejado, de Filosofia i Lletres. Cada professor impartia un o diversos temes, a cada Facultat, i no un sol professor com els anys anteriors.

El programa per al curs 1950-1951 era aquest:

- 1.- El ideal, misión de España.
- 2.- La lucha de las ideas políticas en España en los comienzos del s. XIX.
- 3.- Los orígenes del liberalismo.

4.- El concepto jurídico de la Revolución.

5-6.- Organización política del Estado.

7.- Organización política del Estado español. El Español. Momento en que surge políticamente. Actual régimen orgánico.

8.- El anticomunismo español. Distinciones entre el peligro ruso y el peligro comunista; entre la lucha contra el imperialismo soviético y el anticomunismo propiamente dicho. La política rusa en la postguerra, aprovechando las brechas democráticas y los conatos de anticomunismo democrático. Incapacidad radical del liberalismo para hacer frente al comunismo. Raíces profundas del anticomunismo español. Nuestro

anticomunismo responde, no a una posición capitalista, sino a un auténtico afán de justicia social: textos fundacionales y actuales. La lucha contra el materialismo más allá de las formas marxistas.

9.- Sentido histórico de la dignidad humana.

10.- Principios fundamentales de la comunidad política, aplicados a España. Conceptos de Nación y Estado. El individuo y el Estado. Depuración de la noción de Patria, según la doctrina de José Antonio. Noción clásica del patriotismo, arraigado en la caridad. La unidad española y sus resortes. Enfoque de la cuestión del separatismo. ■

Memòria de la Universitat 1950-51

Frente de Juventudes, un religiós i un catedràtic. A la nit, hi ha una vetllada cultural, musical, etc., al Col·legi Major Alejandro Salazar (ara Col·legi Major Lluís Vives). L'esquema sempre és el mateix.

"RECATOLIZAR" LA UNIVERSITAT

El nou règim s'imposa com a meta l'imperatiu de "recatolitzar" la universitat. Així, per exemple, entre les múltiples manifestacions de vinculació Universitat-Església, ressenyem ací el suport acadèmic al dogma de l'assumpció de la Mare de Déu. Podem llegir en la Memòria del curs 1950-51 com la Universitat de València "quiso asociarse fervorosamente al júbilo universal producido en el orbe católico por la solemne proclamación dogmática de este misterio, efectuada el 1 de noviembre del Año Santo de 1950 por el Sumo Pontífice Pío XII".

Amb aquesta finalitat, organitza conferències i celebracions "en torno al agosto misterio". El catedràtic de Medicina, Dr. Antonio Llombart Rodríguez, pronuncia una conferència sobre "la Muerte y Asunción de la Santísima Virgen, considerada desde el punto de vista biológico". La crònica universitària recull com el Dr. Llombart, catedràtic d'Histologia i Anatomia, analitza la qüestió "como biólogo y no como médico, puesto que la Virgen, en el curso de la vida terrena, no enfermó". L'activitat prossegueix amb una commemoració poètica, una "corona lírica" dels "poetas valencianos a la Santísima Virgen, Madre de Dios", amb la participació de Lo Rat Penat, Amigos de la Poesía, etc. I se celebra com a "Broche magnífico a este homenaje mariano" una cloenda amb la presència del rector, de l'arquebisbe i de les jerarquies, en què l'alumne J. Tomás "con entusiasmo propio de la juventud y con una madurez de palabra impropia de sus años, señaló como la Virgen preside todas las alegrías y trabajos universitarios". L'arquebisbe, al seu torn, "en párrafo de gran virilidad y relatando una anécdota de nuestra pasada guerra, recordó a los cristianos nuevamente la necesidad de vivir la paz con la Iglesia, puesto que para vivir como viles animales más vale no vivir".

L'acte acaba a la capella de la Universitat, on el rector llegeix el document següent:

"La Universidad Literaria de Valencia, que fiel a su secular tradición Mariana, juró un día defender el privilegio de la Asunción de María a los Cielos, y con el más fervoroso anhelo suplicó al Sumo Pontífice lo declarase dogma de fe, llena hoy de júbilo, confiesa y proclama la fe de Roma ha pronunciado, declarado y definido que la Inmaculada Madre de Dios, siempre Virgen María, cumplido el curso de vida terrena, fue asunta en cuerpo y alma a la gloria celeste." ■

La universitat dels anys cinquanta

Sobre la Universitat de València, és interessant l'obra de Fernanda Zabala *La Valencia de los 50*, que recull el conservadorisme existent a València: el paper que acompleix el Col·legi Sant Joan de Ribera, amb seu a Burjassot, lectures de la revista *Alferez*, d'ideologia falangista, etc.

"Hasta mediados de la década, el SEU controla cualquier intento de escisión o iniciativa política. Resulta incluso anecdótico el alboroto estudiantil que se produce al día siguiente de inaugurarse el Club, cuando los universitarios se encaminan hacia el Gobierno Civil, provistos de banderas españolas y pancartas que reivindican la devolución de Gibraltar. López Rosat habla por ellos a Salas Pombo, que los invita a dispersarse sin éxito, porque del Temple van al Consulado Británico a expresar su queja y es la fuerza pública quien termina disolviéndolos con procedimientos menos corteses y mucho más contundentes." (Zabala, 60)

Sobre la formació de les universitàries —obligades a pertànyer a la Secció Femenina i a fer el que aleshores en deien "Servicio Social", ja que, en cas contrari, no podien tenir passaport ni carnet de conduir—, Zabala diu:

"La verdad es que era una forma bastante absurda de servir a la Patria. Nadie se explicaba el provecho de aquellos cursillos ni que incidencia tenía saber bordar florituras —ojales, vainicas y punto de cruz— en la educación vial y las relaciones internacionales. Pero como quien algo quiere, algo le cuesta, las jóvenes, vestidas con horriblos bombachos hasta la rodilla y camisetas blancas, a diario, hacían gimnasia en el

patio, después de entonar el 'Cara al Sol' y se esmeraban bailando danzas regionales entre clase y clase de Política del Régimen, de Puericultura, Economía doméstica o de Hogar." (Zabala, 69)

En la mateixa línia, descriu l'ambient cultural dels anys cinquanta: "Su pulso era débil, sombrío (...) era tiempo de tertulias en tascas, librerías y casas particulares", en les quals "todos seguían las normas del 32. El catalanismo incluso era algo elegante. El conflicto de la lengua es posterior"; és a dir, que aleshores no hi ha conflicte lingüístic. Els estudiants es reuneixen a bars propers a la Universitat: Los cerditos —a la plaça del Patriarca—, Los canarios —al carrer de la Nau—, el Club Universitario, Casa Pedro, etc. ■

L'oposició al franquisme: PCE i ASU, a la darrereria dels anys cinquanta

Els intents de crear una oposició a la dictadura, a la Universitat de València, serien més difícils i tardans que en altres districtes universitaris, com és el cas de Madrid i Barcelona, que es polititzen més ràpidament i on l'oposició és més diversa, nombrosa i plural. A València, l'estructura econòmica és una de les dificultats que contribueixen a retardar l'aparició d'una dissidència al règim, cosa que permet que aquest siga més estable i permanent a les aules universitàries. Al País Valencià no hi ha zones industrials d'importància; hi predomina l'agricultura, hi ha un escàs desenvolupament econòmic i el sector serveis no s'incrementarà fins a la darrereria dels anys cinquanta (turisme, construcció, etc.). No existeix un terreny adobat que propicie, des de cap punt de vista, l'aparició de nuclis de resistència al franquisme.

La Universitat continua sent un centre elitista, classista i allunyat de la realitat social. La Falange i el SEU mantenen la seua presència en les estructures burocràtiques sindicals i en els aparells de poder universitari, com ara les milícies universitàries, els col·legis

majors, els viatges universitaris, les infraestructures, el teatre, els locals, etc., per bé que hi van perdent influència a tots els nivells.

A la darrereria dels anys cinquanta apareixen a la Universitat de València els primers intents d'organitzar-hi una oposició política estable. Cal remarcar que l'aparició d'una oposició política coincideix amb l'inici d'un creixement econòmic espectacular de l'economia, que obliga el règim a obrir-se a l'economia internacional, a liberalitzar-la -Pla d'estabilització de 1959 i posterior "desarrollismo" dels anys seixanta-.

Als anys quaranta i cinquanta, són desarticulats successivament tots els intents d'organitzar el PSOE, el PCE, la CNT, etc. La major presència opositora als anys quaranta i al començament dels cinquanta és a través de la guerrilla, enquadrada en allò que en deien "La Agrupación Guerrillera de Levante", el *maquis*, que viu i actua a les zones muntanyoses del País Valencià. Té el seu apogeu als anys quaranta i desapareix al començament dels anys cinquanta, ja que no respon a les necessitats de l'oposició, que ha d'adoptar altres formes de dissidència, d'organització i de lluita contra la dictadura, cosa que faran el moviment obrer (creació de CC.OO., USO, etc.), el moviment universitari (Sindicat Democràtic), etc.

El Partit Comunista d'Espanya (PCE) és, sens dubte, el partit polític clandestí més important sota el franquisme. La tàctica del PCE serà enviar quadres polítics de l'exterior perquè reconstruïquen l'organització, utilitzar els que ixen de la presó i treballar políticament en les concentracions obreres i estudiantils.

El professor Santos, acusat d'espia atòmic

L'únic cas de repressió política contra un professor universitari als anys cinquanta és el de José Luis Santos, professor ajudant de classes pràctiques a la Facultat de Ciències (vegeu l'entrevista de les pàgines 36 i 37). El cas, tot i que és singular a la Universitat de València, és un reflex fidel de l'ambient repressiu de l'època.

José Luis Santos provenia d'una família socialista. El seu pare havia estat diputat socialista en les legislatures de 1931 i 1933, a més d'alcalde de Múrcia, que arran de la guerra va ser condemnat a mort, una pena que li com-

Jorge Semprán, conegut aleshores amb el pseudònim de Federico Sánchez, responsable cultural del PCE, en una de les seues visites a València, l'any 1953. Semprán, situat a l'esquerra de la imatge, estava acompanyat per José Luis Santos. En la foto, feta en el Saler, apareixen també Concha Rubio, la dona de Santos i un nebot d'aquest.
FOTOGRAFIA CEDIDA PER J. L. SANTOS

mutarien per la de presó, on va estar sis anys. El seu germà gran, militant del PCE, havia estat oficial de l'aviació republicana i vivia exiliat a França.

Quan era professor ajudant a la Universitat de València, Santos va aconseguir una beca del govern francès per a fer la tesi doctoral sobre estructures moleculars. A França, Santos es relaciona amb militants comunistes del PCE, al qual pertany el seu germà exiliat, si bé ell no hi milita.

Quan torna a Espanya, després d'estar-se a París del 1950 al 1954, es reincorpora a la Universitat i, al cap de poc, fa el servei com a alferes en les milícies universitàries. Dos anys després d'haver estat a l'exèrcit es detingut per la policia política. "El 1954 van detenir la plana major del PCE a València —conta Santos—, entre ells Narciso Julián, membre del comitè central del PCE, i cinquanta-quatre persones més. Va ser una cosa grossa. No hi havia cap estudiant. Allò va passar per la ingenuïtat que existia i pels disbarats que es cometien, ja que la policia va agafar diverses agendes plenes de noms, adreces i telèfons, i la vam pagar molt cara".

La policia política havia seguit Narciso Julián i altres comunistes, i coneixia l'existència d'algunes entrevistes amb José Luis Santos. Atesos els antecedents familiars d'aquest, l'acusen de pertinença a l'organització comunista. En la seua qualitat d'oficial de l'exèrcit, el separen de la resta dels detinguts i és interrogat per militars, que l'acusen d'"*espía atómico soviético al servicio de una potencia extranjera*". L'acusació acaba en una pena de sis mesos i un dia i 10.000 pessetes de multa, per un delictes de col·laboració passiva i propaganda il·legal.

SANTOS, EXPULSAT DE L'EXÈRCIT I DE LA UNIVERSITAT

El Govern Militar de València havia processat José Luis Santos i l'havia jutjat en consell de guerra, per la seua condició d'alferes de l'exèrcit, en un tribunal de què formaven part quatre generals de l'exèrcit, a pesar que havia finalitzat la seua etapa militar dos anys abans.

La segona conseqüència va ser molt més dura, ja que, quan va eixir de la presó i va voler reingressar a la Universitat, no ho va poder fer a causa de la negativa del degà de Ciències. El clima social i polític feia molt difícil que l'hi admetessen després de ser condemnat per un consell de guerra, per la qual cosa hagué de renunciar a la carrera universitària i dedicar-se a fer classes particulars.

Les escasses fotos dels membres de l'oposició juntament amb algun membre de la seua organització o d'un altre partit clandestí (a banda de l'abundant arxius d'ús exclusiu de la policia secreta del Ministeri de la Governació), eren les que a aquests els feien en la presó els seus familiars, sempre amb motiu de les visites que es podien fer el dia de la Mercè, el dia de Reis o el dia del Carme, per coincidir amb el nom de Carmen Polo, esposa de Franco. D'esquerra a dreta, Julio Marin, estudiant de Medicina, Joaquín Fernández, estudiant d'enginyeria detingut el 1962, i Ramon López de Andujar, en la presó Model de València, el 24 de setembre de 1962. Tots tres eren estudiants del PCE.

FOTOGRAFIA CEDIADA PER J. MARIN PAREDO

La sentència

La sentència contra José Luis Santos, "*alférez eventual de complemento de infantería*" dictada pel jutge que instruí la causa, concloua que l'encausat, "*Doctor en Ciencias Químicas, ayudante de la Facultad de Ciencias de la Universidad de Valencia*", va estar a París, on va conèixer "*un sujeto de ideas izquierdistas*" i que dos anys després va rebre "*la visita del llamado Narciso Julián Sanz, así como la de Pedro Vicente Gómez, agentes ambos del Partido*

Comunista de España en Francia", que havien vingut a reorganitzar el partit a València. Així mateix —continua la sentència— "*mantuvieron diferentes conversaciones con él, cambiando impresiones sobre la vida universitaria en Valencia y proporcionándole durante varios meses un ejemplar del periódico clandestino extremista "Mundo Obrero" y del Manifiesto de los intelectuales, propaganda que tiende a destruir violentamente la actual organización política,*

social y económica del Estado", per la qual cosa l'acusaven de "*colaboración pasiva a un delito de propaganda ilegal*" i el condemnaven, per l'"*escasa trascendencia objetiva de los actos realizados*" a sis mesos i un dia i a una multa de 10.000 ptes. A nivell militar, el Ministeri de l'Exèrcit dictà un expedient governatiu pel qual acordava "*la baja en la escala del Ejército a que pertenece el Alférez de complemento de Infantería del Estado*". Res, doncs, que es referís a cap mena d'espionatge. Ni menys atòmic. ■

El PCE s'organitza a la Universitat de València

El primer grup polític que s'organitzà a la Universitat de València va ser el Partit Comunista d'Espanya (PCE), a la darrereria dels anys cinquanta. La tàctica dels comunistes de promoure la política de "reconciliació nacional", el farà buscar vies pacífiques de lluita contra la dictadura franquista. Mentre que la dissidència universitària a Madrid i Barcelona és de la primeria dels anys cinquanta, a València serà molt més tardana i minoritària.

Julio Marín Pardo (vegeu l'entrevista de les pàgines 38 i 39) és un dels primers estudiants que s'organitza al PCE. Era fill de comunista. Des de l'època del batxillerat, escolta Radio España Independiente, la BBC de Londres i La Voz de América, totes elles prohibides per la dictadura, i va assumint opinions antifranquistes que li aniran conformant la ideologia.

La primera organització del PCE a la Universitat de València s'inicia d'una forma autònoma, sense que hi intervinga en la creació cap militant de l'exterior o de l'interior. Els antics militants comunistes eren persones grans, durament castigades per la dictadura, molt controlats i en la major part represaliats o condemnats arran de la Guerra Civil.

A través de les consignes de Radio España Independiente, del PCE, una colla d'amics s'autoorganitza. Una de les consignes del PCE era la pràctica de l'*entrisme* en l'administració i els aparells de l'Estat a tots els nivells.

Julio Marín s'integra a *Guía*, una agència del SEU que gestiona els viatges a l'exterior, permisos, passaports en la policia, etc. L'eficàcia de Marín fa que aviat siga el cap de l'agència, encarregat de gestionar passaports en la direcció de la policia, sense que s'adonen que és fill d'un militant comunista, ni que ell mateix també ho és d'una forma activa. Així, cada quinze dies va a l'exterior amb motiu de viatges a l'Expo de Brussel·les, pelegrinatges a Llorda, París, etc.

ELS COMUNISTES A LA UNIVERSITAT

El 1957 es crea la primera organització del PCE a la Universitat de València, i el 1959 ja són onze els militants a diverses facultats. Julio Marín dirigeix la de Medicina i l'organització a la Universitat; Manuel García Pastor, la cèl·lula de

Perits Industrials; José Luis López Rubio, la de Filosofia i Lletres; Vicente García Bordes, la de Ciències, entre d'altres. Cada facultat funciona d'una manera autònoma, i els militants comunistes s'autoorganitzen, fan servir noms falsos, no es coneixen entre ells, per tal d'evitar detencions en cas de batudes policiaques, etc. Les consignes polítiques les reben inicialment a través de Radio España Independiente; sobre les informacions que escolten, editen d'una forma artesana –amb allò que aleshores en deien *indo-xines* (més tard, *vietnamites*)– pamflets rudimentaris a multicopista. Aquest material, segons explica Marín, el distribueixen directament per les bústies de la ciutat, i també l'envien per correu a persones d'esquerra i a jerarquies del règim, per tal que "sabessen que existíem, que no havien acabat amb nosaltres, i fer-los posar nerviosos".

La distribució també la fan per les facultats, deixant la propaganda als lavabos, als corredors, al vestibul, etc. El que els importava aleshores era fer acte de presència, que se sabés que l'oposició –i concretament el PCE– existia i que continuava lluitant contra la dictadura des de l'interior, no solament des de l'exterior. En distribuir propaganda a les facultats, amb una gran cautela, miren de comentar-ne el contingut amb altres estudiants, esbrinar-ne la seua opinió, descobrir possibles demòcrates, sense identificar-se, atès l'ambient feixista i conservador que s'hi respira, la presència dels falangistes del SEU i de la policia.

Julio Marín, en un dels viatges a París pren contacte amb el PCE, a França. D'ençà d'aleshores –1958–, transmet informes del que succeeix a l'interior i en una maleta de doble fons introdueix a Espanya exemplars de *Mundo Obrero*, documents orgànics del PCE, etc., que després reproduïxen i distribueixen.

Els comunistes de la Universitat de València han aconseguit una comunicació directa amb l'organització, cosa que implica un pas més en l'estructuració i la coordinació de l'acció política clandestina.

El 1958, el PCE promou la "Diada per la reconciliació nacional", i el 1959 prepara la "Vaga General Pacífica" (VGP). En aquesta època, els comunistes valencians seran força actius al món obrer, a la Universitat i en algun sector professional, tot servant fortes mesures de clandestinitat.

LA DETENCIÓ DE JULIO MARIN I LA DESARTICULACIÓ DEL PCE A VALÈNCIA.

La policia deté Abelardo Gimeno, un membre del partit, en una batuda contra el PCE, l'any 1959. Li troben una agenda amb adreces i telèfons, a més d'algunes fotografies. No es res-

pecten les normes de seguretat més elementals. Al dors d'una foto hi ha el telèfon de Julio Marín, que és detingut immediatament.

La detenció d'Abelardo Gimeno, membre del comitè central del PCE, i la no observança d'unes mínimes normes de seguretat de què fa gala, posen de manifest la manca de professionalitat de molts dels quadres i dirigents polítics que té el Partit Comunista en aquells moments, una imprudència que comportarà la detenció en massa de tota una organització.

La batuda policíaca comença a la nit. Alguns militants de les cèl·lules de la Universitat són detinguts a la matinada, amb el sereno com a testimoni. Julio Marín, García Bordes i José Luis Rubio són portats a la comissaria del carrer de Samaniego, on els interroguen. Julio Marín és torturat, ja que figura com l'enllaç universitari amb Abelardo Gimeno. Com que es nega a parlar, li donen pallisses contínues i li apliquen corrents elèctrics, cosa que li provoca estats d'inconsciència. El metge li diagnostica un buf cardíac, per la qual cosa paren d'aplicar-li corrents. El fet que hagués aconseguit infiltrar-se al SEU com a cap de *Guía* provoca ràbia als falangistes, que exigeixen duresa en els interrogatoris; però la possibilitat que pugui morir, els fa desistir sense aconseguir que denuncie ningú.

Als interrogatoris assisteix el coronel Enrique Eymar Fernández, del Benemèrit Cos de Cavallers Mutilats de Guerra, jutge del Jutjat Especial Nacional d'Activitats Extremistes. Eymar és un dels braços repressius més durs i despiadats del règim franquista, que dirigeix personalment una part de la repressió política des de l'acabament de la Guerra Civil.

També torturen el responsable de la cèl·lula de Ciències, Vicente García Bordes, el de Filosofia i Lletres, José Luis Rubio, i el de Perits Industrials, Manuel García Pastor.

EL CONSELL DE GUERRA ALS ESTUDIANTS COMUNISTES VALENCIANS

Els detinguts o encausats inicialment en la batuda contra el PCE del 1959 eren prop de 300 a tot el País Valencià, dels quals només 25 van ser processades pel Jutjat Especial Nacional d'Activitats Extremistes, segons la Llei de març del 1943. És l'agafada més important de militants del PCE al País Valencià i la primera en què detenen estudiants universitaris a València.

És la primera vegada des de l'acabament de la Guerra Civil que la resistència contra la dictadura s'organitza a la Universitat mateixa, mitjançant grups clandestins d'oposició. Tanmateix, des del final dels anys cinquanta, l'enfron-

tament estudiantil contra el franquisme anirà creixent, i no acabarà fins a la mort del dictador. La tàctica del PCE de lluita a través de les estructures legals serà un èxit, per bé que la repressió actuarà contra els comunistes amb una gran eficàcia.

Els càrrecs i les acusacions contra els estudiants universitaris seran per rebel·lió militar, i els serà aplicat el Codi de Justícia Militar i el Codi Marcial, com en les èpoques de guerra. Vint anys després de la guerra, encara continuaven jutjant els civils amb rigors de consells de guerra i aplicant-los dures penes de presó pel fet d'oposar-se, pacíficament, al règim franquista. La política de reconciliació nacional era perseguida com en els temps dels enfrontaments armats.

Les acusacions contra els estudiants valencians, segons la sentència del consell de guerra, van ser aquestes:

"RESULTANDO vi. Que el procesado Julio Marín Pardo, en septiembre de 1958, realizó un viaje a Francia, como centro-guía del SEU que era; allí se pone en contacto con un elemento del Partido Comunista denominado "el cojo", quien le propone que, aprovechándose de los viajes que realiza en función de su cargo, lleve a España propaganda impresa del Partido Comunista, y así lo hace el procesado, que trae una maleta de doble fondo desde París hasta Valencia, que contiene "Mundo Obrero" y otros folletos análogos, entregando a su llegada parte de la propaganda a Higinio Recuenco, y distribuyendo el resto entre García Bordes y López Rubio, para que la difundiesen en el ambiente universitario. Sostuvo varias entrevistas con Gimeno Lara que le encargó la confección de un cliché para hacer en multicopista, un manifiesto dirigido a los obreros de la Unión Naval de Levante, y dos clichés más para propaganda dirigida a los obreros portuarios de Sagunto; actuó siempre como jefe y organizador del mencionado grupo universitario."

Sobre José Luis López i Vicente García, la sentència deia que el primer

"en su viaje de París a Valencia, y por encargo de Julio Marín, trajo a España, clandestinamente, folletos de propaganda (...) y que tanto él como el también procesado Vicente García Bordes, cumpliendo instrucciones que recibieron de Julio Marín, tomaron parte activa en la difusión de impresos excitadores de la huelga de 18 de junio repartiéndolos (...) entre las juventudes universitarias a las que por su condición de estudiantes tenían fácil acceso."

El Jutjat Militar d'Activitats Extremistes va imposar dures penes de presó als activistes del PCE. A Marín, el fiscal li va demanar vuit anys, i el van condemnar a deu; a López, a tres anys, i a García, a un any; tots ells per "*delito probado de rebelión militar*".

ESTUDIAR A LA PRESÓ

Des de la detenció, el pres iniciava un itinerari que durava anys. Els detinguts de València el 1959, els processaven a Madrid, i les condem-

El Coronel Enrique Eymar fou el president, durant molts anys, del Jutjat Especial Nacional d'Activitats Extremistes. Ell fou qui va presidir els consells de guerra contra els estudiants valencians del PCE i de l'ASU.

D'esquerra a dreta Salvador Franco, Vicente Lluç de Juan i Vicente Cervera. Es tracta de tres estudiants que van ser sotmesos a un Consell de Guerra per ser militants de l'Agrupament Socialista Universitari de València. La foto fou realitzada en la Presó Cel·lular de València, el setembre de 1959.

Qualsevol llibre o document que entrava a la presó per als condemnats passava la censura i s'acompanyava del permís del capellà. Baix, es recull l'autorització d'un llibre per al pres de l'ASU, Vicente Lluç.

DOCUMENT CÈDIT PER V. LLUÇ

nes les complien a diferents presons. Com a estudiant de Medicina, Julio Marín prepara les assignatures a la presó, i demana permís per a examinar-se. El degà no li ho autoritza. *"En contestación a su comunicación (...) en relación con los exámenes solicitados por el recluso Julio Marín Pardo, debo significarle que efectuándose en los exámenes de las asignaturas de Anatomía, Histología y Fisiología, ejercicios eminentemente prácticos, no es posible acceder a su petición, ya que todo el material de que pueden disponer los alumnos para efectuar estos ejercicios, se encuentran en esta Facultad, y no es posible proceder a su desplazamiento (...) Dios guarde a Vd. muchos años. Valencia 27 de enero de 1961. El Decano"*.

Els metges de la presó certifiquen que Marín fa les pràctiques allà mateix, però el degà es nega a acceptar aquests informes.

La situació fa un tomb quan el forense Alejo Argente constitueix un tribunal, examina Marín a la presó i li'n lliura l'acta al degà. El doctor José García-Blanco Oyarzábal, catedràtic de Fisiologia des d'abans de la guerra i antic deixeble del doctor Juan Negrín –metge i últim president del govern de República– tot i ser conservador, es nega a consentir una injustícia, tot donant suport que es pugui examinar a la Universitat. Així, després de tres anys sense examinar-se (1959-1962), Marín ho pot tornar a fer.

El tràmit per a examinar-se és lent, dificultós i burocràtic: sol·licitud de permís a Institucions Penitenciàries, tràmits davant el Ministerio d'Educación i la Universitat, autoritzacions, trasllats, etc. Marín no s'examina a l'aula, amb els altres, sinó a part, ja que tractaven d'evitar posar de manifest l'existència de presos polítics i, per tant, d'una oposició política, un aspecte que disgustava el règim, ja que hi havia estudiants que, en veure'l, prenién consciència de viure en una dictadura. Així, acaba la carrera en tres anys (1964) examinant-se de dos cursos cada any i recuperant el temps perdut.

El germà de Pedro Laín Entralgo –antic rector en l'època de Ruiz Giménez com a ministre d'Educació–, que era comunista i amic del pare de Marín aconseguirà que el seu germà ajude Julio Marín a entrar a la Universitat. El doctor López Piñero, aleshores professor d'Història de la Medicina parla amb Manuel Valdés Ruiz,

catedràtic de Patologia, que el fa ajudant de classes pràctiques, malgrat els seus antecedents. A Valdés li aconsellaran que no tinga Marín com a ajudant.

– ¡Tiralo, es un rojo!

Però l'hi mantindrà i li donarà suport sempre, per la vàlua professional, sense importar-li la seua ideologia.

Julio Marín fa el servei el 1966, als vint-i-nou anys, tot i que era de la quinta del 1957. Per sorteig, li toca Bétera, però el destinen al nord d'Àfrica, al Terç de la Legió de Ceuta, al centre de càstig anomenat *El Jaral* ('merda' en àrab), a la frontera amb el Marroc. "A Vicente García Bordes (PCE) i a García Cervera (ASU), els van enviar a l'Al-Ayun. Jo vaig tenir més sort, perquè el 1966 l'Al-Ayun ja no era colònia espanyola", conta Marín.

A través de la vida política i professional de Julio Marín, es recull l'actuació del franquisme en aquesta època, les formes de repressió, l'assetjament i el control dels dissidents, sobretot si pertanyien a organitzacions comunistes com el PCE.

L'Agrupament Socialista Universitari (ASU) a València, 1958-1959

A la darrereria dels anys cinquanta, hi va haver un intent de crear un grup universitari vinculat a les Joventuts Socialistes del PSOE, que va ser efímer, ja que aviat el va desarticolar la policia i va detenir-ne els integrants, que van ser processats i condemnats a presó. Una de les organitzacions que podia haver influït en un sector dels estudiants demòcrates, que hi havia tingut en el període republicà una forta presència, va ser tallada en sec i sense cap possibilitat d'arrelar-hi i desenvolupar-se en aquells moments.

L'Agrupament Socialista Universitari (ASU) va ser creada a Madrid el 1956, vinculat a les Joventuts Socialistes d'Espanya i al PSOE. Els militants de l'ASU es vincularen al socialisme històric a través del PSOE a l'exili i van prendre contacte amb l'executiva que dirigia Rodolfo Llopis, a Tolosa de Llenguadoc, i també amb els socialistes bascos –a través de Luis Martín Santos i Vicente Urquiola– i el Moviment Socialista de Catalunya (MSC), que dirigia el jove advocat

Joan Reventós. Antonio Amat va ser un socialista decisiu en els contactes entre el PSOE i l'ASU, a més de coordinador del PSOE a Espanya. Les relacions del PSOE i l'ASU no van estar exemptes de tensions i, de fet, l'ASU funcionava amb independència del PSOE a l'exili. Rodolfo Llopis va veure sempre amb reticència els militants de l'ASU, a causa del seu origen de classe burgesa.

Arran de la detenció del 1958, l'ASU entra en franca decadència. Les restes es van agrupar a l'entorn de Luis Solana, el valencià César Cimadevilla i Tomás Llorens, tal com veurem a continuació. Les detencions del 1959 de membres de l'ASU a Madrid, València i Salamanca, faran que aquesta organització vaja desapareixent. El 1960, les restes de l'ASU es plantegen el camí que han de prendre. Uns propugnen integrar l'ASU al Front d'Alliberament Popular. Altres eren partidaris de transformar l'ASU en Joventuts Socialistes i vincular-se al PSOE de Tolosa de Llenguadoc, per trencar amb l'escàs marge que els donava el moviment socialista, malgrat Rodolfo Llopis.

TOMÁS LLORENS I CÉSAR CIMADEVILLA CREEN L'ASU A VALÈNCIA. 1958-1959

Tomás Llorens Serra, nascut a Almassora l'any 1936, estudiant de Dret a València, va fer el cinquè curs a la Universitat de Madrid (1957-1958), on va conèixer els militants i dirigents

de l'Agrupament Socialista Universitari (ASU) de Madrid, Gabriel Tortella Casares, Carlos Bustelo, Luis Solana Madariaga, Carlos Zayas y Marategui, Juan Manuel Kindelan, Francisco Bustelo, entre d'altres. A Madrid és on Tomás Llorens s'integra a l'ASU.

Tomás Llorens acaba Dret i torna a Castelló. L'any següent es matricula a la Facultat de Filosofia i Lletres de València. "El 1958 vaig pensar a crear un grup de l'ASU a València; vaig prendre contacte amb César Cimadevilla Costa, que s'hi integrà. Entre tots dos vam crear un grup de l'Agrupament Socialista Universitari a la Facultat de Dret. El formaven, a més de nosaltres dos, Vicente García Cervera, Miguel Arteché Castells, Fernando Mena Álvarez, Salvador Franco Solana i Vicent Lluch de Juan", apunta Llorens.

El 1959, el PCE fa la crida a la Vaga General Pacífica, a la qual s'uneixen altres grups com l'ASU, el Front d'Alliberament Popular, el grup d'Enrique Tierno Galván, etc. L'ASU es troba aleshores en una franca decadència a causa de les detencions i la crisi del 1958. Les restes de l'ASU les coordinen Luis Solana i César Cimadevilla, que donarien suport a la Vaga General Pacífica, anunciada per al 18 de juny de 1959.

"Nosaltres vam secundar la vaga general pacífica com a ASU. Hi va haver detencions. A mi

El·ls processats pel Consell de Guerra per la seva militància en l'Agrupament Socialista Universitari de València (ASU), compartien l'estada en la presó amb els militants del FLP, PCE, PSOE, etc. En la foto apareixen els militants de l'ASU Salvador Franco (1), Fernando Mena Alórez (2), Vicente García Cervera (3), Vicente Lluch de Juan (4), Cesar Cimadevilla (5) i Alonso Novo (6) juntament amb, entre altres, Julio Cerón, fundador del Frente de Liberación popular (FLP) (7); Luciano Rincón (FLP) (8); Antonio Amat "Guridi" (9) que inicià la reconstrucció del PSOE i que fou detingut el 1958, juntament amb un centenar de socialistes; Luis Lucio Lobato, del comitè central del PCE (10); Juan Girón (11), etc. La foto fou realitzada en la presó de Carabanchel Alt, de Madrid, el 16 de juliol de 1959. FOTO CEDIADA PER V. LLUCH

Consells de guerra a estudiants

El procés en el jutjat Militar d'Activitats Extremistes era un acte formal, sense cap tipus de legalitat en un estat de dret. Eren judicis polítics, i els advocats de la defensa, militars que complien un "tràmit" formal de simulacre de defensa. Presidia el judici el coronel Eymar en persona. Era típica la pregunta que es feia als processats en iniciar-se el judici:

— ¿Ha declarado Vd. con libertad, sin ningún condicionamiento ni tortura?

La resposta obligada era l'afirmativa, encara que fos falsa. Si algun despistat, o mal informat, al·legava que havia declarat sota tortura o mals tractes —més per ingenuïtat que per ganes que prevalgués la veritat—, Eymar, amb una tranquil·litat paternal, ordenava:

— ¡Que lo bajen al calabozo y que declare con libertad!

Als calabossos el colpejaven i, en acabat, el pujaven de nou; si reincidia en la seua afirmació, el retornaven a baix per a una altra sessió fins que afirmava:

— Sí, he declarado con libertad y sin coacción.

I així el tràmit formal era acomplert i començava el procés. ■

(Entrevista de B. Sanz a Julio Marín, any 1994)

m'agafaren a Madrid, ja que era el contacte amb València. També van detenir César Cimadevilla. A València, la detenció es va produir quan la gent de l'ASU llançava pamflets que convocaven a la vaga general", conta Llorens.

"Com a conseqüència d'aquestes activitats, van detenir Luis Solana, juntament amb el grup de l'ASU de València (César Cimadevilla, Tomás Llorens i Vicent Lluch, tots ells de 'dignísimas familias' —tal com deia la sentència—, i Alonso Novo, a Salamanca)", conta Pablo Lizcano.

El grup de l'ASU de València a penes ha tingut temps d'organitzar-se i estendre's per la Universitat, i, per tant, la detenció del grup fa que aquest tinga una vida i una incidència escasses a València.

ELS ESTUDIANTS DE L'ASU, EMPRESONATS

"Ens van interrogar durant deu dies —conta Llorens— i, en acabat, ens va processar el Jutjat Militar d'Activitats Extremistes, l'únic que hi havia a Espanya, que dirigia el coronel Enrique Eymar. Ens van acusar d'associació il·lícita i de subversió. A César Cimadevilla i a mi mateix, ens van caure tres anys, dos a Vicente García i un a Lluch de Juan, Arteché, Salvador Franco i Mena. Jo només en vaig complir dos a Madrid i ací, a València, ja que hi va haver un indult arran de la mort del Papa i reducció de pena per treball."

A Carabanchel, el grup valencià de l'ASU pren contacte directe amb el PSOE a través de Luis Martín Santos i Enrique Amat, tots dos socialistes. En aquella època (1959-1960) hi havia a Carabanchel tres grups de presos. Els del PSOE (Martín Santos, Amat, etc.), i l'ASU (Luis Solana, Tomás Llorens, César Cimadevilla, el grup de València, etc.); els del Front d'Alliberament Popular (Julio Cerón, Raimundo Ortega, Luciano Rincón, etc.); i el tercer, el més nombrós, del PCE (Sánchez Montero, Luis Lucio Lobato, els estudiants Enrique Múgica Herzog, Emilio Sanz Hurtado, etc.).

"Vaig conèixer Martín Santos i Amat, del PSOE, a la presó. Parlàvem de política i ens organitzàrem. Vam rebre *El Socialista*. Recorde que aleshores, pel fet de tenir-ne un exemplar, em van tancar vint dies en allò que en deien *cel·las bajas*", conta Llorens.

En eixir de la presó, el grup valencià de l'ASU es dispersa i alguns membres s'integren al PCE. D'altres, com Tomás Llorens, miren de prendre contacte amb el PSOE valencià sense aconseguir-ho. "Enrique Amat ens va dir a la presó que hi havia antics militants del PSOE organitzats, però que no eren actius. Nosaltres, com a ASU, ens consideràvem l'ala juvenil universitària del PSOE, però érem contraris a allò que aleshores representava Rodolfo Llopis a

l'exili. Quan isc de la presó, l'ASU ja ha desaparegut, per la qual cosa prove d'acostar-me al naixent Partit Socialista Valencià, cap al 1962-1963, sense integrar-m'hi".

LA REPRESSIÓ POLÍTICA I LES SEUES FORMES

Els primers intents d'estructurar a la Universitat de València organitzacions permanents d'oposició seran tallats d'arrel i amb la màxima duresa, amb tortures físiques i psíquiques, i llargues penes de presó per mitjà d'un consell de guerra a civils, amb les seqüeles corresponents, tant als militants del PCE —organitzat a diversos indrets del País Valencià— com de l'ASU —aquests, només a la Universitat.

Tot i que hi ha intents de crear una oposició organitzada a la Universitat de València a la darrerria dels anys cinquanta, convé de recordar quin és l'ambient i les inquietuds dels estudiants de l'època. Continua sent vàlid tot el que s'ha dit més amunt quant al conservadorisme i el classisme existent des del 1939. Els catedràtics mantenen la condició de veritables "mandarins"; encara no s'hi han incorporat els primers catedràtics liberals i demòcrates —cosa que s'esdevindrà a la primeria dels anys seixanta—, i per això hi regna un clima de paternalisme autoritari i repressiu. L'ambient és elitista, l'alumnat, poc nombrós, i s'estudia força. Es vesteix amb correcció: vestit discret, corbata, cabells curts. Alguns bigots discrets, res de barbes, etc. El concepte conservador del "decor" hi estava molt present. I en la mateixa línia, les dones. La major part dels estudiants està despolititzada i no intervé en res.

Quines eren les conseqüències que sofria un estudiant universitari detingut per activitats contra la dictadura franquista, especialment els acusats de comunistes, autèntiques "bèsties negres" del règim? No deixava de sorprendre la virulència repressiva amb què actuava la policia política en aquesta època, quan el PCE universitari o l'ASU, a penes tenien més incidència que la testimonial. Només la por que tenia el franquisme dels comunistes —que satanitza—, justifica la seua duresa. No s'ha d'oblidar que a la darrerria dels cinquanta només hi ha quatre facultats universitàries, que no hi ha un autèntic "campus"; mentre Dret i Filosofia i Lletres són situades al carrer de la Nau, al bell mig de la ciutat, Ciències es troba a l'avinguda de Blasco Ibáñez, i Medicina, a cavall entre l'Hospital General Universitari i la Facultat. En aquestes condicions, és difícil la comunicació i la coordinació, un aspecte que es pal·liarà després en concentrar-se les facultats a l'avinguda de Blasco Ibáñez. ■

El rector de la Universitat de València José Cortés Grau i Francisco Franco, en primer terme, passen pel primer pis del Claustre de l'edifici del carrer de la Nau. Escampats pel terra del Claustre hi ha llibres i documents malmenats per la riuada de l'any 57.
FOTO: LEVANTE - EMI

Universitat de València. Alumnes

Curs 1951-52 - Curs 1956-57

Curs 1951-52

Facultat	Xics	Xiques	Total	Xics	Xiques	Total
Filosofia i lletres	83	29%	206	71%	289	9,7%
Ciències	291	79%	77	21%	368	12,3%
Dret	1053	95%	59	5%	1112	37,3%
Medicina	1133	94%	78	6%	1211	40,7%
Totals	2560	85%	420	15%	2980	100%

Curs 1956-57

Filosofia i lletres	96	47%	110	53%	206	3%
Ciències	669	82%	144	18%	813	24%
Dret	1294	94%	86	6%	1380	41%
Medicina	904	92%	76	8%	980	29%
Totals	2963	88%	416	12%	3379	100%

Font: "Memòria del curs 1951-52 i 1956-57". Universitat de València. Elaborat per B. Sanz

Els protagonistes.-

*José Luis Santos Lucas
és en l'actualitat professor
de la Universitat
Politécnica de València.*

José Luis Santos Lucas

L'espia atòmic

José Luis Santos (Múrcia, 1928) acabava de llegir la seua tesi doctoral sobre estructures moleculars el mateix dia en què la policia acudí a sa casa a detenir-lo, "a les tres de la matinada, com era habitual aleshores". Això era al final de novembre de 1954. La seua sorpresa, però, encara fou més majúscula quan li comunicaren que era acusat ni més ni menys que d'"espia atòmic al servei d'una potència estrangera". Una potència que, aleshores, no era altra que el terrible i terrible òs soviètic, enemic públic número u del règim franquista. Santos, que procedia d'una família de tradició socialista, va estar empresonat fins al juliol de 1955 —quasi nou mesos després de la seua detenció—, data en què el posaren en llibertat després de fer-li un consell de guerra, "amb els generals i les altres autoritats militars tots abillats amb l'uniforme de gala, sabre inclòs". La sentència l'acusava només de col.laboració "passiva" en propaganda il.legal. Les conseqüències no acabaren ací. Santos no fou readmés a la Universitat de València i no va ser fins al 1968 que s'incorporà de nou a les tasques universitàries, aquesta vegada a la Universitat Politècnica de València, on encara fa classes al departament de Matemàtica Aplicada de l'E.T.S. d'Arquitectura.

- Què van pensar quan us detingueren? Vull dir, s'ho temíeu? Al cap i a la fi, havíeu col.laborat amb el PCE i, d'altra banda, la vostra família tenia una notable filiació esquerrana...

- Jo havia col.laborat amb el PCE, sí, tot i que no n'era militant, passant d'un costat a l'altre de la frontera francesa fulls de propaganda, llibres i altres materials considerats com a "subversius", però mai no podria haver-me imaginat que els càrrecs que se m'imputaren arribarien a ser tan increïbles i fora de tota lògica. De fet, jo em temia que, en algun mo-

ment del judici, s'adonaren de la importància i intensitat de les meues relacions amb la resistència comunista de l'interior i l'exterior de l'Estat. Però, sincerament, era impossible que arribassen a demostrar que jo era un espià "atòmic". Era una cosa que queia pel seu propi pes, d'altra banda: a qui anava jo a espiar, a la Facultat de Ciències de la Universitat?

- Però amb quina base us de tan gran despropòsit?

- Home, jo havia estat quatre anys a França i vaig conèixer Irene i Frédéric Juliot-Curie, filla i gendre, respectivament, dels famosos premis Nobel i, més tard, premis Nobel ells també. Les seues activitats resistents contra el nazisme i les seues afinitats ideològiques amb el comunisme eren ben conegudes de tothom. Però, de totes maneres, no van ser ells els meus directors de tesi, sinó Louis de Broglie, descobridor de la mecànica ondulatoria, que era un home de provada tradició liberal i arrelades conviccions religioses a qui ningú se li hauria acudit d'acusar de procomunista. El que passa és que jo sí que havia mantingut contactes més o menys intermitents amb Narciso Julián, Jorge Semprún i altres activistes del partit.

- Però de qui va partir la informació? De la policia francesa?

- És que cal imaginar-se la situació política del moment. Els aliats havien acabat de guanyar la guerra, el franquisme estava començant a flirtejar amb els americans i l'ambient polític internacional anava rarificant-se ja fins que desembocà en la coneguda "guerra freda" entre les dues grans "potències". Tampoc no vull amb això que la meua detenció i posterior acusació nasquera de fonts internacionals o nord-americanes, però en aquells moments tot hi influïa.

- I com és que la cosa desembocà en un consell de guerra? Vos havíeu fet les milícies universitàries, però us havien llicenciat quan us detingueren, no?

- És que no hi havia, en aquell temps, cap tribunal civil per dirimir qüestions d'aquesta naturalesa... tan fantàstica. No és fins al principi dels anys seixanta que apareix el Tribunal d'Ordre Públic (el famós TOP). Fins aquell moment, tots els judicis per vagues o

altres activitats "desestabilitzadores" del règim, les portaven els tribunals militars. Jo vaig ser separat de la resta de detinguts i vaig passar de la Model a la Presó Militar de Montolivet. I en el meu tribunal hi havia fins i tot quatre generals. Tothom era militar allà: des del jutge instructor, que era comandant d'infanteria —i no precisament d'acadèmia, sinó que procedia de la Legió—, fins al meu advocat defensor.

- Poca cosa devien saber d'energia nuclear...

- Poca no, gens. A més a més, és que no hi havia proves per cap de les parts. Jo havia investigat —i enlllestit la meua tesi doctoral— sobre estructures moleculars. Però no hi havia manera de fer-los comprendre que estudiar les estructures moleculars no implicava investigar en energia atòmica.

- M'imagino que per això us condemnarien "només" a sis mesos de presó i a una multa de 10.000 pessetes...

- Els sis mesos ja els havia complert amb escreix, però deu mil pessetes era tot un capital per a aquella època. M'havia acabat de casar també i tenia estalviades unes dotze mil, de manera que imagina't la sotragada que em va suposar tot allò. Però el pitjor tampoc no va ser això, sinó les conseqüències que vingueren després. La primera és que la Universitat de València no em va voler readmetre, tot i que la sentència no hi especificava res en contra: jo quedava en total i absoluta llibertat.

- I això per què?

- Trobe que per por. Vaig arribar fins i tot a parlar amb el governador civil de València, que en aquella època era quasi com un virrei, i em va dir que ells —les autoritats polítiques i militars, que al cap i a la fi eren la mateixa cosa aleshores— no tenien cap problema. Però, al capdavant, tot va ser infructuós.

- I com és que la Politècnica sí que el va admetre?

- Això va ser més de deu anys després i en cap moment no vaig tenir problemes a la Politècnica: els he d'estar ben agraït per això. Fins i tot hi he arribat a exercir càrrecs de molta responsabilitat: vaig ser coordinador dels cursos comuns (una mena de cap d'estudis), director del departament i, fins i tot,

EL JUTGE, LES MOLÈCULES I ELS ÀTOMS

Fragment d'una entrevista entre l'encausat i el jutge instructor

Jutge Instructor — De modo que Ud. ha trabajado en energía atómica...

R. — No, señor. En estructuras moleculares.

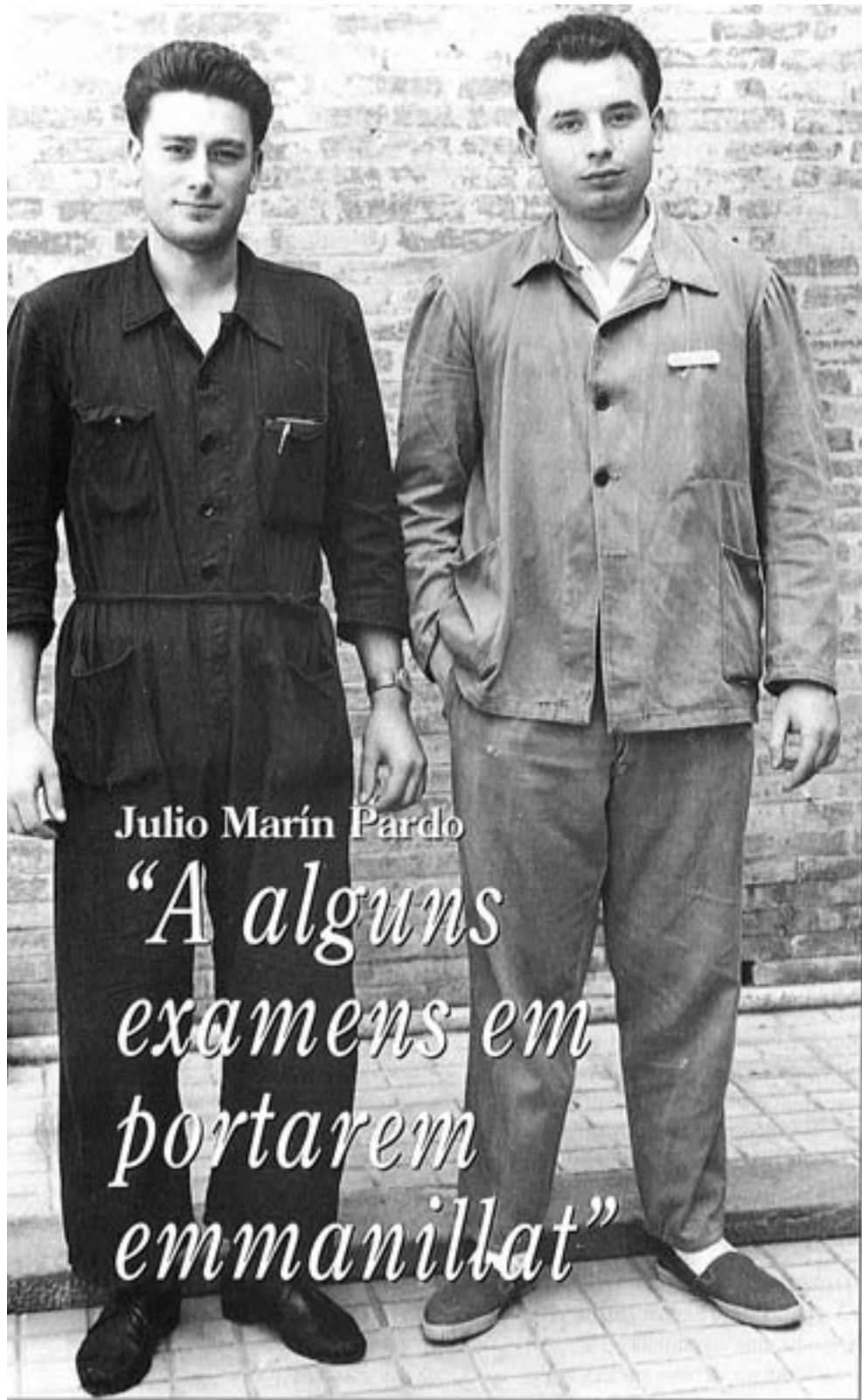
J.I. — Pero... ¿las moléculas no tienen átomos?

R. [amb indignació] — ¡Sí, claro! ¡Y Ud. también! Estamos compuestos de átomos todos nosotros y todas las cosas.

GOBIERNO MILITAR DE VALENCIA DEL CID. LUNES, 27 DE JUNIO DE 1955. ORDEN DE LA PLAZA

Art. 1º.- Consejo de Guerra de Oficiales Generales. Por disposición del Excmo. Sr. Capitán de la Región, el próximo día 5 de julio, a las 12 horas del mismo, en el local del Regimiento de Infantería Guadalajara nº 20, habilitado al efecto, se celebrará el Consejo de Guerra de Oficiales Generales, para ver y fallar la pieza separada del sumario nº 165-v-54 seguida contra el Alférez Eventual de complemento de Infantería, D. José Luis Santos Lucas, como presunto responsable del delito de espionaje y rebelión en tiempos de Paz, instruida por el juez militar nº 4 de esta plaza."

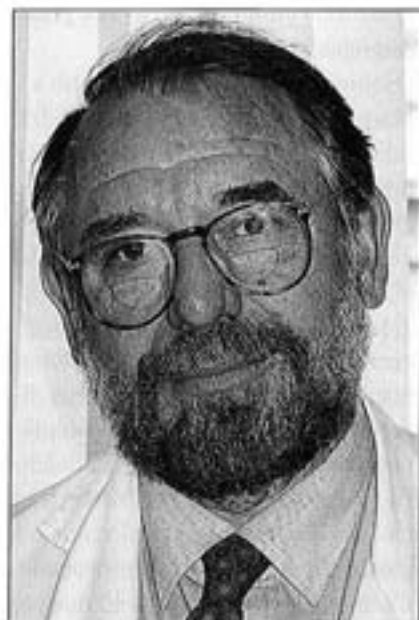
secretari general. Clar que això últim va ser del 1978 al 1986, en plena època democràtica, quan enlllestirem els Estatuts. La veritat, però, és que després em vaig assabentar que la policia secreta que actuava dins la Universitat tenia l'ordre expressa de vigilar aquell subjecte "perillós" que era jo aleshores. Però no vaig tenir cap problema.

Julio Marín Pardo
*“A alguns
 examens em
 portarem
 emmanillat”*

Julio Marín (València, 1936) va ser un dels primers estudiants detinguts, torturats i condemnats a presó pel franquisme, acusats d'intentar reorganitzar l'oposició al règim al si de la Universitat de València. Fou al final dels anys cinquanta. Un temps, per a ells, de joventut i d'il·lusions, de lluita i de clandestinitat. Tres dècades i mitja després, Marín és “a pesar de Franco” catedràtic de Pneumologia de la Universitat de València i cap d'aquesta àrea a l'Hospital Clínic Universitari de València; continua interessat per la política (es declara “encara radical” i simpatitzant d'Esquerra Unida), però ja no milita en cap partit, “des que les diverses famílies comunistes se separaren”. Sense agressivitat, però amb l'emoció que produeixen els records que no poden deixar de fer mal, Julio Marín fa un repàs per aquella època en què començaven a escoltar les primeres veus (tímides, mai no sorolloses) en contra del franquisme.

Julio Marín fou detingut l'any 1959 i processat en un judici de guerra sumaríssim pel Jutjat Especial Militar d'Activitats Extremistes que presidia el coronel Eymar i condemnat a deu anys de presó. En aquesta foto, feta el 24 de setembre de 1960, apareix Julio Marín, a la dreta, vestit de penat juntament amb Luis Rebollo, un altre comunista. Julio Marín Pardo és en l'actualitat catedràtic de Pneumologia de la Universitat de València i cap d'aquesta àrea de l'Hospital Clínic Universitari de València.

- En general, com qualificaríeu l'actitud dels estudiants universitaris dels anys cinquanta envers el règim franquista?

- La major part dels universitaris d'aleshores eren fills de famílies amb un poder adquisitiu alt, i la seua preocupació fonamental era acabar una carrera i guanyar diners. Hi havia alguna gent, com jo, que, quasi sempre com a herència de vincles familiars, teníem una ideologia esquerrana. Però, en general, a la Universitat no es parlava de política, i gran part dels estudiants ni tan sols tenien consciència de viure sota un dictadura; a casa seua els deien: 'no parles', 'no et fiques', i ells, normalment amb les butxaques bastant cobertes, vivien en un món allunyat de la realitat.

- Vós, sent comunista, us vau integrar en el SEU i realitzàveu tasques importants dins del Sindicat, hauríeu de fingir molt perquè no se n'adonessen.

- No. Quan el 1956 es va decidir que la lluita armada no era una solució per a acabar amb el franquisme, es va optar per allò que anomenàvem l'entrisme, que no era més que una forma d'utilit-

zar els mecanismes del sistema en benefici propi, per combatre'l. Vaig entrar al SEU per solucionar una sèrie de problemes que teníem, i m'encarregava d'organitzar-los viatges, que els resultaven més barats que abans perquè jo tenia alguna experiència de gestió i, en aquest aspecte la cosa funcionava bé. Jo era considerat un xicot molt treballador i, segurament pensaven també que una mica babau. Evidentment, no deia que era comunista i que estava fent una tasca d'infiltració.

- Quina influència real tenia el SEU a la Universitat?

- Més que res era un fre, un control, un amo que guardava el ramat. Influència ideològica, pense que poca. Una de les obsessions del SEU era l'espanyolitat de Gibraltar, i convocaven concentracions davant del consolat anglès. Contaven que en una d'elles, el governador va telefonar al cònsol per saber si volia que li enviés més policies per protegir l'edifici; aquest li contestà que més policies, no, que li enviés menys manifestants.

- La primera oposició organitzada a la Universitat de València va ser la del PCE, com i quan començà aquesta reorganització?

- El PCE es va organitzar a nivell universitari a partir de l'any 1957, fonamentalment a Filosofia, a Perits, a Ciències i a Medicina. Érem un nucli de cinc persones i cadascú de nosaltres tenia contacte amb altres, generalment amb pocs resultats, perquè fins i tot gent que el seu pare havia estat detingut o afusellat,

quan hi parlaves, la por era el sentiment que dominava, i els interessos personals o familiars (a casa els deien 'no t'hi claves') a l'últim s'imposaven.

- Quines activitats realitzàveu?

- Jo, aprofitant els meus viatges a

França, portava material en maletes de doble fons. En arribar, em reunia amb el grup que treballava amb mi per obrir-les i, en buidar-les, un amic que era forner cremava la maleta. En sobres de distintes mides i colors envià-

vem a diverses persones i institucions la propaganda. També començarem a elaborar el nostre propi material. Amb molta cura, el repartíem per les bústies, fins i tot utilitzant guants de goma, perquè al carnet d'identitat hi havia les empremtes digitals, i no podíem córrer riscos, encara que fossen improbables com aquest.

- Entre vosaltres compartíeu una ideologia comuna i definida, o us unia més el rebuig al règim?

- Érem un grup de gent bastant cohesionat. Raonàvem molt sobre les coses que fèiem, sobre allò que podia representar el marxisme i la revolució de 1917, no vull dir que llegíssem *El capital*, que és una llanda per a economistes, però sí que discutíem sobre qüestions filosòfiques, i ens plantejàvem utòpicament de quina manera participarien els obrers i acabariem amb el dictador, no ho vèiem com un fet violent, sinó com el resultat pacífic d'una presa de consciència per part del poble. Érem joves i pensàvem que ho veuríem. No ho hem vist: el dictador va morir al lit.

- Les primeres accions importants que preparàreu foren la Jornada per la Reconciliació Nacional i la Vaga General Pacífica, com les convocàreu?

- Fonamentalment, fent pintades i repartint pamflets. Teníem alguns sistemes originals per llançar-los, per exemple, amb una barreta de fusta: a un costat els fullets amb una pedra damunt perquè no se'ls endugués el vent, i a l'altre una llandeta plena d'aigua, amb

un foradet a sota, tapat per un furgadents, que fes de contrapès.

Llevaves el furgadents i l'aigua queia goteta a goteta fins que els pamflets queien pel seu propi pes. Així les llançàvem des de les facultats o des del Rialto.

- Quins records teniu de la nit de la detenció?

- Molt desagradables. Jo era a casa amb un amic i

cap a la una de la matinada trucaren a la porta: era el sereno que venia amb la policia. Furgaren per allí (jo no els vaig demanar l'ordre d'escorcollament, perquè no valia la pena), no trobaren res, llevat de la màquina d'escriure i un ga-

nivet de muntanya, que jo utilitzava en les excursions al camp, i se'ns emportaren a tots dos.

- Què passà a l'interrogatori posterior?

- En arribar a la comissaria, em van dir que la meua detenció l'havia causada un membre del Comitè Central que havien detingut prèviament, i que trencant les normes de clandestinitat, duia anotat el meu telèfon darrere d'una fotografia. Em preguntaren que hi tenia a veure el xicot que venia amb mi, i els vaig contestar que, com jo, no sabia res. Em van fotre una hostia a l'orella que encara em fa mal. Després m'ensenyaren la fotografia, i em van demanar per la meua relació amb el membre del Comitè Central detingut. Jo els contestava reiteradament que no sabia qui era i, en veure que no treien res en clar, m'agafaren i em lligaren a un sofà, em posaren unes manilles, em connectaren a un reòstat i començaren a donar-me corrents elèctrics, que no deixaven marca. Era terrible, això, terrible, terrible..., i una de les vegades vaig perdre el sentit. Millor no entrar en detalls desagradables, perquè les tortures són sempre tortures, i són sempre terribles.

- I després?

- Em ficaren en una cel·la que no tenia llum, estava a fosques i, en un moment donat (un no és Samsó, ni existeix Superman) em vaig adormir, i vaig perdre la sensació temporal, no sabia, perquè no duia rellotge, si havien transcorregut deu minuts o trenta hores.

T'adormies, et despertaves, i no sabies si havien passat dos dies o vint-i-tres. La desorientació en el temps dura més que els danys físics.

- El judici a què van ser sotmés tingué algun tipus de garanties?

- Cap. Eren tots militar i ballaven al so que els tocaven.

- I reemprengueu la carrera

- El meu interès era acabar la carrera, i encara que tot el món pensava que no ho aconseguiria mai en la vida, jo sóc bastant cabut i, malgrat el que a alguns exàmens em portaren emmanillat i vestit de penat hi vaig persistir. I un dia de sant Pere de l'any 63 vaig sortir al carrer. Vaig acabar la carrera, vaig continuar en la Universitat, i fins ara.

"discutíem sobre qüestions filosòfiques, i ens plantejàvem utòpicament de quina manera participarien els obrers i acabariem amb el dictador"

Els especialistes.-

Joan Fuster i la Universitat

Joan Fuster ingressa a la Universitat de València l'any 1943 per fer-hi els estudis de Dret. No podia cursar res més que això. Com en els casos de Josep Pla i tants altres escriptors, la llicenciatura en Dret no era tradicionalment el fruit d'una opció vocacional forense, sinó més aviat una etapa lligada al neguit d'obtenir una titulació superior que oferia prestigi familiar i social, i que, a més a més, en contraposició a Filosofia i Lletres, era "el que estudiaven els homes". La Universitat de València dels anys 40 encara és marcada per la depuració, la grisor i la manca d'inquietud política de la joventut. Una universitat de vencedors, del SEU i de la Falange, que fa dos anys havia assistit impàvida a la vergonya de l'afusellament a Paterna de l'ex-rector Peset. Fuster confessa en el seu epistolari a Vicenç Riera Llorca, rememorant aquells anys, que en el seu curs de vuitanta persones, només hi havia "un comunista, dos o tres falangistes i dos valencianistes; la resta era una massa amorfa que s'estranyava que hi hagués algú amb preocupacions d'aquesta mena".

Què va aprendre Fuster a les velles aules del carrer de la Nau, sota la influència benèvola del monument de Joan Lluís Vives? L'exemple d'algun catedràtic i poca cosa més, en un alumne que ha elegit els estudis marcat per les eixides professionals "clàssiques" dels juristes. Als anys 40, l'opció de la professionalització com a home de lletres devia ser un trist somni. Sense mecenes i en un món literari amateur, els estudis jurídics devien ser una font de seguretat, i la Universitat de València una estació més de l'itinerari adolescent i de l'educació vital d'un jove de 21 anys, que fa les primeres provatures literà-

ries, convençut que podria ser un escriptor compatible, encara que fóra de "diuenge a la tarda". Però les tertúlies, les llibreries de vell, els passejos per la ciutat, seran més decisius que les classes humides al vell casalot de la Universitat, i marcaran la percepció de Fuster sobre una ciutat trista i derrotada, una visió presonera de les experiències dels anys 40.

El falangisme "teen-ager" dels divuit anys ("els qui hem estat del SEU durant l'època universitària"), ha fet pas al seu nomenament com a secretari de les joventuts del Rat-Penat, a les primeres pintades valencianistes amb Fermí Cortés, els primers contactes amb el món literari valencià, les primeres publicacions i dubtes ideològics. L'etapa de treball al despatx de l'advocat carlí Vicent Alabau Siurana, que li presenten Xavier Casp i Miquel Adlert obrirà pas a un Fuster sense titulació ni disciplina on incloure's, que decideix optar per les lletres. Fuster no serà un erudit ni un acadèmic.

Joan Estelrich definia Puig i Ferrer com un escriptor "poble", captiu de l'experiència, oposat a l'escriptor "de llibres". Fuster serà un dels afectats per la segona passió intel·lectual, interessada per la lletra impresa, que decideix convertir en professió.

UNA NOVA GENERACIÓ D'UNIVERSITARIS

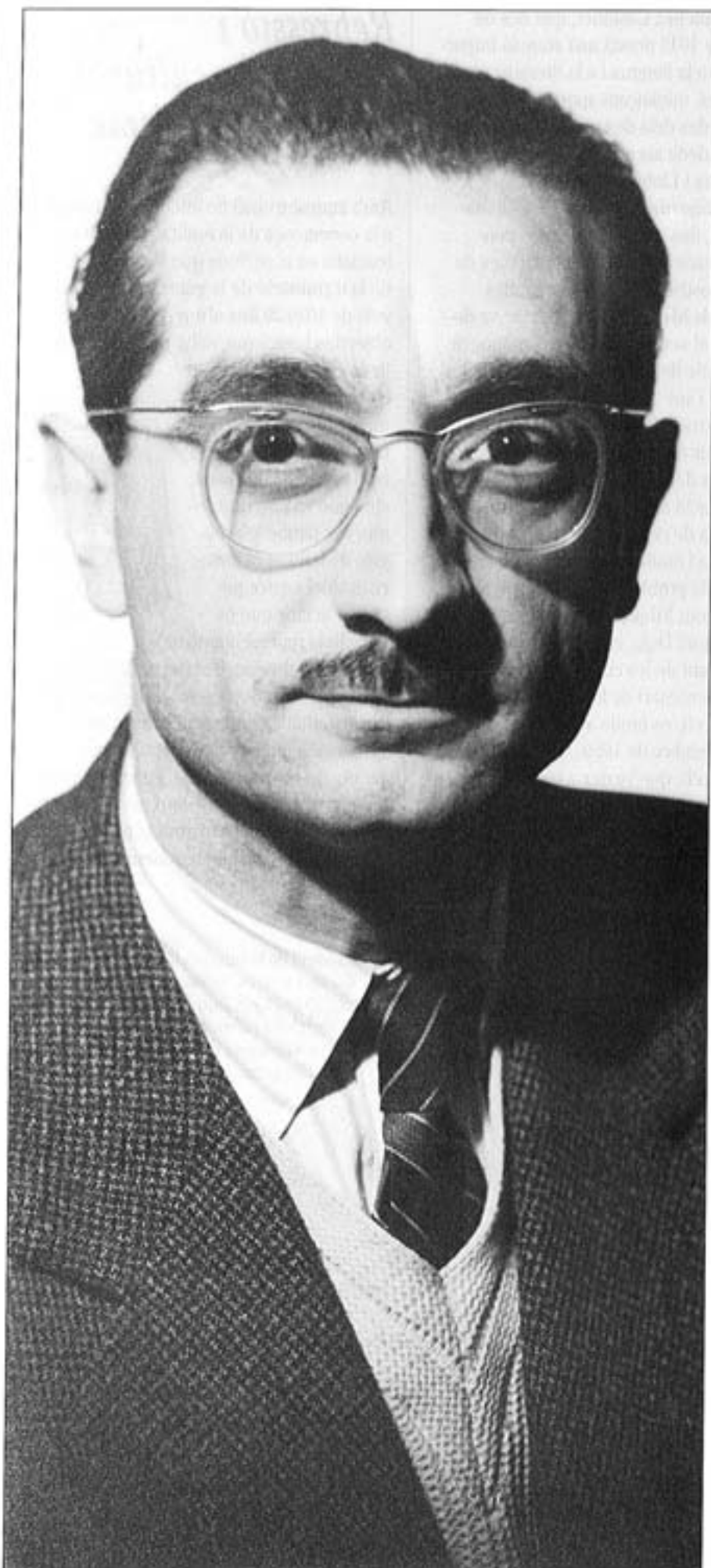
L'allau de treballs recents d'Antoni Furió, Francesc Pérez Moragon o Antoni Ferrando sobre la biografia "universitària" de Fuster ens estalvia de resseguir la peripècia del retorn de l'assagista a la Universitat ja als anys vuitanta, el seu doctorat, les primeres passes com a professor i després com a catedràtic i emèrit fins al seu òbit. La vinculació de Fuster a la

Universitat es recuperà de forma tardana, encara que no s'ha de viure com un drama, com de vegades s'ha presentat. Ell mateix declarà a aquesta revista¹ que "jo no he tingut mai una gran vocació docent en el sentit acadèmic de la paraula". Joan Fuster tingué més aviat una acreditada vocació pedagògica, "didàctica, que és en el fons explicar les coses a través de la lletra impresa".

Això no vol dir que Fuster vera "polsegosa" la Universitat, o la considerara com una institució irrecuperable per a la modernitat i el valencianisme. Benito Sanz i jo mateix publicuem pròximament un llibre² on, per exemple, tractem d'explicar amb detall com ja des dels anys 50, serà Joan Fuster qui estarà darrere de tots els intents perquè el valencianisme no quede al marge de la Universitat. Per Fuster, una altra generació valencianista fora de l'acadèmica seria "letal" per al valencianisme. Ja el 1951, i parlant de la possibilitat de l'edició d'una revista, dirà que "ha de ser útil en la captació de joves, universitaris sobretot...". També confessarà el mateix any a Vicenç Riera el seu desig de "preparar una nova generació, a base dels universitaris que poguessen captar-se, sense contactes amb aquestes lluites estúpides".

L'AULA AUSIÀS MARCH

L'oportunitat apareixerà amb la generació del 1941, els inicis de l'Aula Ausiàs March i la renovació civil i acadèmica que aporta la presència a València d'un grup de catedràtics catalans: Reglà, Tarradell o Miquel Dolç. Un grup de joves que naix d'una forma autònoma, que Fuster captarà en la primera càtedra informal que tindrà al claustre de la Universitat. Al seu parer, aquella aparició dels joves era una "solució providencial" que venia a resoldre una mica el "vell problema valencià de la continuïtat de les minories". Si el passat, per Fuster, es trobava lligat a la polèmica, la tertúlia i l'amateurisme, el futur només tindrà sentit lligat a la Universitat, en una decisió conscient que voldrà dir pro-

fessionalitat, compromís, estabilitat, trencament amb el passat i modernitat: una joventut que puja, emergent i dinàmica. Els equips de treball que Fuster volia posar en marxa començaven a florir en política i en cultura, amb resultats diversos, perspectives errònies i encertades, i plantejaments expositius de diversa capacitat comunicativa.

Això no és el que escau d'esmentar ara. Ni el deure d'aquella generació ni els èxits o fracassos. Ara calia remarcar només les diferències entre la Universitat on estudia el jove Fuster i les propostes d'esmena de la separació entre el món universitari i les esperances del nou valencianisme que Fuster mateix ajudava a naixer. Tot això no farà sinó encetar un procés pel qual el valencianisme atribuirà una poderosa força simbòlica al poder i al domini sobre la Universitat. Els dos valencianistes de l'any '43 s'havien transformat en unes desenes de joves el 1959. Per Fuster, en un resum que feia del procés ja el 1965 deia que, si més no, s'havia "revitalitzat el 'problema', hem aconseguit clientela jove; hi ha equips que treballen amb molt bon sentit". El miracle de la continuïtat s'havia produït. Amb un discurs encertat o desencertat, la renovada presència a les aules era una mostra més del fet que, a pesar de tot, encara hi havia fe a Israel.

Miquel Nadal Tàrrega

Professor del Departament de Dret Constitucional de la Universitat de València. A hores d'ara, enllesteix la seua tesi sobre *"La idea de nació en el pensament polític valencianista"*.

NOTES

- 1 "Entrevista". Joan Fuster. Ignasi Mora. DISE n.º 31, març 1992, Universitat de València, pàg. 20.
- 2 *Tradicció i modernitat en el valencianisme (1939-1988)*. Eliseu Climent editor. En premsa

La universitat en temps de quarantena *

La universitat del País Valencià al segle XX, pràcticament mai, no havia mostrat interès pel context social en què es trobava. Als anys vint, Francesc Almela i Vives ja apuntava aquesta qüestió quan comentava el gran nombre de professorat fora d'aquesta institució i que els pocs que n'eren, de

valencians, vivien d'esquena a la cultura i a la llengua del país. Els dos primers rectors de la Universitat de València en la postguerra van ser José M. Zumalacárregui Prat i Ferran Rodríguez-Fornos i González. Tots dos ja havien estat rectors anteriorment; Zumalacárregui ho havia estat en el període de la Dictadura de Primo de Rivera i Rodríguez-Fornos fins a l'any que començà la guerra. Els dos, és clar, eren homes addictes al nou règim que s'imposava. Després de la depuració del personal i del professorat de la universitat valenciana, la tònica vers la realitat social del país continuà sent la folklorització i l'eliminació. Tanmateix, hi ha alguns canvis d'actitud com la del catedràtic andalús

F. Sánchez Castañer, que des de l'any 1943 prestà una atenció important a la llengua i a la literatura catalanes, mitjançant aportacions que van des dels dos números monogràfics dedicats a Jacint Verdaguer i a Costa i Llobera a la revista *Mediterráneo* que dirigira ell mateix, fins a la celebració de conferències sobre diversos temes de la nostra cultura que organitzà l'Aula Mediterráneo. També va donar el seu ajut als cursos monogràfics de llengua i literatura catalanes, que l'any 1954 impartí M. Sanchis Guarner. Cal afegir, a més, que a partir de la segona meitat de la dècada dels cinquanta comença la renovació del professorat amb l'arribada de persones de categoria científica i moltes d'elles sensibilitzades per la problemàtica nacional del país, com Miquel Tarradell, Jover, Miquel Dolç, etc. Així mateix, al voltant de les commemoracions del V Centenari de la mort d'Ausiàs March, es funda a València, el 2 de novembre de 1959, l'Aula Ausiàs March, que va dur a terme nombroses activitats culturals, sota les quals, en la dècada següent, la universitat no sols es converteix en un àmbit de conscienciació, sinó també de lluita en contra de la dictadura franquista.

* Fragment del llibre de Josep Ballester, *Temps de quarantena (1939-1959)*. Col·lecció Quaderns 354. Eliseu Climent editor, 1a edició, València 1992. ps 98-99.

Repressió i resistència cultural sota el franquisme *

Amb aquest treball he intentat contribuir a la coneixença de la realitat cultural valenciana en el període que s'escola des de la terminació de la guerra civil espanyola de 1936-39 fins a l'any 1951. Els tres objectius bàsics que m'he proposat assolir són: 1) demostrar que el franquisme no solament va suprimir les llibertats democràtiques com a la resta de l'estat, sinó que va procurar esmortir també les senyals d'identitat característiques del nostre poble; 2) aclarir que no pocs dels representants més valuosos del valencianisme polític progressista foren víctimes d'una persecució sistemàtica que oscil·là des d'un forçat exili interior fins a l'encarcerament; 3) i fer veure que els nacionalistes valencians, tant d'hora com els fou possible, van aixecar el cap amb el propòsit d'aturar el procés de desvalencianització cultural.

* Fragment de la introducció de l'obra de Santi Cortés Carreres, *València sota el règim franquista (1939-1951). Instrumentalització, repressió i resistència cultural*. Editat per l'Institut de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, col·lecció Sanchis Guarner,

Contra el SEU: anys de resistència

Text: Benito Sanz Díaz

A la fi de la dècada dels cinquanta hi havia intents, primer de crear i després de consolidar una oposició estable i estructurada, uns intents que fracassaren. Tant el PCE com l'Agrupació Socialista Universitària (ASU) van ser desarticulats per la policia amb gran duresa i els detinguts processats per consells de guerra sumaríssims. No s'admetia cap resistència organitzada, ni la dissidència de cap grup o ideologia aliena a les famílies polítiques del franquisme.

A principis dels anys seixanta s'organitzarà l'oposició contra la dictadura a la Universitat de València. Els comunistes (PCE) amb suport exterior i la presència en diversos sectors de la societat, articulen una acció constant i esdevindran l'organització més perseguida i castigada per la dictadura. També apareix, en aquest període, un grup nou, autòcton, que s'identifica amb el socialisme nacionalista valencià, el qual evolucionarà ràpidament amb continus canvis de sigles: Moviment Social-Cristià de Catalunya

(MSCC), després Acció Socialista Valenciana (ASV) el 1962, i a partir de 1964 Partit Socialista Valencià (PSV). En aquest context es convocaran les Assemblees Lliures d'Estudiants, considerades com l'antecedent immediat al Sindicat Democràtic d'Estudiants, una organització que representà el primer intent exclusivament universitari d'oposició al franquisme. Per últim, un fet clau d'aleshores per entendre el moviment universitari foren els viatges que alguns líders estudiantils realitzaren als EUA i a Alemanya.

Els universitaris detinguts el 1962, i acusats de pertànyer al clandestí Partit Comunista d'Espanya, van ser condemnats a dures penes de presó, mitjançant un consell de guerra, pel jutjat Especial Nacional d'Activitats Extremistes. En la foto, feta al pati de la presó model de València (24 de setembre de 1962), apareixen drets Màrius García Bonañé (Filosofia i Lletres) i Rafael Verdugo Lázaro (metal·lúrgic); a sota, Francesc Codonyer Caballero (Filosofia i Lletres) i Joaquín Fernández Martínez (perit industrial), condemnat aquest últim com a secretari general del PCE a la província de València
 FOTO CEDIADA PER F. CODONYER

L'oposició universitària s'organitza. La caiguda del PCE (1962)

L'esdeveniment polític intern més important d'aleshores, que protagonitzen les forces d'oposició a la dictadura, el constitueixen les vagues d'Astúries del 1962 i el suport que reben de diferents sectors de la població.

Els estudiants demòcrates i progressistes valencians es mobilitzen activament per solidaritzar-se amb els miners asturians. Per coordinar les accions de suport, es reuneixen prop de

trenta persones al bar Los tres cerditos, a la ciutat de València: Jaume Pérez Montaner, Francisco Codonyer i Àngel Marín, del PCE, Vicent Álvarez (socialista nacionalista), Àngel Pestaña i Sacramento Martí (del Front d'Alliberament Popular), entre d'altres. Planifiquen les accions que es faran a la Universitat el dia de la vaga, enmig d'una gran mobilització de la policia per tot València i, d'una manera especial, pel campus universitari.

La mobilització comença a la Facultat de Dret. Els demòcrates es concentren al vestíbul i comencen a donar voltes cantant l'*Asturias, patria querida*, per anar agrupant els estudiants. A les dotze del migdia, a la Facultat de Dret munten un *piquet* Enric Solà, Ignacio Prada, Josep Vicent Marqués, Vicent Álvarez, Jacobo Muñoz i altres, que fan cap a Filosofia i Lletres i, en acabat, cap a Medicina. "Pensàvem que les masses ens secundarien, i quan vam començar a cantar *Asturias*, ens envoltaren més de cent estudiants de dreta i van començar a cridar 'Franco, Franco, Franco...'. Acollonats, ens n'anàrem a Filosofia i allí ens esperaven Cèlia Amorós, Raimon, Enric Jordà, Ricard Pérez Casado, Eliseu Climent, etc., fins a 25", conta un dels participants.

A la balustrada del vestíbul de Filosofia fan un miting, entre d'altres, Lluís V. Aracil, Jaume Pérez Montaner, Raimon, que llança dos ous als feixistes del SEU, al crit de "*¡no tenéis huevos!*"; Vicent Álvarez, Eliseu Climent, que crida "A baix la dictadura. Visca la democràcia!", "Muir la burgesia. Visquen els miners!". En primera fila, "donant la cara", hi ha Cèlia Amorós, Isabel Clara-Simó i Ana Castellano. Marqués, en broma, suggereix que es cante l'*Asturias, patria querida*, que secunden altres estudiants. Marqués comenta que es va sentir "més espantat que afalagat que una *parida* meua fóra una proposta política concreta".

El PCE capitalitza l'acte i l'endemà comença un repartiment massiu de pamflets comunistes. La policia fa una batuda espectacular i deté la cúpula del PCE de la província de València, diversos militants de diferents municipis i estudiants universitaris. Segons el testimoni de Vicent Álvarez: "La policia es va centrar en els comunistes. Buscaven només el PCE. Les detencions massives i els maltractaments als detinguts ens van fer prendre consciència que allò anava de debó. Ens vam mobilitzar en solidaritat amb els detinguts per evitar que els torturaren. Vam aconseguir el recolzament de professors com ara Víctor Fairén Guillén i Adolfo Miaja de la Muela, catedràtics de Dret, que van examinar els detinguts a la presó; José

M. Jover Zamora, Miquel Dolç i Miquel Tarradell Mateu, catedràtics de Filosofia i Lletres, entre d'altres”.

Les conseqüències de l'acció universitària de donar suport a les vagues mineres d'Astúries, les pagaren, a l'últim, els comunistes del PCE, una organització que torna a ser desarticulada durant alguns anys a la Universitat, arran de les detencions.

La caiguda del PCE del 1962 comença amb el seguiment que fa la policia política de José Baylo, aleshores capellà castrense i membre del comitè provincial del PCE a València. A través dels contactes de Baylo, i de la resta de sospitosos, i també de diversos informes sobre les activitats dels comunistes, la policia organitzà una batuda amb motiu de les protestes per la vaga minera d'Astúries.

La detenció de la direcció del PCE de València representava el primer expedient que es feia als comunistes després de propugnar la política de *reconciliació nacional*. Els dirigents del PCE eren tots gent molt jove, i entre els detinguts no hi havia cap dirigent històric ni cap militant de l'aparell comunista exterior. El nombre de detinguts i processats va ser, finalment, de vint-i-set. Entre aquests vint-i-set, hi havia set estudiants universitaris, disset treballadors de diferents branques, dos llauradors i un comerciant.

Pel sumari i per la sentència del procés, es constata la presència i les ramificacions que els comunistes havien anat aconseguint a València en poc de temps, i el seu estat pel maig del 1962, data de la desarticulació. La presència i l'organització era important, ben articulada, amb connexions a la resta de l'Estat i a l'exterior. Com a partit, el PCE era l'únic present en amplis sectors de la societat.

LES ACTIVITATS COMUNISTES A LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

L'expedient policíac de la detenció permet una visió sobre l'organització del PCE a València, la seua estructura, la seua implantació i les seues activitats polítiques a la primavera del 1962.

El secretari general del PCE a València era l'estudiant universitari Joaquín Fernández Martínez, de l'Escola de Perits Industrials. Segons l'informe de la policia era d'*ascendencia marxista*, s'havia incorporat al PCE a través de contactes a França amb Àngel Fernández Sanz (delegat del comitè central a València) i havia acceptat *organizar en la provincia de Valencia el Partido Comunista clandestino*. Va organitzar grups de fàbrica i va estendre l'organització per la província, i el 1961 va formar el comitè provincial, del qual va ser

responsable màxim com a secretari general. Segons la policia, el PCE recaptava els fons per a sostenir l'organització i pagar els desplaçaments dels seus membres a França i altres llocs de l'Estat espanyol: *difonia propaganda comunista "como Mundo Obrero, Nuestra Bandera, etc.; el envío de mapas de España al extranjero, en virtud de las órdenes recibidas, con señalamientos de los emplazamientos de Bases Hispanoamericanas; y por último, los intentos de formalización de una huelga general, en mayo de 1962, para apoyar los conflictos laborales de los mineros asturianos, redactando octavillas, dirigidas a obreros, intelectuales y universitarios de todas las tendencias (...), de las que hizo siembra por los puntos más estratégicos y sugestivos de la capital valenciana"*.

Les activitats comunistes a la Universitat de València eren àmplies. Tal com informava la policia, el PCE estenia *"su órbita de acción a los medios estudiantiles del Sindicato Español Universitario y Colegio Mayor Alejandro Salazar, en contacto con miembros del repetido Frente de Liberación Popular, por el concurso de conferencias y charlas sobre cuestiones sociales"*. Així, l'estudiant Ramón López de Andújar (Dret) va crear –segons la policia– el 1959 el grup anomenat *"Asociación Socialista Universitaria, enlazando luego con Julio Cerón Ayuso, para unificar dicha organización universitaria con el Frente de Liberación Popular, al que se incorporó, encargándose de adoctrinar al grupo valenciano, que (...) llegó a convertirse en uno más de la facción comunista"*. Entre les acusacions fetes a López de Andújar hi ha la de participar *"en multitud de reuniones para impulsar la acción subversiva de los comunistas que controlaba, asistiendo a reuniones habidas con enlaces venidos de Francia y el delegado del Comité Central..."*.

ESTUDIANTS DETINGUTS

A més dels estudiants detinguts ja esmentats –Fernández i López de Andújar–, hi havia Eugeni Boscà Cano, Francesc Codonyer Caballero, Màrius Garcia Bonafé, Jaume Pérez Montaner – de Filosofia i Lletres–, Àngel Pestaña Vargas i José Galán Peláez, (vegeu l'entrevista de la pàg 58).

Àngel Pestaña ingressà al PCE el 1960, juntament amb Sacramento Martí Sacra. Pestaña presentà Garcia Bonafé i Pérez Montaner a l'aleshores secretari general, Joaquín Fernández, els quals s'incorporaren al PCE a la presó, per bé que deixaren l'organització un poc després d'eixir en llibertat.

Eugenio Boscà, l'acusaven de tenir entrevistes i contactes amb els principals dirigents co-

munistes i d'oferir "su máquina de escribir y su domicilio para la redacción de los clichés necesarios para imprimir octavillas excitando a la huelga general".

José Galán, mestre del Centre Diocesà del Barri del Crist i assessor del Centre Social de Càritas Diocesana, que havia militat en la Joventut Obrera Catòlica (JOC), el detingueren perquè havia lliurat "una multicopista existent en el Centro Parroquial de Càritas, para que con ella se confeccionara propaganda (...) por orden de los mandos políticos de su facción". A Galán li va dir la direcció de PCE que prenguera contacte amb el capellà castrense José Baylo, a través del qual va ingressar al PCE. Trobant-se Galán al barri del Crist, va construir un violí per fer pamflets –més tard, d'aquestes multicopistes, se'n va dir *vietnamites*–. Una volta utilitzada, el responsable de destruir-la no ho va fer.

Francesc Codonyer, Màrius Garcia Bonafé i Jaume Pérez Montaner, els van acusar de repartir pamflets pels centres universitaris, on convocaven a la vaga general en solidaritat amb els miners asturians. En escorcollaments domiciliaris, els van requisar força material clandestí.

Segons conta Jaume Pérez Montaner: "Em van acusar de nacionalista. Com que estudiava grec, la matinada que em van detenir em van requisar els apunts d'aquesta llengua perquè els semblava que podia ser rus. Em van fer un

consell de guerra i solament vaig passar quinze mesos a la presó gràcies que va morir el papa Pius XII i van concedir una amnistia: jo no era del PCE en el moment de ser detingut, però me'n vaig fer a la presó de Càceres, on vaig arribar a ser secretari general del penal. Allà vaig conèixer Pere Ardiaca (PSUC) i altres comunistes. La policia tenia molts infiltrats abans de detenir-nos i feia mesos que ens seguïen. La solidaritat amb els detinguts va comportar que diversos professors ens examïnaren a la presó –pel setembre del 1962–, cosa que era la primera vegada que es feia a València".

Àngel Pestaña, el van acusar de ser *estafeta* entre el Front d'Alliberament Popular i els grups valencians, fins a ingressar al PCE el 1961, "donde llevó a cabo una activa labor proselitista en las cámaras sindicales de la distintas facultades universitarias, distribuyendo el 11 de mayo de 1962, en la Facultad de Medicina, octavillas a favor de la huelga general por solidaridad con los mineros asturianos", tal com recull l'informe de la policia.

ESTUDIANTS CONDEMNATS

El sumari del consell de guerra ("Consejo de Guerra, causa 629/62. Capitanía General de la Primera Región Militar. Sentencia de 20.2.1962") recull com una part de l'acció del PCE, i dels seus quadres polítics, es desplega a l'àmbit de l'Església Catòlica i procedia

Els comunistes i l'arquebisbe Olaechea

Una cosa que caracteritzarà l'oposició universitària antifranquista és l'enorme ingenuïtat política a l'hora de relacionar-se amb les institucions que donaven suport al règim. En aquest sentit, és il·lustrativa l'anècdota succeïda a propòsit de les detencions del 1962.

Al bar *Los tres cerditos*, a València, es fa una reunió a la qual assisteixen diversos socialistes nacionalistes, alguns membres del PCE no detinguts en la batuda policíaca i altres estu-

dients demòcrates, amb motiu de la solidaritat amb els miners asturians en vaga, com Olga Quiñones, Angelina Garcia, Sacramento Martí, Eliseu Climent, etc., per tractar d'aconseguir ajuts per als empresonats. Una de les mesures que prendran és fer una visita a l'arquebisbe Marcelino Olaechea al Palau arquebisbal, el qual els rep.

Segons que recorda Eliseu Climent:

"Vam acordar visitar el bisbe, i una vegada sol·licita-

L'arquebisbe Marcelino Olaechea va ser molt popular a la València dels anys cinquanta.
FOTO: LEVANTE EMV

da l'entrevista ens va rebre. Quan li vam dir que havien detingut universitaris comunistes, es va estranyar i ens preguntà:

- Pero, ¿hay comunistas en la Universidad?

- Sí -li contestàrem.

- ¿Y quedan más? -ens tornà a preguntar més estranyat si cal.

A un dels assistents que formava part de la comissió que intentava que la jerarquia s'interessara per la sort dels detinguts, no se li va acudir més que contestar-li amb ingenuïtat:

- No, todos estamos aquí.

D'una forma expeditiva, l'arquebisbe, esglaïat, donà per tancada l'entrevista". ■

B. Sanz i M. Nadal

d'aquesta. Entre els detinguts hi ha José Baylo Ramonde, sacerdot ja condemnat, que no seria processat en el mateix expedient perquè era capellà castrense i entrava en la jurisdicció eclesiàstica. El van condemnar i empresonar al penal de Santa Maria.

Els detinguts els va jutjar, amb tràmit de judici sumaríssim per consell de guerra, el Jutjat Militar Especial d'Activitats Extremistes, que els va acusar de rebel·lió militar, segons el Codi de Justícia Militar.

El tipus d'acusacions i el llenguatge jurídic i polític responien al del primer franquisme. Els detinguts, els van acusar de ser "miembros voluntarios de la organización clandestina del Partido Comunista", els quals "se prestaron a secundar las directivas del grupo político al que se adscribieron, con el propósito de derrocar, por medios ilícitos, el régimen político establecido en el territorio nacional". Segons la sentència del consell de guerra, s'havien dedicat a "fomentar la rebeldía de los trabajadores en el seno de las empresas (...) procurando extender este clima de agitación y hostilidad hacia las instituciones del Estado, a los sectores escolares de la capital de Valencia, constantemente influenciados por el deseo de provocar conflictos laborales, alteraciones del orden público y colapsos en la economía del País, particularísimamente con ocasión de las huelgas originadas en los meses de abril y mayo

de mil novecientos sesenta y dos en Asturias, pretextando, para encubrir la finalidad revolucionaria perseguida, reivindicaciones sociales". Tot això —continuava afirmant la sentència, per "sustituir el Régimen político imperante por la voluntad nacional (...) acorde con los postulados del comunismo, sobre procedimientos contrarios a la Ley, y cuyas consecuencias serian desastrosas para la libertad humana y la civilización de Occidente".

A més d'això, "los fines perseguidos por los delincuentes" eren subministrar a l'estranger notícies encaminades a causar conflictes internacionals i proporcionar dades sobre "emplazamiento de bases americanas en el territorio español".

Les condemnes als processats van oscil·lar entre penes de deu anys a un any de presó, segons els casos. Els estudiants processats, els van condemnar a les penes següents: deu anys de presó per a Joaquín Fernández Martínez, com a màxim dirigent del comitè provincial de València; set anys per a Ramon López de Andújar, del comitè provincial; dos anys per a Francesc Codonyer, Màrius Garcia Bonafé i Jaume Pérez Montaner; i un any per a Eugeni Boscà i José Galán Peláez.

La desaparició del PCE a la Universitat de València farà que siguin els socialistes nacionalistes els que vertebraran l'oposició estudiantil del 1962 al 1966, tal com veurem més avall.

José Galán Peláez, un dels detinguts i processats en consell de guerra, alternava els seus estudis amb l'ensenyament al barri del Crist de València. En la foto apareix a la presó model de València, a la porta de la cel·la, al costat dels qui havien estat alumnes seus, el dia de la Mercè. També hi apareix —a la dreta— l'aleshores estudiant comunista Ramon Andújar, del seu mateix expedient.
FOTO CEIBIDA PER J. GALÁN.

El Partit Socialista Valencià (PSV)

Text: Benito Sanz Díaz i Miquel Nadal

Tenint la Universitat de València com a punt de trobada, uns grups de joves estudiants van unir-se al voltant d'unes idees i una forma de vida diferent de les generacions precedents. Les seues característiques són l'origen social de classe, la procedència de la petita i mitjana burgesia valenciana; la major part viu a València o prové de nuclis importants de població, pròxims en molts casos a la ciutat de València. La majoria ha estudiat —com és habitual en aquesta època— a col·legis religiosos; en el cas de què tractem, una part d'ells han estudiat amb els jesuïtes de València i han rebut un educació catòlica profunda.

La societat valenciana comença a obrir-se molt lentament, en un ambient extremadament tancat durant les dues dècades anteriors. A la primeria dels anys seixanta, hi ha nuclis de joves universitaris que busquen obrir perspectives, no han conegut la guerra civil i descobreixen l'existència del País Valencià i d'una nacionalitat pròpia, al mateix temps que van coneixent la política, la naturalesa repressiva del franquisme i la necessitat d'una resistència i un enfrontament actius i compromesos amb la dictadura. És un procés lent, però imparabile, que es desplega en els primers seixanta, que anirà impregnant d'ideologia sectors cada vegada més amplis dels estudiants universitaris valencians. Si a la major part de l'Estat espanyol aquesta politització va contra el règim, al

Després d'eixir de la presó —abril de 1965—, alguns dels estudiants detinguts el 1962 es van reunir amb motiu de la boda d'Antoni Viacaino. D'esquerra a dreta: Merse Banyuls, Jaume Pérez Moutaner, Rafael Verdejo, Francesc Codonyer, Sacramento Martí, Àngel Pestaña i Eugeni Bosch.

FOTO CEDIDA PER F. CODONYER.

País Valencià tindrà també un component de recuperació nacional. Aquest nucli de joves universitaris es veuran *mobilitzats* per la idea del nacionalisme valencià, la pertinença del País Valencià a l'àrea cultural, social i lingüística dels Països Catalans; més influït per la resistència de la Catalunya moderna i pràcticament al marge de la tradició valencianista del període anterior a la guerra civil.

El nacionalisme valencià que es va generant els anys seixanta té un alt component catalanista i és, alhora, moderat, dotat d'un nivell important d'ambigüitat ideològica als seus inicis, i fins i tot una vegada creat el Partit Socialista Valencià.

El pas decisiu perquè un nucli de joves universitaris s'organitze serà un viatge a Catalunya, per l'abril del 1960, conegut com *el viatge dels 13*: l'excursió *patriòtica* dels valencianistes a Catalunya, que recollim amb detall en un altre apartat.

EL MOVIMENT SOCIAL-CRISTIÀ DE CATALUNYA (MSCC)

El 1960 es van reunir Eliseu Climent, Ferran Zurriaga, Joan F. Mira, Ferran Martínez Navarro i Vicent Álvarez i decidiren d'organitzar-se com a grup. Tal com assenyala Álvarez: "La inquietud era llavors *fer país*, vincular-se a Catalunya com a societat més madura, salvar el País Valencià, lluitar contra la dictadura i el SEU."

Aquest nucli universitari crearà el Moviment Social-Cristià de Catalunya (MSCC), el qual, en l'argot intern de l'organització, anomenaran *la mosca*, un grup que durarà una mica més d'un any i donarà pas a una altre amb una denominació menys pancatalanista i cristiana, però de contingut semblant: Acció Socialista Valenciana. Al grup inicial se li incorporen Josep Vicent Marqués, Manuel Ardit, Valerià Miralles, Cèlia Amorós, Alfons Cucó i Josep Lluís Blasco. El MSCC responia a les inquietuds de l'època i estava influït per la formació religiosa del moment, que anirà evolucionant cap al socialisme i el nacionalisme simultàniament.

Una de les iniciatives que organitzen és la creació d'una *Acadèmia per a obrers*, on fan classes per a adults i de cultura general: matemàtiques, religió, comptabilitat, història, etc. També munten una *Biblioteca ambulante* amb l'objectiu d'estendre la cultura política, relacionar-se amb la gent i establir contactes més estables amb les persones inquietes dels pobles, possibles futurs militants.

El context econòmic i social dels anys seixanta

Els anys seixanta es produiran canvis de tota mena. L'estructura agrària es modifica i una part important dels antics llauradors i jornalers passa a engrossir els rengles del proletariat industrial i els serveis, la qual cosa provoca una creixença vertiginosa de les ciutats i despobla el camp. França, Holanda, Alemanya, Suïssa i altres països europeus reben centenars de milers d'immigrants econòmics.

Els anys seixanta arribaran a l'Estat espanyol milions de turistes, d'una manera especial a les costes mediterrànies. Amb el turisme entren noves divises. Al mateix temps, s'incrementa d'una forma extraordinària l'afluència de capital exterior. Espanya s'industrialitza, creix el consum intern i augmenta el nivell de vida dels ciutadans.

L'emigració cap a Europa, la vinguda dels turistes, el creixement econòmic, l'afluència de mercaderies i persones, etc., permetran la ruptura del fort aïllament del primer franquisme i que els espanyols vagin coneixent l'Europa democràtica, la seua cultura i forma de vida. En aquest context, creixerà el conflicte econòmic, polític i social que no s'havia pogut manifestar els decennis anteriors. Augmenta l'afiliació sindical dels treballadors a plataformes com ara Comissions Obreres (CCOO) o la Unió Sindical Obrera (USO), llavors clandestines, i amb elles, també les vagues. La conflictivitat

universitària s'accelera i els professionals, els intel·lectuals i les persones vinculades al món de la cultura inicien una etapa de mobilització i protestes en contra del règim franquista.

D'alguna manera comença a superar-se el conflicte republicà de les *dues Espanyes*; tot i que el record de la guerra civil continua latent i atiat per les diverses parts, els contextos exterior i interior es modifiquen a marxes forçades.

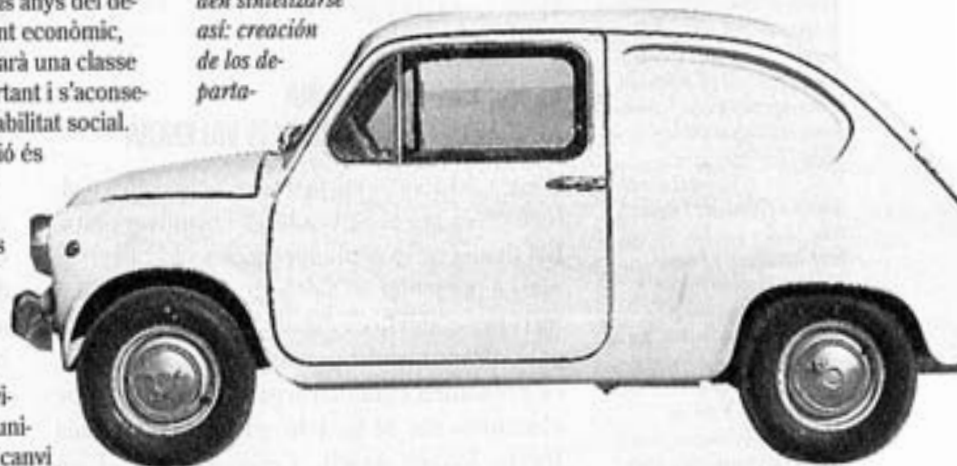
El 1962 serà un any marcat per grans esdeveniments, tant per al règim franquista com per a l'oposició antifranquista. Són els anys del desenvolupament econòmic, en què es crearà una classe mitjana important i s'aconseguirà una estabilitat social. Per a l'oposició és l'any del *con-tuberni de Munic*, de les vagues mineres d'Astúries, del ressorgiment del moviment obrer i universitari i del canvi de govern. El partit que

creix més és el PCE, que amplia la seua militància i penetra en sectors de la societat espanyola, alhora que crea una estructura més sòlida.

Entre els canvis que es produeixen en el govern, hi ha el de la cartera d'Educació, que ocuparà Manuel Lora Tamayo, d'Acción Católica, que hi substitueix el falangista José Rubio García-Mina (1956/1962). Lora Tamayo canvia el nom del Ministeri, que passa a anomenar-se *d'Educación y Ciencia*, en lloc d'*Educación Nacional*. Segons Tamames: *"Las reformas de Lora pueden sintetizarse así: creación de los de-parta-*

mentos universitarios como unidad básica -en vez de la cátedra-, surgimiento de la figura de profesor agregado y establecimiento de los tres niveles de dedicación (normal, plena y exclusiva)."

La universitat espanyola comença a donar senyals d'oposició a la dictadura i a manifestar cada vegada més el seu descontentament enfront de la falta de sintonia del règim envers les noves necessitats socials, culturals, educatives i, d'una manera especial, per la falta de llibertats democràtiques. El SEU està enfonsat, tot esperant que se l'amortitze. ■

A partir de 1962 es van iniciar els apfecs del País Valencià, actes que, en un primer moment, van ser perseguts pel règim. En la foto superior, un grup de estudiants residents al Col·legi Major Lluís Vives de la Universitat de València que assistiren a l'Àpoc de El Puig, l'any 1966. 1 Jose Ma. Peiró, 2 Josep Montaner, 3 Antoni Lleida, 4 Francesc Buja, 5 Pablo Ródenas, 6 Vicent Montís, 7 Xavier Barthes. En la foto inferior, els col·legials del Vives en un bar de El Puig. D'esquerra a dreta: Francesc Buja, Emili Bologuer, Angel de Sola, Xavier Barthes, Josep Montaner, Vicent Montís i Francesc Rod.

Ve de la pàgina 48

EL NACIONALISME: UNA NOVETAT POLÍTICA AL PAÍS VALENCIÀ

D'ençà del 1960, s'inicia una recerca activa d'alternatives per al SEU a totes les universitats. Els demòcrates comencen a practicar l'entrisme i a presentar-se a delegats a les llistes del SEU per combatre'l des de dins. Els militants nacionalistes també practiquen l'entrisme; així, es presenten candidatures demòcrates a les eleccions del SEU, i hi són elegits Carles Jorro, Rafael Aracil, Cèlia Amorós, Joan Garcés, Eliseu Climent, Manuel Ardit, etc.

Cal subratllar que la creació del MSCC re-

presentarà una de les novetats polítiques més significatives al País Valencià dels anys seixanta, ja que és evident que està sorgint un nacionalisme polític de nou signe, modern, l'origen del qual està en la connexió de grups d'estudiants universitaris amb Catalunya, i que no tindrà res a veure amb el valencianisme anterior a la guerra civil. Amb el canvi de sigles del MSCC a ASV, després PSV, aquesta colla de nacionalistes assentarà una nova concepció del que representa la identitat del País Valencià, abans fins i tot que Joan Fuster publique *Nosaltres, els valencians* el 1962. Les excursions patriòtiques a Catalunya, les rutes universitàries, el fet d'expressar-se en català en públic i per escrit, aniran conformant una visió singular de la identitat valenciana als nuclis universitaris. Aleshores comença a crear-se una tradició moderna del fet nacional valencià.

Després de la breu existència del MSCC, els nacionalistes valencians fan un pas més en la seua organització i creen Acció Socialista Valenciana (ASV), sense el terme social-cristià ni la referència a Catalunya, i parlen ja de "socialisme" i "valencià".

Els militants de l'ASV, amb un entusiasme juvenil, viatgen pels pobles per fer-hi conferències, tertúlies, exposicions de llibres, i per prendre contacte amb la gent interessada. Van a Alcoi, Cullera, Sueca, Castelló de la Plana, Alacant, etc.

L'ensorrament, a causa de les detencions massives, de l'organització universitària que havia anat creant el PCE després de les detencions del 1959 serà decisiu perquè els joves valencianistes socialistes ocupen gairebé tot l'espai d'oposició al SEU i al franquisme a la Universitat de València del 1962 al 1965.

EL PAPER IDEOLÒGIC DE JOAN FUSTER: MILITANT O INSPIRADOR?

Respecte a Fuster i la seua influència en les primeres eferescències universitàries, cal dir que va ser una persona omnipresent i, sens dubte, la més influent en el socialisme nacionalista valencià en les seues distintes fases.

L'activitat de Joan Fuster amb els joves que van crear el socialisme nacionalista i agrupant-se al voltant de la idea de *fer un País Valencià* diferent és permanent, en la mesura que els dona referents teòrics, històrics, com ara el *Nosaltres, els valencians*, el 1962, i a través de tertúlies, cartes, les visites a sa casa, etc.

Segons l'opinió de Vicent Ventura, caldria encara preservar la *virginitat* político-partidària de Fuster: "Fuster no va pertànyer ni fomentà cap partit. Estimulava sense donar ins-

truacions, opinava, però no inspirava. Eixa no era la seua opció. No s'hauria trobat còmode".

L'itinerari i la carrera acadèmics d'un grup de catedràtics i professors del Principat coincidirà amb la primera gestació de les experiències i les inquietuds dels joves universitaris: Joan Reglà, Emili Giralt, Miquel Tarradell i Miquel Dolç seran els professors que a la Universitat esdevindran l'exemple cívic i el suport per als joves valencianistes.

ELS APLECS DE LA JOVENTUT I LES RUTES UNIVERSITÀRIES

El naixent nacionalisme valencià trobarà dues vies d'expressió inicialment legals i no reprimides pel franquisme: els aplecs, a l'àmbit de la joventut, i les rutes universitàries, a l'àmbit acadèmic. Els aplecs de la joventut del País Valencià, els organitzà Lo Rat Penat, i hi participaven els universitaris de l'Aula Ausiàs March. Es tractava d'actes plenament legals i innocus políticament, encara que les persones assistents aprofiten aquest instrument per prendre contactes i relacions. El Primer Aplec de la Joventut es féu a Llíria l'any 1960. El segon, a Alcoi, un any després, i el tercer, a Castelló de la Plana, el 1962. D'ençà del 1967, la policia els va controlar de molt a prop.

Les rutes, un altre instrument d'implantació del grup, consistien en excursions per a conèixer el país, la seua geografia i la seua història, etc. Se solien fer el cap de setmana o els dies festius, i hi participaven estudiants i també alguns professors. En aquestes rutes, a més de tractar dels aspectes cultural i recreatiu, s'hi parla del País Valencià i els seus problemes, es discuteixen temes d'actualitat i es crea un ambient propici per al desenvolupament del nacionalisme valencià.

EL PARTIT SOCIALISTA VALENCIÀ (1964-1970)

La llarga peregrinació per a la creació d'un partit de contingut socialista i nacionalista, que culminarà el 1964 amb la fundació del Partit Socialista Valencià (PSV) i, en l'àmbit universitari, amb la constitució de l'Agrupació Democràtica d'Estudiants Valencians (ADEV), dona fruit amb l'organització d'un partit polític amb senyals d'identitat pròpies.

El PSV és una creació autòctona, sense cap vinculació a partits d'àmbit estatal o espanyolista. Rebutja decididament vincular-se a qualsevol opció política estatal. No vol ser *sucursalista* de ningú. Des de l'origen, el PSV es troba lluny del PSOE, del PCE i de tota altra opció

política clandestina que no siga valenciana.

El socialisme nacionalista reivindiquen el fet nacional del País Valencià, que conceben a partir de la consideració del català com a llengua nacional i de la pertinença del territori valencià a una comunitat cultural i política més àmplia: Catalunya i els Països Catalans.

Al grup motor i organitzador del socialisme nacionalista, s'hi anaren afegint successivament altres estudiants universitaris com Valerià Miralles, Ricard Pérez Casado, Josep Vicent Marqués, Enric Jordà, Èlia Serrano, José Rodrigo Huerta, Maria del Carme Mira, Ricardo Garrido, Enric Solà, Manuel García García, Tomàs Ribera, Domingo Molinero, Josep Lluís Blasco, Jacobo Muñoz Veiga, etc., com també els periodistes Vicent Ventura Beltran i Joan J. Pérez Benlloch. La militància del PSV serà molt heterogènia, tant als inicis com durant la curta història del partit. És un moviment minoritari, d'obrir perspectives, superar localismes i rebre influències dels catedràtics i professors catalans que feien classe a València.

Vicent Ventura opina que el PSV "fou la primera organització nacionalista antifranquista. En els anys seixanta el PSOE no existeix d'una manera pública, ni hi havia altres partits, a excepció del PCE. L'aspecte més nou del PSV fou que no era continuador de res. Era un partit *ex-novo*, sense precedents històrics".

Per a Eliseu Climent: "El nacionalisme valencià dels seixanta era diferent del català. Ací no hi havia cap burgesia darrere. A Catalunya tenien el PSUC, interessat a jugar la carta nacional i aliar-se amb la burgesia contra el franquisme. A Catalunya hi ha l'Òmnium Cultural, permès i ací prohibit. Darrere de l'Òmnium Cultural català estaven el Sr. Carulla, propietari de Gallina Blanca, l'amo de Floïd (Cendrós), qui promourà l'editorial Proa, la burgesia del tèxtil... Allà sí que hi haurà un bloc social amb pes específic, inclosa l'Abadia de Montserrat. A València, el nucli d'emergència del PSV no comptava ni amb un sol burgès ni amb obrers; tan sols alguns a Alcoi, Elx o el Port de Sagunt".

LA FUDE: UNA OPCIÓ ANTISUCURSALISTA

El 1963, els nacionalistes universitaris creen l'Agrupació Democràtica d'Estudiants Valencians (ADEV). A Madrid s'havia creat la Federación Universitaria Democrática Española (FUDE) aquest mateix any, la qual encetava el procés d'expansió i implantació en altres districtes universitaris.

Un grup d'estudiants de la FUDE de Madrid

La publicació de *Nosaltres, els valencians*, en edicions 62 de Barcelona (1962), comportà la conscienciació d'alguns sectors del valencianisme i la consigna de fer país.

L'excursió patriòtica dels valencianistes a Catalunya

Per l'abril del 1960, tretze estudiants valencians, acompanyats de Joan Fuster, van fer una *excursió patriòtica* a Catalunya, a fi de prendre contacte amb les forces polítiques, socials i culturals del Principat. "El viatge a Catalunya representà un canvi de rumb nacional del País Valencià -apunta Eliseu Climent. Una part dels qui vam anar havíem estudiat el batxillerat als jesuïtes, amb professors que eren sacerdots catalans, tots de Barcelona, fills de la burgesia catalana dels anys quaranta i cinquanta. Això ens influí a Hernandis, Aracil, a d'altres, i a mi mateix. Allà s'inicia la nostra vinculació amb Catalunya". Max Cahner, que preparà el viatge, conta que "Eliseu Climent era el que tenia més capacitat organitzativa i un gran activista. A Ricard

Pérez Casado el vaig tenir a Barcelona dos anys redactant veus per a la Gran Enciclopèdia Catalana. Aracil tenia vint anys quan el vaig conèixer, i era un dels dirigents". Joan Fuster i Max Cahner es posaran d'acord per preparar el viatge, tot elegint els participants amb molta cura, amb uns criteris oberts. Max Cahner conta que el viatge "fou suggerit per Miquel Tarradell, aleshores catedràtic a València, i organitzat per Ramon Bastardes i per mi mateix, d'acord amb el mateix Fuster. A partir d'aquesta conversa, i amb l'ajut de Josep Benet i de Jordi Pujol i la benedició de Joan Fuster, vam promoure una *excursió patriòtica* de tretze joves valencians presidits per Fuster a Barcelona, Montserrat i Queralt durant

la Setmana Santa de 1960". Fuster serà l'encarregat de seleccionar el petit grup que visitarà Catalunya, el qual acompanyarà en el seu desplaçament pel Principat. Fuster escriu a Cahner per exposar-li les persones que viatjaran i per donar instruccions precises als que havien de rebre'ls: "La tribu d'entusiastes emprendre el viatge a Barcelona el dia 17, diumenge de Pasqua, probablement en el tren que surt de València a les 9'45 del matí. Jo vindré el mateix dia, però amb l'avió. La colla està composta per tretze inefables patriotes. Crec que els patriotes han estat triats amb un criteri bastant ponderat i equitatiu; he procurat que hi hagi gent de diversa -actual o virtual- tendència ideològica, d'extracció social ben distinta i fins i tot d'un grau d'incorporació política variat". Fuster donarà referència prèvia dels *excursionistes* i d'algunes dades biogràfiques i personals dels valencianistes. El grup dels 13 patriotes el formaven: 1. **Eliseu Climent**, un dels líders del grup, estudiant de

Dret. 2. **Lluís Aracil**, de les Joventuts de Lo Rat Penat, líder natural del grup juntament amb Climent. 3. **Màrius Garcia Bonafé**, considerat per Fuster com un obrerista d'Alcoi que feia "d'estudiant a hores lliures" i s'interessava per la qüestió nacional, un "patriota en estat fetal encara". 4. **Ferran Martínez Navarro**, estudiant de Medicina. 5. **Lluís Alpera**, de les Joventuts de Lo Rat Penat, del "ram de la cultura", mestre de professió. 6. **Josep Lluís Viciano**, provinent del Centre Excursionista de Castelló. 7. **Rafael Ballester Ramos**, de Castelló. 8. **Josep Palàcios**, de Sueca, veí de Fuster, amb qui tenia una gran amistat, i del "ram de la cultura". 9. **Antoni Bargues**, de les Joventuts de Lo Rat Penat, un "element positiu". 10. **Lluís Monferrer**, una persona "valuosa". 11. **Rafael Martí Valero**. 12. **Miquel Mestre Navarro**. 13. **Josep Raga**, "economista, estudiant de Dret, persona molt potable", per a Fuster. ■

Joan Fuster i els primers fusterians visiten els emplaçaments mítics del nacionalisme català en lluita contra el franquisme, en abril de 1960. Alguns dels participants en aquell viatge, al Parc Güell de Barcelona, escolten les explicacions d'Oriol Bohigas. D'esquerra a dreta: Lluís V. Aracil, Màrius Garcia Bonafé, Rafael Martínez Valero, Lluís Viciano, Lluís Alpera, Oriol Bohigas, Eliseu Climent i Lluís Monferrer (El Temps, 28-VI-1993, p. 74).

s'entrevisten amb estudiants valencians, majoritàriament de la Facultat de Dret. Abans de l'entrevista ja s'han reunit els valencians per concretar la postura que hi han de mantenir. La decisió no fou gens favorable a la creació d'una secció de la FUDE a València. L'ADEV es crea sobre la marxa, una vegada que la FUDE tracta de muntar-ne una secció a València.

La detenció de l'organització comunista el 1962 farà que el PSV esdevinga el grup amb més presència organitzada, gairebé hegemònica, ja que la gran majoria d'estudiants antifranquistes demòcrates no estan organitzats. Com que l'ADEV i el PSV són molt actius a la Universitat, totes les persones que hi volen fer coses s'han de vincular a aquest sector, encara que no siguin socialistes ni nacionalistes. Així, el sindicat estudiantil rep molta gent que prové d'altres organitzacions i militàncies, però que no tenen una presència estable a València. Serà al llarg dels anys 1962-1966 que es desplegarà una gran activitat de desmuntatge de l'estructura falangista, a l'ensems que s'aprofitaran les plataformes culturals oferides pel sindicat.

El PSV es troba en els millors moments. La seua presència a la Universitat és ben sòlida. Es pot dir que el PSV és el motor del moviment universitari, i comparteix el liderat amb els cristians de base i els demòcrates independents. El PCE no és present des del 1962 a la Universitat de València, i no hi reapareixerà com a organització fins al 1965-1966.

L'ORGANITZACIÓ I L'APARELL DEL PSV

Allò que havia nascut com un grup d'estudiants al començament dels anys seixanta, va prenent cada volta més volada, dotant-se d'una estructura més sòlida i, per tant, a l'últim té una organització semblant a la dels altres partits. El comitè central del PSV no tindrà secretari general, la direcció serà col·legiada. De tota manera, i a banda dels noms dels fundadors, hi tindran un pes prominent Eliseu Climent, del sector més nacionalista, i Vicent Álvarez, del sector més obrerista, a més de José Rodrigo, responsable des del 1965 de l'agitació i la propaganda, Valerià Miralles, responsable de cultura, i Josep Vicent Marqués.

Entre els més actius del moment, hi havia Ricard Pérez Casado que, encara que estudiava a Barcelona, coordinava les activitats del partit a la Universitat, Enric Solà, Florencio Martín, Miquel Vilar (delegat de la Facultat de Dret), Jaume Reig (delegat de la Facultat de Filosofia i Lletres), Ferran Martínez Navarro (dirigent a la

Facultat de Medicina), Enric Jordà (també de Medicina), José Jaime Romà, Èlia Serrano, Vicent Arrue i Manuel Garcia (Filosofia i Lletres), Josep Puertas Domingo (dirigent a la Facultat de Ciències i després delegat), etc.

LA FI DEL PSV

Una afirmació gairebé unànime dels militants expressa d'una manera o una altra que el PSV no el dissolgué ningú, ningú no apagà el llum quan tots se'n van anar. Simplement, se n'escaigué la *desaparició* de mort natural i sense que ningú tampoc no en *certificara* la defunció.

El socialisme nacionalista valencià, i la seua composició heterogènia i plural, inicialment contribueix al creixement i a la incorporació de gent d'origens ideològics plurals, però després això serà un dels seus problemes. La qüestió nacional sempre hi està present i s'accepta d'una forma majoritària. El que es discuteix és el lloc que ha d'ocupar en l'estratègia política del partit. El debat s'aguditzarà amb el pas del temps.

L'auge del PCE a partir del període 1966-1967 a la Universitat, on els comunistes comencen a dirigir el naixent Sindicat Democràtic (SDEUV), i al moviment obrer (creació de CCOO) i en altres sectors farà que una part de la militància del PSV siga atreta per un partit més arrelat en el conjunt de la societat i que s'aguditzen les contradiccions. A partir del 1966, la competència entre el PCE i el PSV serà molt forta, alhora que comencen a aparèixer noves sigles i ideologies més a l'esquerra del PCE, com a conseqüència de l'impacte dels fets del maig del 1968.

La fi del PSV i la del SDEUV coincideixen en el temps: maig del 1968. La majoria dels testimonis orals consultats confirmen la tesi de la *desaparició* informal del partit. Una dissolució no acreditada en cap paper ni document escrit. Així, Vicent Ventura recorda que la desaparició del PSV tingué lloc en tot cas abans del mes de maig del 1968: "El partit s'esvaí. Realment no recorde cap dissolució formal del partit". Per la seua banda, Eliseu Climent també confirma que la desaparició del partit va coincidir amb "la fi d'un cicle generacional, unit al maig de 1968, i que coincidirà també amb la desaparició del Sindicat Democràtic de la Universitat de València".

La mort del partit fou deguda a un conjunt de raons, entre les quals hi haurà: l'origen quasi exclusivament universitari dels seus components, la joventut de l'aparell directiu, la manca d'homogeneïtzació política dels seus membres i, també, l'esquerranisme creixent del món universitari arran del maig del 68. Sobre la data de la dissolució del PSV, s'han donat la de València, 1968, i la d'Elx, 1970.

Al començament dels anys seixanta, els estudiants democràtics s'organitzen per enderrocar el SEU, cosa que aconseguiren el 1965. Les Assemblees Lliures contribuïren activament a enfoscar el SEU falangista; això va originar més tard la creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants Universitaris (SDEU).

Les "Assemblees Lliures", antecedents del SDEUV

El dimecres 24 de febrer del 1965 es produeix la famosa manifestació d'estudiants a Madrid, que encapçalen, entre d'altres, els professors Enrique Tierno Galván i Agustín García Calvo. La manifestació de Madrid i les seues conseqüències influiran d'una forma transcendent en l'activitat sindical de la Universitat de València. La censura i la manca de notícies creïbles a la premsa controlada pel règim farà que floresca la correspondència entre els estudiants, que s'expliquen el que passa a d'altres districtes universitaris. I difonen la in-

formació a través de pamflets, premsa orgànica, butlletins informatius, etc. Alguns dies després de la manifestació d'estudiants de Madrid es fa a la Universitat de València la I Assemblea Lliure d'Estudiants. Uns dies abans s'havia *escalfat* l'ambient i s'havien repartit butlletins informatius que inclouen notícies sobre la manifestació de Madrid procedents de la premsa estatal i internacional. El rector de la Universitat de València, José Corts Grau, prohibeix la difusió de butlletins, sense cap èxit, però. La data escollida per a la Assemblea Lliure d'Estudiants de la Universitat de València fou el dia 2 de març del 1965. En aquesta assemblea es sotmetrà a votació els cinc punts que havien aprovat els estudiants madrilenys, en els quals demanaven un sindicat autònom; l'amnistia als estudiants expedientats; les llibertats d'expressió i associació; la refor-

Dues pintades del PSV que faran història: "Parlem Valencià" i "Valencians, unim-nos"

A d'altres indrets de l'Estat i ja en la més immediata postguerra, s'utilitza la *pintada* als murs i a les parets com una forma efectiva de propaganda i comunicació política clandestina. L'aparició de les pintades al País Valencià serà tardana, i és curiós i ben revelador que fos precisament la primera pintada un missatge de contingut valencianista. Això demostrarà i acreditarà que la qüestió de la identitat valenciana s'ha polititzat i es convertirà en un motiu d'erosió del règim.

Les pintades faran fortuna a causa de l'efecte sorpresa. Un text formalment neutre, una demanda o una frase que s'havia pogut veure escrita a les revistes *Sicània* o *València Cultural*, quan apareixerà pintat de forma massiva serà percebut com un missatge subversiu. Els carlins i els tradicionalistes de la ciutat, com que tampoc no anaven a posar-se a esborrar totes les pintades, hi van afegir al costat la frase compensatòria "Vixca Espanya!".

Una de les activitats més significatives, que va tenir

una gran influència en l'època i en la memòria històrica posterior, fou la pintada massiva de "Parlem Valencià" per tots els barris de la ciutat de València. La pintada es va fer coincidint amb la celebració del 9 d'octubre de 1965, entre la una i les tres de la matinada.

La realització de la pintada, la planifica José Rodrigo, responsable d'agitació i de propaganda. "Vam organitzar dotze grups de tres o quatre persones cadascun, amb cotxes. Cada grup ignorava quins eren els restants. Ho havíem compartimentat meticulosament per si de cas agafaven un grup, evitar caigudes en cadena. Aleshores encara no s'havia inventat l'espriai, pintàvem amb quitrà. Cada cotxe duia un pot gran de quitrà molt espès, que s'havia de dissoldre prèviament amb gasolina. Hi participarem tots els militants del PSV, fins i tot els del comitè central, i cadascun duia un itinerari i sabia fins i tot les parets concretes on havia de pintar.

La pintada "Parlem valencià" va ser la primera de

caràcter massiu que es feia a València després de la guerra civil i tingué un gran èxit, que agafà desprevintuda la policia, la qual no s'ho esperava. Encara que la frase no era molt subversiva, si que ho era l'acció, que tenia un contingut de reivindicació nacional i anti-franquista. L'expectació de la societat civil fou majúscula, i a la vegada perplexa. El sentiment nacionalista no estava present en la societat valenciana d'aquell moment, i la gent no es feia còmplice d'una crida d'aquest tipus de reivindicació lingüística; però, donades les característiques subversives de l'acte, socialment s'interpretà com una acció de lluita anti-franquista.

Arran de la pintada, van detenir i interrogar Vicent Ventura, ja que era un *vell conegut* de l'oposició i participant en el *contuberni de Munic*.

La segona pintada massiva que el PSV fa tindrà lloc el 7 de març del 1966. A diferència de la pintada "Parlem valencià", que es circumscrigué a la ciutat de València, la pintada "Valencians, unim-nos" es féu per tot el País Valencià. Si tècnicament la primera fou complicada, la de "Valencians, unim-nos" ho serà encara més, ja que es van haver de comprar quatre-cents quilos de quitrà,

gasolina per a dissoldre'l, graneres, mapes del País Valencià, etc. S'hagué de muntar un dispositiu de telèfons i contrasenyes de seguretat, connectar amb un advocat per si de cas hi havia detencions, mantenir mesures rigoroses de discussió i clandestinitat, etc. Per evitar possibles indiscrecions, s'organitzaren grups que no es coneixien entre ells.

Les pintades es fan a nombrosos municipis del País Valencià; cada grup té un itinerari, i així s'arriba a pintar a Alacant, Castelló, València, Dénia, Pego, Elx, Alcoi, Morella, etc. L'únic incident serà la detenció del grup que tenia la ruta Pego-Oliva, format per Valerià Miralles, Salvador Martí i Domènec Serneguet.

Si la pintada "Valencians, unim-nos" havia tingut complicacions tècniques i d'infraestructura, també en tingué de caràcter ideològic i polític, i serà el detonant d'allò que després es convertirà en l'escissió d'un sector del PSV.

"Vaig inventar jo la consigna -conta Vicent Álvarez-, Però, unir-nos a qui? La meua posició fou:

"Valencians, unim-nos contra la dictadura". Vaig polemitzar amb Eliseu Climent, el qual opinà que "Valencians, unim-nos" era una consigna més àmplia i global" ■

ma de la llei d'ordenació universitària; i la possibilitat d'accés a la universitat de totes les classes socials. A les nou del matí, la Facultat de Filosofia i Lletres es declara en vaga. A les deu i mitja, més de cent policies rodegen la Facultat (als carrers de la Pau i de la Nau, al Parterre, etc). A les dotze del migdia, estudiants de tot el districte es reuneixen al Claustre de la Facultat de Filosofia, on intervé un delegat que ve de Madrid per informar del que passa allà. I una vegada que els n'havia informat la gent demanà que en aquell moment es creara una Assemblea Constituent d'Estudiants Lliures amb potestat per a prendre decisions. En primer lloc parla Joan Bartrina -representant de Filosofia- i després molts altres.

Es constituí una taula amb representants de l'Assemblea, i es determinà enviar una comissió que anà a parlar amb els catedràtics perquè expressaren el seu vot favorable o desfavorable al que feien a l'Assemblea Constituent. Joan Reglà i Miquel Tarradell (degà) s'adheriren als estudiants, però no baixaren. Els professors Carlos París, i Manuel Garrido (de Lògica) baixaren, i quan Bartrina els preguntà si s'adherien als cinc punts que prèviament havien estat admesos per votació lliure i unanimitat per tots els estudiants reunits en Assemblea al Claustre, asseguts a terra, comentaren el que segueix:

- Garrido: *"Yo me adhiero a todos los puntos sin comentarios"* (va rebre un sorollós aplaudiment).

- París: *"Yo, como ha dicho mi compañero, también me adhiero a todos los puntos, y ade-*

más felicito a todos ustedes porque al fin han hecho toma de conciencia de un problema" (gran aplaudiment).

Tambe donaren suport als estudiants els catedràtics José María Jover i José Luis Pinillos.

L'endemà continuà l'assemblea i es formaren comissions per a demanar-hi el vot d'adhesió de catedràtics i professors del districte. La policia no hi intervingué, i estigué fins a les dues de la vesprada al voltant de la Facultat. Els delegats oficials elegits democràticament trameten cartes per informar de l'Assemblea el rector, l'alcalde de la ciutat de València, el governador provincial i el cap nacional del SEU.

LA II ASSEMBLEA LLIURE D'ESTUDIANTS VALENCIANS

El dimecres 3 de maig del 1965 apareixen a la façana de la Facultat de Medicina unes pintades amb el text següent: "SEU NO", "FUERA SEU". A las dotze del migdia, tal com s'havia anunciat, es fa a la Facultat de Filosofia i Lletres la IIa Assemblea Lliure, amb l'assistència de més de dos mil cinc cents estudiants. Es tornen a llegir els cinc punts aprovats a la Universitat de Madrid, s'informa del que succeeix a altres universitats i es llegeix l'acta de la 1a Assemblea.

L'ADEV i el PSV es mobilitzen l'any 1965 davant els intents de les autoritats acadèmiques de sancionar amb la pèrdua de la convocatòria dels exàmens de juny els estudiants Jaume Reig, José María Rotger (tots dos del PSV) i Joan Bartrina. El motiu era haver destacat en alguns actes de protesta estudiantil.

Raimon: "diputat" en un país sense parlament

Un dels estudiants que estarà molt vinculat al PSV els primers anys és Ramon Pelejero, de malnom *Pele*, després *Raimon*. Pelejero era de Xàtiva, i son pare havia estat secretari general dels fusters de la CNT en aquesta ciutat. Quan

Pelejero naix, son pare és a la presó.

Durant els anys 1965 i 1966, moltes de les actuacions de Raimon es programen i s'organitzen des de l'anomenat *aparell* de propaganda del PSV. El pacte amb Raimon era que el PSV s'encarregava d'organitzar les seues actuacions d'una forma sistemàtica i professional, i donar-hi suport; a canvi, el cinquanta per cent dels ingressos se'ls quedava el partit. Organitzaren recitals a Godella, Benicarló, Bocairent, Alcoi, Barcelona (al Palau de la Música), Madrid (Facultat

d'Econòmiques, Club d'Amics de la Unesco, Aliança Francesa), Mallorca, Lovaina (Universitat), al Teatre Principal de València els anys 1965 i 1966, Castelló, etc.

El PSV promocionà i difondrà les cançons d'en Raimon, com un instrument de difusió del valencianisme. Eliseu Climent escrivia a un amic:

"Raimon es el único valenciano conocido por España. Lo digo porque lo he visto. Sin saberlo es algo así como nuestro diputado en un momento en el que no hay parlamento". ■

Els EUA i Alemanya promouen viatges per als dirigents estudiantils

D'ençà dels anys seixanta s'inicia un lent però imparable procés d'eixides a l'exterior, tant individuals com col·lectives, de joves universitaris, coneixedors únicament de l'ambient polític local, la qual cosa servirà per a obrir noves perspectives i horitzons per anar creant líders estudiantils socials i polítics.

Serà a partir del 1960 que estudiants demòcrates espanyols i valencians reben invitacions de països estrangers per conèixer altres realitats diferents de la del règim espanyol. El fet és clau, ja que permetrà que els estudiants s'impregnen, coneguen i aprenguen d'altres experiències. I com a conseqüència d'això, impulsaran canvis a la Universitat i la societat del moment. El Departament d'Estat dels EUA i els sindicats alemanys (RFA) organitzen viatges d'estudiants demòcrates espanyols als seus països respectius per a afavorir un acostament als seus models polítics durant els anys seixanta. La gran majoria dels convidats eren democristians o militants del PSV, i mai no convidaven els de tendència comunista.

El Departament d'Estat, per mitjà de l'ambaixada dels EUA a Madrid i el consolat a València, convidava estudiants espanyols a visitar els Estats Units, i els gestionava i pagava el viatge. Seran diversos els viatges durant els anys seixanta, els quals continuaran del 1964 al 1968.

El cònsol americà Timothy Towell mantenia contactes freqüents i periòdics amb els responsables del PSV, de la Unió Democràtica del País Valencià, del Sindicat Democràtic, etc., ja que hi havia un veritable interès per conèixer el que passava a l'Estat espanyol. Els contactes els tenia amb Ricard Pérez Casado l'any 1965, i el 1967 amb José Rodrigo i Tomàs Ribera, del PSV; Joan E. Garcés Ramon, Joan Omeñaca; Ciprià Ciscar Casaban -líder del Sindicat Democràtic (SDEUV) i el seu president al districte universitari de València-, Rafael Ninyoles i Ernest Sena, de la Unió Democràtica del País Valencià; Carles Dolç Soriano -estudiant d'Arquitectura, dirigent del Sindicat Democràtic-, Lidón Nebot i Xavier Navarro, entre d'altres.

El 1965 s'organitza el primer viatge, al qual foren convidats Eliseu Climent, Ricard Pérez Casado, Miquel Vilar -tots tres del PSV-, Joan E. Garcés Ramon, demòcrata independent, i Joan Omeñaca, vinculat a la democràcia cristiana (UDC). Encara que el programa l'elaboraven a la

carta, els viatges tindrien algunes visites i activitats comunes. Els anys següents seran convidats Pedro Zamora, Josep Vicent Marqués, Francisco Vicent Chulià, etc., del PSV. Pel setembre del 1967, anirà Ciprià Ciscar Casaban; Rafael Ninyoles i Ernest Sena, de la Unió Democràtica del País Valencià, i Tomàs Ribera. El darrer viatge serà el del 1968, i hi són convidats Carles Dolç Soriano -estudiant d'Arquitectura-, Lidón Nebot i Xavier Navarro, entre d'altres.

En general, el Departament d'Estat organitzava aquests viatges perquè els estudiants demòcrates conegueren la forma de vida dels EUA i les seues institucions polítiques; així, convidava durant els anys seixanta estudiants d'arreu de l'Estat i de diverses tendències no comunistes, fins al 1970. Després, mantindrà el programa de viatges, però convidarà polítics, professionals, periodistes, etc. El mecanisme era que alguns dels convidats de cada any proposaven i suggerien les persones que havien d'anar l'any següent. Per això, els primers anys els convidats eren quasi sempre del PSV, ja que es proposaven militants d'aquesta organització. Des del 1967, l'ambaixada seleccionarà líders estudiantils coneguts, i el 1968, dels quatre convidats valencians, només un serà del PSV. Els viatges contribuïren, és clar, a formar i promoure quadres polítics, i tingueren una repercussió important. La sensació que tenien els convidats que viatjaven als EUA és que darrere la invitació hi havia la mítica CIA, influïts sens dubte pel clima antiamericà que caracteritzava l'oposició al franquisme, pel suport que el govern dels EUA havia donat finalment al règim franquista.

ELS SINDICATS ALEMANYS: LA DGB

Els sindicats alemanys -la DGB-, de la mà del SPD i a través de la Fundació Friedrich Ebert, també organitzaren visites d'estudiants a Alemanya (RFA) del 1965 al 1967. Segons que conta José Rodrigo: "Darrere d'aquestes invitacions sempre hi havia els serveis secrets alemanys, o almenys així ho percebíem des d'ací".

A la República Federal Alemanya viatgen convidats Francesc Candela, Joan Francesc Mira, Vicent Alberó, José Rodrigo Huerta, Valerià Miralles, Ramon Pelejero Sanchis, Vicent Álvarez Rubio, Èlia Serrano, Francisco Carrera, i altres, tots ells a través del PSV, coordinats amb el MSC de Joan Reventós, per mitjà de Pau Verrié Senior.

"Els viatges els promovia el MSC, i ens donaven una quota de beques concedides al PSV. Els cursos de formació es feien a Sonnenberg, prop de Bonn, al centre que hi tenia la Fundació F. Ebert", assenyala Ricard Pérez Casado. ■

José Galán Peláez

“Qui més ha afiliat al PCE ha sigut la Brigada Político-Social”

José Galán (Jaen, 1938) començà a estudiar medicina a la Universitat de València el 1959, a la vegada que formava part de les Joventuts Obreres Catòliques, des d'on treballà a barris marginals com a mestre i assistent social. Aquest context, el decidirà a afiliar-se al PCE i participar, a més de socialment, políticament en l'oposició al franquisme. Acusat d'haver robat una multicopista de Càritas per repartir propaganda comunista, el 1962 fou jutjat i condemnat a un any de presó per un tribunal militar. En acabar la condemna s'exilia a Bèlgica, on estudià economia, i set anys després torna a València reclamat pel PCE per dirigir els comunistes valencians com a secretari general. Posteriorment fou conseller de Transports i Benestar Social en el Consell del País Valencià, i diputat a les Corts valencianes. Actualment, en l'equilibri democràtic, aquest professor de Teoria Econòmica de la Universitat de València i polític de trinxera, ha arraconat l'activitat política al districte del record.

-Quan comença a estudiar a la Universitat de València la repressió policial a qualsevol oposició al règim encara és durament castigada. Com s'organitzaven aleshores els estudiants com vosté que es mobilitzaven en contra del sistema franquista?

-L'oposició al franquisme a la fi dels cinquanta encara era jutjada per tribunals militars, pel famós Tribunal de Maçoneria i Comunisme. Aleshores, els sentiments antifranquistes es donaven a nuclis molt reduïts d'estudiants amb grans inquietuds socials més que polítiques, excepte el cas de la FUE. Tenien gran importància els camps de treball, on es barrejaven ideologies molt diverses i on ens dedicàvem a l'ensenyament o a l'assistència social de tot tipus per barris perifèrics. L'any 1959 comença a perfilar-se un moviment ampli en contra de la sindicació obligatòria, en contra del SEU, però durament reprimit pels dirigents del SEU.

Al començament dels seixanta la cosa canvia, comencen a aparèixer grups més polititzats i les facultats van prenent una vertebració política. En eixos moments existia un xicotet conat de Partit Socialista Valencià i la resta necessàriament mantenia vinculacions amb els moviments obrers i el partit comunista, l'única força realment organitzada.

-Aleshores que estudiava, treballava a la Joventut Obrera Catòlica (JOC), en la qual arribà a ocupar un lloc directiu. Què és el que es feia des d'allí?

-Aquesta organització era el que s'anomenava moviments catòlics especialitzats, una reacció en contra de la concepció tradicional de les joventuts catòliques, totalment supeditades a la jerarquia. La JOC tenia una gran implantació a l'àrea metropolitana de

València i a centres industrials importants, com ara Alcoi. Ens hi aglutinàvem una sèrie de gent que estàvem en desacord amb la manca de llibertats, amb l'explotació de la classe obrera durant el franquisme.

-Per què es decideix a formar part del PCE?

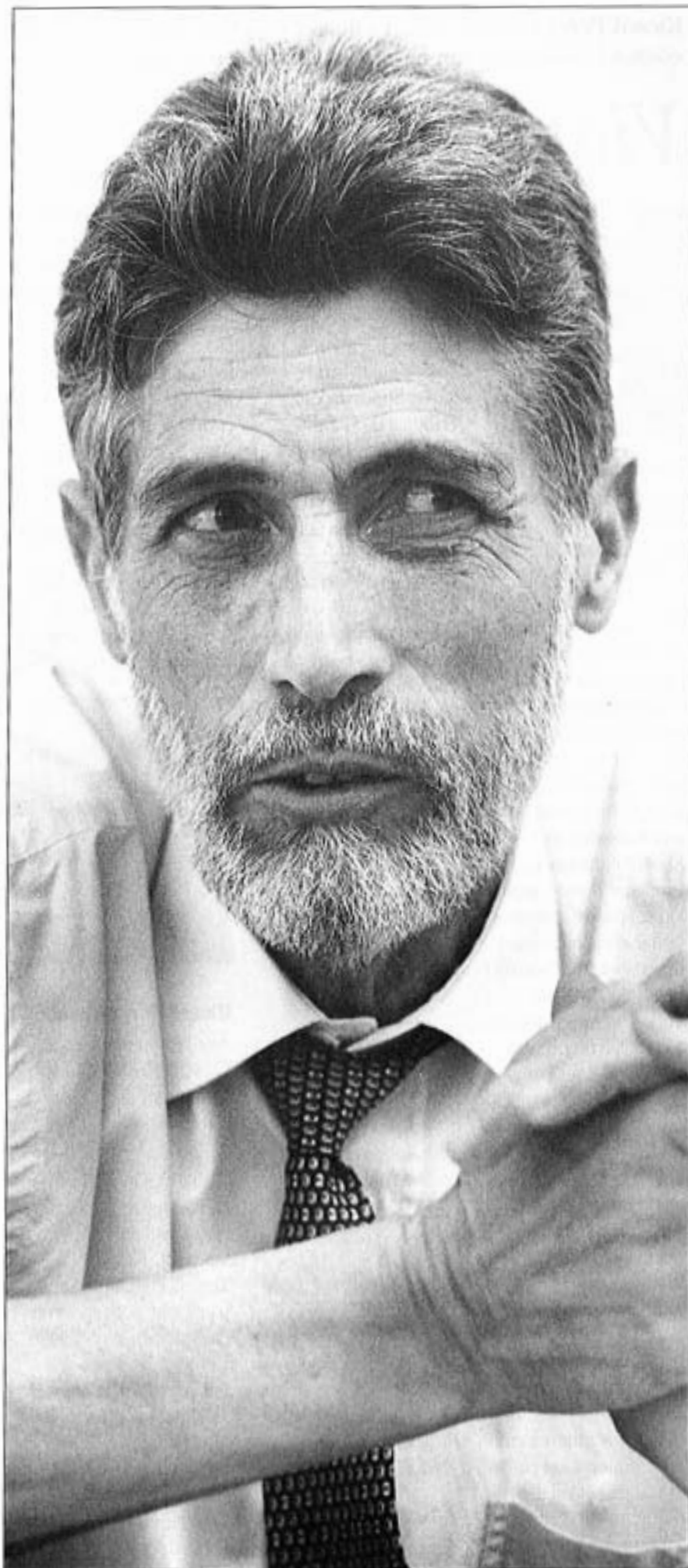
-Durant un temps em vaig dedicar a muntar centres socials a les barriades més pobres de València, que mancaven d'aigua corrent i llum elèctrica. Allí col·laborava com a mestre, i fou a través d'eixe treball com vaig conèixer alguns membres del PCE. Aleshores arribà a la conclusió que pertànyer a la JOC estava molt bé però que només donàvem respostes individuals i sempre ensopegàvem amb una sèrie d'impediments que érem incapaços de solucionar des d'aquí, per això vaig contactar amb el PCE. Em sorprengué moltíssim que una de les persones amb qui m'havia d'entrevistar a través d'una contrasenya fóra José Baylo, un capellà castrense que venia del Front d'Alliberament.

-Quin era el seu treball a les files del PCE?

-Jo mai mantenía relacions amb la Universitat, el meu treball estava orientat cap als mitjans urbans, treballàvem sempre amb pseudònim, el sistema sempre era el mateix, de contacte amb contrasenya, de manera que en cas d'una caiguda quedaves tallat. Amb el que no comptàvem era que la policia ens tenia fixats amb fotografies i sistemes d'escolta. Totes les entrevistes que havia mantingut amb alguns membres de la direcció nacional les tenien enregistrades. El PCE en eixa època a València era desarticulat sistemàticament cada dos anys.

-Al 1962 fou detingut, acusat de pertànyer al PCE i d'haver robat una multicopista a Càritas per confeccionar propaganda comunista. Com ocorregué?

-Vam decidir fer una tirada de fulls

“Al començament dels seixanta la cosa canvia, comencen a aparèixer grups més polititzats i les facultats van prenent una vertebració política.”

volants en solidaritat amb els miners asturians, però com era molt difícil comprar una multicopista i jo treballava a Càritas, en vaig agafar una d'allí. No em vaig adonar que tenia l'emblema de Càritas. En fer els fulls volants els vaig dir que la destruïren, però, és clar, com que era un element tant útil en eixe moment decidiren guardar-lo. La policia la va trobar i de seguida sospitaren de mi. Amb el temps, aprendriem a construir vietnamites amb una facilitat sorprenent.

-En total foren 27 els detinguts i condemnats de pertànyer al PCE, però no tots eren comunistes...

*-Sempre he dit que qui més ha afiliat al PCE ha sigut la Brigada Política Social, perquè per considerar-te membre n'hi havia prou amb què hagueres rebut la revista *Mundo Obrero* o que hagueres participat en una tirada de fulls volants. Nosaltres reconeixérem la pertanyença al partit i el nostre dret a estar associats perquè açò els exasperava molt, però en realitat no comence a ser comunista i marxista revolucionari fins que arribe a la presó. Allí em vaig formar ideològicament; de fet, de la presó de Burgos es deia que era la Universitat del marxisme.*

-Què fa en eixir de la presó?

-Tenia dues opcions, o fer el servei militar en un batalló disciplinari a l'Àfrica o prendre la frontera pel mig. Vaig elegir la segona. Alguns membres de l'església m'aconseguien un passaport per estar a França una setmana, perquè me n'anara i no tornara. Vaig aconseguir una beca a la Universitat de Lovaina per estudiar Econòmiques i vaig acabar estant-hi set anys.

-A aquesta Universitat coincidireu

molts estudiants espanyols comunistes i simpatitzants del PCE, mantenien bons contactes?

-Sí, al Club García Lorca ens aglutinàvem un munt d'emigrants espanyols antifranquistes, fonamentalment de la segona onada d'emigració econòmica. Muntàvem activitats culturals finançades per les quotes dels socis. Al principi era un club xicotet, on es reunien exiliats polítics o belgues que havien participat en les Brigades Internacionals durant la guerra, però després es va anar ampliant.

-A la Universitat de Lovaina estigué també becat Felipe González, quina fou la seua relació amb ell?

Jo i tres persones més dirigíem la Fundació PAX, un fons per a beques a estudiants espanyols represaliats pel franquisme, i decidírem concedir-li'n una de sis mesos a Felipe González. Aleshores ell encara no militava a les Joventuts Socialistes. Vivíem a la mateixa casa, i ens vam fer amics.

-Per què decidí tornar a València?

-A l'any 70, la Brigada Político-Social va desarticlar de nou la direcció del PCE a València, aleshores des del partit em proposaren venir a València per fer-me'n càrrec de l'organització i vaig acceptar. La gran preocupació en eixe moment era desenvolupar els moviments de massa, perquè no foren nuclis de conspiració del partit. Un canvi radical respecte a l'etapa anterior en la qual preteníem infiltrar-nos en qualsevol tipus d'associació per a des d'aquí començar l'activitat política.

-I professionalment què és el que fa en tornar de Lovaina?

-Entre com a ajudant a un departament de la Facultat d'Econòmiques, on donaria classes posteriorment, a través d'Emèrit Bono, qui pertanyia al partit comunista. La meua situació era un poc estranya perquè era a Espanya legalment, però sense actualitzar el DNI perquè no em localitzaren, així que anaven renovant els meus contractes amb el carnet vençut.

Ester Pinter

Ricard Pérez Casado, Eliseu Climent i Ciprià Ciscar contenen la visita que van fer als Estats Units d'Amèrica

Viatge als EUA

Eliseu Climent

Any 1962: estudiant de Dret a la Universitat de València.

"Ens van dir que els EUA eren un país lliure, i que hi podíem visitar el que volguérem, però quan els vaig dir que volia parlar amb la dirigent estudiantil comunista Bettina Apataker, no els semblà bé. Recorde que ens en vam anar Pérez Casado i jo pel nostre compte a visitar els economistes marxistes Paul Sweezy i Paul Baran a Nova York. Quan vam arribar a la casa ens sorprengué veure dues persones amb poca aparença professoral ensobrant la revista *Monthly Review* elles mateixes. Era una cosa entranyable. Els vam ajudar a fer paquets d'enviaments de les publicacions. També vam anar a Washington, i ens va rebre Robert Kennedy; a Bufalo visitàrem la Universitat, i els estudiants ens reberen amb aplaudiments i el puny tancat en senyal de solidaritat contra la dictadura; vam conèixer el capità republicà espanyol

Antoni Blavia, que junt a Galvao s'apropià del vaixell Santa Maria i volien fer un acte contra la dictadura del govern salazarista portuguès. També vam visitar Rafael Supervia, del Tribunal de Garanties Constitucionals de la República Espanyola i la seua dona, una valenciana condecorada pel president Lyndon B. Jhonson como la millor mestra dels EUA. L'única dutxa d'aigua freda la vam rebre en una visita als sindicats, que eren partidaris de la intervenció de llur país al Vietnam. Només arribar els cinc, ens en vam anar al cine a veure *Morir a Madrid*, i abans de tornar ens vam comprar discos de música sefardita espanyola, i les *Cantigas d'Alfons X el Savi*".

Ciprià Ciscar Casaban

Any 1962: delegat de la Facultat de Dret de València

"El viatge durava 21 dies, i estava programat per a conèixer institu-

cions, polítics parlamentaris, etc. Així, en el viatge de 1967 vam visitar universitats com ara les de Princeton, a Nova Jersey, i líders estudiantils. Ens vam entrevistar amb polítics com el senador Ted Kennedy, el líder negre Abernathy, successor de Martin Luther King; el jutge Warren, president del Tribunal Suprem, que dugué el cas de l'assassinat del president John F. Kennedy; vam visitar el Congrés, etc."

Ricard Pérez Casado

Any 1962: estudiant de Ciències Polítiques a la Universitat de Barcelona.

"Vaig dissenyar el primer viatge amb l'aleshores cònsol dels EUA a València, Timothy Towell, com també els participants, després de consultar-ho amb Eliseu Climent. La decisió no fou gens fàcil, ja que aleshores la primera qüestió que ens plantejàrem era si acceptàvem o no la invitació per a viatjar als Estats Units. L'època era de prou antiamericanisme"

Alguns activistes dels seixanta. D'esquerra a dreta: Josep Castillo, Josep Rodrigo i la seva esposa Fina el dia de la boda, i Manuel Garcia Garcia, en octubre de 1969.

José Rodrigo Huerta

“El PSV no era una organització sectària”

José Rodrigo Huerta (València, 1943) estudiant de Filosofia i Lletres durant els anys seixanta, milità al PSV, va ser membre del comitè central del Partit, com a responsable de propaganda, el primer "alliberat" de l'organització i un militant clau.

- Quines característiques tenia la militància del PSV com a partit nacionalista?
- El PSV no era una organització sectària ni tanca-

da. Hi militaven persones nacionalistes com Eliseu Climent o Valerià Miralles, amb trotskistes empedreïts com Ricard Garrido, Pedro Zamora, que era de Conca, Domingo Molinero, obrer de Zamora que havia vingut a València procedent de Düsseldorf, Vicent Albero, que era del Front d'Alliberament Popular a Madrid i gens nacionalista, o jo mateix, que llavors no parlava valencià.

- Com definirien la línia

programàtica del PSV?

- La primera època no teníem una doctrina o un programa elaborat, sinó solament grans línies en les quals coincidíem antifranquistes, contraris al SEU, demòcrates, i donàvem suport als moviments d'alliberament del Tercer Món, els casos d'Algèria, del Vietnam o de Cuba, etc. Va ser precisament aquesta amplitud en la visió, procedència, ideologies, etc, que ens donà una base plural i prou àmplia, però

també la debilitat que ens va desfer.

- Com a responsable de l'aparell de propaganda del PSV, vas tenir contactes amb el cònsol de l'ambaixada dels EUA a València, Timothy Towell, en plena dictadura. De quin tipus eren les relacions que teníeu?

- L'informàvem de tot el que passava a la Universitat. Prenia notes de tot el que li dèiem, i tenia interès a arrebregar tot tipus de pamflets i publicacions clandestines. En un moment de confiança, ens digué que tot aquest material l'enviava al Departament d'Estat americà mitjançant valisa diplomàtica. També coneixia el comportament de la Brigada Político-Social, i de tant en tant es permetia el luxe de donar-nos consells sobre el comportament de la famosa policia política. Tots sabíem a què jugàvem. Per descomptat, nosaltres sospitàvem i creïem que era col·laborador de la CIA, però en aquell moment ens interessava molt que es coneguera en tot el món el que fèiem i el que passava a la Universitat. Recorde que en 1967 el traslladaren a Madrid, i me'l trobí camuflat en dues manifestacions estudiantils de les més importants. Era avida vertadera el que tenien per saber tot el que estava passant.

Els especialistes.-

El teatre universitari i l'oposició al franquisme

El catàleg *60 anys de teatre universitari*, editat pel Servei d'Extensió Universitària en 1993, és un llibre ben valuós per a

analitzar alguns aspectes de l'oposició universitària al franquisme. I ho és perquè, tot i que se centra en un tema tan concret com és l'estudi del teatre universitari, com a contrapès al teatre comercial que dominava els escenaris teatrals dels cinquanta i seixanta, ens descobreix un fet important: que la lluita, la conscienciació política, va ser causa moltes vegades de la demanda, primerament, de cultura, i també de la passió que aquesta va generar.

En aquest sentit queda clar en aquest llibre, on han participat diversos autors, que el que es va produir al voltant del fenomen teatral, més que un moviment polític, va ser una gran inquietud cultural que, a poc a poc, es va anar transformant en contingut més polititzat (fins al Teatre Independent).

I no des de fora, sinó, fonamentalment, des de dins de les estructures del règim. D'aquesta manera, els estudiants i els professors més inquilts van aprofitar gradualment les possibilitats que permetia el SEU (Síndicat Espanyol Universitari).

No debades, amb la decadència de l'esperit falangista més radical a la fi dels cinquanta, es va crear un Club Universitari (al carrer de Comèdies), local inaugurat el 25 de gener de 1954, el qual donaria cabuda a diverses activitats com ara audicions de música (clàssica, i tímidament jazz), sessions de cine-club, poesia, conferències i, fins i tot, la creació del famós Teatre-Club, i, per damunt de tot, com declaren els seus protagonistes, un cert ambient tolerant: és curiós comprovar que en les activitats participaven estudiants de qualsevol tendència ideològica la preocupació comuna dels quals consistia a omplir un buit cultural.

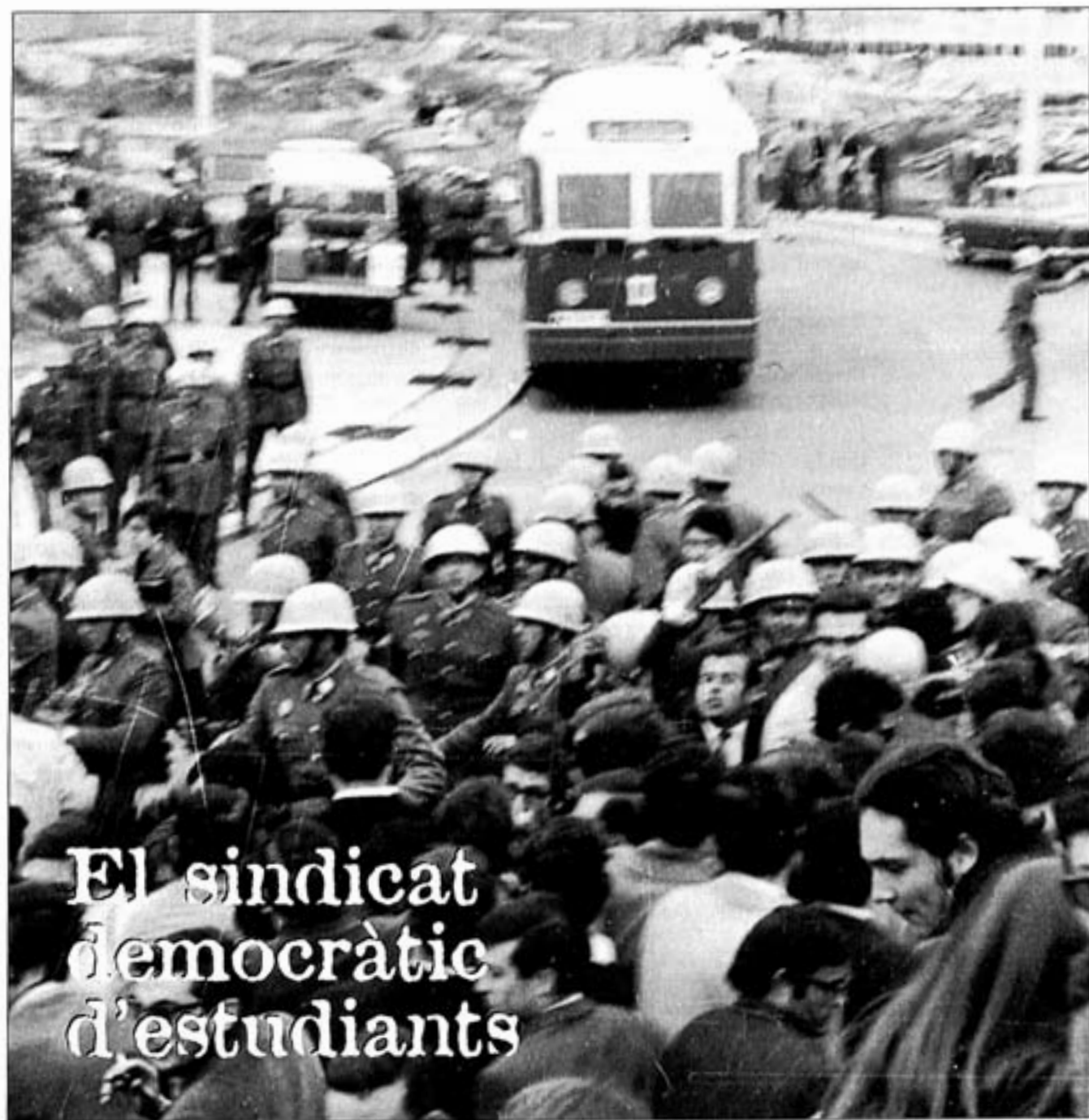
Era, com es repeteix diverses vegades en aquest magnífic catàleg, una aspiració per a formar-se intel·lectualment: assistien al cinema, organitzaven tertúlies i "es procuraven les seues pròpies lectures, que intercanviaven amb altres joves en les poques llibreries on podien proveir-se àmpliament, com el Rigal o a les llibreries de vell".

I, fins i tot, es formaren espais amb necessitat d'independència com l'esmentat Teatre-Club, nascut, val a dir-ho, contra la rutina (i la censura) del teatre en voga..., i d'aquesta manera s'anà consolidant un local on, a banda d'entrar-hi les obres d'avantguarda i els autors maleïts, era centre de reunió per a tots els interessats en aspectes culturals: Joan Fuster es trobava entre els assidus, com també el professor Vicent Alcover, Raimon, Andreu Alfaro, Olga Poliakov, Juan Gil Albert, Eliseu Climent, Josep Lluís Albinyana, Francisco Tomás y Valiente, Manuel Broseta i Michavila entre altres...

I es pot constatar que molts dels que hi havien aparegut com actors o que programaven activitats o, simplement, se'ls veia sovint al pati de butaques del Teatre-Club, eren els mateixos que organitzaven després vagues i manifestacions. Però allò important és que, com remarca José Sanchis Sinisterra, un dels directors escènics de l'època junt amb Josep M. Morera i Antonio Díaz Zamora, "tot i que eren temps dolents per a la poesia, sí que pogué haver-hi una mena d'illa -de llibertat i creativitat-, on es comença a revelar-se allò prohibit. Aquest ambient va ser, per tant, fonamental perquè moltes persones, des de l'àmbit lúdic i cultural, iniciaren el descobriment de la realitat social i política... Per a, tot seguit, oposar-s'hi.

Enrique Herreras

El sindicat democràtic d'estudiants

Text: Benito Sanz Díaz

A partir de 1965 s'inicià el procés de creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants Universitaris de València, una organització estudiantil molt activa que promogué el primer Congrés d'Estudiants. Aquest esdeveniment, juntament amb el dinamisme del col·lectiu estudiantil posarien

al capdavant del moviment universitari el districte de València i impediren que les Associacions Professionals d'Estudiants, impulsades pel Ministeri d'Educació i Ciència, s'implantaren en l'àmbit universitari. El fracàs de les APE i la impossibilitat per part del govern de controlar el moviment democràtic d'estudiants provocà que l'es-

tat actuara d'una manera repressora i violenta contra l'estament estudiantil i desencadenà una sèrie d'incidents, especialment greus a la Facultat de Medicina. Després d'un temps d'intensa activitat i protagonisme del SDEUV, assetjat per l'aparell policíac del franquisme, començà a donar mostres de debilitat, entrà en crisi i acabà per desaparèixer.

La construcció del Sindicat Democràtic

A l' llarg dels primers mesos de l'any 1965 es van anar constituint les Cambres Sindicals de Facultat a tota la Universitat de València, es van escollir els seus representants per mitjà d'elecció directa i democràtica—situació única a l'Espanya de l'època— i s'aprovaren els estatuts del Sindicat d'Estudiants de cada centre.

En el curs 1965-1966 hi havia l'anomenat *inter-facultatiu*, que formaven estudiants de diferents centres universitaris, precedent del Sindicat Democràtic: Francisco Linde, de Dret; José Puertas, de Ciències; Jaime Noss, de Medicina; José María Rotger, de Filosofia; J. Garro i Vicent Garcés, d'Enginyers Agrònoms, i Ignacio Cebrían, de Comerç.

Ciprià Ciscar, dirigent estudiantil en la segona meitat dels anys seixanta, valora ara la creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de València (SDEUV) com "la primera contestació estructurada i global que es feia del moviment estudiantil democràtic, amb la superació de la tendència disgregadora i partidària existent aleshores. El Sindicat Democràtic representava la majoria estudiantil, i els delegats els triàvem democràticament en assemblees d'estudiants, primer en la cambra de representants i després en el sindicat. Aquesta iniciativa comportà el trencament de la clandestinitat de l'oposició, ja que vam passar d'una tendència disgregadora i marginal a tenir una organització que

transcendia, i on manifestàvem obertament un compromís per la democràcia. El Sindicat Democràtic va ser un salt qualitatiu contra la Dictadura, amb un suport massiu i participatiu".

A partir de 1965 es va iniciar el procés de constitució del Sindicat Democràtic i va assolir el seu apogeu el 1967. Hi ha un fet que va contribuir a fer més dinàmic el SDEUV al districte de València: l'arribada de represaliats de la policia per activitats democràtiques i antifranquistes a la Universitat de Madrid, com ara Daniel Gómez Bedate, Carlos del Río i José María Elizalde, tots dos del PCE, Angela Cerrillos, Xemi Baviera, Angela Ubreba o Manuela Carmena, quasi tots estudiants de Dret. Tot plegat provocà que el districte universitari de València esdevinguera l'avantguarda del moviment estudiantil a Espanya a partir de 1966, després d'haver-ho estat Barcelona i Madrid.

ELS ACTIVISTES DEL SDEUV

Tot seguit ens referirem als membres més actius del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de València (SDEUV) als centres universitaris, en la segona part de la dècada dels anys seixanta, que correspon a diverses promocions.

Facultat de Filosofia i Lletres: en aquest centre es van promoure bons quadres i dirigents en la dècada dels seixanta i va destacar des de 1962 pel seu protagonisme.

Destacaven al començament dels seixanta el delegat de la Facultat Jaume Reig, Cèlia Amorós, Joan Bartrina i, sobretot, José María Rotger—PSV,

Estudiants democràtics del SDEUV, al claustre del carrer de la Nau, en maig de 1965. D'esquerra a dreta: Rafael Coloma, Marisa Ros Belles, José María Rotger, Joan Bartrina i V. Martínez Santos. FOTO CIBEDA PER M. ROS.

després PCE—. La següent promoció donaria quadsres molt actius com ara Olga Quiñones (vegeu l'entrevista pàgines 78/79) Rosa Pastor, Rosa Bueno, Anna Centelles, Anna Amorós, Manuel García García i Vicente Arrue, entre altres.

En crear-se el SDEUV (1966-1967) van destacar l'activista Daniel Vidal Escartí; Javier Urdanibia Salasola (subdelegat de Facultat), un dels activistes més destacats del districte; Jesús Sanz Díaz, delegat de curs i d'Afers Socials Universitaris, detingut i processat el 1969 per propaganda il·legal, i condemnat a presó (Carabanchel i València), que va militar després en el PCE. La Junta Sindical Permanent de la Facultat estava formada per: Marisa Ros Bellés, estudiant molt activa, secretària de la Cambra Sindical i delegada d'activitats culturals (PCE); Elisa Sanchis (PCE). Fernando Casal Nova (Història), Manuel Pardos Vicente (Filosofia), Pilar Llobregat Conesa (Filologia) i José Luis Forteza

Uns altres universitaris actius eren: Abdón Pedrajas Moreno, Montserrat Vela, José Luis Bordanova, Margarita Sánchez, Mercedes Guillén Sánchez, Carmen de la Torre Vecino, Luis de Felipe Datas; Antonio Corencia, l'activista Daniel Gómez Bedate, Recared Agulló Albuixech, Javier Paniagua, Vicente Martínez Santos, José Jaime Roma, etc.

També hi destacaven Emilio Panac, que confeccionava la revista clandestina *¿Qué hacer?*, de caire leninista; Josep Gandia Casimiro; José Sanchis Sinisterra, tots dos promotors d'un gran nombre d'activitats culturals; Julia Moro, activista destacada, i José Luis Romà, ambdós delegats del SEU, on s'havien infiltrat per "destruir-lo des de l'interior".

Facultat de Dret: de les primeres promocions de Dret destacaven en el moviment democràtic d'estudiants universitaris Eliseu Climent Corbera, un dels fundadors del PSV i del moviment nacionalista al País Valencià; Valerià Miralles, altre dels creadors del PSV; Vicent Alvarez Rubio, que va militar en ADEV/PSV, el FLP i OIC, i va ser després un dels dirigents del MCPV, i Enric Solà.

De promocions següents van destacar Josep Vicent Marqués González, militant d'ADEV/PSV, que acabà Dret en 1964 i va ser un dels fundadors de Germania Socialista (1970). Marqués, professor de Sociologia a la Facultat d'Econòmiques, va influir en un sector dels estudiants. Vicent Montes Penedés i Antonio Pérez Gil van ser altres dels estudiants destacats d'aquesta promoció. També Josep Luis Blasco Estellés, que havia començat la seua activitat política en organitzacions catòliques i que va ser després un quadre nacionalista en el PSV.

La promoció següent (1965-1966), ja sense l'existència del SEU, va ser la que accelerà el moviment estudiantil democràtic, base del Sindicat Democràtic. Va ser la generació pont entre la desaparició del SEU i la creació del Sindicat Democràtic. Hi destacava Joan E. Garcés Ramon, un dels líders estudiantils del districte, el qual va fer després una carrera brillant en política internacional; Nacho Artal Castells, delegat de Facultat abans de la caiguda del SEU; Miguel Vilar; José Antonio Noguera Puchol; Francisco Vicent; Francisco Chuliá; Francisco Soler; Gaspar Marqués; Ignacio de Prada; Ignacio Iranzo (ADEV); Beatriz Bohorques; Carme Alborch; Rafael Ferrando; Luis Berenguer Fuster (PCE), entre altres.

Però la promoció que va consolidar el Sindicat Democràtic d'Estudiants Universitaris de València (SDEUV) va ser la següent. Hi destacaven Ciprià Ciscar Casaban, que va ser delegat de curs de la Cambra Sindical primer i, tot seguit, del SDEUV; va ser els cinc anys delegat de curs, i els tres últims de carrera, delegat de la facultat de Dret, i també president del districte universitari de València (1967-1969); Juan Manuel Ramírez; Francisco i Enrique Linde Paniagua; Antonio Tirado Jiménez, que va militar en el PCE; Pedro Zamora Suárez, estudiant molt actiu que es va integrar en el PSV i, més tard, va ser un dels quadres polítics del PCE; Rafael Nebot; Carmen Pertejo, etc. Aquesta va ser la promoció que va dirigir el SDEUV de 1965 a 1968.

Escola Tècnica Superior d'Enginyers Agrònoms (ETSEA): en l'època del SDEUV i les lluites contra el SEU, l'Escola d'Enginyers Agrònoms, fou un centre contestatari a la política de la Dictadura. Hi sobresortia Vicent Garcés Ramon, detingut per manifestació il·legal, anti-franquista prominent i delegat de l'ETSEA; va ser un dels creadors del socialisme nacionalista valencià, i es va vincular a diferents països del Tercer Món. També hi destacaven Josep Vicent Maroto Borrego, Joan Ribó (PCE), Vicent Caurin, Víctor Baeta, Rafael Garro, Javier Casal, Pascual Moreno i Santiago Osset Arnau —després del PCE (M-L)/FRAP—, que es va passar a Econòmiques i seria detingut i empresonat.

Segons explica Vicent Garcés Ramon, delegat de curs de l'ETSEA de 1965 a 1968: "teníem instal·lada una multicopista en la delegació d'alumnes, al soterrani, i allí editàvem un butlletí. En aquests anys ja discutíem si fèiem les publicacions bilingües i, a proposta meua, vam implantar la cooficialitat. Editàvem la revista *Terra nostra*."

Escola de Perits Agrícoles: A l'Escola de Perits Agrícoles destaquen José Luis Beunza (ve-

Davant el fracàs del SEU, el govern, per mitjà del ministre d'Educació i Ciència, Manuel Lora Tamayo, va crear, amb la intenció de substituir-lo, les anomenades Associacions Professionals d'Estudiants (APE), en juny de 1965.

La creació de les APE no frenaria gens ni mica l'avanç del Sindicat Democràtic, que es dugué a terme més ràpidament en uns districtes que en altres. Així, a Barcelona es van fer eleccions lliures per a triar els delegats del Sindicat Democràtic d'Estudiants

Universitaris de Barcelona (SDEUB) al començament del curs 1965-1966, i es van boicotejar amb èxit les eleccions de les APE. El mateix va passar a Madrid i, parcialment, a València, Sevilla o Bilbao, on els demòcrates van aprofitar les oportunitats legals per a ser elegits, infiltrar-s'hi i aïllar les APE des de dins.

L'any 1966 es veurà marcat per avanços significatius del Sindicat Democràtic.

Barcelona, que és a l'avantguarda, va celebrar el Congrés Constituent del SDEUB el 9 de març de 1966, al Coenvent dels Caputxins de Sarrià. La policia va encerclar el convent, cosa que va provocar una vaga general a Barcelona. Les manifestacions de solidaritat es van estendre a Madrid, València, Sevilla i altres districtes. Als delegats del SDEUB se'ls va formar un expedient poc després, i van ser detinguts.

A Barcelona, després de la *Caputxinada*, el SDEUB es va dividir a la fi de 1966, a causa de les postures sobre les relacions amb el moviment obrer i la repressió del Règim. Això va provocar un retrocés i la iniciativa va passar a altres districtes, primer a Madrid i després a València. ■

Vicent Garcés fou delegat de l'Escola d'Enginyers Agrònoms i un dels líders del moviment universitari.

Pedro Zamora formà part del Comitè Central del PSV i més tard fou el màxim representant del PCE a la Universitat.

Cipià Ciscar fou la persona clau en l'organització del Congrés del Sindicat Democràtic (1a RCP) i exercí de delegat de Dret i del Districte, des de 1964 fins a 1969.

geu l'entrevista de les pàgines 80-81), un dels dirigents del SDEUV, personatge singular a escala de l'estat per les seues activitats democràtiques. Aquest estudiant va ser l'iniciador i pioner del Moviment d'Objecció de Consciència (MOC) en l'àmbit de l'estat i un dels millors defensors de la no-violència i de la desobediència civil. Beunza va ser el primer objector de consciència no Testimoni de Jehovà que es va negar a fer el servei militar, raó per la qual va ser empresonat. Beunza va patir anys de presó i va ser tramès a un batalló de càstig a l'Àfrica.

Escola d'Arquitectura: a l'Escola d'Arquitectura dirigien el Sindicat Democràtic quadres com ara Carles Dolç Soriano, que passaria a ser un dels dirigents del Moviment Comunista del País Valencià (MCPV). Just Ramírez també es va significar en el SDEUV, es va integrar després en el MCPV i va ser un activista del moviment veïnal a València (AAVV).

Facultat de Medicina: en aquesta època es va editar a la Facultat de Medicina la revista *Batas blanques*, de contingut democràtic. Hi destacaven Ferran Martínez Navarro, que va militar també en el PSV; Pedro Marset, del PCE, un dels líders de la Facultat; Ignacio García Blanco (PCE); Enric Jordà (PSV); Alberto Real (PCE); Leonardo Bono; Javier Pitarch; etc.

Facultat de Ciències: la Facultat de Ciències tingué com a dirigents més significats Ferran Montesa (PCE), José Francisco Puertas Domingo (PSV, després PCE i PCI), Vicente Almenar Palau, Emilio de Felipe Datas, Rafael Pla "Platón" i Carlos Monzón Campos, tots del PCE.

El delegat de la Facultat de Ciències va ser José Francisco Puertas, un dels líders més actius i dinàmics del Sindicat Democràtic del districte. Inicialment va militar en el PSV (1965), i va pertànyer al seu comitè central.

EL FRACÀS DE LES APE

El 6 d'abril de 1965 es promulga el decret que crea les APE (Associacions Professionals d'Estudiants) amb l'objectiu fonamental de col·locar els estudiants sota el control del Ministeri, amb la substitució de la Secretaria General del Moviment, que controlava el SEU. Aquesta intenció es manifesta en una sèrie d'entrebancs com ara l'obligatorietat del vot sota la sanció de la pèrdua de la condició d'alumne oficial, prohibició de votar els lliures, impossibilitat de ser candidat amb assignatures pendents, ampliació de les facultats disciplinàries de l'autoritat acadèmica, supressió de les Cambres i reducció

del nombre de representants a dos per curs). Des del primer moment, els òrgans estudiantils van rebutjar el decret, en l'elaboració del qual no havien estat consultats, però això no obstant, en octubre de 1965 les APE són imposades oficialment. Per als estudiants demòcrates valencians, el caràcter feixista de les APE era clar perquè, segons explicaven en un document de l'època: "no tenen altra existència que la que el Ministeri d'Educació els vulga concedir. En altres paraules, estan mancades d'autonomia perquè és el Ministeri qui les ha creat, les financia i les protegeix. És, per tant, lògic que estiguen al servei de qui els ha donat vida".

Les APE ben aviat perdrien la batalla a Barcelona i Madrid com també a la majoria dels districtes universitaris, i eren incapaces d'aconseguir un mínim de credibilitat i suport dels estudiants. Així, en un intent de dividir el moviment estudiantil, i davant la convocatòria del Congrés del Sindicat Democràtic (1a RCP) de València (30 de gener-2 de febrer de 1967), les APE també van convocar un Consell Nacional per als dies 26 al 29, uns dies abans del Congrés de València, en un intent desesperat de dividir els estudiants demòcrates que va fracassar i accelerà l'enfonsament i desaparició de les APE a la Universitat.

El govern féu grans esforços i es mobilitzà per aconseguir suports per al Consell Nacional de les APE. Debades. I no hi ha ningú més ben informat que la Direcció General de Seguretat, la qual deia sobre el particular que:

"A estas alturas podemos afirmar, según las noticias que nos llegan, que el proyectado Consejo Nacional de las APE ha fracasado. Son escasísimos los Centros de toda España que han aceptado las sugerencias, remitidas por circular, a los presidentes de los mismos. Las APE, en el ánimo de una gran mayoría de universitarios, están virtualmente fracasadas y tienden a desaparecer, o perder su autenticidad y verdadera representatividad en la masa estudiantil. Podemos afirmar que, en el futuro, no habrá otro Consejo Nacional de aquella".

El franquisme perdia força davant el moviment democràtic d'estudiants universitaris, el qual s'autoorganitzava al marge de les estructures autoritàries i s'oposava a la Dictadura. Davant el fracàs de dividir i d'influir en el Sindicat Democràtic, al franquisme només li queda la repressió: detencions, multes, presó, tortures, expedients i expulsions de les aules, consells de guerra i altres mecanismes semblants.

Els estudiants demòcrates no van voler el SEU i tampoc volien les APE. Desitjaven la ruptura amb qualsevol vincle oficial i propugnaven clarament un sindicat que no realitzara tasques burocràtiques, sinó que reformara una Universitat en crisi. Un informe policíac de la BPS valorava

l'intent de les APE per frenar l'avanç dels estudiants demòcrates. Deia l'informe:

"El 'Congreso' de Ortega Escós-

El día 10 de enero de 1967 Ortega Escós convocó una reunión de los presidentes de Distrito de toda España con el fin de que estos convocaran un Congreso Nacional ajustado a la concepción de Ortega. A esta reunión sólo asistieron los presidentes de distrito de Granada y Murcia, a pesar de ello Ortega Escós ha convocado un congreso para el 26-30 de enero".

No deixa de ser curiós que els dos districtes que van assistir a la reunió prèvia, convocats per Ortega Escós, acordaren no assistir al Congrés que ell convocava perquè, segons refereix la policia, aquests districtes s'hi oposarien, entre altres raons perquè: "no es representante de los estudiantes, sino del Ministerio", i perquè "és un Congreso antidemocrático, ya que se harían unas propuestas sin consulta ni aprobación de los estudiantes de cada distrito".

En els dos últims mesos, Juan Luis Ortega Escós i els mitjans oficials van promoure un corrent anomenat neutral que demanava que els estudiants no es definiren ni prengueren postures de principi. Davant d'això, l'opinió dels districtes sobre les APE, segons un document de l'època, era la següent:

"La administración se ha dado cuenta de que las APE son insostenibles incluso a muy corto plazo, y está ofreciendo un pequeño cambio que pueda aún encontrar cierto eco entre los estudiantes y que obligue a estos a emplear algún tiempo en comprender y clarificar su verdadero contenido".

La claredat de l'informe del Ministeri de Governació fa sobrer qualsevol comentari. Davant aquesta situació, Ortega Escós suspendria la convocatòria del Congrés de les APE, i així li ho va comunicar als presidents dels districtes universitaris. El Sindicat Democràtic aconseguia l'èxit fins i tot abans de celebrar el seu Congrés. Les APE abandonaven, incapaces de frenar o dividir el moviment democràtic d'estudiants universitaris.

SUPORT AL SINDICAT DEMOCRÀTIC

Els estudiants demòcrates de València, com a amfitrions del Congrés, durien a terme una gran activitat encaminada a preparar el Congrés nacional dies abans de la seua celebració. Els dirigents de la Facultat de Dret, de Filosofia i de Ciències, i les seues respectives cambres, es mourien activament per aconseguir el suport massiu del districte de València, amb l'intent que tothom s'hi incorporara, fins i tot aquells que donaven suport a unes APE en procés de descomposició accelerada. Per aconseguir aquest suport es tractaria d'unir a totes les cambres de facultats, amb la finalitat de constituir-se en cambres de cambres amb una so-

la veu. La reunió es convocà el 26 de gener, a les quatre de la vesprada, a l'Aula Magna de Dret. La Brigada Politico-Social (BPS) n'informaria en aquests termes:

"Se sabe que son varios los estudiantes de Valencia que se han trasladado a otras Facultades con el fin de convencer a los partidarios de las APE, o a algunos recalcitrantes para que asistan al Congreso anteriormente citado; entre los que han efectuado desplazamientos, pueden citarse a los delegados de Derecho y Filosofía, Cipriano Ciscar Casabán y José María Rotger Cerdá, respectivamente, el titular del Departamento de Asuntos Sindicales de la Facultad de Derecho, José María Elizalde Pérez-Gruoso, y el delegado de Actividades Culturales de la Facultad de Ciencias, que lo es a su vez del Distrito, Fernando Montesa Ferrando.

"El día 24, el presidente de la Facultad de Derecho, Cipriano Ciscar, acompañado de otro miembro de la Cámara de Filosofía, celebró una reunión con los delegados de la Escuela de Peritos Industriales, centro éste que hasta ahora había estado encuadrado en el marco de las APE."

L'organització del Congrés era a càrrec dels delegats de facultat i escola del districte de València. Per a José Puertas, altra de les persones clau en l'organització del Congrés: "L'estructura del districte, en 1966-1967, la dirigíem un *directori* —el delegat de Dret, Ciprià Ciscar; Vicent Garcés, d'Enginyers Agrònoms; José María Rotger, de Filosofia; Alberto Real, de Medicina, i jo, de Ciències—, i un *consell*, format pels delegats d'activitats, és a dir, una estructura bicéfala. És evident que darrere del Sindicat hi havia partits: el PSV de 1962 a 1966, i a partir d'aquest any, el PCE". Segons Puertas "La decisió de celebrar el Congrés del Sindicat Democràtic —1a RCP— va ser del PCE. Es tractava de temptejar el Ministeri d'Educació i el de Governació, i consolidar així la pèrdua de la Universitat per part del Règim".

D'altra banda, un grup d'estudiants s'encarregaria d'editar els documents del Congrés: una part s'imprimiria en una Gestetner a la Casa dels Obrers del Teatre Talia, gràcies al suport d'un capellà, i s'acabaria d'editar al domicili particular d'un estudiant, el pare del qual era capità de l'exèrcit. L'edició d'una gran part d'aquest material la farien José Rodrigo, Manuel García, Felipe Zayas i Elisa Ros.

"L'estratègia del PCE va ser impulsar el Congrés i tractar de crear una gran plataforma per unir tots els demòcrates, sense importar la seua tendència política. La desaparició del SEU va obrir noves perspectives als comunistes a la Universitat, d'on van preconitzar una lluita no violenta contra la Dictadura. S'estimaven més donar suport a estudiants demòcrates independents i de prestigi que situar-se ells en primera fila", assenyala Ferran Montesa, aleshores estudiant de Ciències.

Alguns estudiants del Sindicat Democràtic d'Estudiants. De dalt a baix, Jacobo Muñoz Veiga, Vicente Montes, Celia Amorós, Francisco Lінде Paniagua i Ana Castellanos.

El Congrés Democràtic d'Estudiants

La BPS, mitjançant el informe confidencial recollit les activitats de l'oposició universitària i els distribuïa als agents de tots els districtes universitaris. En la imatge, les portades dels informes de gener i febrer de 1967.

Les reunions preparatòries nacionals dels estudiants demòcrates antifranquistes van anar establint les bases del Congrés Nacional del Sindicat Democràtic. No hi ha, segurament, una descripció millor de l'origen del Congrés que la que va realitzar la policia política del règim (BPS), després d'un seguiment meticulós de les activitats dels estudiants demòcrates, a través de la infiltració policíaca. Així, es llig en un informe de la Direcció General de Seguretat sobre l'origen del Congrés de València que:

"De esta reunió en el Conservatorio salió el texto de la convocatoria en València de la Reunión Nacional Preparatoria, y confidencialmente, hemos sabido los términos del acuerdo. Es así: «Reunidos sus representantes en Madrid el 4 de enero de 1967 y sujetándose a la ratificación de sus órganos de Distrito, se acordó por los Distritos firmantes la convocatoria de unas reuniones nacionales preparatorias, con representantes electos por el órgano máximo de cada Distrito, teniendo carácter rotatorio en cuanto al lugar y plenamente público, basadas en el principio y voluntad de autoorganización...»

La primera reunió nacional preparatòria, a la que convocamos a tots els Districtes que accepten este principi, tindrà lloc en València los dies 30 de enero a 2 de febrero de 1967.»

Firman por orden alfabético: Barcelona, Bilbao-Deusto, Madrid, Pamplona, Salamanca, San Sebastián, Santiago, Sevilla, València y Valladolid.

El Distrito de València estuvo representado en esta reunión por el delegado de la Facultad de Derecho Cipriano Ciscar Casabán y el ya citado Elizalde, quienes acudieron al Conservatorio de Música sin pasar por la Cafetería Manila, y esperando en el mismo a los que después llegaron."

L'agitació estudiantil en totes les universitats d'Espanya és generalitzada al començament de 1967. La Universitat manté una protesta continua per l'estat de descomposició i desorganització en què es troba. Les APE són incapaces del més petit control, i l'oposició democràtica s'organitza al marge de les institucions de la dictadura.

Tal com s'havia anunciat, el 26 de gener es van reunir a l'Aula Magna de la Facultat de Dret més de tres-cents cinquanta estudiants, els quals tenien la responsabilitat d'organitzar el Congrés del Sindicat Democràtic d'Estudiants.

L'informe de la BPS —present a l'assemblea— deia que:

"El tema de mayor agitación, y motivo de debate, en la Cámara del Distrito de València a que nos referimos, fue el anuncio, hecho por parte del delegado de Derecho Ciscar Casabán, de que la reunión del Congreso Democrático del día 30, había sido prohibida por orden del Ministerio de Educación y Ciencia, dando lectura a una carta del Rectorado por la que se da cuenta de esta decisión.

Al ser prohibido por el Ministerio del ramo que la reunión se celebre precisamente en Centros docentes, sometida a votación la propuesta de si se lleva a cabo o no el Congreso, se votó celebrarlo a toda costa, optando por enfrentarse a la Fuerza Pública si fuera preciso, y 'dar la campanada' de una vez.

Asimismo se adoptó el acuerdo de que, si el Congreso era prohibido o disuelto por la Fuerza Pública, dado que en el mismo estarán presentes los representantes de la mayoría de los Centros de toda España, proceder a la inmediata suspensión de las clases y provocar un alzamiento nacional estudiantil, mediante manifestaciones y desórdenes en todos los distritos universitarios. Ante el silencio de la prensa nacional respecto a los problemas estudiantiles, se acordó enviar notas de protesta y manifestarse en las redacciones de todos los periódicos."

Davant l'anunci que el ministre d'Educació prohibia la celebració del Congrés es van desplaçar a Madrid Ciprià Ciscar Casabán, José María Rotger Cerdà i Federico Gómez Pardo, per tractar d'aconseguir el permís governatiu (BPS), sense èxit.

LA CELEBRACIÓ DEL CONGRÉS

El ministre d'Educació i Ciència va prohibir el Congrés de València. Això no obstant, tot i la prohibició comunicada als estudiants, el Congrés es duria a terme segons el programa previst, dins del recinte universitari, des del 30 de gener al 2 de febrer de 1967

Encara que la convocatòria de la reunió de València es presentava formalment com a "primera Reunió Coordinadora i Preparatòria (1a RCP) del Congrés Nacional dels Estudiants d'Espanya", la realitat era que la RCP era el Primer Congrés Nacional d'Estudiants Demòcrates d'Espanya.

Hi assistirien representants de tot Espanya (alguns detinguts prèviament quan es dirigien al Congrés, com els de la Universitat de Sant Sebastià), amb ponències, debats, etc., durant quatre dies. Així ho veia també la Direcció General de Seguretat (DGS), que en un informe intern dies abans afirmava que:

"Aún cuando en la convocatoria hecha para la reunión de València figura como denominación de la misma la de 'reunión preparatoria', lo bien cierto es que se trata del Congreso Nacional de Estudiantes del Sindicato Libre, ya que asistirán la mayoría de los Presidentes de Centro de toda España, pues las invitaciones han sido realizadas sin discriminación tanto para partidarios de las APE como del Sindicato Libre, siendo grande el número de aquellos que ha optado por este último".

La importància del Congrés de València, en ser

el primer que se celebrava a Espanya sota la Dictadura del general Franco, i davant el desconcert inicial que es va produir en el Règim, comportà que el sistema repressiu i les forces de seguretat de l'estat es mobilitzaren al màxim. L'ordre de la DGS deia que:

"Dada la extraordinaria importancia de las reuniones que van a tener lugar en Valencia, se encarece a los Servicios de esta Comisaría General en general y especialmente a los de las poblaciones con Centros de Enseñanza Superior, celo especial para poder determinar oportunamente los individuos que asistan a Valencia, y conocer con la mayor prontitud los acontecimientos que tengan lugar en dicha capital."

EL RECTOR S'OPOSA AL CONGRÉS

Des de les primeres hores del 30 de gener es reuneixen a la biblioteca de la Facultat de Dret els dirigents estudiantils democràtics, els quals palesen un gran nerviosisme, a causa de la prohibició per part del ministre d'Educació i Ciència per a celebrar el Congrés, i pel fracàs de les gestions perquè fóra autoritzat. Al nerviosisme s'hi afegiria un augment de la tensió pel gran desplegament policíac i la presència d'un gran nombre de funcionaris de la policia política (BPS) al campus.

Els delegats de totes les universitats d'Espanya eren a València, i la majoria havien estat *acompanyats discretament* per la BPS en el seu desplaçament des de la seua universitat, amb un control de tots els seus moviments i contactes per part de la policia. Ciprià Ciscar, com a organitzador i delegat de la Facultat de Dret, on s'havia de celebrar el Congrés, es va entrevistar a primera hora del matí amb el degà per obtenir-ne l'autorització, i va ser convocat per la vesprada al Rectorat. Mentrestant, el rector mantindria converses amb el ministre d'Educació i Ciència amb la intenció d'adoptar mesures. El ministre va decidir de confirmar la prohibició a la celebració del Congrés de València, fet que va desencadenar un conflicte d'àmbit estatal pel volum de la repressió i l'oposició oberta de totes les universitats d'Espanya. El ministre va comunicar la prohibició al rector —que procedí a tancar les aules— i a la Direcció General de Seguretat perquè avortara qualsevol intent de celebració.

La BPS recull en un informe el clima amb què començava el Congrés constituent del Sindicat Democràtic:

"Durante la clase de las 11 en Derecho Natural de la que es profesor el Rector del distrito, fue llamado telefónicamente por el Sr. Ministro, y poco después penetraba en el aula acompañado del presidente del centro, Cipriano Ciscar, y, poniendo como testigos del telegrama que el Sr. Ministro le dirigía a los alumnos, le dio traslado al repetido Ciscar Casabán exponiéndole la prohibición absoluta de la reunión. El Sr. Rector añadió que estaba en contacto con las Fuerzas de Orden Público, y que en caso necesario haría uso de las mismas."

INAUGURACIÓ DEL CONGRÉS

A les 13³⁰ hores de la vesprada del dia 30 de gener de 1967 es va celebrar al vestíbul de la Facultat de Dret l'acte inaugural del Congrés Nacional d'Estudiants Democràtics (1a RCP), ja que la sala d'actes i les aules estaven tancades per ordre del degà. Hi eren presents quasi tots els districtes universitaris, i van assistir a l'acte uns mil cinc-cents estudiants, segons la BPS.

Des de la plataforma del primer pis, que domina el vestíbul, el delegat d'activitats culturals de Dret, Carlos del Río Tordera —"expedientat i expulsat del districte de Madrid" per activitats democràtiques, segons la BPS— es va dirigir als que s'hi havien congregat per anunciar-los que els membres de la cambra es dirigirien als assistents en un termini de 15 minuts. Així ho va fer José Puertas Domingo, delegat de la Facultat de Ciències, que va llegir una declaració subscrita per representants de tots els districtes universitaris d'Espanya. José María Rotger, delegat de Filosofia, "amb mostres d'evident temor, va llegir un foli escrit a mà", segons l'opinió de la BPS, on es resumien les reivindicacions dels estudiants democràtics.

La primera sessió del Congrés —iniciada a les 16 hores— es va celebrar a la delegació d'alumnes de la Facultat de Dret, on sí que van tenir accés els estudiants, i va durar tres hores. Tot i la prohibició, la reunió es va dur a terme sense interrupció policíaca. Els delegats informaven per districte de les vicissituds, actes i aconseguints a les seues respectives universitats.

LA POLICIA DETÉ ALS DIRIGENTS DEMOCRÀTICS

Ciscar, Rotger, Puertas, Urdanibia i Del Río, després de celebrar la primera sessió del Congrés, acudiren a la convocatòria que el rector havia fet al primer, al matí, per mantenir una conversa sobre l'autorització per a celebrar el Congrés. La BPS deia en el seu informe:

"En la mañana de este día 30, el delegado de Derecho de Valencia, Cipriano Ciscar, sostuvo una conversación con el Decano para tratar de obtener su autorización y mantener los contactos que proyectaban con los asistentes a Valencia. El Decano manifestó que hablaría con el Rector sobre este asunto y que a las 18 horas se personarían en el despacho del Sr. Rector para celebrar una entrevista con ambos."

Cuando acudían a esta cita, a las 19³⁰ horas, fueron detenidos en las proximidades de la Facultat de Filosofia el delegado de la misma, José María Rotger; el de Derecho, Cipriano Ciscar; el de Ciencias, José Francisco Puertas; el delegado de información de Filosofia y del distrito, Javier Urdanibia, y el delegado de actividades culturales, Sebastián Carlos del Río."

Les detencions d'un gran nombre de delegats no paralitzaria el Congrés, ans al contrari, obtin-

José Cortés Grau, rector de la Universitat de València durant quinze anys, cessà poc després del Congrés del Sindicat de 1967.

José María Rotger, delegat de la Facultat de Filosofia i Lletres i líder estudiantil.

José Puertas, delegat de la Facultat de Ciències i dirigent estudiantil.

Declaració de principis del SDEUV

LA UNIVERSITAT

És la institució, al servei de la societat, que té per missió:

- Transmetre els coneixements que la societat ha adquirit al llarg de la seua història.

- Augmentar i desenvolupar, a través de la investigació, els coneixements i tècniques que possibiliten el desenvolupament progressiu de la societat.

- Formar àmpliament l'estudiant per a la seua total realització com a persona humana.

Per açò:

1) Cal que estiga oberta i siga accessible a tota persona amb la suficient capacitat intel·lectual, sense cap tipus de barrera clàssica.

2) Es plantejarà i intentarà resoldre a través de l'ensenyament impartit i la investigació realitzada, les necessitats i problemes reals de la societat i el país concret.

Per a assolir-ho:

a) L'accés a la Universitat, les seues ensenyances i la seua inves-

tigació hauran d'estar planificades i adequades a les exigències i necessitats econòmiques i socials del país.

b) Ha de proporcionar una formació humana àmplia, que conjugue l'especialització professional amb comprensió global dels problemes del nostre temps.

c) Cal que estiga oberta a tots els corrents de pensament sense la supeditació a qualsevol ideologia.

d) Ha de tenir en compte les diverses comunitats ètniques d'Espanya:

- Participant en la consolidació i desenvolupament dels idiomes i cultures pròpies de cada una d'elles.
- Prestant especial interès a organitzar estudis i investigació, als problemes específics de tot tipus que tinguen plantejats el país concret.

3) Cal que es plantege la socialització de l'ensenyament, per això:

Francisco Linde, delegat de Dret (1), al costat de José Puertas, delegat de la Facultat de Ciències (2) i altres estudiants del Sindicat Democràtic, en el congrés fundacional de les APE, a Granada, en febrer de 1966.

Alguns dirigents del Sindicat Democràtic (SDEUV): Rafael Nebot, de Dret (1), José María Rotger (2), Emilio Panac (3), Francisco Hernández (4) i Vicente Arrue (5), tots de Filosofia i Lletres.

a) Haurà de subvenir econòmicament totes les necessitats de la Universitat.

b) Haurà d'assegurar la gratuïtat de l'ensenyança universitària.

4) L'administració respectarà la lliure discussió i circulació de les idees en la Universitat alhora que la

seua independència ideològica i política, de forma que no es trobe supeditada als interessos d'una minoria privilegiada.

5) Perquè la seua independència siga efectiva, ha de ser autònoma. Entenem que no hi ha cap autonomia sense el dret dels distints estaments

6) La Universitat existeix d'acord amb la societat a la qual pertany i no pot romandre aïllada dels seus problemes i aspiracions; com que l'estructura socio-econòmica de la societat configura la Universitat, no és possible la Universitat Democràtica en una societat que no ho siga. ■

dria més força i fermesa en les propostes. Els estudiants denunciaven un ambient de coaccions, i es va acordar iniciar una vaga general universitària a tot Espanya fins que els estudiants detinguts foren posats en llibertat.

El 31 de gener no havien estat detinguts encara alguns dels dirigents del Congrés. Entre els estudiants de València que van intervenir activament en l'estudi i defensa de les ponències hi havia José María Elizalde, detingut poc després; Antonio Aucejo Pérez, Daniel Vidal, etc.

Les autoritats acadèmiques i el govern de la dictadura mantenien el seu desconcert, i a pesar de les contínues detencions i de la repressió, eren incapaces d'impedir que el Congrés conti-

nuara. El Règim continuava sense controlar el Congrés.

L'1 de febrer, el ple del Congrés es va reunir a la Facultat de Filosofia i Lletres, amb assistència dels representants no detinguts i d'estudiants del districte de València. Es va realitzar una lectura de les ponències i se'n va fer un debat. La BPS recollia en un informe que, com el Congrés continuava, "es va organitzar el servei de vigilància corresponent, amb la finalitat d'identificar els alumnes que abandonaven l'esmentat centre i, si esqueia, procedir a la detenció dels delegats d'altres districtes i els màxims dirigents del districte de València". De fet, els delegats de Màlaga i Múrcia van ser detinguts a l'entrada del Congrés.

La presència policíaca, que encerclava la Facultat de Filosofia, no va dissuadir els que s'hi havien congregat, sinó que va provocar major tensió i enfrontament. La BPS ho recollia així:

"Ante las noticias procedentes del claustro de la Facultad de que los alumnos que en él se encontraban trataban de proteger, mediante la salida masiva y en tropel, a los que ellos suponían iban a ser detenidos, se requirió el auxilio de la Policía Armada para reforzar la vigilancia del exterior del edificio y constituir un valladar que impidiera la huida de los que deberían ser detenidos."

Tal y como estaba previsto, sobre las 20'45, los alumnos del interior realizaron la intencional aludida, más, como se dieran cuenta de que sus propósitos resultaban fallidos, a una voz de 'dentro', volvieron a recluirse en el interior con insultos a la fuerza pública.

Llegadas las 21 horas, el Sr. Rector, acompañado del Decano del centro, intentó persuadir a los alumnos para que abandonaran su actitud y desalojaran la Facultad, siendo desatendidos en sus indicaciones por la mayoría de los reclusos, ya que algunos, principalmente Setas., optaron por marcharse a sus domicilios. El Rector se ausenta y consulta con el Sr. Gobernador Civil, regresando pocos momentos después en un nuevo intento de convencer a los estudiantes. Al no conseguirlo, autoriza la entrada en el recinto de las fuerzas de orden público, en presencia del subdelegado de la Facultad, Honorio Daniel Gómez Bedate, para que hiciera salir a los que se encontraban en aquellos momentos en el interior y manifestando que a partir de ese momento la fuerza pública se hacía cargo de la situación.

Los funcionarios y guardias esperaron pacientemente la salida de los alumnos hasta las 22'45, invitando repetidas veces a los que se negaban a salir a deponer su actitud. Una vez en el interior se desalojó el aula en que se habían refugiado, efectuando mediante la identificación respectiva la detención de los representantes de tres distritos y los conceptuados responsables del distrito de Valencia."

A propòsit de les detencions conta Ciprià Ciscar, delegat aleshores de la Facultat de Dret de València, que: "El comissari de la BPS Manuel Ballesteros ens detingué al carrer de la Nau a José María Rotger, José Puertas i a mi quan ens dirigíem a entrevistar-nos amb el rector, que ens havia convocat, i vam ser els primers detinguts. Després es farien les detencions massives de delegats de tot Espanya. Vam estar als calabossos de la comissaria 72 hores, i ens passaren al jutjat i després a presó. Se'ns va fer un acte de processament i, als deu dies, ens donaren la llibertat provisional. No van arribar a processar-nos, i van sobreseure la nostra causa davant la vaga universitària que demanava llibertat per als detinguts, que érem de tots els districtes universitaris d'Espanya. Els quasi únics que no van ser detinguts van ser alguns estudiants del PCI, que s'amagaren sota la tarima d'una aula. Tot i que van sobreseure la nostra causa, vam ser rebutjats a l'hora de fer milícies universitàries per antecedents polítics".

La confusió del Ministeri d'Educació i de la policia quedava evidenciada en el fet que, a pesar de les prohibicions i les contínues detencions, con-

trols, amenaces, etc., el Congrés continuava i va arribar a la fi; es va clausurar el dia 2 de febrer, com estava previst. Així, es referia en un informe policíac:

"Cuando finalizaba en el mediodía del día 2 el acto de clausura en la Facultad de Filosofía, y abandonan los asistentes el recinto universitario, trataron de promover alteración del orden público alguno de ellos, y al no obedecer la orden de la policía armada, habieron de ser detenidos, y una vez identificados puestos en libertad y propuestos para sanción..."

LA POLICIA ALLIBERA ELS ESTUDIANTS DETINGUTS

La detenció dels delegats assistents al Congrés del Sindicat Democràtic va provocar que, per primera vegada a Espanya, es produïra una vaga general universitària. La pressió va ser de tal manera que els delegats estudiantils detinguts van passar, després de 72 hores a la Direcció Superior de Policia, al jutjat de guàrdia i, en acabat, a la presó de València.

Davant la pressió dels districtes universitaris, el Ministeri de la Governació va posar en llibertat provisional els detinguts, després d'obrir-los el corresponent acte de processament.

José Puertas, un dels principals detinguts, i delegat de la Facultat de Ciències, conta com: "el vice-rector i tres degans de les facultats ens visitaren a la presó per aconseguir que paràrem la vaga general que hi havia a tots els districtes. Al degà de Ciències li havien cremat el laboratori. Al de Filosofia li havien amuntegat els bancs de fusta i l'havien amenaçat amb cremar l'edifici. El missatge era que contribuïrem a parar la vaga. Hi hagué un *pacte* entre els nostres advocats i la BPS perquè no ens maltractaren i evitar així disturbis, ja que els ànims estaven exaltats. Quan els detinguts en el Congrés —la RCP— vam eixir de la presó, tinguérem una rebuda multitudinària a les facultats. S'aconseguí que no arribaren a jutjar-nos. En març d'aquest mateix any —1967—, el Ministeri d'Educació va cessar el rector José Cortés Grau. Havíem guanyat. No ens van pegar ni ens van torturar, com era habitual. No ens van expedientar. Ens van sobreseure la causa davant el TOP. Va ser un triomf. Ho havíem aconseguit tot: que tiraren el rector, que hi haguera la primera vaga general a totes les universitats d'Espanya, amb més de 70.000 estudiants parats, i acabar amb les APE definitivament".

"El primer sindicat vertical que va caure en el franquisme va ser l'universitari —afirma José Antonio Noguera—. Per a nosaltres era més evident que la societat anava per un camí diferent a la vida *oficial*. Anàvem amb deu anys d'anticipació".

El Congrés d'estudiants en 'Le Monde'

La repercussió del Congrés d'estudiants en la premsa estrangera va ser considerable, d'una manera especial en la francesa, que seguia fil per randa les accions de l'oposició al franquisme. Així, *Le Monde* titulava la notícia d'aquesta manera:

L'agitation universitaire gagne toute l'Espagne

Madrid 6 février.- Le conseil des professeurs de la faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Valence a réclamé la mise en liberté de tous les étudiants arrêtés à l'occasion des réunions préparatoires au congrès national des étudiants démocratiques. Sept délégués sont encore incarcérés. (...)

Les professeurs, dans leur lettre adressée samedi au Recteur, regrettent que les autorités aient rompu le climat de dialogue et de tolérance dans lequel se déroulaient ces réunions; ils considèrent que ce sont les mesures prises par la force publique qui ont altéré la marche normale de l'Université de Valence (...)

Les mesures prises contre les délégués de congrès de Valence, qui tenaient leur réunions dans un ordre parfait, risquent de produire une réaction en chaîne des étudiants jusqu'aux professeurs, comme cela c'est déjà produit pour le conseil des professeurs de la faculté de Philosophie de Valence... (7-2-1967) ■

La fi del sindicalisme oficial franquista

La convocatòria va ser un èxit. N'és la prova el fet que el sindicalisme vertical del Règim —les APE—, que queia en *picat*, tractava de frenar o dividir un procés unitari amb la convocatòria del seu propi Congrés uns dies abans. La repressió policíaca que es féu en començar el Congrés acabaria d'enterrar, definitivament, les APE i qualsevol intent del franquisme d'influir en el moviment estudiantil universitari a través dels aparells de l'estat. Els universitaris, tots plegats, deien no a la Dictadura i se situaven al marge de qualsevol organització franquista. El Congrés de València marcava el final del període del sindicalisme oficial falangista, o qualsevol que fóra la forma que adoptara (SEU o APE).

Un segon èxit va ser que el Congrés fou unitari. Hi van assistir representants de tots els districtes, raó per la qual va ser un Congrés constituent en tota regla. No és de sectors de la Universitat, o de partits concrets; hi eren tots, sense distinció de color, matis o procedència ideològica. El Congrés de

València es va celebrar al recinte universitari en tot moment, malgrat que els delegats eren detinguts a poc a poc. La participació va ser massiva. Els representants van ser elegits lliurement i democràticament en assemblees de facultat, a tots els districtes, de forma oberta i pública, al marge dels poders oficials. Aquest fet donava una gran força política al moviment estudiantil, que actuava a la llum del dia i establia zones de llibertat i democràcia, en un sistema que no ho era, de lliure i democràtic.

LA CONFUSIÓ DEL RÈGIM

Els estudiants demòcrates no van acceptar la prohibició del Ministeri d'Educació i Ciència perquè se celebrara el Congrés. En ser massiu i unitari, el govern va quedar desconcertat i va perdre la iniciativa, no sabia com reaccionar, dubtava. Els estudiants sol·liciten permís oficial, s'entrevisten amb les autoritats acadèmiques i ministerials i els informen que les conclusions seran lliurades al ministre del ram. La confusió del Règim era total. S'actuava obertament, sense amagar-se, manifestant clarament el que es volia. La convocatòria havia estat molt treballada, i no hi hagué desercions ni divisions en el moviment estudiantil.

Hi havia tal desconcert en el govern que, tot i prohibir la seua celebració, el Congrés es va ini-

Un grup de participants en la manifestació de l'1 de maig de 1967 de València intenta fugir de la policia. La imatge és del carrer de Xàtiva a l'altura del conegut quiosc El Cobijano.

L'1 de maig de 1967

L'1 de maig de 1967 va tenir lloc a València la primera manifestació massiva sota la dictadura des que va acabar la guerra civil el 1939. Hi van participar bàsicament obrers, juntament amb estudiants, professionals, etc. El 1967, amb unes CCOO en plena expansió, aquestes van convocar una manifestació per a l'1 de maig. Els responsables de la convocatòria van llançar fulls volants anunciant l'acció. *"Jóvenes, concentraros el 1 de mayo, a las 12 horas, en Glorieta. Por un sindicato libre obrero"*. Els fulls volants, redactats en una reunió que té lloc a Lo Rat Penat, van ser impresos per Manuel Sanmartín, militant del PCE (M-L), junta-

ment amb el capellà Bueno, de l'HOAC, director del col·legi Pius XII de València. La multicopista pertanyia al Consell d'Acció Catòlica.

La manifestació havia estat convocada en data, lloc i hora; per aquesta raó, la Brigada Político-Social i els grisos —Policia Armada— van prendre la Glorieta. A les 12 comencen a concentrar-se grups per la zona. Davant el desplegament policíac passa de boca en boca la consigna d'anar al carrer de la Pau, on es concentren al voltant de 500 persones, segons la policia. Els manifestants, a l'altura de les oficines d'Iberia, es van enfrontar a la policia armada, que va carregar contra els manifestants, els quals, al seu torn, van tirar pedres i tota mena d'objectes contra les forces de la policia i la BPS. Segons Vicent Alvarez "vam començar a arrancar llambordes dels carrers i a llançar-les contra els grisos, i aconseguirem fer-los retrocedir". Es van produir les primeres detencions. Uns altres grups es van dirigir a la plaça

de l'Ajuntament i van apedregar l'estàtua de Franco, alhora que cridaven 'llibertat' i cantaven 'Asturias, patria querida', com a suport als miners. "Hi ha un nou enfrontament, aquesta volta amb un element de la ultradreta i el policia de la BPS Francisco Beltrán, que cau a terra i han de refugiar-se, finalment, al bar Trocadero, que tanca les portes. Uns altres policies, pistola en mà, persegueixen i detenen alguns manifestants". Davant de l'edifici del sindicat vertical CNS es concentren més de 300 manifestants al crit de "Democràcia, sí; Dictadura, no". Durant els fets són detingudes 24 persones —la majoria obrers—, i alguns més als seus domicilis.

Levante recollia d'aquesta manera la notícia: *"En las manifestaciones de ayer estuvo ausente el auténtico elemento obrero. Se han significado los llamados compañeros de viaje y agitadores profesionales"*. La notícia començava així: *"Menos de tres mil personas de un total de treinta y dos millones de españoles han sido los participantes en una serie de incidentes promovidos por el Partido Comunista, con motivo de la fecha del primero de mayo"*. Davant d'aquesta informació, es deia que *"el máximo interés de la jornada ha estado centrado en la manifestación deportivo-cultural celebrada en el estadio Santiago Bernabeu, y que, presidida por el Caudillo, ha congregado, pese a la lluvia, a unas ochenta mil personas..."*.

Entre els detinguts hi havia Vicent Álvarez Rubio, el pintor elxà Juan Ramón García Castejón, Domènec Sermeu, el pintor Monjalés, els estudiants comunistes José María Rotger (delegat de Filosofia i Lletres), Alberto Real (Medicina) José María Elizalde (Dret), tots reincidents.

De Vicent Alvarez, llicenciat en Dret, es deia: *"De buena conducta moral pública y privada"*, bé que en destacava l'activitat política. Assenyala l'informe de la policia que, quan era estudiant, va ser fun-

dador de l'Agrupació Democràtica d'Estudiants Valencians —ADEV—, *"de carácter ilegal i separatista"*; *"Tiene gran actividad en el llamado Sindicato Democrático de Estudiantes en Valencia, de carácter ilegal, manteniendo directa relación con elementos separatistas. Es considerado como individuo muy activo y enemigo del Régimen"*.

"El pintor José Soler Vidal, Monjalés, membre fundador del grup Parpalló, es va enfrontar a la policia, i, d'un colp, li va partir el nas a un de la BPS, gendre de l'aleshores cap superior de policia, però va aconseguir escapar per la intervenció del també pintor García Castejón. Aquest va ser inculpat del fet, i va ser processat pel TOP i per un consell de guerra. En el judici, que va portar Alberto García Esteve, van presentar com a testimonis Jacobo Muñoz Veiga, Tomás Ribera i Manuel García", conta José Rodrigo, testimoni directe dels fets.

Vicent Garcés Ramon fa ara memòria d'aquest dia i explica: "Em van detenir i després d'estar a la comissaria, em van passar a la presó. En aquell moment era el delegat de l'Escola d'Enginyers Agrònoms. Vaig rebre la visita del president del Patronat de l'ETSEA, comte de Trenor, que era liberal. Em van acusar de manifestació il·legal, i la meua pertinença al Sindicat Democràtic, la van considerar associació il·licita. En el TOP em van processar juntament amb Pedro Zamora, José Luis Forteza, José María Rotger, etc. Em van retirar el passaport i la policia em va identificar després com un dels que van fer pintades sobre l'aplec de 1968, i em van vincular al moviment nacionalista. La BPS féu arribar un missatge a la meua família dient que em farien la vida impossible, que desapareguera. Per això me'n vaig anar a Madrid, com a alumne lliure, i em vaig integrar en el Sindicat Democràtic de la Universitat de Madrid (SDEUM). El 1970 vaig anar a França, i el 1971, a Xile" ■

ciar, i no s'atreu a dissoldre'l obertament. Els estudiants no s'amaguen en llocs estranys a la Universitat. Al contrari, estan perfectament localitzats en aules de la Universitat. La policia assisteix a les reunions, i el Congrés és espiat per tot l'aparell policíac de la Dictadura. A la zona universitària s'estacionaven desenes de policies nacionals, els *grisos*.

El franquisme perd, amb el Congrés de València, la seua darrera connexió amb la Universitat. Una època es tanca i una de nova s'obre. Per la seua part, el PCE, que ha propiciat, dissenyat i impulsat el Congrés Nacional d'Estudiants, ha aconseguit tots els objectius que s'havia marcat.

VALÈNCIA: 'FORTÍN DEL SINDICATO DEMOCRÁTICO'

Paco Fernández Buey, i altres, assenyalen que el Congrés d'estudiants de València (1a RCP) va comptar amb l'assistència "d'àmplies representacions de delegats de tot Espanya. La detenció i posterior empresonament de la majoria dels assistents va provocar vagues de solidaritat. L'extensió del moviment estudiantil democràtic assoleix un dels punts més alts en la història del franquisme".

A pesar de la valoració positiva, cal assenyalar que ni els coetanis, ni investigacions posteriors, arribarien a valorar la importància i significació del que va representar el Congrés de València, potser perquè no es va fer a Barcelona o a Madrid —*places* de ressonància— però que, això no obstant, va marcar el canvi d'una època. És indubtable que els bons oficis d'intel·lectuals de l'època donarien més relleu a altres esdeveniments, sens dubte importants, però que no tindrien la importància i la profunditat del que va representar i significar el Congrés Nacional del Sindicat Democràtic d'Estudiants Universitaris que se celebrà a València. Potser va ser la pròpia Direcció General de Seguretat i la BPS les que sí avaluaren el gir i la fi d'una

època, com queda palès en els informes esmentats en la descripció del desenvolupament del Congrés, al llarg de gener i febrer de 1967.

Una última valoració que podem establir és que el districte universitari de València va ser capdavanter en el moviment estudiantil a Espanya els anys 1966-1968, després d'haver-ho estat a Madrid o Barcelona. Segons la BPS, València era en aquella època "*el fortín del Sindicato Democrático*".

La Universitat de València, un conflicte permanent

Des de la celebració del Congrés constituent del Sindicat Democràtic (gener-febrer de 1967), la vida acadèmica es veia interrompuda intermitentment amb la presència de la policia, les contínues assemblees, manifestacions i alteracions permanents de l'*ordre públic*.

Després de la celebració del Congrés del Sindicat Democràtic, la Universitat de València faria eleccions a cambres sindicals a través del SDEUV, sense grans problemes, imposant gradualment i de fet la seua pròpia presència, sense que sorgira altra organització estudiantil. Els estudiants defensors de la Dictadura s'agruparien al voltant d'organitzacions parafeixistes com ara Defensa Universitària, Guerrilleros de Cristo Rey i altres, com veurem en un altre capítol.

El rector i els degans, com també una part de l'estament docent, representarien papers de col·laboradors de la policia, i es convertiren en instruments de repressió política, no en ensenyants; s'oposaven a reconèixer els representants del Sindicat Democràtic. Com a exemple d'aquestes actituds heus ací la denúncia que es feia en un *Boletín informativo*, el desembre de 1967, de com:

"El Decano de la Facultad de Ciencias, Sr. Bosch Ariño, se ha negado a reconocer la Agrupación Sindical de esta Facultad, aprobada en referéndum el curso pasado, y así mismo se niega a devolver el dinero de las cuotas de los alumnos a los representantes electos de estos. Por otra parte se ha negado a dejar reunir a la Cámara Sindical y la organización de cualquier acto cultural, bajo amenazas como las de dejar entrar a la policía en el recinto universitario y, según sus propias palabras, pretende cerrar la Delegación de Alumnos en enero próximo, a no ser que la Agrupación Sindical sea sustituida por una asociación de estudiantes".

El Congrés d'Estudiants de València representà la ruptura amb el sindicalisme franquista i l'autoorganització dels estudiants al marge de les estructures oficials.

Però no tots actuaven com el degà de Ciències. En Dret s'accepta la presència dels delegats dels estudiants del Sindicat Democràtic en tots els àmbits de representació, també a la Junta de Facultat.

Per a la presidència de la Junta de Districte de la Universitat de València, el 1967, es va elegir Ciprià Ciscar, delegat de curs i de la Facultat de Dret. Per a la secretaria es va elegir el delegat de Filosofia i Lletres, Daniel Vidal Escartí, i es van crear comissions i una Junta Permanent de Districte, de què formaven part, juntament a Ciscar i Vidal, José Luis Beunza, Vicent Garcés, Carles Dolç, José María Rotger, Montoro, Torres, Viñas, etc.

ELS INCIDENTS DE MEDICINA

Les assemblees són contínues, i la Universitat està en permanent agitació, impossible de frenar, a pesar de les fortes mesures de repressió del Ministeri de la Governació (BPS, grisos, confidents, etc.) i de tot l'aparell repressiu de la Dictadura (TOP, rectors col·laboracionistes, extrema dreta, etc.) Per si això no fóra prou, el consell de ministres de febrer acordava reforçar el control de la Universitat amb:

"un servicio especial de policía al servicio de las autoridades académicas. Está formado por miembros del Cuerpo General de Policía y llevan un distintivo en la solapa. Por otra parte, pueden pasearse por toda la Facultad, incluidas las aulas".

Els estudiants denunciaven el col·laboracionisme entre la jerarquia acadèmica i l'aparell repressiu de la dictadura. Així, afirmaven que "la responsabilitat que contrauen és molt gran: Tota autoritat acadèmica que conscientment accepta tenir sota el seu comandament membres del Cos General de Policia és, objectivament, un cap de policia".

A aquestes mesures es van unir també les de crear un Jutjat Especial per al control de les activitats dels estudiants contra el Règim.

El dilluns dia 27 de febrer de 1967 es van produir incidents a la Facultat de Medicina com a resultat d'una assemblea. La policia entra a la Facultat i reprimeix amb duresa els reunits. Segons es llegeix en les fulles informatives del districte de València, com a conseqüència de "la violació del recinte acadèmic de la Facultat de Medicina (...), com també de la brutal repressió de la força pública, que tingué com a conseqüència directa les lesions de molts dels nostres companys i, indirectament, que el senyor degà d'aquesta Facultat sofrira un infart de miocardi", es convocava una assemblea a Filosofia l'1 de març, per tractar de l'assumepte.

L'1 de març de 1967 se celebra l'assemblea a Filosofia, en solidaritat amb els estudiants de Medicina, i davant les mesures que ha pres el govern, com ara la de crear un Jutjat Especial per a tota la Universitat espanyola. A l'assemblea assisteixen 1.500 estudiants, i acorden concentrar-se a la Facultat de Medicina, mentre una delegació formada pel delegat de Medicina i altres estudiants, juntament amb el vice-degà de la Facultat, visiten el governador civil per tal que prenguera mesures. La resposta del governador civil va ser violenta, i va impedir que ni tan sols es pogueren exposar les peticions dels estudiants. La capacitat de diàleg del Règim era nul·la. La Delegació d'Estudiants, després d'entrevistar-se amb el governador civil, en comunicava els resultats als estudiants reunits a Medicina. Aquests van acordar celebrar una marxa pacífica, presidida pels delegats del districte universitari valencià.

La policia va detenir 25 estudiants al llarg de la jornada. A més, des de les 2 a les 4 de la matinada, van ser detinguts en els seus domicilis respectius els delegats José M. Rotger, de Filosofia; Alberto Real, de Medicina; José M. Elizalde, de Dret, i Rafael Nebot. Els tres primers van passar a disposició del TOP, acusats de propaganda il·legal. El conflicte creava una espiral de violència que produïa una tensió permanent a la Universitat. Així, a una assemblea dissolta per la policia violentament en seguien altres, d'assemblees, manifestacions, detinguts, processos del TOP, més manifestacions i assemblees en solidaritat amb els estudiants objecte de represàlies, i així continuament. Un conflicte enllaçava amb un altre, i la Universitat es mantenia en contínua agitació, fins a la fi de la dictadura.

La qüestió no quedava aquí. Com a mostra de solidaritat, centenars d'estudiants van firmar un escrit que deia:

"Al Juzgado Especial de Orden Público

Los abajo firmantes, estudiantes universitarios del distrito de Valencia, cuyos domicilios y demás circunstancias constan al lado de cada firma, comparecemos en el sumario nº 114 de 1967, incoado contra D. Alberto Real Carbonell, D. José María Elizalde Pérez-Gruaso y D. José María Rotger Cerdá, por supuesto delito de manifestación ilegal, ante el juzgado instructor

Decimos:

que estamos enterados de la detención y procesamiento de nuestros referidos compañeros por los hechos ocurridos en Valencia el día 1 de marzo de 1967. Como quiera que todos y cada uno de los firmantes intervinimos e integramos la mal llamada manifestación, toda vez que se trataba de entregar unos escritos al Excmo. Sr. Gobernador de la provincia, sabemos que ninguno de los tres procesados promovió, desarrolló ni tomó parte destacada en la misma, toda vez que la actividad por nosotros realizada fue idéntica a la de los señores Real, Elizalde y Rotger, por lo que interesamos, caso de no re-

Diàleg i Realitat eren dues de les publicacions que proliferaren amb el Sindicat Democràtic. En el curs 1968-69 desaparegueren aquestes revistes per a donar lloc a les publicacions clandestines dels partits.

formarse el auto contra los mismos dictado, que se decreta el procesamiento de todos y cada uno de los firmantes de este escrito, ya que repetimos, nos confesamos culpables de haber realizado los mismos hechos que los citados Sres. Real, Elizalde y Rotger, el día 1 de marzo de 1967.

SUPLICO AL JUZGADO ESPECIAL DE ORDEN PÚBLICO que, habiendo recibido este escrito, se sirva admitirlo, tener por hechas las alegaciones que anteceden, y dar lugar a lo que en el mismo se pide.

Valencia, para Madrid, a 11 de abril de 1967."

Acompanyen a l'escrit 322 signatures d'estudiants universitaris. La reacció del Jutjat Especial d'Ordre Públic va ser cridar a declarar a tots els signants de l'escrit de solidaritat amb els detinguts, de manera individual. Així, els 322 estudiants valencians van rebre una citació per a comparèixer a Madrid el 19 de setembre.

Vicent Garcés, delegat de l'Escola d'Enginyers Agrònoms (ETSEA), va ser un dels que va rebre la citació, i es va negar, com la majoria dels citats, a comparèixer a Madrid, per les següents raons:

"1º.- Que el día 19 del presente mes, que coincide con el que estoy citado ante ese Juzgado, debo realizar un examen correspondiente a la convocatoria extraordinaria de septiembre de la ETS de Ingenieros Agrónomos, a la que pertenezco.

2º.- Que carezco de los medios económicos necesarios para pagarme los gastos de desplazamiento y estancia en Madrid.

Es por las referidas circunstancias, ajenas a mi voluntad, por lo que me encuentro ante la imposibilidad de comparecer en la sede del Juzgado el día señalado.

Por todo ello

SUPLICO AL JUZGADO ESPECIAL DE ORDEN PÚBLICO que, habiendo por recibido el presente escrito, se sirva tener por justificada mi ausencia, y mande lo preciso para que pueda prestar la declaración requerida, bien autorizándome a prestarla en Valencia o facilitándome los medios necesarios para poder desplazarme a Madrid."

En el *Boletín informativo* del districte es valorava aquest tipus d'accions com un símptoma més del descontentament universitari perquè el Règim els impedia la possibilitat de tenir organitzacions pròpies: "La resposta a les nostres reivindicacions ha estat la repressió; molts estudiants i catedràtics han estat expedientats, multats o empresonats. La repressió als representants dels estudiants ha estat sempre individualitzada; amb això es busca crear la desunió entre nosaltres. Als reprimitos se'ls intenta convèncer que són uns *idealistes* i que, a l'hora del perill, els companys et deixen sol". Diu a més el *Boletín* que "... aquest escrit, a banda de ser un acte de solidaritat amb els nostres companys i representants, representa una afirmació del contingut just del nostre objectiu de reforma de la Universitat i la no admissió en cap moment del caràcter delictuós de les accions per la defensa dels nostres interessos com a universitaris".

La fi del Sindicat Democràtic

José Puertas, delegat de Ciències i un dels líders del Sindicat Democràtic, afirma: "aconseguirem celebrar el Congrés constituent del Sindicat Democràtic el 1967, però va ser el cant del cigne. Sense adonar-nos-en, la constitució era alhora el principi i la fi del sindicat. Quan en 1965 acabarem amb el SEU, es van crear les APE, i en fer desaparèixer aquestes últimes, vam exhaurir una forma de lluita, la de combatre a favor de les llibertats democràtiques. Quan aquestes no s'aconsegueixen en tota la societat, només parcialment a la Universitat, acaben desapareguent i desmobilitzen la lluita sindical. Això és el que va passar el 1967: teòricament vam aconseguir més llibertat a la Universitat, que aquesta fóra una illa, però res més. No vam acabar amb el Règim. Per això s'acaba la lluita sindical, perquè és durament reprimida pel franquisme, i comença la lluita política. A partir d'ara la repressió no cessa, es persegueix els sindicalistes demòcrates, i apareixen diferències en la forma de la lluita política. L'estat d'excepció de 1969 va acabar amb el poc que quedava del Sindicat Democràtic".

Per a Salvador Almenar, estudiant d'Econòmiques, en 1968 es continuava defensant el Sindicat Democràtic, l'elecció democràtica de delegats. "Realment, la influència de maig del 68 es va notar al llarg del curs 1968-1969. La invasió de Txecoslovàquia i l'anomenada Primavera de Praga, el Maig Francès, etc, es feren visibles a València mesos després. És aleshores quan es va produir un procés de radicalització del moviment universitari, que va adoptar mimèticament els models de l'exterior, i apareixen els pro xinesos, trotskistes, àcrates, pro cubans, i tot un seguit de grupuscles que donen suport, per exemple, a lluites del tipus tupamaros d'Uruguai, comunes de Xina, s'identifiquen amb el model guerriller cubà i el Che Guevara a Bolívia, etc.

Hi ha un autèntic retrocés d'idees moderades, i la majoria dels grups defensen la revolució, abandonen els moviments de masses, la societat civil, etc. Les discussions oscil·len en si després de la dictadura franquista s'ha de passar al socialisme, amb matisos, segons el grup concret, o si calia una democràcia, com defensava el PCE, els demòcrata-cristians o els socialistes sense carnet."

¿PER QUÈ FRACASSA EL PROJECTE UNITARI DEL SINDICAT DEMOCRÀTIC?

Els grups radicals defensen que els delegats no són representatius, sinó que l'òrgan sobirà del moviment estudiantil és l'assemblea. Que no han d'existir òrgans permanents representatius —els delegats—, sinó que s'ha d'optar cada vegada pel que siga més convenient a través d'una assemblea, la qual ha de decidir què cal fer. A més, els radicals diuen que els delegats són coneguts per la policia, que actua contra ells; per aquest motiu, s'ha de passar a la clandestinitat.

El Sindicat Democràtic salta pels aires per l'assemblearisme. Els grups radicals s'oposen a l'estratègia del PCE, en aquell moment hegemònic, i el converteixen en el seu enemic i punt de referència que cal dinamitar. Per al PCE, la crisi del Sindicat Democràtic i la radicalització del moviment universitari va comportar una disgregació dels estudiants, una discussió interna sense eixida, i passar d'una estructura "demogràficament potent i àmplia" a una estructura dividida, fragmentada, amb enormes fissures internes, i enfrontada, a més, en el seu interior. Dies abans de l'estat d'excepció es va produir una ruptura en el comitè universitari del PCE. Com a conseqüència d'això va eixir de l'organització Vicente Almenar Palau, Carmen Pertejo, Antonio Tirado Jiménez —els tres membres del comitè d'estudiants, juntament amb Pedro Zamora i Emilio de Felipe—, com també José Luis Forteza, Dolores Sánchez Durá, Daniel Gómez Bedate, etc.

El Règim veia que eren cada vegada més nombrosos, no només els estudiants, sinó els professors i catedràtics que donaven suport al Sindicat Democràtic. Per això, en lloc de reduir el conflicte al marc acadèmic, aquest es resolva en l'àmbit polític i davant el TOP. Així, com assenyala Colomer, les sentències que declaraven il·legal el Sindicat Democràtic impedièren que sobrevisquera molt de temps, ja que el Ministeri d'Educació, i el de la Governació, no acceptaven l'existència d'una estructura democràtica a Espanya. Per això, el Sindicat Democràtic "va durar encara un any amb plenitud d'organismes i amb una considerable capacitat d'atracció i mobilització. Però sens dubte era un punt màxim de l'escalada repressiva que l'havia ferit de gravetat i el començava a fer ranquejar d'una manera preocupant".

¿Era possible mantenir una organització de masses democràtica en un marc polític antidemocràtic? ¿Podia existir un sindicat il·legal, però no clandestí? Colomer dóna la següent opinió: "El curs següent n'acabaria de donar la resposta, amb la crisi i desaparició del Sindicat Democràtic i amb l'accentuació del funcionament policíac de la Universitat, que ja no desapareixeria fins a la mort

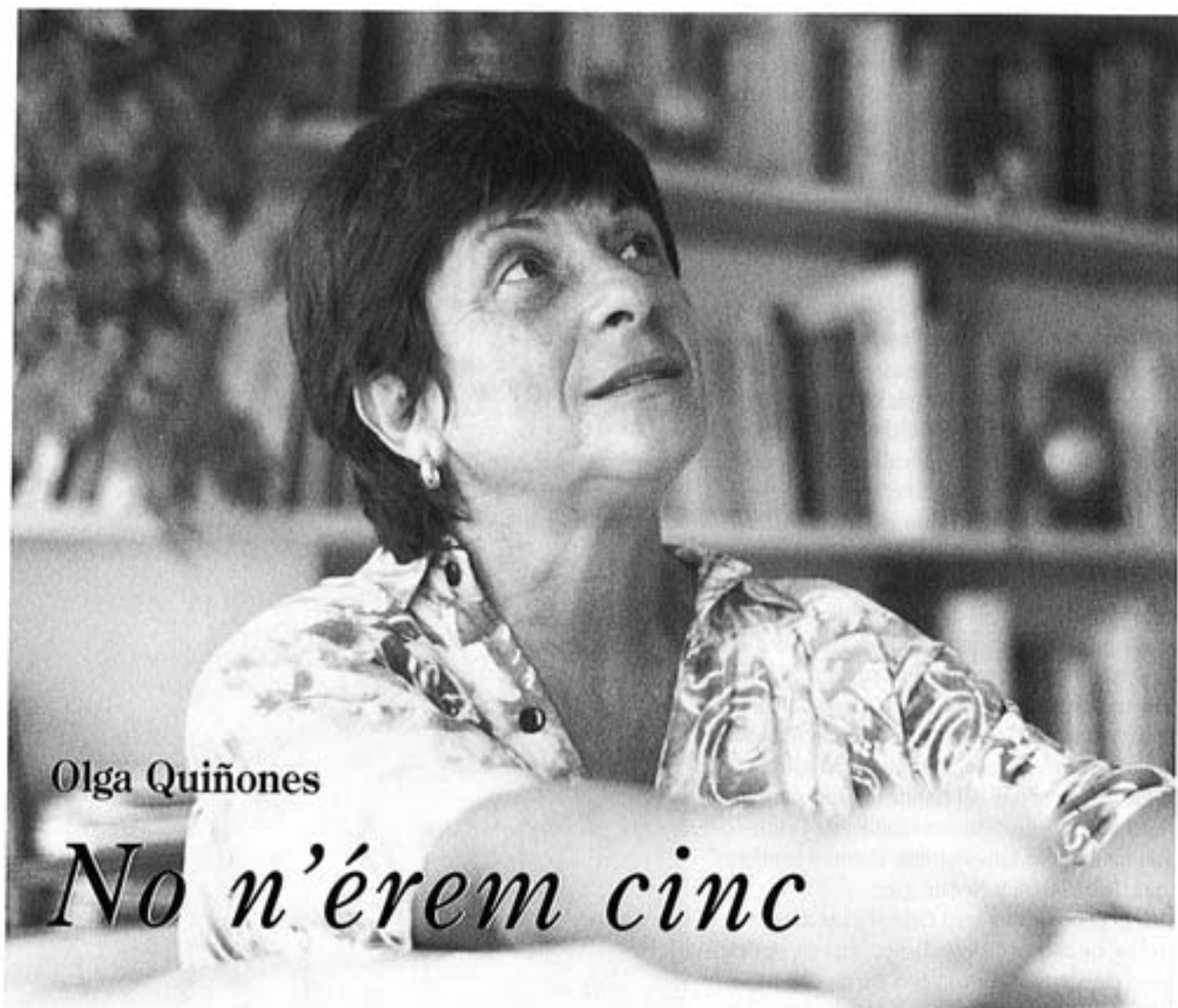
de Franco". El franquisme no accepta l'existència d'organitzacions de masses, siga en el moviment obrer, cas de Comissions Obreres, del moviment estudiantil, Sindicat Democràtic o de qualsevol entitat que no controle amb l'aparell del Règim. La dictadura no accepta evolucionar políticament, ben altrament es tanca en les seues essències. Només és possible passar a la clandestinitat i actuar il·legalment. A partir d'aquesta realitat, només és possible la proliferació de partits radicals i d'extrema esquerra, que defensen la revolució com a única eixida possible. Aquesta va ser una de les raons per les quals el Sindicat Democràtic va entrar en crisi i va desaparèixer. El PCE, davant aquesta realitat, constata que els moviments de masses no poden contra el franquisme, i que cal arribar a un acord amb sectors de la burgesia espanyola, que comencen a desmarcar-se del sistema, per accelerar, i fer possible, la caiguda de la dictadura. ■

Dalt: Dinar del pas de l'Esquadró de Filosofia i Lletres, en 1965. En la foto apareixen els catedràtics Joan Reglà (1) i Carlos Paris (2), al costat d'estudiants com Vicent Pitaroh (3); Marina Ros Bellés, secretària de la Cambra Sindical i delegada d'Activitats Sindicals (4); Rafael Coloma (5) i altres.

En la foto de baix: Estudiants de Filosofia i Lletres celebren la Festa del borrego, el 8 d'abril de 1965. Entre aquests hi ha Jesús Sanz, del Sindicat Democràtic (1); Fina Clerigues (2); Francisco Hinojosa, del SDEUV (3); Jaime Reig, delegat de la Facultat aquell any (4); Javier Paniagua, del SDEUV (5); Victoria Sancho Tello (6); Romà de la Calle, del SDEUV (7); José Albert Mestre, del SDEUV (8); Manuel Ortiz (9) i Maria J. Teixidor (10), entre altres.

1970 M. 008 / 1. 5002

Els protagonistes.-

Olga Quiñones

No n'èrem cinc

Doblement estudiant en una època en què poques dones realitzaven estudis superiors, professora expedientada pel rector Rafael Báguena l'any 1973, i presidenta del Consell Escolar Valencià des del 1985 fins al 1988, Olga Quiñones ha participat al llarg de la seua vida en diversos moviments reivindicatius polítics i socials. La lluita contra el règim franquista, la militància política (en el PCE, des del 1964 fins el 1969, i des del 1974 fins el 1980), els moviments de renovació pedagògica i l'escola pública, i sobretot, el feminisme, han marcat la vida d'aquesta dona que, en l'actualitat, és subdirectora d'Estudis i Documentació del Instituto de la Mujer a Madrid.

- *¿Com era l'ambient que trobava una dona a la Facultat de Dret els últims anys de la dècada dels cinquanta?*

- Jo vaig entrar en un curs de Dret excepcionalment nombrós de xiques, n'èrem vint-i-quatre, el d'abans seria de cinc i el després, de sis o set. Crec que férem Dret perquè no volíem fer Filosofia, que ens semblava una carrera de cultura general per a xiques que es casaven, monges i capellans o ex-capellans. Dret semblava una carrera més seriosa. Tampoc pensava molt

en el futur professional, perquè de fet, fins l'any 1965 les dones no poguérem ser ni jutges, ni notaris, ni quasi res, solament es podia fer exercici lliure de la professió i hi havia dues dones exercint al Col·legi d'Advocats de València.

- *Les dones tenien, doncs, poques oportunitats d'accedir als estudis superiors*

- Molt poques. Aquell era un model universitari de la burgesia, una universitat d'elits, i per a aquests grups socials els estudis superiors de la dona eren un adorn, de la ma-

teixa manera que ho havien estat els estudis de piano o d'idiomes, mai seriosament estudiats, perquè l'adorn havia de ser superficial. Els estudis universitaris era allò que adornava les xiques de la burgesia i els permetia contraure un matrimoni dins del seu grup social.

- *¿Com es desenvolupaven aleshores les relacions entre els sexes?*

- Aquestes regles no escrites, però terribles, de les relacions entre els sexes, a la Facultat de Dret tenien una duresa extrema. Això volia dir que, si eres xica, el Claustre del carrer de la Nau (on estava aleshores ubicada la Facultat), no podies creuar-lo, i amb prudència, fins que no estaves en tercer o quart; havies d'esmunyir-te pels laterals, ja que, si gosaves fer-ho, es formava una filera atapeïda a ambdós costats que, al crit de "borrega, borrega... ¿a dónde vas?", t'impedia físicament travessar-lo.

De fet, la primera història que jo recorde de reivindicació de les dones és la lluita per uns lavabos de xiques a Dret, on no existien, i havíem de pujar al pis de dalt, a Filosofia.

- *Vostè va entrar a la Universitat en una època en què encara funcionava el SEU com a sindicat únic*

- Sí, hi havia aleshores la generació que pretenia canviar el SEU des de dins. Jo no era massa protagonista, però en primer de carrera gent com Alfons Cucó, Enric Solà, Eliseu Climent o Martí Domínguez, va presentar unes candidatures en les eleccions a delegats de curs, en les quals participarem una altra xica i jo, supose que de comparsa. La candidatura tenia com a eslògan "no votes azul, vota incolora", en referència al color blau de la Falange i del SEU. I guanyarem; Lluís Aracil va ser delegat i jo subdelegada.

- *El SEU anava, doncs, perdent poder*

- Necessàriament, en matricular-se encara s'havia de pagar una taxa al SEU, però la gent ja no en feia massa cas. Hi havia, aleshores, d'una banda, certa crítica o condemna al sindicat obligatori i, de l'altra, un desig a les universitats de crear una estructura sindical que nosaltres anomenàvem, primer sindicat independent, i després sindicat lliure. Però no va ser fins l'any 1963, quan jo ja estava acabant Dret, que es va muntar l'ADEV (Associació Democràtica d'Estudiants Valencians), una organització bastant clandestina, amb estructura de cèl·lules, i que a Filosofia, on jo vaig arribar a ser-ne la responsable, era especialment nombrosa, comptant amb unes seixanta persones.

- *¿Quina era la influència d'aquestes organitzacions a les aules?*

- Crec que això és difícil de mesurar. Jo sempre pensava que democratitzàvem la Universitat i que el fet d'exigir drets democràtics, com la llibertat d'associació o d'expressió comportava que s'exigien també en la societat. D'altra banda, la Universitat va actuar com a caixa de ressonància dels processos socials més aguts, com, per exemple, en la vaga dels miners asturians. Però del fet, entranyable per a nosaltres, de cantar *Asturias*, *Patria querida* pense que no es pot inferir que en el conjunt de la Universitat hi haguera un moviment d'oposició generalitzat, era una lluita minoritària, però tam-

poc és cert que en fórem cinc, com s'ha dit els últims anys.

- *Vostè va participar també en la reorganització del PCE a la Universitat de València*

- Sí. El PCE a València es va caracteritzar per tenir unes caigudes i unes reestructuracions tremendes. Així, després de la important destrossa que va patir a la fi dels cinquanta, el PCE a la Universitat no es torna a reorganitzar fins l'any 1965, amb absoluta separació d'altres nuclis del partit que existien a Sagunt o Bunyol.

Aleshores érem unes deu persones, comptant als Crònica, que no eren de la universitat però pertanyien al món de la cultura. Tanmateix, el PCE va estar d'una manera central en totes les organitzacions pre-sindicals, sindicals i de masses.

- *La lluita contra el SEU va continuar amb l'Assemblea Lliure d'Estudiants de l'any 1965*

- Aquesta és l'etapa final de ruptura amb el SEU, quan es passa de presentar-se i intentar democratitzar-lo des de dins a no acceptar-lo. L'Assemblea lliure era el pas previ a la constitució d'un sindicat democràtic, que és l'objectiu que es va arrossegar al llarg de quasi vuit anys. L'Assemblea tractà de constituir-se en assemblea permanent, i es va solidaritzar amb estudiants detinguts a altres districtes. Sobre això, crec que a València hi hagué bastant bonança per part dels successius governadors civils i d'alguns càrrecs universitaris, si ho comparem amb altres llocs de l'Estat. Per exemple, aqueix any, els diners destinats al SEU que pagàvem tots en les matrícules, el nostre degà, els va donar a l'Assemblea perquè els admin-

istrara. I a Dret, el degà, que era un feixista d'anar amb compte, li muntà un despatx a Ciprià Ciscar. Això, ho contaves fora de València i no s'ho creien.

- *¿A què creu que es degué la pèrdua gradual d'influència del SEU?*

- Jo crec que aqueix sindicalisme de "salud, camarada" i

"*Arriba España*" no tenia ja res a veure ni amb els interessos i les inquietuds dels universitaris, ni amb la realitat de la modernització espanyola, del turisme, del desenvolupament.

Així com tinc la idea que acabar amb la dictadura va ser una lluita llarguíssima, duríssima i penosa, no tinc la mateixa im-

pressió de la lluita contra el SEU, perquè me'l vaig trobar ja mig moribund.

- *En aquest context, ¿com es va rebre la creació pel Ministeri de les Associacions Professionals d'Estudiants per afrontar els emergents sindicats democràtics?*

- Les APE van ser el resultat de la reconducció del falangisme pur i dur cap a un pensament més tecnocràtic, més propi de l'època del desenvolupament, que buscava una cosa neutral. A València no tingueren gaire èxit. Es rebutjaven perquè eren imposades, perquè no havien estat elaborades democràticament, però ja no era la història d'acceptar l'ideari del SEU. En algunes facultats ni tan sols arribaren a constituir-se, i en altres s'utilitzà la normativa però amb finalitats distintes.

- *¿Quina era la reacció dels professors davant el moviment estudiantil?*

- En general el professorat era o favorable o indiferent, l'excepció eren els militants en contra. Aquells als quals els semblava fatal, no solien expressar-ho. De fet, recorde que catedràtics prestigiosos de la Facultat de Filosofia, com Paris, Pinillos o Garrido, van participar en algunes assemblees.

- *Amb el fracàs de les APE i la consolidació del Sindicat Democràtic, sembla que la Universitat era el principal focus de lluita contra la dictadura*

- No estaria jo massa segura. Crec que la universitat d'aquells anys va ser un espai fonamental de protesta, que tenia una gran ressonància, i va ser també un lloc de formació de quadres polítics, però no crec que fóra, en singular, l'espai de lluita privilegiat, pense que hi hagueren altres espais on es desenvoluparen lluites molt importants.

- *Des de la perspectiva que tenien aleshores veien factible un canvi de règim a curt termini?*

- Sí, és clar, creïem que s'anava a acabar de seguida. I pensàvem que calia articular una gran aliança entre les forces del treball i la cultura per trencar les limitacions de llibertats, on un escenari de la lluita era la lluita universitària.

- *¿Les reivindicacions feministes tingueren cabuda en la lluita contra el règim franquista?*

- Eren completament residuals. La idea de la lluita per les llibertats o la lluita pel socialisme semblava dur incorporada la conquesta immediata de totes les llibertats i la supressió de totes les desigualtats. A més, cal assenyalar que al llarg de tota aquesta època les dones que fèiem política no superàvem la dotzena.

Aquestes regles no escrites, però terribles, de les relacions entre els sexes, a la Facultat de Dret tenien una duresa extrema.

Pepe Beunza

La lluita continua

José Luis Beunza Vázquez (València 1947) és conegut per ser el primer objector de consciència de l'estat espanyol. jutjat per desobediència el 1971 i per deserció el 1972, va passar tres anys i mig en diverses presons fins a complir 15 mesos en un batalló de càstig al Sàhara. El seu testimoniatge va ser conegut arreu d'Europa, des d'on es va llançar una forta campanya de solidaritat al crit de: "Liberez Pepé". Fins i tot, el compositor Cristobal Halfter va compondre un oratori. Dedicat a l'ensenyament en una granja-escola, en l'actualitat continua lluitant amb els joves insubmissos de la comarca catalana del Vallès oriental, on resideix. A més, està autoinculpat d'un insubmis de Pamplona que és a la presó i al qual dona suport enviant-li cartes i llibres. Al seu parer, tot i que ha millorat la situació dels joves des de l'aparició de la llei que regula la Prestació Social Substitutòria, encara hi ha molt de camí per recórrer.

-¿Fer-se objector a la València provincial dels seixanta no resultava massa exòtic?

- Vaig tenir notícia d'ells a França quan era estudiant d'Enginyeria Tècnica Agrícola, allà pel 68 o 69. Tot va sorgir d'una persona que vaig conèixer a un bar del carrer de La Nau on ens reuníem una colla de *pelets*. Era un francès que anava a aprendre el conreu de l'arròs a Sueca. Un dia ens va parlar de la comunitat de l'Harca, fundada per Lanza del Basto; una comunitat no violenta, on es feia agricultura biològica. Allò, per a mi va ser tota una revelació. A l'estiu hi anàrem, i fou allí on vaig entrar en contacte amb els primers objectors. A partir d'ací vaig començar a rumiar-me el tema i a introduir la idea de la no-violència a la Universitat. Era una tasca molt difícil perquè aleshores era l'època del Che Guevara, i l'esquerra no estava pel tema. Però com també era el moment de Martin L. King, no eren idees mal vistes.

-¿De quina manera s'afronta una decisió com aquesta, sense cap referent pròxim?

- Cap a l'any 1969 m'hi vaig decidir. Primer vaig pensar com podria ser la vida a la presó i què és el que necessitaria. Aleshores vaig aprendre a treballar amb les mans, a fer artesanía, a tocar la flauta, a fer ioga, i a practicar el dejuni. També em van fer un reconeixement psiquiàtric a Barcelona. Allí pensaven que el que volia era un certificat per a no anar a la mili. (riu), però el que pretenia era estar segur que arribava en bones condicions a la mili, sobretot per si m'ingressaven al manicomi. Per altra banda, posàrem en marxa una campanya de suport, tant a l'estat espanyol com a Europa. Fèrem un viatge per tot el continent, coordinats per la Internacional de Resistència a la Guerra, per a explicar el meu cas. Trobàrem molt bona resposta, i això va possibilitar que en el moment en què entrava a la presó començava una campanya internacional de suport. Açò va preocupar molt el govern perquè no s'ho esperava.

-La campanya va tenir un gran ressò, ¿no és així?

- Cada vegada que eixia un ministre a l'estranger hi havia un grup manifestant-se. S'ocuparen ambaixades, el Talgo fou aturat diverses vegades, es convocaren manifestacions, i es feren pintades a les oficines de turisme a Europa. A més, només entrar a la presó, va eixir una marxa a peu des de Ginebra (Suïssa) cap a València. Es tractava d'evitar al màxim la clandestinitat. Una manifestació aci hauria durat el temps d'arribar la policia, però des de Ginebra, amb una durada de més de 40 dies, la campanya va ser molt més impac-

tant. Hi participaren 15 persones, 6 de les quals eren espanyoles. A cada poble que passaven s'afegia gent. És clar, quan van arribar a la frontera, amb quasi mil persones, van haver-hi incidents, però es va aconseguir una gran repercussió.

-¿Què va ocórrer una vegada incorporat al servei militar?

-Al gener del 1971 em va tocar anar a la mili. Recorde que ens reuniren a la caserna de l'Albereda i ens llegiren el codi de Justícia Militar. Allò era impressionant perquè, a mesura que esmenta-

ven els delictes castigats amb pena de mort, veia com a la gent li canviava el color de la cara. D'allí em van destinar al CIR de Marines, on vaig negar-me a vestir l'uniforme. Vaig comunicar-li-ho al sergent i em deixaren vint-i-quatre hores per repensar-m'ho. L'endemà ja em dugueren al calabós. Les condicions eren molt dures. Era un lloc fosc, sense llum ni aigua, ni, òbviament, calefacció. Era gener i jo em passava tot el dia corrent per entrar en calentor. Tenia algun llibre, que llegia amb la llum que entrava des del passadís pel finestró. Allà hi vaig estar 9 dies. Hauria d'haver estat més temps, però m'havia convertit en un pres massa incòmode, ja que era un exemple a seguir. Fins i tot, m'arribaren a incomunicar. Finalment m'enviaren a la Model. Allò va ser un colp dur, però ho vaig aguantar bé.

-¿Com era la vida a la presó?

-El problema allà és que la vida dels presos comuns és dura perquè la soledat és molt forta, ja que no et refies de ningú. Al poc de temps van començar a entrar polítics, alguns companys de la Universitat, i l'ambient va canviar completament. Em van jutjar en un consell de guerra, per al qual portava un discurs preparat que no em deixaren llegir, però que es va publicar als diaris. Després em traslladaren a Jaén per a complir una condemna de 15 mesos per desobediència a causa de no voler vestir l'uniforme. En aquella època era tan impensable que algú es negara a fer la mili que no existia aquest delictes. Això ho resolien posant condemnes en cadena. Així, els testimonis de Jehovà romanien fins els 30 o 31 anys, tot i que en teoria havien d'estar fins els 38.

-Jaén era la presó dels polítics...

-Sí. Entre altres m'hi vaig trobar Ramon Lapiedra, que era allà per propaganda il·legal. L'ambient era molt ric. Hi havia la co-

muna "dels bascos", la del *peceros*, i la resta, on estàvem nosaltres. Teníem biblioteca i s'organitzaven molts cursos. El novembre del 71 em donaren la llibertat per l'indult

Matesa. En aquells moments ja estava reconegut públicament com a objector. Vaig tornar a València per a anar al barri d'Orriols, que era un barri perifèric sense cap tipus de serveis, i allà em va acollir un grup de seminaristes que treballaven a una de les parròquies i vaig començar a treballar en una escola nocturna d'adults. Aleshores li vaig enviar una carta al

capità general de València dient-li el que feia i explicant-li que la meua pàtria era tota aquella gent plena de problemes. Quinze dies després començarem una campanya pública donant xarrades i també enviarem la carta a la premsa, que va ser publicada al diari *La Vanguardia*. Això sí que els va fer mal. Als pocs dies el conegut comissari Ballesteros vingué a buscar-me. Em dugueren a la caserna de Bonrepòs, que era on estava destinat. Aquesta vegada em van processar per desertor, ja que després d'eixir de Jaén no havia tornat a la mili. M'enviaren a la Model, i ací vaig tenir la primera baixada d'ànim, de la qual em vaig recuperar a poc a poc.

-¿Com va ser aquesta nova etapa a la presó?

-Per desertor em van condemnar a un any de presó i em traslladaren a un centre de

compliment, que fou la presó militar de Cartagena, coneguda com la presó *de gale- ras*. Des de fora era impressionant, però una vegada dins era com la presó de la pel·lícula de *Todos a la cárcel*. Cada mes canviaven el capità. Al principi tot anava molt recte però en acostar-se la fi de mes acabàvem jugant a les cartes amb ell. Allà vaig estar 4 o 5 mesos, i després vaig estar dos mesos saltant de presó en presó, des de Cartagena fins al Sàhara: Cartagena la civil, Granada, Màlaga, Cadis, Canàries, i, finalment, el Sàhara.

-¿Com encaixava un universitari al Sàhara?

-Allà havia de fer tot el temps de mili però en unes condicions especials. Era una unitat on estava tota l'escòria de l'exèrcit, de la qual jo em sentia molt honorat de formar part. Tot i que no anàvem armats i no es feia instrucció duïem l'uniforme, cosa que no em feia massa gràcia. Però finalment vaig pensar que era acceptable. Vaig estar quinze mesos a El Aaiun. M'interessava acabar, com més prompte millor, per a refer la meua vida.

-¿De quina manera marca una experiència com aquesta?

-Em va marcar, però ho va fer en el sentit que em va fer més radical i em va reforçar les meues conviccions. Vaig eixir més convençut de com havia entrat. És una experiència dura, perquè a la presó veus les situacions més degradades i les més heroiques. És l'escola de tots els vicis, però també la de la gent més heroica.

Nel·lo Pellicer

La Universitat en el record

-¿Com recordes el teu pas per la Universitat de València?

-Tinc uns records molt divertits de les festes del *borrego* i tot això. Recorde també el grup de folk que vam muntar amb Vicent Torrent, d'Al Tall, amb el qual cantàvem pels pobles. Recorde també les excursions per la serra Calderona i, és clar, les manifestacions i les tancades a la Universitat

central. I les assemblees, les carreres pel passeig de València al Mar, amb els cavalls darrere. Són uns records molt bons, molt vitals, però al mateix temps de molta lluita.

-¿D'algun professor en particular?

-Un dels episodis que millor recorde és quan van detenir Ciprià Ciscar, Vicent Garcés i uns quants més. Aleshores, jo era sub-

delegat de l'Escola d'Enginyers Agrònoms i vaig haver d'anar amb uns altres companys a la Universitat per demanar que els alliberaren. Ens trobarem que els professors estaven reunits amb el rector. Després de fer saber que érem allà s'obri la porta i va eixir Primo, que era el director de l'Escola, i em va dir: "¡Hombre, Beunza, ahora que les estaba diciendo que vosotros erais muy buenos chicos!...".

N. Pellicer

Els especialistes.-

Prensa clandestina a la Universitat de València: 1968-1976

Anomenar el 1968, parlant del moviment universitari, sembla un tòpic d'ocasió. Ara: en aquest cas, la data, documentalment confirmada, té una importància real. A la Universitat de València, per canvis interns, lligats a l'evolució de la societat, i per més o menys directes connexions amb el que passava fora de l'estat, 1968 assenyala alguna novetat. Si més no, l'inici d'un seguit de publicacions clandestines que aspiraven a tenir l'alumnat com a lector quasi únic. Era un privilegi que no tots van voler aprofitar. Bona part de la paperassa contra el Règim -i, doncs, clandestina- que es feia a València abans del 1968, devia tenir circulació entre universitaris, quan no era que algun estudiant col·laborava a redactar-la, imprimir-la o difondre-la. Tanmateix, no és fins a últims de la dècada de 1960 que apareixen els primers periòdics directament adreçats a la Universitat. Segons notícies que vaig recopilar fa quinze anys,* cap al 1968 es va començar a editar *Lluita*, òrgan del comitè d'estudiants del PCE a València, cosa que no ha d'estranyar, si es té en compte que el Partit Comunista mantenia llavors una gran activitat, que el feia hegemònic en aquell temps d'efervescència, marcat, entre altres fets, pel funcionament del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de València (SDEUV). Aquell 1968, però, marcava l'inici d'una altra conjuntura política, que ací es produí

potser amb un cert retard i que s'allargaria ja durant la dècada de 1970, fins que es va consolidar el règim que substituï el franquisme. Aquella etapa comportà l'eclosió de partits i grups que disputaven l'espai al PCE per l'esquerra, bé reivindicant el retorn a un marxisme-leninisme de caire estalinista, o, no massa més lluny, reclamant-se hereus del maoisme o del castrisme, bé amb altres referències de la història de les revolucions recents, com ara el trotskisme i fins i tot alguna seducció assembleista, entre Rosa Luxemburg i la CNT-FAI. Aquests nous nuclis, d'altra banda, tenien bona part de la militància més activa -i de la direcció- a les instal·lacions universitàries -no diré en les aules. Així, no és estrany que tingueren ben present la necessitat de produir material propagandístic destinat a incrementar el viure per al futur, però sense abandonar altres «fronts»,

d'acord amb la importància que cada un atribuïa als sectors socials en la revolució que els més entusiastes auguraven com a quasi immediata. N'hi havia que mantien més de mitja dotzena de capçaleres periodístiques clandestines, perquè l'agitació poguera arribar a totes bandes. Tot seguit faré la relació d'uns noms d'aquella estranya peripècia. No sé si s'entendrà prou, perquè han passat molts anys i els joves d'ara quedaran estupefactes enfront d'aquest arbre tan boirós, vell de vora un quart de segle. Un grup d'on eixiria el Moviment Comunista del País Valencià, publicava *Tribuna Obrera* i -per a la universitat- també *Rojo*. Els Comitès d'Estudiants Socialistes (res a veure amb el PSOE ni en general amb la socialdemocràcia) feien *Comunicado*. Bandera Roja tenia el *Boletín Comunista*, també per a universitaris. El Front Revolucionari

Antifeixista i Patriòtic (FRAP), comandat pel PCE (m-l) (és a dir marxista-leninista, per distingir-se del PCE de Carrillo), treia *Universidad Popular*. Uns efímers Comitès de Curs publicaren (1971) el primer número de *Barricada*, per al moviment estudiantil. La Unió de Marxistes Leninistes tenia com a «portavoz universitario» la revista *Arma*. Les Plataformes Anticapitalistes publicaren *Estudiantes Anticapitalistas*. Totes aquestes capçaleres, amb d'altres que probablement se m'escapen, abraçen un període entre 1968 i 1976, una etapa molt curta, ja al final del franquisme, en la qual la mateixa Universitat de València iniciava un canvi d'etapa.

Francesc Pérez i Moragón

* En el meu article «Prensa clandestina al País Valencià (1962-1977)», *L'Espill*, 5, primavera 1980, pàgs. 55-63 hi ha dades sobre la Universitat. M'ocupe ací de la premsa directament política, no de la que tenia continguts culturals, encara que també fora antifranquista.

La radicalització del moviment universitari

Text: Benito Sanz Díaz

La imatge d'una universitat en què només hi havia una organització que agrupava tots els estudiants, el Sindicat Democràtic, i un partit hegemònic, el PCE, fou substituïda, a partir del curs 1968-69, per una imatge radicalment diferent. Els protagonistes del nou panorama polític serien els nombrosos grupuscles, organitzacions i partits de signe radical que donarien al moviment d'oposició al franquisme un nou caràcter més combatiu i extremista.

El context polític estudiantil en 1968

El 1968 va ser un any de revoltes estudiantils, polítiques i socials a escala internacional: l'anomenada *revolució* del maig francès; la primavera de Praga a Txecoslovàquia, impulsada des del mateix Partit Comunista Txec; les revoltes dels estudiants mexicans, que demanen una major autonomia universitària en un moment en què Mèxic era la seu dels Jocs Olímpics, etc.

Eren els anys de la guerra del Vietnam i les protestes i desercions d'estudiants americans que es negaven a anar a la guerra, amb revoltes

a les universitats, com per exemple la de Berkeley com a punta de llança. L'època de la comuna estudiantil de Berlín i de la mort d'Ernesto Che Guevara en la guerrilla boliviana, model de revolucionari de tota una generació i mite de la joventut d'occident. Juntament a aquests fets, els ressons de la revolució cubana i Fidel Castro; la guerra i independència d'Algèria i d'uns altres països de l'aleshores anomenat Tercer Món; els crits de "Ho, Mao, Che!"; la Revolució Cultural xinesa; els moviments de guerrilla urbana, com ara els *tupamaros* a l'Uruguai, els brasilers, els argentins, etc.

Daniel Cohn-Bendit, Dani *el roig*, un dels líders del maig francès descrivia l'època així: "En 1968 el planeta s'inflamà. Semblava que hi sorgia una consigna universal. Tant a París com a Berlín, a Roma o a Torí, els carrers i les llambordes esdevingueren els símbols d'una generació rebel".

El maig francès de 1968 és, sens dubte, el fet que més va influir a l'Espanya franquista, per la proximitat dels esdeveniments i perquè foren molts els estudiants que visqueren en directe l'experiència francesa o bé la seguiren amb apassionament. A pesar d'aquesta influència, com assenyala José Luis Aranguren: "... ocupats en l'oposició al franquisme i mancats de la informació necessària, la nostra visibilitat respecte als esdeveniments i els moviments culturals que se succeïen al món era escassa".

LA IMAGINACIÓ AL PODER

Arribaven des de París frases que són repetides de boca en boca i que són reproduïdes en escrits, pamflets i fulls volants, com ara "La imaginació al poder", "El poder és al carrer", "Siguem realistes: demanem l'impossible", "L'economia està ferida, que rebente!", "Feu l'amor i torneu a començar", "Desbotoneu el vostre cervell tan sovint com la vostra bragueta", "Reivindiquem la utopia", "La barricada tanca el carrer però obre el camí", "Prohibit prohibir", "Un policia dorm en cadascun de nosaltres, és necessari matar-lo", i un llarg etcètera.

Als universitaris espanyols els comencen a ser cada vegada més coneguts noms com ara el de Daniel Cohn-Bendit, el trotskista Alain Krivine, Ernest Mandel, Jean Paul Sartre, Herbert Marcuse —i les seues obres *L'home unidimensional*, o *Eros i civilització*—, Frantz Fanon, Edgar Morin, Claude Lefort, Cornelius Castoriadis, Rudi Dutschke, entre d'altres. O dels teòrics, líders revolucionaris o dirigents del Tercer Món, com per exemple Carl Marx, Lenin, Trotski, Bakunin, Mao Tse Tung, el general vietnamita Giap, el guerriller urbà brasiler Carlos Marighela, Martin Luther King, etc.

El Sindicat Democràtic desapareix i els estudiants es radicalitzen

El maig de 1968 és una data de referència per al moviment universitari, en la qual van coincidir el declivi del model d'organització universitari, el Sindicat Democràtic, i l'aparició d'un gran nombre d'organitzacions, grupuscles i partits de les més variades ideologies, abans desconegudes o marginals sota el franquisme, amb molts pocs punts en comú. Els esdeveniments de 1968 (el maig francès, la primavera de Praga, els fets de la plaça de Mèxic, la guerra del Vietnam, etc.) foren algunes de les causes —no les úniques— per les quals l'oposició estudiantil deixà d'estar unida en un moviment com de fet era el Sindicat Democràtic. En radicalitzar-se, aquest moviment es tornà estèril, extremista, poc donat al pacte i els aïllà d'allò que els radicals i l'extrema esquerra reivindicaven en els seus textos i consignes: "les masses", les quals no desitgen la confrontació ni la violència, sinó la recerca de consens i solucions.

Així, la imatge d'una universitat en què fins l'any 1968-1969 només hi havia pràcticament una organització que agrupava tots els estudiants demòcrates i antifranquistes, el Sindicat Democràtic (SDEUV), i un partit omnipresent i hegemònic, el PCE, de signe moderat i reivindicatiu, desapareixerà en mesos.

La dura i violenta repressió del règim franquista contra els estudiants, que evità qualsevol signe oberturista —la qual cosa hauria possibilitat, sens dubte, l'aparició d'unes opcions moderades entre els estudiants demòcrates i antifranquistes—, col·laborà decisivament en el fet que els estudiants anaren de dret a la radicalització. Fins i tot algunes de les organitzacions sorgides adquiriran un caràcter violent i defensaran la revolució a través de la lluita armada. Tot açò no deixava de ser una incongruència política, ja que molts dels models propugnats des de l'oposició universitària eren uns models tercermundistes, de països amb fronts d'alliberament popular, anticolonialistes, amb estructures feudals i subdesenvolupats. Tot açò en una Espanya que es modernitza i desenvolupa a marxes forçades, el creixement econòmic de la qual és espectacular respecte al que anava de segle.

Cal assenyalar, d'altra banda, que, juntament als fenòmens polítics citats, hi havia una *àmplia minoria* d'universitaris actius que incloïa, com

Rudi Dutschke i Daniel Cohn-Bendit "Dani el roig", dos dels líders estudiantils del maig francès de 1968.

FOTO BARBARA KLENDI "ESPÍRITS", Nº 21, SETEMBRE DE 1987.

diu Ernesto Portuondo: "... un component de rebel·lia generacional enfront d'un món vell que havia de caure. Es tractava d'un clima optimista dels anys seixanta en tot el món occidental i part de l'oriental: la sobrevaloració d'allò jove com a sinònim de rebel i transformador s'anava convertint en un tòpic tant de la cultura d'elit, com del consum de masses, coincidint amb l'esperança compartida des de molts diversos angles".

ELS CONFLICTES DEL 1968

El 1968 fou un any especialment conflictiu en tots els districtes universitaris. Hi va haver moltes assemblees, continus tancaments d'universitats, segudes, tancaments en facultats, amb el posterior desallotjament violent per part de la policia. El 27 de febrer de 1968 són tancades, per temps indefinit, les universitats de València i Madrid, i pel març, la de Sevilla.

Ahora es continuen celebrant il·legalment les Reunions Coordinadores Preparatòries (RCP) del Congrés del Sindicat Democràtic —cada vegada més en declivi—. A uns altres nivells, CCOO amplia la seua influència i paralitza fàbriques i sectors sencers de la producció; hi ha una vaga minera a Astúries pel desembre, etc.

ETA assassina pel juny el primer guàrdia civil al País Basc, i el 2 d'agost, el cap de la BPS de

Guipúscoa, Melitón Manzananas, la qual cosa provoca la declaració d'estat d'excepció en aquesta província per tres mesos i prorrogada uns altres tres pel desembre. Aquests fets faran que el govern actualitze el Decret-Llei sobre Rebel·lió Militar, Bandidatge i Terrorisme.

Alguns sectors de l'Església catòlica es manifestaren d'una banda més obertament contra la dictadura amb accions i compromisos concrets. Un grup de sacerdots es tanquen a l'arquebisbat de Bilbao, i uns altres 600 al Seminari de Derio a Biscaia. D'altra banda, la Conferència Episcopal es mostrava a favor dels drets de vaga i lliure sindicació. El franquisme començava a veure els capellans com uns *rojos*.

Aquest era el context que precediria la mort de l'estudiant Enrique Ruano, un dels fets més sinistres de la repressió estudiantil; a partir d'aquests moments els sectors més durs de l'aparell de la dictadura franquista agafaren les regnes de la repressió per a, per mitjà del terror i la violència, tractar de frenar els continuats excessos des del Ministeri de la Governació.

LA UNIVERSITAT: UNA ZONA DE LLIBERTAT VIGILADA

La universitat de l'època té el privilegi de ser un espai on hi ha una certa impunitat. És una *zona de llibertat*, per això adquireix més protagonisme del que li correspondria. Per al règim franquista, el fet que la policia entre i ocupe la universitat significa un gran desprestigi, i el posa en contra dels sectors més formats de la societat, els fills dels que han donat i donen suport —en gran manera— al sistema, la dictadura.

Tanmateix, el fet que la universitat fóra una *zona de llibertat* no significava que aquesta fóra pacífica; al contrari, se l'havien de guanyar dia a dia, i hora a hora. La dinàmica de mobilitzar-se, ocupar un espai de llibertat democràtica, com una illa de llibertat al mig d'una dictadura, i poder manifestar opinions en assemblees, cartells, reunions, etc., es veia contrapesada per una repressió sistemàtica i permanent contra el moviment universitari i els seus dirigents.

Com assenyala Portuondo: "Per a demostrar-ho, quasi tots els dies del curs, la Policia armada, els impopulars *grisos*, patrullaven i acampaven als campus en jeep, a cavall, amb les temudes mànegues i botiges. Les carreres, els salts, les pedres, passaren a formar part de la rutina diària. El xoc entre una desafiant reivindicació de llibertat i la repressió que tractava de reduir-la i anul·lar-la, es va convertir durant quasi cinc cursos consecutius en un combat que es podia presenciar cada matí i en el qual es podia participar físicament com si d'una batalla d'indis i ianquis es tractara".

Els "grisos" disolguent una manifestació estudiantil, a la plaça de la Mare de Déu, de València, en 1975.
FOTO: J.V. BORDIGUZZI

La mort de l'estudiant Enrique Ruano a mans de la policia secreta

El 17 de gener de 1969 militants del PCE i CCOO distribueixen propaganda d'aquesta darrera organització a Madrid. Com a conseqüència d'això, un policia armada segueix dues persones —Enrique Ruano i María Dolores González Ruiz, ambdós del PCE—, les quals, "sin ningún género de dudas", afirmava la nota policiaca, havien distribuït fulls volants en la via pública. "El policia les siguió hasta un bar donde la pareja de estudiantes se reunió con Abilio Villena Pérez, estudiante de Ciencias Políticas, y José Baño Ramonde, traductor, comprobando que llevaban documentos relacionados con actividades clandestinas de carácter comunista", per la qual cosa van ser detinguts. Entre els detinguts hi havia Enrique Ruano, estudiant de 5è de Dret, que ja havia passat pel TOP per haver-se

destacat en l'ocupació de la Facultat de Filosofia i Lletres el 29 de juny de 1969 a Madrid (*El País* 14-7-92).

El 20 de gener, després de passar 48 hores de la seua detenció a les dependències de la Direcció General de Seguretat, segons la versió de la policia política BPS: "Enrique Ruano Casanova tenía en su poder unas llaves que no coincidían

con las de su domicilio (...) manifestando que eran de un piso que tenía alquilado para ocultarse y para reunirse con amigos. Por ello, en la mañana de hoy [20 de gener de 1969] se interesó del juzgado especial de Orden Público el oportuno mandamiento de entrada y registro en la casa número 60 de la calle General Mola, sin poder precisar el piso, puesto que el detenido no facilitaba su situación exacta". Escorcollaren el setè pis i, segons l'informe policiac, el jove detingut "inopinadamente emprendió una corta carrera" i "sin llegar a la escalera, se arrojó a un patio interior, falleciendo en el acto".

Les manifestacions d'estudiants i d'altres grups de joves de Madrid en protesta per aquesta mort assoliren magnituds impressionants i de gran combativitat.

La resposta a les mobilitzacions antifranquistes del 1968 no podia ser més clara i contundent. Tot un avís als demòcrates del risc que corrien en enfrontar-se a la dictadura —vers el 1969—, amb la intenció que el movi-

ment contestatari del maig francès no s'estenguera a Espanya.

Per a cap demòcrata de l'època, ni de després, la mort d'Enrique Ruano va ser un suïcidi. Com assenyalen Jáuregui i Vega (2, 287): "A no pocs els vingué aleshores a la memòria el cas de l'estudiant Rafael Guijarro, qui, exactament dos anys abans, s'hauria suïcidat quan la policia escorcollava el seu domicili. I, anant més arreu en el temps, hom recordava el del dirigent comunista Julián Grimau, qui caigué per una finestra de la DGS mentre l'interrogaven".

La família va denunciar el cas, però enmig d'un franquisme que s'enduria per moments, va tenir aleshores un nul resultat. El poder judicial era dèbil, i en molts casos part del sistema repressiu, i l'opinió pública, inexistent. El cercle de silenci al voltant del cas es tornà impenetrable. Ruano, tanmateix, començà a ser venerat com el prototipus de lluitador per les llibertats, exemple per a diverses generacions d'estudiants. ■

L'estat d'excepció del 24 de gener de 1969

Com a conseqüència del clima de crispació social que vivia la societat espanyola, i la crisi provocada per la mort de l'estudiant Enrique Ruano quan es trobava detingut per la Brigada Político Social, el govern decretà a tot Espanya l'estat d'excepció el 24 de gener de 1969. Suspenia per tres mesos diversos articles del Fur dels Espanyols. En tots els districtes universitaris, la BPS farà escorcolls domiciliaris als habitatges dels dirigents universitaris antifranquistes, en un intent de detenir els caps i amb això frenar l'onada de rebel·lió estudiantil que se'ls venia a sobre.

Segons Colomer, l'aleshores ministre Fraga Iribarne havia declarat en eixir del consell de ministres: *"Es mejor prevenir*

que curar" i *"No vamos a esperar unas jornadas de mayo para que luego sea más difícil y más caro el arreglo"*, referint-se al maig francès de l'any anterior.

La mateixa vesprada de la proclamació de l'estat d'excepció comencen les visites policiaques a domicili. Algunes desenes de professors universitaris foren conduïts en automòbils cap a distints punts de la geografia nacional, on havien de ser confinats "per ordre superior", a la qual s'afegien les dels universitaris: la llista de represaliats durant aquell estat d'excepció resulta interminable, molts d'ells torturats a consciència. Hi ha estudiants detinguts, uns altres expulsats de la universitat, i ambdues coses a la vegada. Passen pel TOP, les presons, etc., com aplega Jáuregui.

En la nota oficial que el Ministeri de la Governació publicava el 25 de març de 1969, apareixien les xifres següents de la repressió, conseqüència de l'estat d'excepció que recull Colomer:

"335 detinguts (entre ells 125 estudiants) havien estat processats i estaven pendents de judici al TOP o en consell de guerra; 208 detinguts (entre ells 28 estudiants) encara no havien estat processats; 120 persones (la majoria professors de la Universitat de Madrid, advocats i intel·lectuals) i 136 estudiants havien estat traslladats en residència forçosa a poblets d'escàs nombre d'habitants. A aquesta llista d'aproximadament 800 persones afectades d'una manera o altra per la repressió, que en molts casos significava haver passat setmanes senceres als calabossos de la policia sofrint tota mena de tortures i de maltractes, s'afegia la desarticulació d'algunes organitzacions, l'amagament forçós de molts altres que tenien ordre de crida i cerca, el tancament de quatre editorials (...), l'increment de la vigilància policíaca pels carrers i un clima general de por i d'amenaques que semblava fer retrocedir el país molts anys enrera". ■

La fragmentació del moviment universitari

Hem descrit, en línies generals, quines eren les condicions del moviment universitari en distints països, així com també la situació específica i el context polític, per a permetre'ns explicar una bona part dels perquès de la radicalització del franquisme durant els seus darrers anys, i com en tan sols un any el panorama polític universitari esdevé complex, i hi apareixen nombrosos partits i organitzacions que tindran —en alguns casos— un període de maduració curt.

Breument, farem referència als partits i organitzacions que progressivament es desenvoluparan a la Universitat de València a través d'una primera aproximació als orígens d'aquests grups, la seua ideologia, els dirigents valencians, l'evolució, les activitats que realitzen, etc., per a, tot seguit, referir-nos-hi amb un cert detall, d'una manera especial, a aquelles que tindrien un paper més important i a les específiques de la Universitat de València.

En primer lloc, el PCE, que patirà distintes escissions per la seua esquerra, com ara el PCE(i), el PCE (M-L) i el seu braç armat: el Front Revolucionari Antifeixista i Patriota (FRAP), la OPI del PCE, etc.

La Revolució Cultural xinesa i les teories de Mao-Tse-tung fou el brou de cultiu de distintes organitzacions de caire pro xinès i maoista, com el ja esmentat PCE (M-L), el Partit dels Treballadors d'Espanya (PTE), l'Organització Revolucionària de Treballadors (ORT), la Unió Marxista Leninista (UML), l'Organització Comunista d'Espanya-Bandera Roja (OCEBR), el Moviment Comunista d'Espanya (MCE) —després Moviment Comunista del País Valencià (MCPV), etc.

Els seguidors de Rosa Luxemburgo crearien les Plataformes de Lluita Anticapitalista i l'Organització d'Esquerra Comunista (OICE). Per la seua banda, Trotski inspirarà diverses organitzacions, com per exemple la Lliga Comunista Revolucionària (LCR), la Lliga Comunista (LC), el Partit Obrer Revolucionari d'Espanya (PORE), l'Organització per a la Reconstrucció de la Quarta Internacional (OCI), etc., totes elles anti-stalinistes, defensores de la revolució permanent.

Les antigues organitzacions anarquistes espanyoles, la Confederació Nacional del Treball (CNT) i la Federació Anarquista Ibèrica (FAI), d'arrel profunda fins al final de la Guerra Civil

Espanyola, donaran peu a uns succedanis tardans, com per exemple el grupuscle Bandera Negra o la mateixa CNT-FAI, ambdues de caràcter residual i minoritàries.

Com a opcions de signe nacionalistes valencianes, hereves, d'alguna manera, de l'anterior i breu Partit Socialista Valencià (PSV), hi sorgiran organitzacions com ara Germania Socialista, partit totalment autònom, sense homologació amb altres organitzacions espanyoles, o el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN).

Els partits socialistes, de distint signe, aparegueren a la universitat després de la mort del general Franco, encara que alguns professors i estudiants començarien a prendre contacte amb aquestes organitzacions al marge de la Universitat. És el cas del PSOE renovat, el Partit Socialista Popular del País Valencià (PSP-PV), o el socialisme nacionalista, que adoptarà distintes denominacions: GARS, PSPV, CSPV, etc.

LA PROLIFERACIÓ DELS PARTITS POLÍTICS A LA UNIVERSITAT

Hi ha diversos factors que van ser la causa de l'aparició d'una gran varietat d'organitzacions radicals i esquerranes. D'una banda una tendència generalitzada a les universitats de tot el món, per motius diferents i en contextos polítics diferents. D'una altra, l'efecte del maig francès i el fet que el sistema educatiu franquista no responia a les necessitats reals de la societat i que estava en profunda crisi i degradació. A més, l'existència d'una dictadura, disposada a no fer cap concessió al diàleg i l'únic argument de la qual era la repressió violenta, en massa i indiscriminada, era a la base d'aquest esclat de radicalisme.

Josep M. Colomer assenyalava que la situació era d'una gran complexitat, encara que entre els estudiants "de tot el món es feia una crítica pràctica als resultats de la política sindical tradicional, basada en organitzacions i mecanismes de la democràcia representativa, i connectada amb les estratègies generals dels partits socialistes i comunistes d'accés al poder a través d'una via en la qual representaven un paper fonamental les eleccions i les institucions democràtiques com el parlament. A aquesta estratègia s'oposava la democràcia basada en assemblees amb màxim poder decisor en cada moment, grups d'acció que intervenien en el moviment d'una manera directa segons les necessitats que anaven sorgint de la lluita i l'autogestió del propi moviment rebutjant el paper de les direccions polítiques que frenessin la iniciativa espontània de les masses".

El Sindicat Democràtic va entrar en declivi davant aquest nou context, ja que era vist com un

Pedro Zamora fou el responsable estudiantil del PCE en la Universitat, a la fi dels anys seixanta i el començament dels setanta. En la foto, Zamora al costat d'Ascensión Marco.
FOTO CEDIDA PER P. ZAMORA.

mecanisme *parlamentari*, quan hom suposava que s'havien de donar uns nous passos per acabar amb el franquisme, i també amb el capitalisme. Per a la nova avantguarda universitària, es feia necessari posar de manifest la veritable naturalesa del règim, provocant el seu aparell repressiu perquè quedara al nu l'autèntic rostre del sistema.

La lluita sindical duta pel Sindicat Democràtic era insuficient, i per a la naixent avantguarda estudiantil, que s'integra a la universitat en un nou context, s'havia de combatre amb unes altres maneres que la provocaren constantment, que la qüestionaren. Els grups començaren a utilitzar la tàctica de "com pitjor, millor", l'assemblearisme sense una estructura representativa permanent, sinó per a cada ocasió i moment; *empaperar* les universitats de cartells i consignes cada vegada més polèmiques i provocatives; l'elaboració de documents de reflexió política, les *pamfletades* en suport a qüestions concretes i conjunturals; la lluita política ideològica, la lectura dels textos revolucionaris de diverses ideologies i tendències de tot signe. Enfront de les estructures del SDEUV, n'aparaixen unes altres, en les quals allò *espontani* està a l'ordre del dia.

El Partit Comunista d'Espanya

La detenció de l'organització valenciana del PCE, en 1962, en què el secretari general és un universitari, juntament a uns altres estudiants i obrers, serà la causa que temporalment desaparega l'organització comunista a la universitat. El 1964 torna a ser detingut el comitè provincial del PCE i una gran part de l'organització, en la qual aleshores no hi ha estudiants, la qual cosa impedeix que aquesta organització es pugui estendre per la universitat.

Els comunistes de 1965 a 1970. A partir del curs 1965-66 comencen a aparèixer estudiants vinculats al PCE, i des del 1966 els comunistes tornen a agafar el control de la resistència anti-franquista a la universitat, juntament a una majoria d'estudiants demòcrates sense adscripció política. És el moment que el PSV comença a desintegrar-se. La reorganització i l'apogeu del PCE a la Universitat a partir del 1966 es produirà a

Estudiants autòctons de l'època de la resistència anti-franquista.
1. María José Moya (D); 2. José Luis Sainza (D); 3. María Dolores
4. Juan José López Hernández (D); 5. Isabel Crespo (D); 6. María Dolores
7. Benito Sanz (D); 8. Javier Euzarín (D); 9. Arrieta Moya (D).

partir de diverses vies: hi ha estudiants que contacten amb cercles comunistes d'intel·lectuals i artistes, i que després s'integren al moviment universitari. Uns altres estudiants entren al PCE a través del seu coneixement de militants del PCE/CCOO, i passen a desenvolupar la seua activitat a la universitat. Una altra via d'incrementar la militància comunista a la Universitat de València serà l'arribada de dirigents estudiantils expedientats en el curs 1965-66 a la Universitat de Madrid, els quals es veuen obligats a matricular-se en uns altres districtes universitaris per a no perdre el curs. Finalment, la força dels comunistes es veurà incrementada pel pas d'alguns delegats de facultat (Ciències i Filosofia) i estudiants del PSV al PCE. Una dada important d'aquest període serà que, a diferència dels anteriors, en què les contínues i periòdiques detencions del comitè provincial del PCE desarticula temporalment les cèl·lules estudiantils, a partir del 1966 el PCE estarà sempre present, de manera permanent, en la vida acadèmica, a pesar que hi ha contínues detencions i es desarticula l'organització, la qual, però, ràpidament es reorganitza i continua actuant.

Des de finals del 1968, els comunistes continuen sent l'eix de la lluita antifranquista a la universitat, amb independència que a partir del 1968 hi apareguen múltiples opcions ideològiques d'esquerra i extrema esquerra, com mai no havia ocorregut abans ni després del franquisme.

La reorganització del PCE a la Universitat de València la va iniciar Ferran Montesa, que es va integrar al PCE a través del contacte que té amb artistes com per exemple Manolo Valdés o Solbes, de l'Equip Crònica, Monjalés, Vicente Aguilera Cerni, etc. Montesa opina que l'acostament dels estudiants a un partit com el PCE il·legal, clandestí i perseguit s'entén perquè després de la desaparició del SEU i l'apogeu del Sindicat Democràtic (SDEUV) als anys 1966 i 1967, "hi ha una necessitat d'aglutinar els demòcrates, i que alguna organització els estructure. És així com el PCE captarà els estudiants més ideològitzats. A més, dins del moviment universitari de l'època hi ha un mite al voltant dels comunistes i la seua capacitat d'organització. Realment aparentàvem més dels que érem, i així s'acaba creant un nucli important quan se celebra a València el Congrés del Sindicat Democràtic, la la RCP, pel gener del 1967."

La capacitat que tenen ja els comunistes al principi del 1967 arriba a desconcertar la BPS i tot l'aparell franquista. El PCE encapçala i ha servit de catalitzador de les inquietuds de la majoria dels estudiants demòcrates, la qual cosa fa que, d'alguna manera, *capitalitze* políticament el moviment. No hem d'oblidar que en aquesta

època hi ha un moviment semblant en la classe obrera, organitzada en gran part en les Comissions Obreres (CCOO). A més, els comunistes compten amb un potent aparell propagandístic, com és Radio España Independiente, així com també una xarxa de contactes tant a l'interior d'Espanya com a escala internacional, cas del suport dels països comunistes (com ara l'URSS, els països de l'est, etc.) o dels països capitalistes (França, Itàlia, etc.).

L'entrada al PCE. Uns altres estudiants ingressaren al PCE a través de militants comunistes de CCOO, cas de Pedro Zamora, de Dret, que inicia els seus estudis el curs 1964-65. Zamora havia estudiat a l'institut Lluís Vives, on serà company de Javier Paniagua, Emilio Panac, etc. Ingressarà en el sindicat nacionalista ADEV, i el 1965, en el PSV, i formarà part del seu comitè central en 1965-66.

"Quan vaig entrar a la universitat no hi havia organització comunista. Jo em vaig vincular al PCE a través de contactes amb gent de CCOO, que eren comunistes. El 1966 vaig ingressar al PCE després de l'escissió obrerista del PSV. Una gran part de la direcció abandonarem el PSV, el qual consideràvem que estava manipulat per Eliseu Climent." Pedro Zamora, com uns altres estudiants que s'iniciaren en la política a través de l'ADEV/PSV, mai no practicaren l'entrisme comunista en les organitzacions nacionalistes, sinó que evolucionaren ideològicament.

El 1966 ingressaren en el PCE els delegats de facultat José Puertas (Ciències) i José María Rotger (Filosofia i Lletres), entre altres. El PCE aconseguirà atraure els dirigents del Sindicat Democràtic més reconeguts en el seu propi àmbit, reforçant el seu paper en el moviment universitari valencià.

"Reorganitzarem el PCE Ferran Montesa, Olga Quiñones, Alberto Real i Ignacio García Blanco, amb Joan Bartrina al nostre costat, que tenia molt de *pedigrí*, i també Pedro Zamora i jo", contava fa uns anys el malaguanyat José Puertas. En els cursos 1966-68 militaren en el PCE, a banda dels esmentats, Marisa Ros Belles —secretària de la Cambra i delegada d'activitats culturals de Filosofia—, Elisa Sanchis, de Filosofia i Lletres, Luis Berenguer Fuster, de Dret, etc.

La primera cèl·lula de l'acabada de crear Facultat d'Econòmiques (curs 1967-68) la forma Salvador Almenar Palau i Carlos Martínez Llaneza, a la qual s'incorpora després Carmen Pérez Navarro i José Luis Monzón Campos, ambdós de les Joventuts Comunistes. Les primeres reunions les tenen amb gent de Medicina, a través d'Alicia Llaces.

Una part dels expedientats de la Universitat de Madrid en el curs 1965-66 es matricularen a València, la qual cosa reforçà l'organització comunista, ja que molts d'ells militaven en el PCE. A aquests se'ls coneixia com els paracaigudistes i entre ells hi havia Daniel Gómez Bedate, Carlos del Río i José María Eizalde —aquest darrer treballarà en el bufet de Luis Bohórquez—, Melquíades Entrena, Àngela Cerrillo, Rosa Llamas, Manuela Carmena, etc., quasi tots del PCE.

El fet de venir fitxat de Madrid donarà una major rellevància a Elizalde davant la policia, ja que està perfectament localitzat i és conegut, si bé l'organització valenciana el manté *allunyat* de l'estructura orgànica del partit per evitar ser detectada i detinguda. Elizalde és, si fa no fa, l'estudiant públic, un dels dirigents de referència, però no ocupa càrrecs orgànics en l'organització comunista. Per a un dels líders del PSV, Eliseu Climent, l'arribada dels expedientats de la Universitat de Madrid a la de València —en el curs 1966-67—, "la majoria del PCE, amb aurèola de prestigi per ser objecte de la repressió franquista, va significar un colp al nacionalisme en la universitat, perquè ens acusaven de ser uns petits burgesos. Açò va coincidir amb la nostra crisi interna, ja que havíem dut el pes, quasi en solitari, de l'enfrontament i caiguda del SEU, que marcaren un canvi d'època." ■

La cèl·lula es veuria incrementada amb José Candela, Francisco Camarasa Yáñez, Cristóbal Gil, Pepe Sanmartín Sanmartín, etc. Salvador Almenar conta que "la majoria dels estudiants no estaven afiliats a cap partit polític, eren demòcrates, com ara Javier Quesada, Miguel Carmena, Vicent Llobart Rosa, Miguel Doménech —vinculat al FLP—, Luis Puig, José Luis López, que després evolucionarien cap a l'esquerra, entre altres."

La direcció del PCE a la universitat. Inicialment, durant 1966-67, la coordinació del PCE en el Districte Universitari de València la va dur Ferran Montesa. El creixement de la militància comunista, i el fet d'estar presents en totes les facultats, permetrà ampliar la direcció del partit en la universitat amb representants dels diferents centres: Pedro Zamora, per Dret, Emilio de Felipe, per Ciències, Elisa Sanchis i Vicente Almenar, entre altres.

Segons conta Pedro Zamora: "El 1967 editàrem el primer número de la revista del partit en la universitat, *Lluita*, tot coincidint amb l'arribada d'Antonio Palomares, del comitè central del PCE, a València. Aleshores, pràcticament només estava present el PCE a la universitat. Zamora fa ara memòria d'aquells anys i explica com: "entre els anys 1966-68 es va reconstruir de nou l'organització provincial de València del PCE, que formàrem Antonio Palomares, com a dirigent del partit, José Jaime Romá, que havia acabat els estudis, César Llorca, que havia vingut de França, alguns militats històrics, com ara Mocholí, Manolita Ortega, que organitzava les

Juventuts Comunistes, i jo, que representava els estudiants. Aconseguírem mantenir l'organització dos anys, un temps rècord per a l'època. Pel novembre del 1968 la desmantellaren en gran part, amb la detenció de Palomares i una part de la direcció. Palomares no parlà, i aleshores Ortega i jo reconstruírem el partit en la clandestinitat".

L'arrelament de l'organització. Són anys en què el PCE funciona bé, s'estructura de manera àgil, i introdueix un element qualitatiu important: ja no és una organització de resistència i clandestina, sinó que s'obre als diferents sectors de la societat, i conviu amb ells. Van guanyant espais de llibertat, tant a la universitat com en el moviment obrer. Ja no actuen de manera tancada, sinó que hi ha una projecció pública important, actuen a la llum. És un fet important la solidaritat i les mobilitzacions que tenen lloc com a conseqüència de la detenció i brutal tortura a què són sotmesos els detinguts de 1968, d'una manera especial, a Antonio Palomares, a qui destrossen físicament.

Una altra de les diferències qualitatives del PCE, respecte del període anterior a 1966-67, serà el fet que la BPS es va trobar amb un partit nou, molt *introduït* en la societat, encara que clandestí, els militants del qual eren coneguts en molts casos, actuaven obertament en la vida acadèmica, encapçalaven tota mena de reivindicacions estudiantils majoritàries. El fet de ser els líders coneguts del moviment universitari, i que

Estudiants comunistes i 'companys de viatge' del PCE. Dalt: María José Mendoza, José Gálvez Miguel, Vicente Pérez Ventura, Francisco Camarasa Yáñez, Jordi Sevilla, i Ernest Reig. Baix: Benito Sanz, Susi Artal Castells, Rafael Fernández i José Luis Monzón Campos.

aconseguien suports massius, frenava la BPS, ja que no trobava motius per a reprimir els comunistes per realitzar unes activitats que un bon nombre d'estudiants feien.

En el curs 1968-69, després de l'estat d'excepció, el comitè del PCE en la universitat el formaven: Pedro Zamora, Carmen Pertejo Pastor i Antonio Tirado Jiménez, per Dret; Vicente Almenar i Emilio de Felipe, de Ciències; Salvador Almenar, d'Econòmiques; i José Luis Forteza, de Filosofia i Lletres, entre altres.

Pedro Zamora, en incorporar-se al servei militar en 1969, serà substituït en la direcció provincial per Luis Navarro, estudiant de Dret. A partir de 1972, com a conseqüència del creixement del partit, es crearà l'organització local de la ciutat de València, per la qual cosa part dels estudiants militaran en cèl·lules de barri, contribuint a reforçar i dirigir les associacions de Caps de Família, vinculades al sistema electoral local. Més tard s'introduiran en les associacions de veïns, les cèl·lules d'instituts de batxillerat, de les escoles professionals de Sant Josep, etc.

Entre 1966 i 1969 serà una època de gran desenvolupament de l'organització comunista en la universitat espanyola. Durant aquests anys, la direcció del PCE, tant de l'interior com de l'exterior, dedicarà una gran atenció i suport al moviment universitari. Per als dirigents comunistes, la universitat era un dels *espais de llibertat* que més possibilitats de mobilització aconseguïen. D'ací que siguen contínues les reunions que mantenen a París amb els dirigents dels distints districtes universitaris. Gràcies a aquests contactes periòdics i continus s'estructurava el moviment universitari a través del PCE, l'única organització clandestina amb capacitat d'impulsar la lluita contra la dictadura franquista.

"Vaig assistir a algunes de les reunions de coordinació d'estudiants comunistes a París al llarg dels anys 1967, 1968 i 1969. La importància que la direcció del partit donava a aquestes reunions de coordinació i planificació es posava de manifest per la presència i intervenció constant que hi feien Santiago Carrillo, Ignacio Álvarez, Ignacio Gallego, Simón Sánchez Montero, Pilar Brabo i la resta dels dirigents, tant de l'interior com de l'exterior", conta Pedro Zamora.

A partir del 1970 el PCE incrementa significativament la seua militància a la Universitat de València —i a tot Espanya—. El creixement és espectacular, a pesar que hi ha una gran *competència* per part dels nombrosos grups i partits radicals de l'extrema esquerra.

El model que proposava el PCE, de caràcter més moderat que la resta de les organitzacions

amb presència a la universitat, té molta més acceptació entre els estudiants, que en la seua majoria fugen d'uns plantejaments radicals o violents. Les Comissions de Curs —plataforma del PCE— aconseguiran imposar-se, comptant amb la infraestructura que els proporciona la Reunió General d'Universitats.

La presència comunista en les facultats als anys setanta.

Destacaven en Filosofia i Lletres Adrián Gil, *camarada Gilof*, un dels líders de la facultat; José Durban, responsable de la cèl·lula; Mila Belinchón; Luis Navarro, màxim dirigent del PCE en la Universitat en 1971; José Vicente Rodríguez; Encarna Jiménez Losantos. Professors com Jenaro Talens, Joan Oleza, Marc Bakló, Ismael Saz, etc.

En Ciències destacava Miguel Soler i Carlos Monzón. En Dret, els germans Ricardo i Fernando Peralta Ortega; Ma. Ángeles Momparler Carrasco, Germán Matamoros, Luis Quiralte Asunción, Francisco Ruiz, Carlos Alfonso, Amparo Ferrando, Mercedes Belinchón, Manolo Peris, etc. Alguns d'aquests estudiants es professionalitzarien després com a advocats laboralistes al servei de CCOO.

En Medicina destacaven Pilar Momparler Carrasco, Rafael Fernández Delgado, Joaquín Donat, les germanes María José i Carmela Moya, Roberto Hernández, Emilia Noguera, etc.

A partir del anys setanta, la Facultat d'Econòmiques serà la més polititzada del Districte Universitari de València, després d'haver-ho estat abans Filosofia i Lletres i Dret. La militància d'Econòmiques la formaven al principi de la dècada José Luis Monzón Campos, responsable de la cèl·lula i membre del comitè d'estudiants del partit; Carlos Martínez Llana, Ángel Guardia Cortés, Francisco Camarasa Yáñez, Benito Sanz, Rafael Fernández Guerrero, Juan José López, Raúl Herrero, etc.

Canvis en l'estructura de l'organització.

Al llarg del curs 1974-75 es produiran uns canvis significatius en l'estructura del PCE. Es trenca amb el sistema de cèl·lules sectorials imperant fins aleshores i es creen cèl·lules de barri i agrupacions amb unes altres estructures. Una part de la militància universitària deixa de militar en les cèl·lules de la universitat, continua estudiant en la seua facultat, però la seua acció política i militant la desenvolupa en associacions de veïns, en agrupacions de barri: Campanar, Orriols, el Grau, etc., juntament amb militants no universitaris i procedents de distints sectors socials; en l'agrupació de sanitat, que acull metges, ATS, zeladors i personal que treballa en un mateix centre de treball.

Als últims anys de la dictadura franquista, la permanent repressió política faria que els estudiants de batxillerat i els universitaris es polititzaren massivament, i que militaren en organitzacions d'oposició al règim, tant comunistes com radicals i d'extrema esquerra.
FOTO CEDIDA PER BUNTO SANZ.

L'OPI del PCE. La clau política del debat de 1972 al si del PCE serà la posició que adoptà aquest partit sobre la incorporació o no d'Espanya al Mercat Comú Europeu (MCE), segons les resolucions del VIII Congrés del PCE. El Comitè Central del partit serà favorable a la incorporació, mentre que un sector defensava la no incorporació.

Conseqüència d'aquest debat serà l'escissió de la majoria de l'organització universitària valenciana del PCE durant el curs 1972-73, arrossegant una bona part dels seus dirigents, i la creació del grupuscle Oposició d'Esquerra al PCE (OPI).

Per a José Luis Monzón Campos, un dels líders estudiantils del PCE, les raons de l'escissió del partit tenien un doble origen, un de caràcter ideològic i un altre d'origen exclusivament intern de l'organització universitària del PCE.

"La raó ideològica que ens mou a crear l'OPI del PCE és l'acord de la direcció del partit d'acceptar la incorporació al Mercat Comú Europeu (MCE) en el Pacte per la Llibertat. Per als estudiants de l'època, molts de nosaltres d'Econòmiques, l'acceptació del MCE per part de la direcció significava acceptar com a bona el que era l'Europa dels mercaders, del capital, i no dels pobles ni de la democràcia econòmica. Creïem que el partit es *dretitzava*".

Segons Monzón hi havia una altra raó, aquesta en clau interna, que afectava a com es dirigia el partit des de la direcció provincial de València, que per a la majoria dels estudiants era una estructura jerarquizada, formada a l'exili i l'emigració, no acostumada a la discrepància interna, que exacerbava els problemes i creava un gran descontent. Així, l'acceptació del MCE i les discrepàncies internes amb la direcció provincial, provocarien l'escissió, la qual cosa va significar un gran colp per al PCE en la universitat en 1972-73.

Un grapat d'estudiants abandonarien el PCE universitari i es passarien a l'OPI del PCE: Carlos Martínez Llaneza, Marga Sanz Alonso, José Candela Ochotorena, Luis Navarro Baquero, Francisco Ruiz, José Antonio Pérez, Salvador Martínez Ciscar, Juan Carlos Collado, José Gálvez Miquel, Jordi Sevilla, Àngel Guardia Cortés, José Luis Monzón Campos, María Vicenta Abad, Juan José López Hernando, Susi Artal Castell, Enrique Villareal, així com també un grup d'obriers del Port de Sagunt.

En 1972-73 a penes si quedaven una dotzena de militants com a PCE universitari: els germans Ismael i Rafael Fernández, Cristóbal Gil, Benito Sanz, Santiago Ferrer Casamitjana, etc. L'escissió va durar poc de temps, ja que el 1974 una gran part de l'OPI va tornar al PCE, al mateix temps que ho feia Jordi Solé Tura i Jordi Borja a Barcelona —aquests, procedents de Bandera

Roja (OCE-BR)—. El petit sector que no es va reintegrar va acabar creant el Partit Comunista dels Treballadors.

Los Camilos. Al llarg del curs acadèmic 1969-70 un grup d'estudiants i nous titulats universitaris formaren un grup polític al qual es coneixerà com a Los Camilos. Aquest grup, que donava suport a la revolució cubana, prenia el nom de Camilo Cienfuegos, un dels comandants revolucionaris, que juntament amb Fidel Castro i Ernesto *Che* Guevara havia pres el poder a Cuba.

Los Camilos naixen al calor de maig del 1968 com a grup autònom, sense vinculació a cap partit. Els uneix el marxisme i el suport als països del tercer món —Cuba, Vietnam, Orient Mitjà—, que s'han lliurat o lliuren batalla contra l'opressió colonial a través d'un moviment revolucionari.

Els grup Los Camilos el formaven inicialment estudiants universitaris i dels darrers cursos de batxillerat, com també llicenciats universitaris, principalment de Filosofia: José Rodrigo Huerta (ex PSV), Ernest García García, Jesús Sanz Díaz, Antonio Giménez Castillo, Manuel García, Pepa Molina, etc. Posteriorment, s'hi incorporarien Benito Sanz (Econòmiques), Dolors García, José Fons, Domingo Laborda, etc. El grup arribaria a tenir un poc més de quaranta persones.

Per a José Rodrigo, el grup de Los Camilos tenia com a objectiu "donar suport a les lluites d'alliberament del Tercer Món: Vietnam, Cuba. Així, diu, ens manifestàvem contra l'imperialisme ianqui, cremàvem banderes americanes, donàvem suport a les manifestacions de partits i organitzacions anti-ianquis, etc. La vida del grup evolucionaria cap a la necessitat d'integrar-se en un marc més ampli i entrar en contacte amb unes altres organitzacions per integrar-se tots en el PCE."

José Rodrigo Huerta (1), Fina Molina (2), Lola García Cantús (3) i Ernest García García (4), del grup Los Camilos, van visitar la dirigent comunista Dolors Ibarruri, la Pasionaria, en la seu del PCE a Moscou, en agost de 1971.
FOTO CEBEDA PER J. RODRIGO.

Maoistes i pro-xinesos

El Partit Comunista d'Espanya Marxista-Leninista/FRAP. Es va crear a partir d'una escissió del PCE en 1964. Les divergències dels escindits era la seua oposició a donar suport a la política de reconciliació nacional que propugnava la direcció del PCE. Aquest grup revolucionari va evolucionar cap al que després seria conegut com la línia marxista-leninista de pensament Mao-Tse-tung, defensant unes postures revolucionàries que havien de conduir Espanya a una República Popular i Federativa, en la línia de la República Popular Xinesa. El 1971 va ser creat el Front Revolucionari Antifeixista i Patriota (FRAP) com a braç armat del partit. Les relacions internacionals d'aquest partit seran amb la República Popular Xinesa i amb Albània.

El PCE (M-L)/FRAP es nodria amb un bon nombre d'estudiants universitaris, i era una de les organitzacions amb una major infiltració política. A partir del 1972 va orientar les seues accions a la violència directa, la qual cosa va accentuar la repressió policíaca i els obligà a recloure's en la clandestinitat.

Els militants del PCE (M-L)/FRAP patiren processaments continus, com també llargues condemnes per una sèrie d'accions com ara l'atemptat contra un guàrdia civil que vigilava la presó de dones de València (agost, 1975); el robatori d'armes al quarter de l'exèrcit de Paterna; les detencions amb motiu de l'incendi provocat al magatzem de taronges de Faura, realitzat per la Unió Popular Camperola del FRAP; pamfletades, o la important detenció de més de 40 militants de València el setembre del 1975, molts

d'ells estudiants. Militaren en aquest partit: Rafael Blasco Castany, Facundo Tomás, Narciso Saez, Joan Pastor, Daniel Panisello Simón, Torres Cloquell, Jesús Castillo Doménech, Rafael Juárez Porras, Eduardo Serra Lloret, Antoni Ferrer Palero, Rafel Matoses Marco, Agapito Martínez Ansuátegui, etc.

Partit Comunista d'Espanya Internacional.

PCE(i). Es va crear d'una escissió del PCE i del PSUC en 1967. Es situava a l'esquerra del PCE i es definien com a internacionalistes amb referències al castrisme, el Front d'Alliberament de Palestina, etc. En 1969 el PCE(i) donaria un tomb cap al maoisme.

En el PCE(i) s'integraren estudiants que provenien, fonamentalment, del sector més crític del PCE, partit del qual havien estat expulsats. Hi militaren José Puertas Domingo, Emilio Labernia del Portillo, Olga Quiñones, Julia Moro, Ignacio García Blanco, Rafael Nebot, Vicente Arrue, Emilio Panac, Manuel García, Enric Jordà, així com també una bona part de les Joventuts Comunistes. Aproximadament uns 30 en total.

Pel març del 1973, el PCE(i) va celebrar el seu primer congrés constituent, en el qual va ser elegit com a secretari general Ramón Lobato Aguado, pseudònim d'Eladio García Castro. A partir de febrer del 1975, passà a denominar-se Partit del Treballadors d'Espanya (PTE). La seua organització juvenil era la Jove Guàrdia Roja, i el seu òrgan d'expressió era el *Mundo Obrero Rojo*.

A València el dirigent del PTE era José Sanmartín Sanmartín, un estudiant d'Econòmiques que va participar en el Sindicat Democràtic en la seua darrera fase.

Organització Revolucionària de Treballadors (ORT). L'ORT té el seu origen en el grup catòlic basc denominat Acció Sindical de Treballadors (AST), creat a partir de les noves tendències de l'Església Catòlica. El grup inicial sorgeix de les Avantguardes Obreres Juvenils (VOJ) i de les Germandats Obreres d'Acció Catòlica, així com també d'uns altres grups catòlics. Hi tenia una presència important el pensament dels catòlics Jacques Maritain i Emmanuel Mounier.

Posteriorment, la incorporació de grups d'estudiants va transformar l'originari AST en una nova organització a partir dels anys 1968 i 1969, ja com a partit polític, al qual denominaren Organització Revolucionària de Treballadors (ORT), i van introduir en les idees originals "la idea de Mao Tse tung de revolució ideològica i de transformació de l'home

(que) sembla connectar amb aquesta cultura catòlica" (LAIZ, 1995). El liderat de l'ORT va recaure especialment en l'estudiant José Sanromá, que va influir decisivament en la ideologia de la nova organització, com també en Manuel Guedán, Amancio Cabrero i Emiliano Escobar, entre altres.

L'ORT es declarava marxista-leninista, i hereva del que havia estat el PCE sota la direcció de José Díaz com a secretari general, però "... no podem portar el nom que avui usurpa el partit que dirigeix Santiago Carrillo. (...) Els principals guies de l'acció de l'ORT són el marxisme-leninisme i el pensament de Mao Tse Tung." (FABREGAT, 1977).

A València muntà l'ORT Enrique Crespo, estudiant de Matemàtiques, Rosa López, Gonzalo Olcina, José A. Blat Gimeno, Pedro Boluda Bayona, tots ells de Ciències, entre altres. L'organització va ser més aviat un grupuscle, ja que no superava les 30 persones a la Universitat de València. A partir del 1975, el secretari general de l'ORT al País Valencià seria Gonzalo Olcina Vauteren, inicialment militant de la Unió de Marxistes-Leninistes (UML) i més tard en l'ORT.

Part dels integrants de l'ORT provenien d'un grupuscle anomenat Unió de Marxistes-Leninistes (UML), grupuscle radical creat només a València, de caràcter stalinista i maoista —alguns dels seus militants provenien del grupuscle Unificació Comunista (UCE), el qual continuaria la seua existència—, la ideologia del qual es caracteritzava, com en tants altres grups radicals per considerar el PCE "traïdor a la revolució i al proletariat" i per la necessitat de formar un partit revolucionari de masses.

Hi estarien temporalment en la UCE Luis Caruana Font de Mora, Javier Valenzuela Gimeno, Guillermo Burriel de Orueta, tots d'Econòmiques; Mercedes Beltrán, María Dolores Beltrán Zandieta; María C. Soler, José Garcera, José Moncho i Amparo Martínez, de Medicina, i Juan A. Estellés.

Allò que caracteritzaria aquest grup d'estudiants sota el franquisme no seria la seua acció política a la universitat, encara que formaven part dels comitès de curs, enfront de les comissions de curs del PCE, sinó l'abandonament de la universitat per part de molts dels seus militants per anar a treballar a les fàbriques i empreses. Rosa López, aleshores estudiant, abandonà la carrera de Ciències quan feia quart de matemàtiques, i segons ha explicat: "me'n vaig anar a treballar com a obrera del tèxtil. Em despatxaren per les vagues que muntàvem, i anava d'empresa en empresa, i vaig arribar a ser coordinadora general del tèxtil de CCOO

Las reuniones clandestinas de la oposición se feien, entre otros llocs, enmig de la muntanya. En la foto Antonio Lis Darder (1) i Eugenio de Manuel (2), després d'una reunió d'Estudiants Anticapitalistes-Joventuts d'Esquerra Comunista (JEC), en la rodalia del monestir de Sant Joan de Penyalgosa (1975).
FOTO CEDIADA PER E. DE MANUEL.

de València". Gonzalo Olcina va ser un altre dels estudiants que abandonà la universitat per proletaritzar-se.

Organització Comunista d'Espanya - Bandera Roja (OCE-BR). Aquesta organització nasqué d'una escissió del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i del PCE de Catalunya, impulsada per Jordi Borja, Jordi Solé Tura, Alfonso Carlos Comín i Eulàlia Vintró, entre altres.

La seua línia política tenia punts en comú amb l'ORT o el MCE: es definia *marxista-leninista pensament Mao-Tse-tung*, encara que no era tan radical en la pràctica com les organitzacions esmentades, a més de lluitar per la instauració d'una república democràtica.

A València, l'OCE-BR era un partit pràcticament format per universitaris, molts d'ells provinents del PCE, partit al qual acabarien per tornar després. En BR militaren estudiants com ara els germans Alfonso, Nicolás i Dolores Sánchez Durá, Manuel Colomina, Encarna Jiménez Losantos, Amparo Coll Comín, Antonio Salazar Cifré, Maite Larrauri, Luis Puig, Amparo Hurtado, Pilar Serrano, Salvador Albiñana, Emilio Gisbert, Larroca, etc.

Moviment Comunista d'Espanya (MCE). El Moviment Comunista d'Espanya naix el 1971 al País Basc. Al País Valencià adoptaria el nom de Moviment Comunista del País Valencià (MCPV), i té els seus orígens en un grup d'estudiants i obrers agrupats a l'entorn de la revista *Tribuna Obrera* a la fi dels anys seixanta. La seua línia política era el marxisme-leninisme, i estaven vinculats a CCOO.

Els dirigents a València eren Carles Dolç Soriano, que havia estat activista en el Sindicat Democràtic i delegat a l'Escola d'Arquitectura, i Vicente Ponce, estudiant de Filosofia i Lletres, entre altres.

Partit Comunista Proletari. En 1971 sorgeix un grupuscle importat de Barcelona, la consigna més coneguda del qual era la de: "La bota proletària ha trepitjat la universitat, i mai no l'abandonarà". La seua única acció heroica coneguda a València va ser la protagonitzada contra el catedràtic d'Anàlisi Matemàtica, Manuel Prieto, per la venda que feia dels seus apunts, pràctica d'altra banda comuna a l'època, encara que aquests eren més cars que la mitjana. A l'eixida d'una de les seues classes un militant del PCP, acompanyat d'altres dos, s'abalançaren sobre el catedràtic, li penjaren al coll un cartell amb la inscripció de "Prieto, lacai de la burgesia!", i tot seguit pujaren a un dels bancs de pe-

dra que hi havia al costat de l'aula magna i llançaren un discurs ple de frases antiburgeses i obreristes, i acabaren dient: "Prieto és un lacai de la burgesia, i ha de ser expulsat de la universitat".

A continuació, les dues persones que el subjectaven tragueren a ròssec el catedràtic fins a la porta de la universitat i el llançaren a terra, a manera d'expulsió simbòlica, i se n'anaren.

El més sorprenent de l'acte va ser que ningú dels que assistiren a l'escena amb sorpresa no va moure un dit per ajudar-lo, o increpar els anomenats membres del Partit Comunista Proletari, però el que ningú no va arribar a entendre era quina relació tenia l'anàlisi matemàtica o la venda d'apunts de l'assignatura amb la *bota proletària*. Després d'aquest acte *revolucionari*, mai més no es tornà a parlar ni conèixer cap acció o fet del Partit Comunista Proletari.

Luxemburguistes: la democràcia obrera

Cercles Obrers Comunistes (COC) Organització d'Esquerra Comunista d'Espanya (OICE).

En 1972 són creats a València els Cercles Obrers Comunistes (COC), vinculats als que ja existien a Catalunya i al País Basc. Els seus iniciadors procedien d'antics militants del FLP i cristians de l'HOAC, i també de nuclis radicals universitaris. A partir d'aquests Cercles, impulsarien plataformes anticapitalistes i defensarien el socialisme i la revolució proletària.

"Nosaltres som marxistes revolucionaris", afirmaven, tenien principalment com a referència ideològica Rosa Luxemburgo i en segon terme i amb una certa crítica Lenin, Trotski, Antonio Gramsci, György Lukács. "... tota la nostra política i la nostra pràctica estan orientades cap a la construcció de l'estat obrer, basat en la democràcia dels consells obrers (...), com a única forma de garantir l'autèntica participació de les masses treballadores en la direcció de l'estat socialista, com a fase de transició cap al comunisme. Nosaltres creiem que la revolució pendent a tot l'Estat espanyol és la socialista i que, avui, les tasques pendents són de caire pro-socialista i democràtic avançat, la qual cosa no vol dir que la revolució s'iga imminent" (FABREGAT, 1977).

Militaven als COC: Luis Planas, àlies *Morris*, un àcrata radical marxista que provenia del grupuscle Barricada i de Nuclis d'Estudiants Anticapitalistes i que treballava amb Vicent Álvarez de passant en acabar Dret; José Vicente Villaescusa, José

Sanmartín, etc. El COC acabà integrant-se en un altra organització anomenada Organització d'Esquerra Comunista d'Espanya (OICE).

Les Joventuts d'Esquerra Comunista (JIC).

L'organització juvenil de l'OICE eren les Joventuts d'Esquerra Comunista (JIC), que es definien com una "organització de masses d'estudiants anticapitalistes", dirigida per Eugenio de Manuel Rozalén—, *Alfonso*, de nom de guerra—, estudiant d'Història, i Antonio Lis Darder—*César*, de nom de guerra—, estudiant de Filosofia i Lletres, que seria el secretari general de les JIC. També hi militaven Rafael Fuenmayor i Luis Latorre, de Dret, entre altres.

"Les accions de les JIC s'orientaren bàsicament a impulsar l'inconformisme juvenil contra la dictadura, i l'autoorganització contra la intolerància del franquisme en la universitat. Organitzàrem una gran mobilització per evitar que traslladaren alguns cursos d'Història i Psicologia a uns barracots de la Fonteta de Sant Lluís. Reestructurant espais, els estudiants demostràrem que cabíem en la Facultat, i finalment ens situaren al Passeig del Mar", assenyalava Eugenio de Manuel, delegat de curs al llarg de la carrera i membre de la Junta de Facultat. Un dels militants era Joan Pastor Marco, estudiant d'Econòmiques: "havia estat en el PCE (M-L), fins que decidiren muntar el FRAP, amb el qual no estava d'acord, així que com a independent em vaig integrar en els Nuclis Anticapitalistes, després d'haver vist com funcionaven grups como Germania Socialista, els *trotskos*, etc. Érem anti-PCE militants, llibertaris d'esperit. No teníem aleshores una ideologia definida, hi havia molta confusió, i prevalien les idees del maig del 68 francès. Allò que ens unia eren les idees anti-sistema, la revolució sexual de W. Reich, Rosana Rossanda, etc." Pastor després es faria trotskista, i faria *entrisme* en les Joventuts Socialistes, com veurem més endavant.

La indefinició d'aquesta organització, el seu caràcter de radicals heterodoxos dins del pensament comunista, que els aproximava més cap a l'anarquisme, la seua oposició frontal al stalinisme —URRS, Països de l'Est, Xina, etc.— va acabar propiciant, en 1975, l'obertura d'un debat intern que va acabar desintegrant l'organització.

Trotskistes: La 'gauche divine' a la Universitat

Quatre seran els grups trotskistes que tindran presència a la Universitat de València, tots ells de fort contingut intel·lectual i dels quals només el

primer desenvolupà una certa activitat política a les àules universitàries valencianes durant el quinquenni 1970-1974: Lliga Comunista Revolucionària, Secció Espanyola de la Quarta Internacional (LCR); Lliga Comunista (LC), escissió de l'anterior; Partit Obrer Revolucionari d'Espanya (PORE); Organització per a la Reconstrucció de la Quarta Internacional (OCI), escissions aquestes dues darreres de la Quarta Internacional, d'origen bolivià el primer i franco-belga la segona (Ubierna).

Amb el maig francès de 1968 resorgeix el moviment trotskista a Espanya de la mà del francès, impulsat per la Lliga Comunista dirigida pel líder estudiantil de la Sorbonne Alain Krivine. Foren alguns dels universitaris espanyols que participaren en la revolta de la primavera parisenca i en la de Nanterre els que la *importaran* a Espanya.

El moviment trotskista —defensor radical del leninisme enfront de la reacció stalinista als anys vint— no arribà a arrelar històricament a Espanya ni aconseguí una gran influència política a diferència de França.

Lliga Comunista Revolucionària (LCR):

La LCR, que seguia el pensament d'Ernest Mandel i Pierre Frank, serà el grup trotskista més implantat a la Universitat de València. La pretensió de Frank era crear partits comunistes als països occidentals alternatius als partits comunistes oficials, d'inspiració stalinista, a partir de l'organització política dels treballadors més conscients i dels intel·lectuals i universitaris més compromesos amb el moviment obrer, amb la finalitat de liderar les mobilitzacions de masses i substituir els partits comunistes en la direcció política de la lluita del socialisme.

En 1971 el grup Comunisme es transformà i celebrà oficialment el primer Congrés de la LCR; publica el seu "Programa per a la revolució espanyola" i edita l'òrgan mensual *Combate*. Les idees centrals giren al voltant de l'aplicació del "Programa de transició" trotskista a la realitat espanyola del final de la dictadura, definida com una situació pre-revolucionària i necessitada d'un partit d'avantguarda que orientara el final del franquisme en un sentit revolucionari, com tants altres grups.

La LCR impulsava la concepció leninista clàssica, la creació de comitès anti-imperialistes de solidaritat amb "Vietnam, Laos, Cambotja, un únic combat"; el comitè de suport a Eva Forest; i els comitès de lluita com a organitzacions de solidaritat amb les vagues dels anys 1972 i 1973 a Pamplona i Astúries, etc. Es teoritzava aleshores, al si del Secretariat Unificat de la IV Internacional, que la *bautla dèbil* de la nova etapa revolucionària oberta en el continent euro-

El trotskistes tindrien una presència important en la Universitat en els primers anys de la dècada dels setanta. En la foto Josep Ma. Felip Sardà, dirigent de la Lliga Comunista Revolucionària (LCR) en Econòmiques i Paco 'macoso', en una reunió clandestina a Serra (1972).

FOTO CEDIDA PER J. MA. FELIP.

Què llegien els trotskistes?

Els textos més llegits eren el *Programa de Transició* de Lev Trotski, programa fundacional de la IV Internacional; també la seua *Historia de la Revolució de Octubre* i les seues *Obras Completas* per l'editorial Pluma de Buenos Aires. *¿Qué hacer?*, *Tesis de Abril* i *Revolución y el Estado*, de Vladimir Illich Lenin. *Tratado de Economía Marxista*, *Historia del Partido Bolchevique* i *Burocracia* d'Ernest Mandel. *Historia de la Cuarta Internacional* de Pierre Frank. *Guerra de guerrillas* i *Obras Completas* d'Ernesto Che Guevara. *Tratado sobre la guerra de Klauswitz*. *Táctica de guerrillas* del general N. Giap. Les històries de la Guerra Civil Espanyola de C.G. Munis, H. Thomas i Payne, de Ruedo Ibérico. *Revolución sexual* de Wilhelm Reich. Les obres de Baran, Sweezy, Chomsky i Gunter Frank, així com també les obres de Denisse Avenas, Alain Krivine i la resta de dirigents de la LC francesa als *Cahiers Rouges*, editats per Françoise Maspero a París. ■

peu era Espanya: una dictadura dèbil —la franquista—, un grau elevat d'organització obrera i una etapa pre-revolucionària. S'havia d'organitzar, doncs, una nova avantguarda amb estudiants universitaris conscients de la seua missió històrica, organitzats en la LCR, com a dirigents alternatius al reformisme stalinista. A partir d'ací ja podien ser creats partits d'esquerra de *non tipus* alhora que maduraven les condicions de la revolució espanyola com a eixida de la dictadura franquista.

Al si d'aquest escenari teòric i pràctic, el 1971 és creada la Lliga Comunista Revolucionària a la Universitat de València per estudiants de la Universitat de Madrid. Els seus primers nuclis estan en les facultats d'Econòmiques, Filosofia i Lletres, Dret i Medicina, més alguns militants de Comissions Obreres de Macosa i de l'acabada d'instal·lar empresa multinacional Ford. A València fundaren la LCR Manuel Garín, qui va contactar amb els universitaris Nicolás Sánchez Durá, Antonio Leyda, Estrella Blanes, Conxa Blat, Judith García Hernández, Ramón Pérez Accino, Francisco Torregrosa, entre altres, que formaren la cèl·lula inicial, encara que després s'organitzaren per sectors. La classe social que va nodrir el trotskisme va ser, fonamentalment, la mitjana burgesia.

Al principi dels setanta no eren més que una vintena els universitaris valencians organitzats en tres cèl·lules i cinc *Cercles Rojos*; la seua influència, però, es veuria trencada en 1974 com a conseqüència dels expedients del rector Bágüena d'octubre de 1973.

La LCR va tenir una bona acollida entre els estudiants dels darrers cursos de batxillerat. Conxa Blat es va dedicar a iniciar l'organització, a la qual s'afiliaren joves del col·legi El Pilar —aleshores amb una línia liberal i tolerant.

Els trotskistes valencians actuaren en la universitat a través dels Comitès de Curs, organització que agrupava distintes organitzacions polítiques comunistes radicals, com veurem més endavant. Com a organització universitària, els Comitès de Curs funcionaven impulsant un moviment assembleari permanent, alternatiu a les Comissions de Curs, de contingut representatiu i impulsades per l'organització universitària del PCE.

Durant aquests anys, en la LCR de la Universitat de València destacaven Judith García Hernández, Ramón Pérez Accino, Margarita Larrauri, Vida Sanvalero, a la Facultat de Filosofia i Lletres; José Manuel Bañó Gironés, Francisco Torregrosa, Estrella Blanes i Josep M. Felip i Sardà a la Facultat d'Econòmiques i Empresarials; i Antonio

Lleyda, Conxa Blat, José Ramón Fraguas, Teresa Blat i Francisco Longo a la Facultat de Dret, entre altres.

LCR: el futur partit revolucionari. Una preocupació fonamental de la LCR va ser la formació intel·lectual d'uns quadres polítics del futur partit revolucionari procedents de l'avantguarda universitària. Aquests quadres s'havien de *proletaritzar* i anar a treballar a les fàbriques —aço era denominat *dialèctica de sectors*—. Així ho feren alguns universitaris valencians, i treballaren en Ford, Macosa o cooperatives agrícoles com a obrers o tècnics, per a passar més tard a formar quadres de CCOO; aquest va ser el cas de Francisco Torregrosa, que se'n va anar de la Facultat d'Econòmiques a Sade, Isolux i la Ford, o Josep M. Felip i Sardà, que va treballar en la cooperativa agrícola La Unió de Silla.

"Les persones que militàvem en la LCR i el trotskisme ho fèiem perquè estàvem convençuts que era l'intel·lectualment més progressista. Èrem anti-autoritaris, anti-Stalin, profundament democràtics" —conta Conxa Blat Gimeno.

Josep M. Felip, dirigent universitari de la LCR en aquells anys conta com eren les reunions: "Ens trobàvem en pisos de simpatitzants, en petits grups, o xalets de familiars absents, i allí llegíem, discutíem i debatiem els textos de la Lliga. També hi fabricàvem còctels Molotov, o preparàvem les intervencions en les assemblees per a organitzar-nos en Cercles Rojos. No tots estaven disposats a anar fins al final i passar al moviment obrer, a les CCOO, ja que la majoria èrem fills de classe mitjana-alta. Alguns de totes maneres passàvem".

La Lliga Comunista. En 1972 es produeix una escissió en la LCR, fruit de la tendència creada per al segon congrés de la LCR: "La Lliga en la cruïlla". Com a conseqüència d'aquesta escissió apareix la Lliga Comunista, que al llarg del 1973 al 1977 realitzarà una política clàssica trotskista i practicarà l'*entrisme* en la UGT i les Joventuts Socialistes amb la finalitat de guanyar la direcció d'aquestes organitzacions socialdemòcrates.

Excepte al País Valencià, que durant els anys 1975 i 1976 *coparen* la direcció de la UGT i les Joventuts Socialistes, a la resta de l'Estat facassaren en l'intent i tornaren a la LCR a la fi del 1977. Per contra, la tendència majoritària en el congrés, "La Lliga en marxa", reforçarà la seua línia independent, i en 1973 es fusionarà amb ETA-VI Assemblea i al País Basc es crearà la LKI.

El PORE i l'OCI. Uns altres grups trotskistes que actuaren a la Universitat de València foren el Partit Obrer Revolucionari d'Espanya (PORE) i

l'Organització per a la Reconstrucció de la Quarta Internacional (OCI). Tots dos s'autoproclamaven trotskistes i acusaven la resta de no ser-ho; la seua presència en les mobilitzacions estudiantils era escassa i es limitaven a una mera presència propagandística.

El PORE, d'influència tercermundista fortament anti-imperialista, comptarà amb una escassíssima presència a la Universitat de València.

De la mateixa manera, era escassíssima la presència del petit nucli de l'OCI a València, encara que el seu interès consistia a defensar i practicar l'*entrisme* en les organitzacions socialdemòcrates, concretament en el PSOE, UGT i Joventuts Socialistes. Hi destacava Ricardo Garrido, com també els estudiants de la Facultat d'Econòmiques Francesc Santacatalina, Ferran Barber i Joan Lerma Blasco.

Àcrates i anarco-sindicalistes

Confederació Nacional del Treball (CNT).

Durant el curs acadèmic 1973-74 es va crear a la Universitat de València el grupuscle anarquista Confederació Nacional del Treball (CNT). Formaven part de la CNT a la Universitat Juan Ferrer Mateo, Julio González del Río, Rafael Francisco Montero, Marisa González, d'Econòmiques; Mariano Sales, Pilar Orus Báuena, etc.

La CNT es definia com un sindicat revolucionari, anarco-sindicalista, independent dels partits polítics, "tant dels obrers com dels burgesos", i preconitzava l'acció directa com la manera d'implantar el comunisme llibertari. Es considerava una secció de la I Internacional, sector bakunista, i defensaven la instauració d'un estat sindical i l'assemblearisme com l'única organització dels interessos dels treballadors.

Bandera Negra (BN).

El grup anarquista Bandera Negra, fundat al llarg del curs 1972-73 es va nodrir inicialment del sector més radical de l'anomenat Front Sindical Revolucionari (FSR), que tenia el seu origen en l'*hedillisme*, grup que naix al voltant de Manuel Hedilla i la Falange Espanyola. Cal assenyalar la connexió que hi havia entre un ampli sector de sindicalisme de la CNT valenciana amb el sindicalisme falangista.

Formaven part de Bandera Negra Julio González del Río (estudiant de Biològiques), Luis Espinosa, Juan Antonio Lloret Llorens, Miguel Amorós (estudiant de Ciències), etc.

Les accions polítiques que desenvolupava BN eren l'agitació en assemblees, pamfletades, manifestacions, etc. El grup es caracteritzava pels seus enfrontaments sistemàtics amb els comunistes i amb tota l'extrema esquerra i grups radi-

cals universitaris, encara que practicaven un *purisme* en procurar que no es crearen sindicats universitaris, sinó que aquests s'afiliaren a la CNT. Les diferències ideològiques entre la CNT i Bandera Negra eren que, mentre el primer defensava el sindicalisme anarquista, el segon defensava unes posicions pròximes a Max Steiner, i tenien com a obra de referència *El único y su propiedad*, un llibre del segle XIX, i una línia política més pròxima a les postures de Bakunin. Bandera Negra es va dissoldre al poc temps de la seua creació, i els seus militants evolucionaren cap a unes altres ideologies.

Els nacionalistes

Germania Socialista. "Com tots els partits de l'època Germania Socialista, —en frase de Damià Mollà— el formaven un professor universitari, un estudiant i un obrer". En aquest cas el professor seria Josep Vicent Marqués González, l'estudiant de Dret Vicent Franch i Ferrer i Francesc Signes, obrer de Macosa.

En Germania Socialista militaven, a més dels ja esmentats, Francesc Santacatalina, Ricard Avellan, Gustau Muñoz Veiga, Vicent Martí, Antoni Gómez de Barrera i Herrero, Pep Laguarda, Toni Moll —dirigent del Front Armat de l'organització—, Pep Mari, Julio Mániz, José Pérez Casado, Pepa Chesa, Amparo Costa, Josep Iborra, Martín Sevilla, Josep A. Iborra, Edelmir Galdon, etc.

La clandestinitat pròpia de l'època impedirà conèixer-se els militants entre si, per la qual cosa la militància pràcticament desconeixia la implantació de l'organització en què militava —fet aquest comú a la resta de les organitzacions i partits clandestins sota el franquisme—. Mai no arribà a realitzar-se una assemblea en què es trobe tota o gran part de l'organització perquè l'estructura era del tipus *tupamaro*, això és, cèl·lules de tres en tres, en què només un coneixia el superior de cada punt de l'estructura.

Germania Socialista es definia com un partit nacionalista, si bé no tenia la concepció clàssica dels nacionalistes valencianistes, sinó un plantejament més nou i heterodox. Aquest partit es va dotar d'una estructura orgànica molt sectorialitzada a través dels anomenats Fronts: El Front Polític, la missió del qual era organitzar, reunir, impartir consignes, elaborar documents teòrics i polítics, editar la revista *Germania*, i El Front Militar, encarregat de realitzar les accions: llançar pamflets, pintades, suport de comandos, participació en manifestacions, etc. Entre el tipus d'accions cal assenyalar la de penjar bande-

Aplec en un magatzem de taronges d'un poble de la comarca de la Ribera l'any 1973. Entre d'altres, hi havia Josep Vicent Marqués (1) i Ernest Lluch (2).

res quatrebarrades valencianes pels cables de llum, per llocs transitats, o la de llançar herbicida granulat als camps de golf del Saler com a protesta dins la campanya "El Saler per al poble", ja que un bé públic havia estat privatitzat per l'ajuntament franquista.

Finalment hi havia el Front Obrer, que dirigia Signes, es reduïa a l'empresa Macosa, i poc més, de manera que no s'arribà ni a plantejar la creació d'un sindicat de l'organització.

"Jo vaig ser dels que abandonaren la universitat per motius ideològics i em vaig posar a treballar —afirma Edelmir Galdon—. En 1972 a mi em semblava que tots els grupuscles universitaris estaven molt allunyats de la realitat i dels obrers. Així, vaig treballar en l'hostaleria, en Astilleros, en treballs temporers, com a obrer de la Ford, etc. Després vaig tornar a la universitat i em vaig llicenciar en Filosofia i Ciències de l'Educació".

A banda dels Fronts hi havia altres plataformes, com la universitària, la cultural, etc. Així, a la Facultat de Dret muntaren l'Associació Universitària d'Estudiants Valencians (AUDEV), com a Front de la Cultura del partit, i de la qual formaven part, juntament als estudiants de Dret de Germania Socialista, Vicent Benavent, Salvador Pedrós, Santiago Ninet, Vicent Bello, etc.

Vicent Franch recorda ara els encontres d'aquest grup: "les reunions les solíem fer al pis del carrer de Gorgos, on vivia Marqués i la seua dona —la filòsofa Cèlia Amorós—, fet aquest que impressionava la militància, escassa en lectura i d'origen rural, en veure una casa on tot eren llibres i cultura. Eren unes "sessions interminables, on mai no faltaven els llargs monòlegs de Signes, l'obrer del partit, i les seues dissertacions polítiques sobre les converses que ell havia mantingut amb els dirigents comunistes Antonio Palomares i César Llorca sobre la situació de l'empresa Macosa... Tractàvem de convèncer-nos a nosaltres mateixos que el que fèiem tenia sentit —assenyala Franch—, però el grup no creixia; ara bé, els papers polítics que elaboràvem estaven molt ben fets".

Després el grup va evolucionar, i va editar la revista clandestina *Gallo crisis*, de tendència anarco-sindicalista, amb un caràcter molt heterodox i antidogmàtic per a l'època.

Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN).

El PSAN naix d'una escissió del Front Nacional de Catalunya en 1969, i s'estén al País Valencià al començament dels anys setanta. Es definia com un "partit obrer, comunista, d'àmbit nacional català" que propugnava "l'Estat Socialista dels Països Catalans, com a pas cap a la societat comunista". La ideologia del

PSAN era considerar els Països Catalans com "una nació actualment oprimida", per la qual cosa la classe obrera tenia la missió "objectiva de l'alliberament d'aquesta nació". Un dels punts bàsics era la independència dels Països Catalans, dels quals formava part el País Valencià.

El contacte entre els fundadors del PSAN a Catalunya i els valencians que crearien després una secció al País Valencià es va produir a la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada (França), l'agost del 1973, a través de Maria Conca. Aquest mateix any es va crear la primera cèl·lula.

Els seus dirigents a València seran Josep Lluís Blasco i Estellés i Josep Guia i Marín. Consideraven que la burgesia valenciana s'havia espanyolitzat i, segons Blasco, en referir-se a la llengua, afirmava amb rotunditat que era partidari només del català: "Tots els cooficialistes, en tant en quant ho són, són espanyolistes. L'única política lingüística coherent amb el protagonisme del proletariat en la tasca de l'alliberament nacional és defensar l'oficialitat, altrament el proletariat restarà per sempre més dividit entre catalans i forasters (...) Jo sóc partidari de la dictadura del proletariat" (Fabregat, 1977).

Un altre dels dirigents era Josep Guia i Marín, un dels catalanistes més convençuts i militants: "... la meua lluita recolza en dos punts bàsics: una concepció marxista del socialisme i el fet dels Països Catalans". Per a Guia el mapa polític de la Península Ibèrica era de quatre nacions: "... Galícia-Portugal, Euskadi, els Països Catalans i una quarta que provisionalment podríem anomenar els Països Castellans". La qüestió de la llengua era tractada així: "... els Països Catalans no som un poble bilingüe. No hi ha nacions bilingües, hi ha, això sí, estats multinacionals, i, per tant, multilingües. Estic per l'oficialitat del català..." (Fabregat, 1977).

Uns altres dels militants independentistes i pancatalanistes sota el franquisme serien Pere Mayor, Hortènsia Moriones, Ernest Fenollosa, Vicent Soler Marco, Sebastià Garcia, Francesc Candela, Adela Costa, Enric Alcoriza, Joaquim Mafé, Joaquim Mora, Víctor Gómez i Jaume Castelló, Josep Franco, Quico Sanç, Antoni Royo (Castelló), Vicent Ferrero i Benet Baeza, ambdós d'Alacant, Empar Saràbia, Menxu Colomer, Rafael Xambó, Ismael Vallès, Antoni Furió, Antoni Martínez Bauset, etc.

Entre els col·laboradors econòmics hi havia els escriptors Joan Fuster i Vicent Ventura, Manuel Molins, Enric Tàrrega, de la directiva del Micalet, l'editor Eliseu Climent, els professors Josep Pitarch, Josep Aulló i Vicent, com també Max Canher. ■

Josep Vicent Marqués, professor de sociologia a Econòmiques, va ser un dels fundadors, i l'ideòleg, de Germania Socialista, després d'haver estat un dels dirigents del PSV. Per la seua part Vicent Franch, estudiant de Dret, fou un dels líders de Germania Socialista.

Els protagonistes.-

Vicent Franch

“Jo no era ni revolucionari ni marxista”

Vicent Franch i Ferrer (Borriana, 1949), un dels fundadors de Germania Socialista, l'any 1970, és actualment professor de Dret Constitucional i Ciència Política a la Universitat de València-Estudi General. Ha sigut magistrat del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana. Tot i la dedicació docent, es considera bàsicament un home de cultura, com posa constantment de manifest a través dels seus llibres i dels nombrosos articles en premsa que publica. És una de les figures clau del valencianisme polític, al qual ha estat vinculat des de ben jove.

- Com va ser el seu primer contacte amb la Universitat?

- Era el curs 1967-68. Curiosament, perquè això no ho sap molta gent, vaig començar a la Facultat de Ciències. Era el primer any a València i no m'adonava de quasi res. Primer perquè venia d'un àmbit eminentment rural, i amb una educació catòlica; i després, perquè en aquell moment, el camp de major interès en la meua vida era, a més dels estudis, la natació, a la qual dedicava tres hores al dia. La meua posició, i la de la majoria dels companys, envers els membres del Sindicat Democràtic o la gent del PCE que ens visitaven a classe era d'hostilitat.

- Després es va traslladar a Barcelona...

- Vaig anar a Barcelona perquè no hi havia cap possibilitat de continuar ací els estudis, ja que volia fer enginyeria nuclear. Allà vaig començar a descobrir el món. A l'Escola d'Industrials els estudiants disposaven d'una aula on es repartia *Cuadernos*

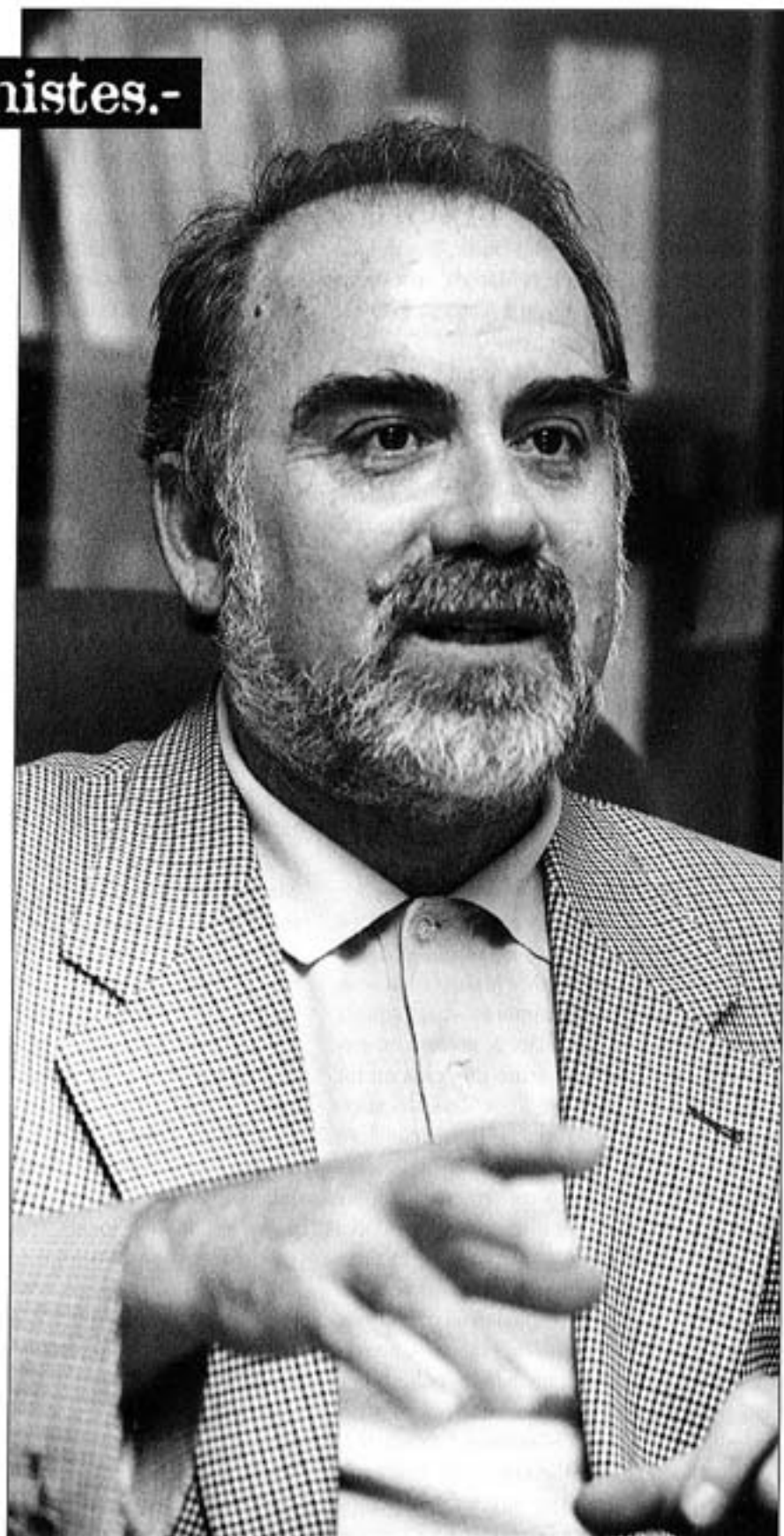

FOTO: MIGUEL LORENZO

para el diàlogo, es feien cartells i, de tant en tant, a la Diagonal hi havia una batussa amb la policia. En eixe ambient vaig descobrir una sèrie de coses com ara: la Barcelona antiga, la lluita contra la dictadura, la llengua com a element de reivindicació i alguns llibres més compromesos

que els que havia llegit fins aleshores. També prenc contacte amb un grup de joves que formaven part de la xarxa del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Però aviat em vaig adonar que allò no era exactament el meu món, tot i la fascinació que va exercir en mi.

- *I torna a València...*

- Torne al Politècnic, on s'havia creat l'Escola d'Enginyers Industrials i, al mateix temps, em matricule en Dret. Però, sobretot, comence a buscar algun tipus de definició política. Una definició que es va manifestar en un principi a través de la necessitat de portar conferenciants al club cultural que teníem a Borriana. Així vaig conèixer Ricard Pérez Casado, Josep V. Marqués i Lluís Font de Mora. Eren els anys 70 i 71. En aquells moments em va desaparèixer la pulsó científica i vaig entendre que la meua passió eren la política i la cultura.

- *Què van significar aquells contactes?*

- Marqués, que ja era professor de sociologia a la Facultat d'Econòmiques, ve a donar una conferència a Borriana, i aleshores esdevé un personatge crucial per a mi. El seu pensament era tan obert, tan heterodox, tan allunyat d'aquell beateri comunista..., perquè durant molts anys va semblar que l'única oposició al franquisme eren els comunistes. Marqués era exactament el contrari. Era un individu que li donava voltes a tot, que tenia una visió lúcida i crítica de la realitat, molt especialment sobre els mites del moment: la revolució, l'alliberament de classes, la contracultura, el maig francès... El seu mestratge i la seua capacitat de lideratge van ser suficients perquè jo començara a acudir a les reunions que convocava a sa casa del carrer de Gorgos.

- *A partir d'ací va sorgir Germania Socialista?*

- Començarem a pensar de crear un grup, els caps visibles del qual havien de ser Paco Signes, de Macosa, que ha estat secretari de la Federació Provincial del Metall de CCOO, Damià Mollà, Marqués i jo. Eixe grup va ser Germania

Socialista. La idea era juntar dos inquietuds, la de l'alliberament nacional i la de l'alliberament de classes. Jo estava allí més per la germania que pel socialisme. Amb el temps vaig constatar que cap dels grups que pul-lulaven per la Universitat no sabien què era la qüestió nacional, ni els interessava, ni tan sols s'ho havien plantejat. Aleshores vaig prendre la decisió d'abandonar Germania Socialista perquè, com

tants i tants grups, operava en un medi hostil i no tenia capacitat per a transformar la realitat, per a mobilitzar el poble ni per a captar militants.

- *Qui hi participava?*

- Estaven Damià Mollà, J.V. Marqués, Vicent Martí, Gustau Muñoz, Pep Laguarda i Edelmir Galdon, que eren molt més sensats que la resta de grupuscles i que, de tant en tant, col·laboràvem en les manifestacions. Una vegada, al Cabanyal col·laboràrem amb uns que havien furat un camió de taronges per repartir-lo entre el poble. És clar, si la revolució consistia a donar debades... De la praxi del moviment revolucionari vaig aprendre que jo no era ni revolucionari ni marxista.

- *En què consistia el seu activisme polític?*

- En captar gent i integrar-la en grups per fer coses, en enganxar cartells, fer una revisteta, *Germania*, i discutir sobre la qüestió nacional. Fèiem accions espectaculars, com ara penjar quatribrades en els pals dels llum, o fumigar amb herbicida al camp de golf del Saler. Era el principi d'una certa consciència ecologista.

- *I què en recorda, dels professors?*

- El model era Marqués, que procedia d'una experiència frustrada amb el Partit Socialista Valencià (PSV). Era una mena de guru que amb les seues anàlisis s'avançava en vint anys en el temps. Ell fou qui ens va obrir els ulls. Altres, com Josep Lluís Blasco i Joan Francesc Mira no hi volgueren participar. Blasco no va voler entrar-hi i després va muntar el PSAN, el

partit més destorbador que hi ha hagut en aquest país, i el que més espanyols ha fet.

- *Les seues fitxes policiaques diuen de vostè que donava "conferències de caràcter separatista pels pobles" i que reclutava gent*

- Segons ells jo era un quàdruple agent perquè

en cada fitxa diu una cosa, fins i tot en una diu que era "de ideologia marcadament maoista". Segurament, perquè m'havien vist alguna vegada amb Facundo Tomás, que era un dirigent estudiantil del PCE(M-L)... Sí que és cert que donava conferències en centres parroquials, però sobre temes com ara la poesia d'Ausiàs March, les Germanies, o els Furs.

- *També diuen que pertanyia al comando*

del carrer de Burjassot.

- Jo no ho recorde massa bé, però allò tindria a veure amb una sèrie de pintades que férem en aquell carrer. Pensa que penjàrem senyeres per mig país i llançàrem fulls volants des dels terrats dels edificis de València amb una artefacte explosiu que ens va ensenyar un anarquista. Però l'activitat fonamental era reclutar gent a la Universitat i promoure actes.

- *L'any 1973 l'expulsen de la universitat...*

- Això va ser com a conseqüència de la pressió que va fer Carrero Blanco sobre el Ministeri d'Educació per expulsar aquells estudiants que consideraven subversius. Ens aplicaren l'article 24 del Reglament de Disciplina Acadèmica, que deia que per alterar l'ordre de l'activitat acadèmica ens posaven un càstig que consistia a impedir-te l'accés a la Universitat, excepte per a realitzar exàmens. I per a fer-los calia anar acompanyat per l'autoritat competent. A mi em retiraren la pròrroga i, *manu militari*, sense sorteig, m'enviaren a fer la *milí*, primer a Cartagena i després a El Ferrol. Allà estava tan mal considerat que m'eximiren del servei d'armes.

- *Fins quan va durar això?*

- L'ordre va estar en vigor durant dos cursos. El nou ministre d'Educació, Cruz Martínez Esteruelas, ens va retirar la sanció. El més greu és que molts dels sancionats van ser detinguts per la policia i passaren pel Tribunal d'Ordre Públic. Alguns no pogueren continuar els estudis.

- *Quan es va incorporar a la Universitat com a professor?*

- En tornar a València l'any 1977 em plantege què volia fer. Havia conegut Manolo Martínez Sospedra i Lluís Aguiló, que estaven al Departament de Dret Constitucional, i els vaig comentar que m'agradaria quedar-me a la universitat. M'acolliren i vaig començar a treballar-hi. En eixe temps no tenia activitat política partidista, i em vaig dedicar a democratitzar l'Agrupació Borriana de Cultura. Per indicació de Manuel Broseta, Manolo, Lluís i jo vam escriure *Volem l'Estatut, una autonomia possible per al P.V.*, que era un llibre pre-constitucional on intentàvem explicar quin model i quin contingut hauria de tindre l'autonomia. Després ens dedicàrem a passejar-lo pel país.

La idea era juntar dos inquietuds, la de l'alliberament nacional i la de l'alliberament de classes.

Els especialistes.-

La il·lusió d'un projecte radical

No fa gaire es va publicar a Espanya el llibre del francès François Furet *El pasado de una ilusión*. Tot i referida en general al marxisme i, en particular, a la construcció del comunisme real als països de l'Est, la rúbrica ben bé es podria usar per caracteritzar el moviment o, millor dit, els conats de construcció d'un moviment d'esquerra marxista i revolucionària a la darrereria dels anys seixanta i la primera dels setanta al nostre país. D'il·lusió i no de projecte caldria qualificar el contingut ideològic en què sustentaven el seu horitzó polític tals grups. Si un repassa la literatura que els seus *ideòlegs* van produir aquells anys, trobarà que *tots* eren capaços de pronosticar les fases de la caiguda de la dictadura —tot i que no coincidien entre ells—, les clas-

ses socials que la protagonitzarien —tampoc no hi coincidien— i l'arribada violenta de la Revolució i, amb ella, del Nou Món —aqueix lloc en el temps a venir que ningú no definia més enllà d'aquella clàssica "superació de l'explotació de l'home per l'home". Després del moment revolucionari, el futur quedava a les mans de les assemblees —o dels consells, si s'escau— de treballadors, cosa que, no se sap ben bé per què, permetria d'una vegada resoldre tots els problemes de la societat, excepte, és clar, per als trotskistes, que posseïen en el seu arsenal ideològic allò de la *permanència* de la revolució.

Tot i això, aquestes organitzacions contribuïren a la *seua manera* a la instauració del règim polític democràtic de què gaudim avui dia.

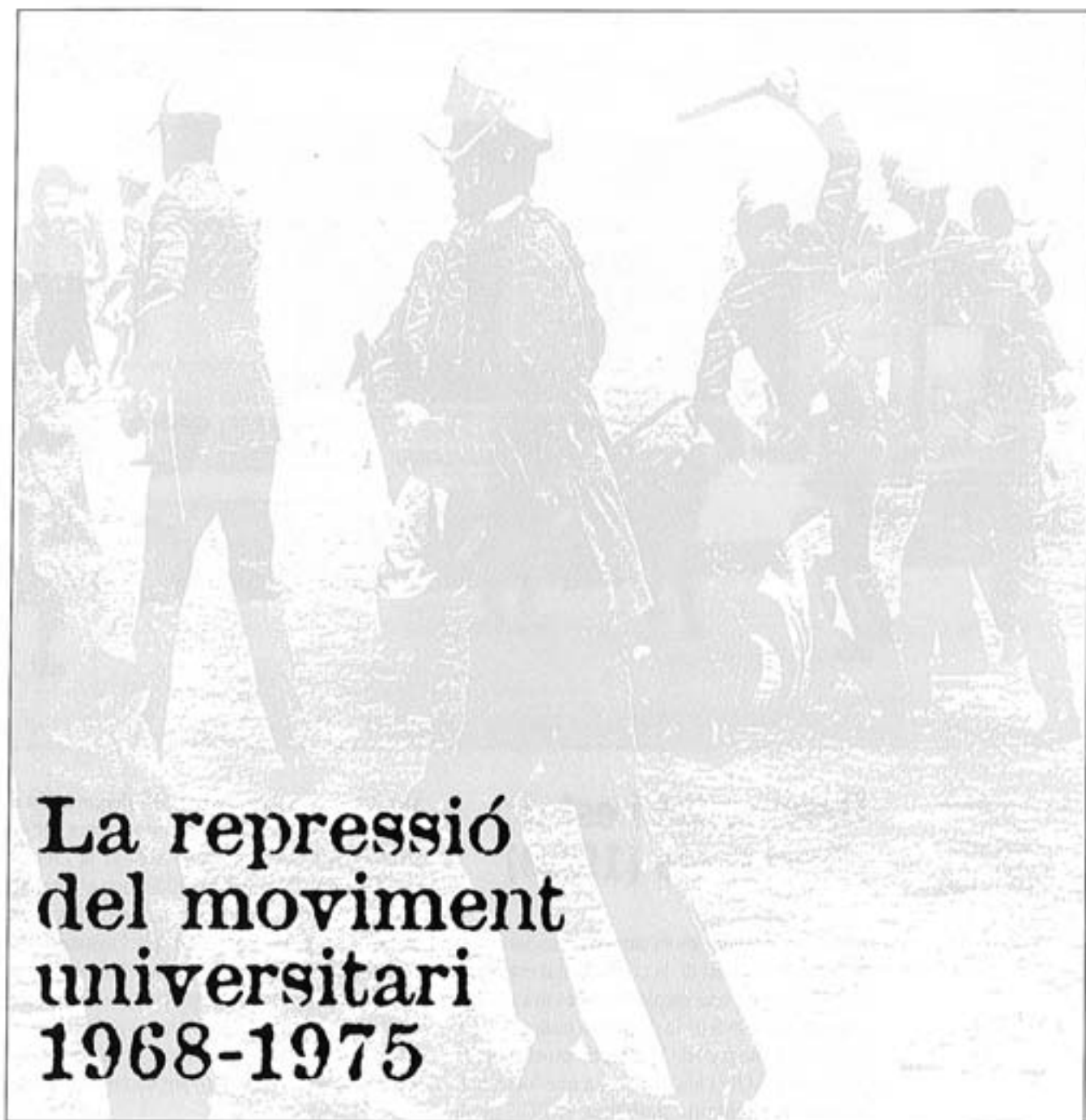
Els estudis que es publiquen ara sobre elles destaquen "com van disseminar en la societat opinions contràries a les institucions polítiques i als valors dominants, com van escampar determinades pautes culturals entre els sectors obrers i populars, van fer campanyes d'alfabetització als barris i pobles, i van introduir una visió nova de la funció de la dona en la societat"; així mateix, remarquen la importància que tingueren en la renovació de les elits polítiques durant la transició, de la qual dona bon compte aquest fascicle en allò que es refereix als universitaris valencians. I també, quan en la transició optaren per la participació institucional mitjançant la lluita electoral, i no revolucionària, pel suport popular, van servir per presentar davant l'opinió pública d'aquells anys la imatge d'un Partit Comunista a Espanya de caràcter moderat, a l'esquerra del qual "encara hi havia més": els esquerranistes, els *veritable-*

ment perillosos per a una societat que aleshores ja havia optat per una democràcia de "tipus europeu", les capes mitjanes de la qual, predominants i desitjoses de gaudir del nou benestar de les societats avançades, fugien de tot allò que s'assemblés a un enfrontament de caràcter violent a la nostra terra. Van ser, en la major part, joves que somniaren amb un futur millor, lluitaren per aquest somni i patiren per ell les conseqüències de la repressió del règim franquista. Si bé es tractava d'una il·lusió —i millor que fos així—, no per això no mereixen el nostre respecte i la nostra reconeixença. Són ja la nostra història, tot i que alguns, pocs, s'entossudeixen a ser el nostre futur.

Joaquín Martín Cubas*

*És doctor en Dret, llicenciat en Ciències Polítiques i professor del Departament de Dret Constitucional de la Universitat de València. Actualment investiga sobre l'esquerra radical a la darrereria del franquisme.

La repressió del moviment universitari 1968-1975

Text: Benito Sanz Díaz

Els darrers anys del franquisme van ser de contínua confrontació en la Universitat. La incapacitat de la dictadura per a obrir-se provocarà en la societat un rebuig que tindrà especial reflex entre els universitaris. La dinàmica repressiva convertirà les aules universitàries en un camp permanent de batalla.

A un moviment estudiantil cada vegada més radicalitzat contra el règim s'uniran uns altres sectors de la comunitat universitària —com ara els professors no numeraris (PNN), una part del professorat numerari i un sector dels catedràtics—, com més va més compromesa amb la democràcia, així com també uns segments importants dels col·legis professionals.

La desarticulació de l'organització universitària del PCE i l'expedient obert a 312 estudiants i la seua consegüent expulsió de la Universitat de València, l'any 1973, són dos dels episodis que apleguem tot seguit i que il·lustren el grau d'organització dels estudiants contra el franquisme i la repressió en massa i indiscriminada que hi patiren.

Un grup d'universitaris llancen pedres contra una entitat bancària de la ciutat de València. Era el mes de febrer de 1969.

FOTO: ARZU M. GARCIA

Universitat i estat d'excepció (1969)

El curs 1968-69 es va caracteritzar per l'augment continu de la conflictivitat estudiantil i per l'inici d'una escalada repressiva que no acabarà fins a la fi de la dictadura franquista. La detenció d'una part de la direcció provincial del PCE i de CCOO i les tortures a què foren sotmesos els detinguts mobilitzà el PCE de la Universitat de València, el qual organitzà una agitació constant amb el suport dels estudiants progressistes i demòcrates.

El comunicat de la Direcció Superior de Policia de València, reproduït textualment per la premsa local explicava:

"Se han practicado un total de 35 detenciones. (...) Han sido intervenidos dos automóviles, una multicopista y otros instrumentos utilizados para fines ilegales, así como abundante material de propaganda que había sido enviado desde Francia."

Antonio Palomares Vinuesa, membre del comitè central del PCE, va ser torturat, i va acabar amb deformacions físiques com a conseqüència de les descàrregues elèctriques a què

va estar sotmès en el que la BPS denominava *el torrador*. Els detinguts foren processats per un tribunal militar que els va aplicar la Llei de Bandidatge i Terrorisme. El fet que el dirigent comunista Antonio Palomares no parlara, a pesar de les tortures, va implicar que l'organització d'estudiants comunistes no fóra descoberta, ni els seus quadres i militants detinguts. Els comunistes valencians es mobilitzaren no només per les detencions de la direcció del PCE, sinó també per l'assassinat de l'estudiant comunista madrileny Enrique Ruano.

ELS COMANDOS ESTUDIANTILS CONTRA LA REPRESSIÓ

Quasi coincidint amb l'assassinat d'Enrique Ruano té lloc a València l'acte oficial d'inauguració d'una estàtua de José Antonio Primo de Rivera, fundador de la Falange Espanyola, en la mateixa avinguda que du el seu nom (avui Antic Regne de València), el 22 de gener de 1969. Els estudiants comunistes i demòcrates es manifesten tot coincidint amb la presència del ministre. Un informe de la BPS ho explicava així:

"Se extiende la presente para hacer constar que a las diecinueve horas del actual mes de enero, se celebró en esta capital la inauguración del monumento a José Antonio

Primo de Rivera, acto presidido por el Excmo. Sr. Ministro Secretario General del Movimiento y autoridades de esta capital, locales y provinciales. Aprovechando la celebración del acto, grupos de jóvenes (...) se dedicaron a recorrer distintos lugares de esta ciudad, tales como las calles de San Vicente y adyacentes, Almirante Merced, Avda. del Cid, etc. arrojando propaganda subversiva como la ocupada en estas diligencias. El grupo que actuó en la zona de la calle San Vicente, llegó a interrumpir el tráfico (...); el que actuó en la calle del Almirante Merced, del Cabañal, apedreó las cristaleras..., de un banco y la de los periódicos *Jornada* y *Levante*."

El PCE, a més, va organitzar diversos *salts* i manifestacions per tot el centre de València. Entre els manifestants —segons la policia— hi havia els estudiants Luis de Felipe Datas i Luis Navarro Vaquero —ambdós de Filosofia i Lletres—, Carlos Martínez Llaneza, d'Econòmiques; Blanca Munárriz Gandía, de Medicina; Bernardo Castany, Jesús Sanz Díaz, Antonio Giménez del Castillo, aquests tres de Filosofia i Lletres i demòcrates independents, Rosa Pastor, un tal *Almenar* d'Econòmiques, etc. A més dels comandos, diversos grups es distribuïren pels barris obrers de la perifèria per llançar pamflets, davant el desconcert de la policia, que no aconsegueix detectar amb anticipació els moviments dels estudiants ni detenir cap dirigent del PCE, millor organitzats i estructurats després de les experiències de la manifestació de l'1 de maig de 1967, en què les detencions i la duresa de la repressió policíaca els va fer millorar les tècniques d'agitació ciutadana.

DETENCIONS D'ESTUDIANTS

Només la casualitat farà que la policia detinga algun dels manifestants, com a conseqüència de la distribució d'uns pamflets en un bar on per atzar hi havia dos policies fora de servei. L'informe de la BPS, a propòsit d'aquest fet, era el següent:

"COMPARECENCIA. En Valencia y su Brigada Policial de Investigación Social, de la Jefatura Superior de Policía (...) ante el Comisario Jefe de la misma..., de dos policías armados (...) de esta misma guarnición, quienes presentan a JESÚS SANZ DÍAZ (...) soltero, estudiante (...) y a BERNARDO PASCUAL CASTANY MAGRANER, estudiante, manifestando:

Que sobre las veinte treinta horas del día de hoy, con ocasión de encontrarse los comparecientes en un rato de recreo tomando un café en el establecimiento conocido por "Bar Juan" (...) de Mislata (...) observaron que alguien, abriendo la puerta del bar, lanzaba papeles de tamaño medio cuartilla, cerrando apresuradamente la puerta, cogieron inmediatamente uno de los papeles procediendo a su lectura y al conocer su contenido y ver de que se trataba de una clara y abierta propaganda subversiva, se pusieron los dos sobre aviso (...) viéndose de nuevo sorprendidos por la aparición del llamado Bernardo Pascual, quien igualmente tiró otras octavillas de características similares a las que acababan de leer, por lo que acto seguido salieron tras el individuo y al observarlos este echó a correr consiguiendo darle alcance (...) que el aludido iba acompañado de una chica, la que con la oscuridad de la noche se extravió..."

Després de ser interrogats amb duresa els detinguts ingressaren en la presó i posteriorment van ser processats per haver llançat els fulls volants a Mislata. Es tractava de Bernardo Pascual Castany Magraner, Jesús Sanz Díaz, Antonio Giménez del Castillo i Encarnación Blanca Munárriz Gandía.

PROCESSATS PEL TOP

Els quatre acusats foren jutjats pel Tribunal d'Ordre Públic (TOP). Prèviament, juntament amb les diligències referides, la Direcció General de Seguretat va remetre un informe al Jutge d'Ordre Públic en què s'aplegaven informacions com les següents —que posaven una vegada més de manifest la parcialitat i l'estreta col·laboració entre els ministeris de la Governació i el de Justicia per a la repressió dels antifranquistes:

"BERNARDO PASCUAL CASTANY MAGRANER: (...) En el aspecto político-social, está considerado como uno de los elementos más destacados de este Distrito Universitario, en la lucha contra el Régimen actual..."

JESÚS SANZ DÍAZ: (...) Elemento destacado de este Distrito Universitario como adverso al Régimen.

ANTONIO GIMÉNEZ DEL CASTILLO: (...) fue detenido el día 1º de mayo de 1968 con motivo de una manifestación que intentó producirse en la Glorieta de esta capital, siendo sancionado por el Gobierno Civil de la Provincia con multa de 1.000 pesetas, que luego le fue condonada.

ENCARNACIÓN BLANCA MUNÁRRIZ GANDÍA: (...) destacada personalidad de este Distrito Universitario en la lucha contra el vigente régimen. Firmó una carta dirigida al Tribunal de Orden Público declarándose asistente a una manifestación ilegal habida en esta capital el día 1-3-67.

Con excepción de ANTONIO GIMÉNEZ DEL CASTILLO, todos los reseñados se enclaustraron voluntariamente en la Facultad de Filosofía y Letras, de esta capital, el día 28 de marzo de 1968 en solidaridad con los detenidos habidos el día anterior con motivo de una manifestación ilegal, siendo desalojados por la fuerza pública a requerimiento de las autoridades académicas".

Finalment, els quatre encausats pels fets del 22 de gener de 1969 foren jutjats i condemnats, "por el delito de propaganda ilegal a la pena de un año de prisión menor y veinte mil pesetas de multa; por el de desórdenes públicos a la de tres meses de arresto mayor, y por cada uno de los delitos de daños, a la pena de quince mil pesetas de multa, con arresto sustitutorio por el impago de las mismas..."

En ser declarat l'estat d'excepció, el 24 de gener de 1969, la gran part dels estudiants comunistes més coneguts s'amagaren lluny dels seus domicilis familiars per a no ser detinguts, o per tenir ordre de cerca i crida, ja que els seus noms apareixien entre els que havien donat els detinguts.

¡Democràcia sí, dictadura no!

Amb motiu de la detenció de la direcció del PCE valencià i l'assassinat d'Enrique Ruano, els estudiants distribuïren per València milers de pamflets ciclostilats el gener de 1969. El text dels fulls volants sense signar era el següent:

"Mientras el régimen de Franco organiza carnavales fascistas (inauguración en estos momentos por Solís y su camarilla del monumento a José Antonio) los problemas del pueblo español siguen agravándose (salarios de hambre, despidos masivos, dos millones de españoles en el extranjero, subidas escandalosas de precios, expedientes de crisis, paro obrero: sólo en Valencia hay 15.000 parados, etc.) DEMOSTRANDO EL ANTAGONISMO ENTRE EL PUEBLO ESPAÑOL Y EL RÉGIMEN FASCISTA. Un régimen surgido de la guerra civil que apoyado en militares fascistas defiende desde hace 30 años los intereses de banqueros terratenientes y patronos contra las necesidades económicas de los obreros, campesinos, y otras capas populares (...).

La única respuesta que el régimen da ante esta justa lucha es la REPRESIÓN VIOLENTA. Represión que está concretada en los 36 obreros detenidos y torturados hace sólo unas semanas en Valencia, en los cientos de presos políticos, en el Estado de excepción en el País Vasco, en la ampliación de la Ley de Bandidaje y Terrorismo. Y como muestra de la REPRESIÓN FRANQUISTA DE HOY, basta indicar el ASESINATO (la Dirección General de Seguridad le llama "suicidio") del estudiante de Madrid Enrique Ruano Casanova".

El pamflet acaba dient:
 ¡DEMOCRACIA SÍ,
 DICTADURA NO!
 ¡ABAJO FRANCO!
 ¡VIVA LA UNIDAD DEL PUEBLO CONTRA EL FASCISMO!
 ¡UNÍROS A LA LUCHA DE LAS COMISIONES OBRERAS Y LOS ESTUDIANTES!
 ¡DEMOCRACIA POPULAR EN ESPAÑA!"

Les tortures i els mals tractes als detinguts del PCE a València no només provocaren protestes a l'interior, sinó també a l'estranger. La foto mostra una manifestació de protesta per l'estat d'excepció de 1969 a Ginebra, en la qual apareix una foto d'Antonio Palomares abans i després de ser torturat.

Les diligències del jutge Mariscal de Gante, del Jutjat d'Ordre Públic de Madrid, davant la Direcció Superior de Policia de València perquè detenira i interrogara alguns estudiants citats en les diligències processals del Sumari 104 de 1969, rebien la resposta següent —d'impotència policíaca— per part del cap superior de Policia de València:

"En contestación a lo interesado en su atento escrito (...) tengo el honor de participar a V.I. que hasta el presente han resultado infructuosas cuantas gestiones se han realizado para detener a las personas encartadas en las diligencias números 82 y 86 de esta Jefatura y Brigada de Investigación Social, pues tanto LUIS FELIPE DATAS, como LUIS NAVARRO VAQUERO y CARLOS MANUEL MARTÍNEZ LLANEZA se encuentran huidos de sus domicilios con motivo de la declaración de estado de excepción. Igualmente se realizan gestiones, hasta ahora infructuosas, para identificar al resto de las personas que intervino en los hechos motivados por aquellas diligencias."

Els processats foren jutjats i condemnats a alguns anys de presó. Però malgrat aquestes detencions la policia no aconseguiria desarticular l'organització del PCE en la universitat, cosa que fa que tarden dos anys a preparar la següent cadena de detencions de l'organització d'estudiants comunistes, durant l'abril-maig del 1971. Les tècniques del PCE havien millorat, ja que pràcticament roman intacta l'estructura que s'havia començat a reorganitzar a partir del curs 1965-66.

La 'caiguda' del PCE (1971)

Des de les històriques caigudes del PCE a la Universitat de València, els anys 1959 i 1962, els comunistes no tornarien a tenir-ne una altra de tan forta com la que s'inicia a la fi d'abril de 1971.

És cert que l'estructura del PCE havia estat erosionada amb les detencions de l'estat d'excepció de 1969, però ni es detendrien els seus dirigents ni afectaria l'articulació de la seua estructura en les diverses facultats. La millora de l'organització comunista universitària en la clandestinitat farà que la BPS tarde més a localitzar els dirigents, encara que açò no significa que no hi haguera un seguiment permanent. De fet, havia desarticulat unes altres estructures dels comunistes prèviament, com era el cas de CCOO o el de la direcció provincial del PCE de València en 1969.

La matinalada del 23 d'abril de 1971, una setmana abans de l'1 de maig, comença una de les batudes més extenses contra els membres universitaris del PCE i contra sectors de CCOO. Pràcticament tota l'estructura comunista de la Universitat és detinguda, i els que no ho són durant les primeres hores s'amaguen per a evi-

El Judici de Burgos de 1970

L'apogeu de les mobilitzacions estudiantils en la Universitat l'any 1970, després de l'estat d'excepció de 1969, augmentarà la tensió en les aules universitàries en una espiral que durarà fins a la transició democràtica. Al clima d'alteració estudiantil s'uneix els conflictes que hi ha a tot arreu: l'agitació de l'1 de maig; les vagues obreres d'Astúries (març), les de Sevilla (juny); els tres treballadors morts per trets de la policia durant la vaga de la construcció, a Granada (21 de juliol); la vaga d'Hunosa, el IV Congrés Nacional d'Advocacia de Lleó (juny), etc. Hi ha revistes segrestades, com per exemple *Cuadernos para el Diálogo* —26 de febrer—, que

tomarà a ser segrestada l'octubre per l'editorial sobre el procés de Burgos; n'hi ha d'altres, com *Sábado Gráfico*, que són suspeses —per quatre mesos— el 18 d'abril i per uns altres quatre el 14 de setembre.

El procés de radicalització del moviment universitari arriba a la seua màxima tensió amb el denominat Judici o Procés de Burgos.

El Procés de Guerra contra 16 etarres s'inicia el 3 de desembre acompanyat de manifestacions; Davant d'aquesta mobilització, es declara l'estat d'excepció a Guipúscoa durant tres mesos. Dos dies després tres-cents intel·lectuals catalans es tanquen al monestir de Montserrat. Com que la protesta és incontenible, el 15 de desembre, amb el consell de guerra pel mig, el govern suspèn per sis mesos l'article 18 del Fur dels Espanyols —a tot Espanya— ja que tem, amb raó, que les sentències provoquen unes noves onades de protesta,

Els principals encausats del "procés de Burgos": Eduardo Iriarte (1), José Mª Dorronsoro (2), Mario Onaindía (3), Jokin Gorostidi (4), Izco de la Iglesia (5) i Francisco J. Larena (6), serien condemnats a mort per un consell de guerra i, posteriorment, indultats.

cada vegada més difícils de reprimir. Els franquistes, com és tradicional en els moments de crisi política del règim, es reuneixen a la Plaza de Oriente en suport a Franco i a les mesures que puguen adoptar els sectors

més durs del règim.

El 28 de desembre el consell de guerra de Burgos condemnà sis etarres a la pena de mort, però davant la pressió política interna i internacional Franco les commutà tres dies després.

Comunismo en la Universidad de Valencia

Importante servicio de la Policía

Para su publicación la oficina de Prensa del Gobierno Civil de la provincia remite la siguiente nota:

Ultimamente la Universidad de Valencia venía siendo objeto de una especial atención por grupos marxistas clandestinos tratando de lograr una profunda agitación que la subvirtiera, alejándola de su función docente y formativa camino de utilizarla para la consecución de sus oscuros intereses revolucionarios.

Entre estos grupos, el afecto al partido comunista de España, fracción carrillista, desempeñaba un destacado puesto y actividad en dicha orientación, organizando frecuentes asambleas estudiantiles a todos los niveles, pintando grandes carteles de contenido falso e injurioso que luego exponían en los centros, confeccionando propaganda ilegal marxista a multicopista y difundiendo la más tarde e interviniendo en múltiples algaradas.

A la vista de la peligrosidad que encerraba dicha virulencia desorbitada, la policía procedió a la desarticulación de esta fracción comunista en la universitaria, consiguiendo la detención de los siguientes agitadores.

Vicente Vergara del Toro, miembro del llamado comité de estudiantes y responsable del aparato de propaganda y finanzas.

Ángel Guardia Cortés, miembro del mismo comité, en el que era responsable de las relaciones exteriores y de la célula de la Facultad de Ciencias Económicas.

Alfonso Martín Sampedro, igualmente miembro del mismo comité y responsable de la célula de la Facultad de Ciencias Físico-Químicas.

Francisco Camarasa Yáñez, responsable de educación política de la célula de la Facultad de Económicas.

Benito Sanz Díaz, receptor emisor de propaganda comunista.

José Gálvez Miguel, responsable de propaganda de la célula de la Facultad de Económicas.

José Luis Monzón Campos, miembro de la célula de la misma Facultad que el anterior, que hace algún tiempo fue el responsable de ella.

Vicente Pérez Ventura, igualmente miembro de la célula de la misma Facultad.

Juan José López Hernando, integrante del aparato de propaganda con la misión de "correo" o "enlace".

Jaime Escutia Guerrero, antiguo responsable del aparato de propaganda descubierto.

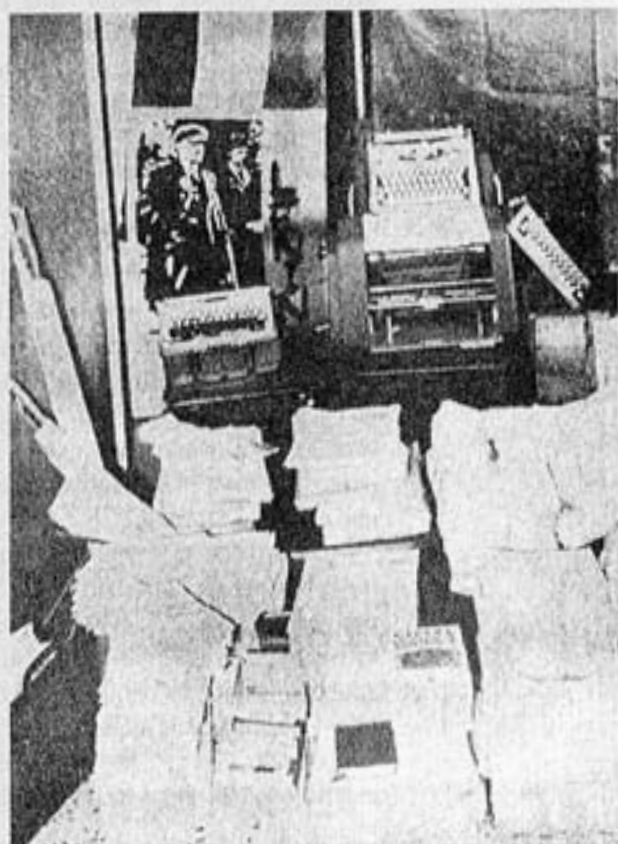
José Blas Ballester Gorrita, adjunto al mismo aparato de propaganda para distintas misiones.

Manuel Ágel Tello Alapont, responsable de propaganda de la célula de la Facultad de Ciencias Físico-Químicas.

Pedro Carrascosa Sánchez, miembro de la célula de Ciencias Físicas de dicha facultad.

Luis de Felipe Datas, antiguo miembro del comité de estudiantes descubierto y también anterior responsable de la célula de la Facultad de Filosofía y Letras.

Y se les intervino dos máquinas multicopistas, una de las cuales estaba instalada en la Delegación de alumnos de la Facultad de Ciencias, pero ante las gestiones policiales la escondieron en los sótanos del Centro, al lado de las calderas de la calefacción, donde también ocultaron parte de la propaganda confeccionada: tres máquinas de escribir y miles de publicaciones clandestinas comunistas como "Mundo Obrero", titulado portavoz del comité Central del Partido Comunista de España; "Lluita" de la organización universita-

ria comunista de Valencia; y por no citar más "Verdad", del comité Provincial del Partido Comunista de Valencia. Ni que decir tiene que entre la abundante bibliografía marxista apareció el llamado Libro Rojo de Mao.

Grupos comunistas como el desarticulado son los que apedrean escaparates y fachadas rompen lunas e intentan incendios con cócteles molotov; son los que apalean catedráticos en distintos distritos universitarios y arrasan instalaciones docentes; son los que el día 29 del pasado mes de abril, a las 13 horas, reunidos en ilegal asamblea universitaria en el paraninfo valenciano, arrancaron el crucifijo y lo arrojaron al suelo, poniendo en su lugar la bandera roja con la hoz y el martillo, y quemaron el retrato de Su Excelencia el Jefe del Estado y una bandera española; son los que utilizan las dele-

gaciones de alumnos de los centros de enseñanza como nacional cadena de clubs subversivos en todos y cada uno de sus aspectos; son los que hacen circular falsas noticias tras de conseguir sembrar inquietud y despachan comisiones de mujeres en intentos de ser recibidas por distintas autoridades (alguna de la propaganda difundida la firma una llamada Unión Popular de Mujeres), son en suma, los que predicán la libertad de la hoz y el martillo, de tan trágico antecedente en nuestra patria.

En el día de hoy, los detenidos los detenidos fueron ingresados en prisión, y con las correspondientes actuaciones puestos a disposición del Juzgado de Primera Instancia e Instrucción en funciones de Guardia de esta capital.

Valencia,
11 de mayo de 1971.

tar la seua detenció segura. La batuda ha estat ben planificada amb temps, i en la matinada del 23 d'abril són detinguts quasi trenta estudiants, alguns d'ells *companys de viatge* del PCE. Entre els detinguts hi havia José Gálvez Miguel, Francisco Camarasa Yáñez, José Luis Monzón Campos, Benito Sanz Díaz, Ángel Guardia Cortés, Juan José López Hernando, Vicente Pérez Ventura i José Blas Ballester Gorrita, d'Econòmiques; Vicente Vergara del Toro, de Dret; Pedro Carrascosa Sánchez, Alfonso Martín Sampedro, Ana Knecht Roberto, Manuel Tello Alapont, Jaime Escutia Guerrero, Margarita Sánchez García, de Ciències; Juan Ramón, de Medicina; Luis de Felipe Datas, de Filosofia i Lletres, etc. Juntament als anteriors també serien conduïts a la comissaria uns altres estudiants que vivien en els pisos d'alguns dels detinguts, els quals serien posats en llibertat sense càrrecs i sense haver patit mals tractes una vegada comprovat que no militaven en el PCE.

Una casualitat va fer que el màxim responsable del PCE en la Universitat, Luis Navarro, no dormira aquella nit en el seu domicili, i això va afavorir que es tallara la línia ascendent de les detencions i que es paralitzara la batuda a escales no estudiantils, encara que l'organització es posava totalment al descobert i els seus dirigents, quadres i simpatitzants quedaren fixats.

LA UNIVERSITAT ES PARALITZA

Les tortures a què foren sotmesos els estudiants i els obrers detinguts produïren unes fortes mobilitzacions a la Universitat de València, i l'agitació va ser tan gran que en l'argot estudiantil la denominaren el "maig roig" per la virulència de les protestes. Les facultats

es paralitzaren, les assemblees i manifestacions contínues provocaren noves detencions i la protesta es va fer cada vegada més extensa en sectors més amplis d'estudiants i professors.

Una de les accions més immediates de la part de l'organització que no havia estat desarticulada va ser l'elaboració d'un número especial de la revista del PCE en la Universitat *Lluita*, per tal de posar de manifest que la BPS no havia desarticulat l'organització universitària, cosa que sí que havia aconseguit plenament a l'inici del mes de maig del 1971.

El malestar per una nota elaborada per la policia, a propòsit d'aquests fets, i els termes amb què s'hi expressava, donaria lloc a la protesta, pel seu desacord, de l'aleshores rector de la Universitat de València Juan José Barcia Goyanes davant el governador civil, de manera que es va distanciar de les autoritats polítiques i va amenaçar amb dimitir, cosa que faria tres mesos després. De fet, les detencions, lluny de frenar les protestes, les exacerbaven més, alhora que augmentava el nombre de persones que cada vegada rebutjaven més activament la dictadura, i així mateix també radicalitzava els nombrosos grups de l'extrema esquerra.

SOLIDARITAT DELS PROFESSORS

Després de romandre detinguts en la Direcció Superior de Policia, els detinguts foren posats a disposició del TOP, el qual procediria a obrir-los un sumari, i el governador civil de València els va multar. Els universitaris reberen la solidaritat dels professors, que examinaren en la presó a tots els detinguts que ho sol·licitaren.

Els arrestos d'abril de 1971 tornaven a posar de manifest que el règim havia perdut la universitat, la qual se li oposava cada vegada més. A aquest conflicte s'afegien uns nous elements, com per exemple el col·lectiu de professors no numeraris (PNN).

Les detencions i processaments dels militants del PCE, una vegada coneguda la seua militància política, els duia a actuar obertament, ja que estaven identificats com a comunistes, cosa que provocava que als darrers anys del franquisme el PCE fóra, de fet, un partit perseguit, torturat, processat i jutjat, però alhora una organització que actuava a plena llum i que estava a l'avantguarda del moviment estudiantil.

El PCE buscava formes de coordinació amb uns sectors més amplis, com era el cas de CCOO, el moviment veïnal i en barris a través de les associacions de veïns (AAVV), els col·legis professionals —doctors i llicenciats en Filosofia i Lletres, advocats, economistes, agrò-

Un grup d'estudiants de festa en el bar La Jungla, l'any 1968. Rafa Pla (1), Sari Alabau (2), Carlos Monzón (3), Alejandro Sáez (3) i Anselmo Pérez Machado (4).
FOTO: ARXIU R. PLA

Detenció i tortures contra l'organització del PCE a la Universitat de València

El mes de maig de 1971 es distribuïa per les aules universitàries un full volant en ciclostil on s'al·ludia a les tortures que havien patit els estudiants detinguts. Reproduïm tot seguit un fragment d'aquest escrit.

"El dia 23 d'abril, va començar a València la detenció d'un grup d'estudiants de la Universitat, duta a terme pels membres de la BPS. Els detinguts han romàs en la Direcció Superior de Policia durant 19 dies, per regla general, sotmesos continuament a forns i molt prolongats interrogatoris, en els quals foren objecte de mals tractes, tant físics com morals, per la Brigada Político-Social. El testimoni dels detinguts davant el jutge i el reconeixement del metge forense una vegada foren traslladats a la presó Provincial de València, ens donen fe de l'existència de tortures físiques i morals. Tot seguit reproduïm les denúncies presentades davant el Jutge pels detinguts.

José Gálvez Miguel. Estudiant (...) d'Econòmiques. 21 anys, solter. Detingut el 23 d'abril en el seu domicili a les set del matí (...). A les 2 hores de la detenció comencen els interrogatoris, patint cops de puny a la cara, estómac i fetge; cops en el cap contra la paret, dos agents li colpegen al mateix temps en estómac i ronyons (...).

Vicente Vergara del Toro. Estudiant de Dret. 21 anys, solter. Detingut en el seu domicili el dia 23 d'abril a les set i mitja del matí, va romandre 19 dies a disposició de la BPS. Va patir 12 interrogatoris de 3 i 4 hores de duració. Durant tots aquests interrogatoris va patir insults i cops en la cara, ronyons, estómac i en les orelles; cops de kárate en el coll i cops amb els dos punys tancats en la cara. Va ser amenaçat amb posar-li corrents elèctrics i amb *beure aigua*.

Francisco Camarasa Yañez. 20 anys, solter, estudiant d'Econòmiques. Detingut en el seu domicili el dia 23 d'abril a les 6'30 del matí, en el qual feren un minuciós escorcoll durant dues hores. Malalt de la vista, va estar incomunicat en una cel·la durant 10 dies, dels quals va estar-ne 5 sense menjar ni dormir (...).

Benito Sanz Díaz. 21 anys, estudiant d'Econòmiques. Detingut el 23 d'abril en el seu domicili a les 7 del matí, va romandre 19 dies en comissaria (...), va ser colpejat amb un colp de peu en la boca i cops en l'estómac i en el cap. Va ser amenaçat amb pegar-li un tret i llançar el seu cadàver a una sèquia. L'obligaren a *fer l'ànec* (...).

José Luis Monzón Campos. 20 anys, casat, estudiant d'Econòmiques. Detingut el 23 d'abril a les 11 del matí en el

seu domicili. Va romandre 4 dies (...) incomunicat. Va patir cops en la cara, estómac i cops de peu en els testicles (...). Va ser insultat i amenaçat amb detenir i maltractar la seua dona.

Ángel Guardia Cortés. 19 anys, estudiant d'Econòmiques. Detingut el 23 d'abril a les 11 del matí fins l'11 de maig. Patí cops a l'estómac i en la cara que li produïren un hematoma que li durà 4 dies. Van submergir-li el cap en l'aigua diverses vegades per a produir-li asfíxia.

Alfonso Martín Sampedro. 22 anys, estudiant de Ciències Químiques. Detingut juntament amb la seua dona Ana Knecht en el seu domicili, el 23 d'abril a les 6 del matí fins a l'11 de maig. Va ser sotmès a múltiples interrogatoris de 3 hores de durada, en els quals va ser colpejat en totes les parts del cos; li aplicaren unes manilles graduables que li deixaren insensibilitzades les mans durant 18 dies. Va ser amenaçat amb implicar la seua dona i matar-la igualment; aquesta va romandre 15 dies en la comissaria sense ser interrogada (detenció il·legal).

Juan José López Hernando. 18 anys, estudiant d'Econòmiques. Detingut el 24 d'abril en el seu domicili, i incomunicat durant 18 dies en la comissaria del Patriarca (...). Interrogat 9 vegades durant 4 i 5 hores. Va ser colpejat en la cara i en les orelles fins que d'una d'elles li va eixir sang (...).

Pedro Carrascosa Sánchez 22 anys, estudiant de 3r de Ciències Físiques. Detingut en el seu domicili el 27 d'abril, i

va romandre en comissaria 15 dies (...). Li submergiren diverses vegades el cap en l'aigua. Va ser amenaçat amb pegar-li un tret i ofegar-lo posteriorment en un riu perquè semblara un accident.

Vicente Pérez Ventura. 19 anys, estudiant de 2n d'Econòmiques. Detingut pel carrer el dia 28 d'abril. Incomunicat (...) durant els primers 5 dies.

Manuel Tello Alapont. 22 anys, estudiant de Ciències Físiques. Detingut en el seu domicili a València l'1 de maig a les 12'30 de la nit fins a l'11 de maig. Va ser colpejat en la cara i l'estómac fonamentalment, amenaçat amb pegar-li un tret i llançar el seu cos a una sèquia (...).

Luis De Felipe Datas. 22 anys, estudiant de Filosofia i Lletres, detingut el 3 de maig fins a l'11 de maig. En aquest període feia el Servei Militar. Va ser colpejat en la cara i estómac, cosa que li va produir un hematoma que li va durar quinze dies, com també una inflamació en un ull i la galta dreta. Va ser obligat a fer l'"ànec".

Jaime Escutia Guerrero. 22 anys. Llicenciat en Ciències Físiques, feia durant aquest període el Servei Militar. Detingut el 4 de maig fins a l'11 d'aquest mateix mes. Va patir 17 interrogatoris de 3 hores de durada. Va ser colpejat en els testicles, estómac, ronyons i coll. Li colpejaren el braç i en el mateix lloc durant més de 10 minuts fins que li va produir un intens dolor i va començar a cridar. Li submergiren el cap en l'aigua fins caure extenuat. El tingueren en posició d'"ànec" durant 3 hores.

FOTO: JOSÉ SANZ

Els estudiants detinguts l'abril del 1971 foren jutjats pel TOP en 1975. En la foto, alguns dels processats i amics al costat de l'edifici dels jutjats del Tribunal d'Ordre Públic de Madrid: J.L. Monzón (1), B. Sanz (2), Paco Casarasa (3), Manuel Tello (4), Mª José Moya (5), Carmen Alandes (6) i Carmela Moya (7).

noms— i estenent l'oposició als darrers cursos del batxillerat als instituts públics i col·legis privats d'ensenyament mitjà. De fet, una gran part dels detinguts estaven temporalment no organitzats en cèl·lules, però sí actuaven de manera més o menys dirigida en els distints moviments per evitar que, en ser vigilats i seguits, pogueren donar pistes sobre uns altres militants.

LA BPS 'LEGALITZA' EL PCE EN LA UNIVERSITAT

Després de la desarticulació del 1971 s'incorporaren a l'organització del PCE José Candela, Margarita Sanz Alonso, els germans Ismael i Rafael Fernández Guerrero, Cristóbal Gil, Susi Artal Castells, Juan Hermoso, Ana Marques, Pascual Matoses Marín, Amparo Montesinos, Elvira Momparler Carrasco, els germans

Ricardo i Fernando Peralta Ortega, entre altres.

José L. Monzón pensa que les detencions de 1971 "no influïren negativament en la capacitat d'influència del PCE en la Universitat, sinó que la reforçaren. Gràcies al fet que ens havien detingut i coneixien la nostra militància ens legalitzaven de fet, ja que no érem clandestins, sinó comunistes de coneguda militància que actuàvem obertament en les facultats. Aconseguíem, com deia aleshores Santiago Carrillo, «zones de llibertat», ja que els dirigents comunistes eren públicament coneguts per tots els estudiants. Açò, unit a la nostra línia política moderada, democràtica, oberta, etc., ens donava una gran influència política".

En pocs mesos, el PCE no només havia reorganitzat les cèl·lules sinó que havia crescut

espectacularment, a diferència d'unes altres organitzacions, que buscaven incidir fora de la Universitat, a la qual consideraven burgesa, de la mateixa manera que veien als estudiants "no subjectes de revolució". Per aquest motiu, es proletaritzaven i se n'anaven a les fàbriques i a les empreses —com ja vam veure en el cas de l'ORT, sector trotskista, PCE (M-L)/FRAP, àcrates, etc., que consideraven els estudiants un recurs revolucionari per a actuar en uns altres sectors.

EL PROCÉS DAVANT EL TOP

Els estudiants comunistes detinguts en abril i maig del 1971 foren jutjats pel TOP en 1974. Els processats aportaren nombrosos testimonis en la seua defensa, i van presentar documents de bona conducta acadèmica, etc., així com també un gran nombre d'advocats defensors. Com era ja costum en aquesta classe de processos polítics contra militants de l'oposició a la dictadura, actuaven com a defensors advocats de totes les tendències polítiques, democràtiques i antifranquistes, amb la finalitat de donar més ressò als processos. En aquest procés davant el TOP, presidit pel jutge Mariscal de Gante, actuaven com a defensors Alberto García Esteve, Manuel del Hierro, Dolores Monferrer, Rafael Molina Galano, Josep Lluís Albiñana Olmos, José Antonio Noguera Puchol, Miguel de Pedro, Gonzalo Rodríguez Mourullo, Manuel Mínguez Ferrandis, Leopoldo Torres Boursault, Jaime Miralles Álvarez, Francisco Davó Martí, Félix López de Medrano i Villar de Saavedra, i Ricardo Peralta Ortega.

Els enfrontaments de Medicina (1972)

Els enfrontaments entre estudiants i policies eren cada vegada més habituals i constants. Tot estava prohibit. Qualsevol activitat es convertia en un fet polític contra el règim, la qual cosa duia sistemàticament a la intervenció de la policia, la presència de la cavalleria pel campus universitari, les intervencions dels *jeep*, la *mànega*, el nom amb què popularment es coneixia el vehicle de la policia que disparava aigua a molta pressió contra els manifestants, etc., acompanyats per grans desplegaments de membres de la BPS, auxiliats per elements de l'extrema dreta universitària, etc. Així, un d'aquests conflictes tindria lloc el 4 de febrer de 1972 a la Facultat de Medicina de la Universitat, quan se celebrava una as-

semblea a l'aula magna. La Policia Armada i la BPS entraren a la Facultat i provocaren violents enfrontaments.

Segons l'informe de la policia, a l'eixida de l'assemblea:

"...dicha Fuerza Armada se vio precisada a intervenir ante la actitud agresiva y provocadora de los allí congregados que al salir (...) a más de proferir insultos verbales (...) lanzaron también contra la misma objetos contundentes, tales como botellas y ladrillos y objetos similares, teniendo que realizar la policia diversas cargas para desalojar dicho recinto universitario."

El conflicte es va intensificar amb l'arribada d'uns altres estudiants, avisats de la presència de la policia en la Facultat de Medicina, cosa que va accentuar l'enfrontament, amb ferits per ambdues parts. Diversos membres de la Força Armada foren agredits a cops d'ampolla i amb uns altres objectes.

El governador civil imposà moltes multes, es detingueren nombrosos estudiants i quatre d'ells, Feliciano Albadalejo Olmos, Víctor Darás Román, Víctor Manuel Tomás Llorens i Juan Miguel Company Ramón, van ser processats i jutjats per un consell de guerra. Se'ls va acusar d'insultar a la Força Armada, i de llançar "objectes contundents" com ara "ampolles, maons i similars". Foren condemnats i anaren a presó.

BOICOT ALS EXÀMENS DE FEBRER DE 1972

Una de les conseqüències dels fets de Medicina va ser el boicot als exàmens de febrer. Ningú no es va examinar, i tingueren el suport d'un sector important del professorat, sobretot dels PNN. Segons José L. Monzón:

"En Econòmiques es va celebrar una assemblea multitudinària, a la qual assistiren més de sis-cents estudiants, on es va discutir el boicot als exàmens de febrer, per a pressionar a les autoritats perquè posaren en llibertat els detinguts en els enfrontaments de Medicina. S'hi va votar: 330 a favor del boicot, 300 en contra. A pesar que el resultat de la votació fou molt ajustat, hi hagué un respecte democràtic a l'acord de la majoria i no es feren exàmens a la Universitat de València. L'aleshores degà d'Econòmiques, Manuel Vela, davant la nostra proposta que no s'arribara ni a obrir la Facultat d'Econòmiques, ens va dir, amb poca convicció:

- Però vegem ací qui mana, ¿l'assemblea o el degà?

Ho va tenir clar. No hi hagué exàmens."

La Universitat de València fou tancada, per ordre del rector, en maig del 1972 davant la impossibilitat de controlar el moviment universitari.

Sentència del Consell de guerra

Apleguem un extracte de la sentència contra alguns estudiants pel delictes d'insult a la força armada pels fets de Medicina de febrer de 1972.

"RESULTANDO probado (...) Que el día 4 de febrero de 1972 se celebró una asamblea a nivel de Distrito en el Aula Magna de la Facultad de Medicina (...) ante cuyo hecho y preveviéndose la posibilidad de alguna alteración de orden público, fue requerida la presencia de la Policía Armada, la que vistiendo sus uniformes reglamentarios se situó frente a dicho recinto universitario (...) A la salida de los estudiantes de la referida asamblea, dicha fuerza se vio precisada a intervenir ante la actitud agresiva y provocadora de los allí congregados que al salir, y desde la puerta y terrazas allí existentes, a más de proferir insultos verbales contra dichas fuerzas, lanzaron también contra la misma objetos contundentes como botellas y ladrillos y otros similares, teniendo que realizar la policia diversas cargas, para desalojar dicho recinto universitario (...)

La Fuerza Armada intentó penetrar en el recinto universitario, por el patio del Hospital Clínico recayente a dicha Facultad, y en el intervalo entre una y otra de las cargas que se produjeron, el Jefe que mandaba las Fuerzas de la Policía Armada sostuvo un parlamento con el Decano de la facultad de Medicina en cuyo acto estuvo presente en las proximidades el procesado FELICIANO ALBADALEJO OLMOS, que proferió gritos, sin poder especificar el significado de los mismos (...)

En otras intenciones en que la Policía Armada se acercó hacia la verja que separaba de la vía pública el patio del Hospital Clínico (...) se encontraba el procesado VÍCTOR MANUEL TOMÁS LLORENS, quien a más de arrojar una botella de coca-cola contra la Policía Armada, fue el que alentó a sus compañeros para que no retrocedieran (...)"

Un grup d'estudiants de Ciència, entre els quals es troben participants actius del moviment universitari d'oposició al franquisme, celebren el pas de l'equador amb un dinar al restaurant de Vivers. Era l'any 1968 i entre els assistents hi havia Jaime Escutia (1), Sari Alabau (2), Carlos Monzón (3), Rafael Pla (4), José Ma. Nanasquillo (5), Alejandro Sôez (6), Margarita Sánchez (7), Anselmo Pérez Machado (8) i Emilio de Felipe (9).

El rector expedienta 312 universitaris (1973)

Francisco va nomenar l'almirall Luis Carrero Blanco president del govern pel juny del 1973. Carrero va remodelar el gabinet el dia 8 d'aquest mes, i va nomenar ministre d'Educació i Ciència l'aleshores rector de la Universitat Autònoma de Madrid, Julio Rodríguez Martínez. Allò que va singularitzar a Julio Rodríguez va ser el nou calendari acadèmic *julià* —de gener a desembre, amb dos mesos de vacances a l'estiu—, que provocaria un autèntic caos en la universitat. La protesta contra aquesta iniciativa va ser general, cosa que va complicar el ja deteriorat panorama polític i acadèmic, amb noves mesures repressives per part del ministeri com a resposta.

El curs acadèmic 1972-73 s'havia caracteritzat per un augment de l'agitació universitària,

cada vegada més radical, i per una major presència de la Policia Nacional a l'interior de les facultats i pel posterior tancament temporal d'algunes d'aquestes. Els professors no numeraris (PNN) realitzaren la seua primera vaga general amb un extens suport a València (8 i 9 de març de 1973).

SUBVERSIÓ A LES AULES

La millor descripció de l'ambient regnant a la Universitat de València és sens dubte la que s'aplega en un escrit de l'aleshores rector Rafael Báguena, que resumia així la situació universitària:

"Diariamente aparecieron carteles adosados a muros y paredes, y frecuentemente pintadas, conteniendo en gran número de ocasiones conceptos gravemente injuriosos para el Jefe del Estado y autoridades civiles, militares, eclesiásticas, judiciales y académicas; desacatos reiterados a la autoridad del Ilmo. Sr. Decano; las asambleas y desalojos parciales y totales, con invitaciones a la subversión, provocaron frecuentes paros con grave detrimento de las enseñanzas a impartir".

En referència a la situació de la Facultat de Filosofia i Lletres, el rector hi afegeix:

La política antifranquista es fa en família: els clans

La llista dels universitaris expedientats en 1973 ens permet aplegar unes dades d'interès no només per saber al partit al qual pertanyien, l'origen dels seus expedients, les condemnes, etc., sinó també unes dades d'interès sociològic com ara les vinculacions familiars dels estudiants universitaris antifranquistes, la majoria d'ells fills de famílies pròximes al sistema (militars, funcionaris, empresaris, etc.). La política contra la dictadura es fa en família. Ací només apleguem els vincles familiars de germans/es, si bé l'entramat és molt més complex (cosins, esposes, etc.). Hi ha autèntics clans, sobretot en el PCE. La relació que donem tot seguit no pretén ser exhaustiva, però si posar de manifest l'entramat familiar a l'hora de transmetre la ideologia i la militància en les organitzacions polítiques de qualsevol signe. Entre les famílies polititzades més destacades n'hi ha la dels Fernández Guerrero, segona

generació de comunistes: Ismael, represaliat en la Universitat de Madrid; Rafael, un dels estudiants més actius i significats del districte als anys setanta i dirigent del PCE, ambdós d'Econòmiques; Pilar, de Filosofia, i Mª Victoria, de Química, tots ells expedientats. Els quatre germans De Felipe Datas, fills d'un coronel de l'exèrcit i membres del PCE: Guillermo, de Ciències; Luis, de Filosofia (detingut i torturat en 1971, amb presó, multa i TOP); Emilio i Marisa. Els germans Belinchón Belinchón: Mila, d'Història; Mercedes, de Dret, i Miguel Ángel, tots del PCE. Hi havia també els Monzón Campos, comunistes de segona generació, fills dels activistes comunistes Emeterio Monzón i Joaquina Campos: Carlos, de Ciències; i José Luis, un dels líders més coneguts de la universitat, d'Econòmiques. Unes altres nissagues implica-

des en el moviment estudiantil eren: els Vergara del Toro: Juan, de Ciències, i Vicente, de Dret, fixats i processats pel TOP, i els Sanz Díaz: Jesús, detingut en 1969, processat pel TOP i condemnat a presó, de Filosofia i Lletres; i Benito, d'Econòmiques, detingut en 1971, empresonat i multat, del PCE. Els Artal Castells: Ignacio, dirigent del Sindicat Democràtic (SDEUV), delegat en Dret, i Maria Jesús, d'Econòmiques, aquesta darrera del PCE; les tres germanes Momparler Carrasco, Maria Ángeles -Letes-, de Dret, Elvira, d'Econòmiques, i Pilar, de Medicina. Els tres germans López del Prado: Miguel i Ana, d'Econòmiques, i Marta, de Medicina, de l'UML. Els Nebot Oyanguren: Rosa, d'Econòmiques; i Antonio, de Dret, ambdós expedientats, i el darrer processat i empresonat per la seua militància en el PCE (M-L), i Ignacio. Els tres germans Blat Gimeno:

Teresa —Kity—, de Dret, de la LCR, destacada militant en pro dels drets de la dona; José Antonio, de Ciències, expedientat per la seua militància en l'ORT; i Francisco, de Dret. Un altre dels llinatges vinculats a la lluita antifranquista seria el dels Peralta Ortega, fills de notari i provinents d'una família molt emparentada amb alguns dirigents franquistes: Ricardó i Fernando, de Dret, i Marisa, d'Econòmiques, tots del PCE. Esmentarem finalment altres cognoms de famílies, com la dels germans García Hernández, fills de l'advocat comunista Alberto García Esteve: Judith i Alberto, tots dos de la LCR, de Filosofia i Lletres. Els Gisbert Jordà: Concepción, de Dret, defensora dels drets de la dona, de la LCR, i Emilio, d'Econòmiques, de BR i després del PCE. Els Juárez Porras: Manuel i Servando, aquest del PCE. Els germans Sánchez Durá: Nicolás Alfonso, de Ciències i Mercedes, de Filosofia i Lletres, ambdós de Bandera Roja i després del PCE. Els Sanz Alonso, dels quals destaca Rosario Margarita -Marga-, d'Econòmiques.

B. Sanz

Els germans Fernández Guerrero serien una de les famílies més actives en la lluita contra la dictadura franquista: Rafael, d'Econòmiques (1), Ma. Victoria, de Química (2), Ismael, d'Econòmiques (3), i Pilar, de Filosofia (4).

Alguns dels estudiants de l'oposició antifrancquista, uns quants d'ells expedientats, al costat del professor Emèrit Bono: (d'esquerra a dreta) Ana Marqués, Juan Herroso, Susi Artal, Juan José López, Amparo Vilches, i Ismael Fernández Guerrero.

FOTO: B. SANZ

"... se produjeron coacciones físicas contra el Ilmo. Sr. Decano, a quien impidieron salir de la habitación en la que se refugió, destrozando el mobiliario y arrojándolo por la ventana contra la fuerza pública al penetrar ésta para liberar al Sr. Decano, todo lo cual le provocó tal "shock" psíquico, que por enfermedad hubo de renunciar al cargo".

Tant la Universitat de València com la Politècnica tenien una situació semblant a la resta de les universitats espanyoles. El franquisme entrava en un declivi accelerat i l'agitació era permanent. La repressió policíaca era l'única resposta al règim. Per això, el nou ministre d'Educació i Ciència, Julio Rodríguez Martínez, davant l'imparable deteriorament de la vida acadèmica espanyola, va remetre a tots els rectors un ofici, signat pel director general d'Universitat i Investigació, on es recomana l'aplicació amb tota duresa del Reglament de Disciplina Acadèmica de 1954. S'hi deia que tots els universitaris actius antifrancquistes havien de ser sancionats.

Per a dur a terme aquesta mesura repressiva tan extensa, col·laboraren els ministres de la Governació —a través de la BPS i tot l'aparell policíac del règim—, els quals elaboraren llistes i informes dels activistes, així com també el ministeri de Justícia, que remeteren als rectors de tots els districtes universitaris d'Espanya la relació dels estudiants considerats perillosos. La repressió és àmplia i sense concessions, amb la greu amenaça de paraitzar totalment la vida acadèmica. Però molts rectors, cautelosos —són els darrers anys d'un règim que s'enfonsa—, s'inhibeixen. Això no obstant, el rector de la Universitat de València, Rafael Báguena Candela, prepara molt detalladament la seua aplicació per a l'inici del curs acadèmic 1973-74 i, pràcticament en solitari, serà l'únic que adopte la mesura amb una contundència desmesurada i que acabarà aconseguint un resultat contrari al desitjat.

EL RECTOR APLICA L'ARTICLE 28

A l'inici del curs 1973-74, el rector de la Universitat de València va prohibir l'entrada a les aules universitàries a 312 estudiants. La raó al·legada per a prohibir l'entrada al recinte universitari als estudiants era l'aplicació de l'article 28 del Reglament de Disciplina Acadèmica de 1954, que deia que es prohibirà l'entrada a les aules i recinte acadèmics als estudiants universitaris i "persones estranyes que hagen pertorbat, pertorben o amancen pertorbar la disciplina acadèmica". El contingut era tan ambigu que de fet es podia aplicar a qualsevol estudiant sense que hi haguera cap sanció, processament o activitat comprovada. N'hi havia prou amb la presumpció que "amenaçara pertorbar" per aplicar l'article 28.

LA INCIPIENT SOCIETAT CIVIL S'OPOSA ALS EXPEDIENTS

Està encara per estudiar el grau de repercussió social i de repulsa que aquesta mena de mesures tenia sobre la societat de l'època, amb un franquisme que entrava en la dartera fase. No obstant això, hi ha constància que una sèrie d'institucions manifestaren el seu rebuig als expedients tal com estaven plantejats. Així, el Col·legi de doctors i llicenciats de Filosofia i Lletres de València remetè al rector un escrit de la junta en què es demanava que reconsiderara les sancions imposades a tants universitaris: "... entre los que se encuentran alumnos sin antecedente motivador alguno (...) sin olvidar que el expediente y la sanción han de basarse en hechos concretos acaecidos y nunca en hipotéticas conductas de futuro..."

La Federació Catòlica d'Associacions de Pares d'Alumnes de València es manifestava en sentit similar, assenyalant que si bé estaven en contra de "toda acción subversiva" i de la "... conversión de la Universidad en campo de lucha y de ataques sistemáticos al orden constitucional (sic) manifiesta (...) su preocupación porque las sanciones se impongan o puedan imponerse con olvido de las garantías legales que exija todo procedimiento sancionador".

La mobilització no arribava només d'aquestes institucions, sinó que el rebuig s'estenia a uns altres nivells més quotidians i més pròxims al propi sistema polític, com podien ser els ajuntaments, els capellans, jutjats de pau municipals, alguna direcció local del Moviment, i fins i tot la guàrdia civil, els quals redactaren certificats de bona conducta i informes favorables d'alguns estudiants expedientats.

A manera d'exemples d'aquest entramat social que creava el sistema arbitrari de repressió en massa, apleguem alguns casos. Així, el capellà del poble d'un dels expedientats afirma en certificats expedits per la parròquia en qüestió: "... su buena conducta cívico-moral, no teniendo nada que reprocharle en este sentido...", o tenir "... intachable conducta en todos los aspectos, tanto familiar, como civil, social o religiosa".

Els expedientats elevaren recursos d'alçada contra la resolució prohibitòria del Rectorat —que estenia el problema als advocats i l'entramat legal del sistema judicial, la qual cosa donava una major extensió al conflicte i alhora la seua repulsa—, però van ser desestimats sistemàticament pel rector.

LA COL-LABORACIÓ DELS MINISTERIS EN LA REPRESSIÓ

Per a confeccionar la llista definitiva d'estudiants als quals se'ls va aplicar l'article 28, el rector Báguena va comptar amb el Ministeri de Governació, el qual va facilitar els noms i les acusacions concretes contra cadascun dels estudiants —amb independència que no hi haguera hagut detenció, o acusació específica, ni cap condemna— gràcies als arxius de la Direcció General de Seguretat i als informes de la BPS, com també del Ministeri de Justícia, el qual facilitaria les sentències del Tribunal d'Ordre Públic.

El que sí és cert és que la majoria dels estudiants sancionats pertanyia a organitzacions i partits polítics clandestins i il·legals, tots d'esquerra, o havien participat activament en actes contra la dictadura (manifestacions, assemblees, comandos, pamfletades, accions violentes, etc.), de la mateixa manera que en molts casos havien estat detinguts, multats, processats i condemnats per activitats antifranquistes.

Les facultats més actives, al començament dels anys setanta, eren Filosofia i Lletres, Ciències, i Econòmiques, aquesta darrera encara no molt nombrosa per la seua recent creació en 1968-69. Entre les tres, representaven aproximadament el 75% dels expedientats.

LA REPRESSIÓ POLÍTICA

Segons les dades, incompletes, podem fer una valoració aproximada de les causes per les quals la policia tenia fitxats els estudiants.

Dels expedientats, més de la meitat havien passat prèviament per la Direcció Superior de Policia, i després patiren multes, judicis davant el TOP, consell de guerra o presó. Cada detenció tenia una gran repercussió, ja que posteriorment a la detenció se succeïen pintades, cartells informatius, assemblees demanant l'alliberament dels detinguts i la fi de la repressió, manifestacions, etc., que alhora provocaven més detencions, en una espiral inacabable que enduria més encara els darres anys de la dictadura.

Els expedientats que se'ls impedia assistir a les classes van perdre automàticament les pròrogues per a incorporar-se al servei militar. Se'ls impedia, a més, fer les milícies universitàries. Se'ls retirava automàticament el passaport, o bé no els el donaven si el sol·licitaven i perdien les beques. Tenien controlat el seu domicili, i el seu telèfon —si el tenien— era punxat. Els obrien la correspondència. La seua família era visitada, cada cert temps, per la guàrdia civil, o per la policia.

RADIOGRAFIA POLÍTICA DELS EXPEDIENTATS: L'HEGEMONIA DEL PCE

Els expedientats d'octubre de 1973 eren estudiants que havien ingressat en la Universitat de València a partir de 1968, tot coincidint amb l'apogeu i la radicalització del moviment universitari. L'avantguarda més activa militant, o que participava en alguna activitat d'oposició al franquisme, rondava aquell ambient universitari.

Una primera reconstrucció parcial dels partits i organitzacions en què militaven els expedientats —dels quals hi ha dades d'un 40%—, feta a partir de les fitxes de la policia, dels sumaris del TOP, dels consells de guerra, de les multes del governador civil, etc., o amb els testimonis directes dels militants de l'època, ens permet identificar com a afiliats 134 dels 312 expedientats —un 42%—, dels quals 65 eren comunistes del PCE —49%—, 22 trotskistes —16%—, 19 maoistes del PCE (M-L)/FRAP/FUDE —14%—, 11 d'UML-ORT —8%—, 2 d'UCE, 2 de Germania Socialista, 1 del PSOE, etc.. A més, n'hi havia 11 d'extrema esquerra que pertanyien a comitès de curs.

En conjunt, podem afirmar que la força política hegemònica, i que per tant pateix una major repressió, és la comunista del PCE, amb pràcticament la meitat dels expedientats identificats com a militants d'aquesta organització política; a aquesta hauríem d'afegir els *companys de viatge* del PCE, els pròxims a les comissions de curs i els dissidents —molts d'ells temporals— de l'OPI del PCE, o que s'hi incorporaren després —cas de BR—. L'altra meitat pertany a les més variades ideologies: maoistes, trotskistes, comunistes diversos, nacionalistes, etc., que s'agrupen en l'extrema esquerra radical, i l'únic punt en comú i referència dels quals és el de situar-se a l'esquerra del PCE.

EL RECTOR, DESAUTORIZAT

El llarg conflicte dels expedients acabaria per torna-se contra el mateix rector i la política repressiva del ministeri. El tribunal del contenciós administratiu, al qual havien recorregut els estudiants sancionats, resoldria al seu favor i en contra dels expedients incoats pel rector Báguena. La mesura d'expedientar 312 universitaris fou declarada doncs improcedent pels tribunals competents. La política repressiva del rector i del ministeri ensopgava amb la pròpia *legalitat* de la dictadura. La sanció no s'ajustava a dret, i es declarava nul·la per la sala tercera del Tribunal Suprem l'1 de juliol de 1975.

Detencions, multes i processos polítics

Dins de les accions dels partits polítics el PCE mantenia una línia de moderació, amb actuacions en un ampli nombre de sectors (obrer, veïnal, col·legis professionals, camperols, intel·lectuals i món de la cultura, etc.). Per la seua banda els estudiants comunistes, en una bona part, tenien el seu camp d'acció en l'àmbit universitari.

No passava així amb els grups radicals de l'extrema esquerra, que consideraven burgesa la universitat —la majoria d'ells pertanyia a aquesta classe social— i que buscaven l'eixida de la dictadura en la revolució proletària i, teòricament, en la violència contra el règim. La majoria dels grups no passava de propugnar la via de la revolució en els seus documents, en els seus discursos, reunions, assemblees, etc, sense que s'arriscaren a fer accions de caràcter violent més enllà de la pròpia defensa davant la policia. És el cas de la majoria dels trotskistes, anarquistes i grupuscles comunistes, els quals utilitzen algunes vegades còctels Molotov, i poc més. Un repàs a les accions i processos del TOP i consells de guerra dels diferents grups aplega aquestes actituds.

LLUITA ARMADA I VIOLÈNCIA POLÍTICA

Això no obstant, sí que hi ha un grup que a més de defensar la lluita armada tractarà de dur-la a la pràctica, la qual cosa farà que l'organització siga minoritària, tancada i fortament perseguida per la policia.

A València, el grup polític més violent serà el PCE (M-L) per mitjà de les seues organitzacions Front Revolucionari Antifeixista i Patriota (FRAP), Federació Universitària d'Estudiants (FUDE), etc. Els despatxos dels advocats que defensen els militants antifranquistes tenen bones mostres documentals de processos del TOP i consells de guerra de les accions del PCE (M-L) i del FRAP.

Així, per exemple, el 12 de maig de 1973 s'organitza un *comando* d'un centenar de persones que,

en l'encreuament del carrer Alferes Provisional amb el d'Onésimo Redondo, pretén dur a terme una acció, segons informes de la policia, per a "causar danys" en els bancs Popular, Central i de València. Organitzat en la més estricta clandestinitat, i amb totes les normes de seguretat possible es troben amb què la Policia Armada i la BPS té presa la zona amb antelació. Lluny de dispersar-se tracten de dur endavant l'acció dissenyada, cosa que no pogueren realitzar, ja que, segons es pot llegir en l'informe policíac, no arribà a "efectuar-se", i van ser detinguts una part dels frustrats militants del susdit *comando*, els quals pertanyen al PCE (M-L), al FRAP, a la FUDE i altres de les organitzacions maoistes de l'esmentat partit. La policia va trobar als detinguts moltes navalles, còctels Molotov, cadenes, pals, pamflets del FRAP, banderes de l'organització, etc. El TOP va processar i condemnar a presó per aquests fets, no consumats, els estudiants universitaris de la FUDE Carlos Salvadores Navarro (Arquitectura), María del Carmen Puig Fabregat (Filosofia i Lletres), José Mª Olmos Miguet, com també els membres del FRAP José García Ruiz (Econòmiques), Catalina Céspedes Pérez, Ángel Berna Prats i Juan V. Monteagudo Marín (Química), juntament a uns altres militants de les joventuts del FRAP.

Altres vegades, les detencions foren més nombroses, i les condemnes contra els detinguts, majors. Així, amb motiu d'una batuda duta a terme amb un ampli aparell policíac i escorcoll simultani de diversos pisos, s'hi va trobar un abundant material clandestí, màquines impressores, multicoptes, un petard de dinamita de cent grams, un altre de tetralè de 200 grams, un altre de tetralè-trilita..., metxes, municions, cartutxos de diverses classes, pistoles, revòlvers, etc. Els detinguts foren acusats de pertànyer al PCE (M-L) i de delictes d'associació il·lícita, propaganda il·legal, tinença d'explosius, robatori i ús de documents falsos, etc. Els acusats foren jutjats pel TOP i condemnats a uns quants anys de presó. Entre els acusats hi havia els estudiants Ernesto Conesa Plov, Santiago Osset Arnau, Javier Bernes Fernández, José L. Ascaso Gimillo, Juan Nebot Oyanguren, etc.

Assemblees i manifestacions

Una altra de les activitats permanents dels estudiants serien les assemblees. A partir de 1968 seran contínues. La BPS i els confidents aprofitaven aquestes assemblees per detectar els estudiants més actius i per conèixer per endavant les manifestacions que els estudiants preparaven.

L'assistència a manifestacions —sempre qualificades per la policia com a “no pacífiques”, il·legals, etc.— implicava, en cas de detenció, la incoació d'un procés, la multa del governador civil, a més del possible expedient acadèmic, al marge que la manifestació es realitzara fora del campus universitari. Va ser, per exemple, el cas d'una manifestació en el carrer, que el TOP va considerar “no pacífica, il·legal” i per la qual foren processats els estudiants Adrián Gil Gallego, Juan Álvarez-Cienfuegos, Elena Sánchez, José M. Mendoza Rodríguez, Alejandro Eiriz Viota i Eduardo Soler Álvarez, del PCE, LCR, etc. Qualsevol manifestació era considerada com a “perturbadora de la normalitat viària”, ja que en totes els crits de rigor eren del tipus de “A baix la dictadura”, “Visca la llibertat”, etc. (per aquests dos crits Vicente Pascual Sendra, de Filosofia, seria condemnat pel TOP a quatre mesos i un dia d'arrest major).

A partir del 1968, la presència de la Policia Armada —a peu, a cavall o de patrulla en *jeep*—, la BPS, els confidents i els grups d'extrema dreta és quotidiana, no només al campus sinó dins de les mateixes facultats, en assemblees, o en qualsevol acte de caràcter cultural, acadèmic, conferències, etc. La policia era omnipresent en qualsevol acte acadèmic, fins i tot a les aules.

Les forces de cavalleria de la policia armada eren entrenades per a la lluita anti-subversiva, per dispersar manifestacions, concentracions contra la dictadura i per al control exterior d'universitats i fàbriques.

COMISSIONS DE CURS 'VERSUS' COMITÈS

Les comissions de curs eren el model d'organització universitari que proposava el PCE, i tenien molta més acceptació entre els estudiants, els quals, en la seua majoria, fugen dels plantejaments radicals o violents. L'aparició dels partits polítics i organitzacions estudiantils radicals i d'extrema esquerra va ser la causa de la creació de les plataformes estudiantils alternatives, a les quals tradicionalment donava suport

el PCE. Els comunistes recolzaren i dirigiren en gran manera el Sindicat Democràtic (SDEUV) entre els anys 1966-1969. Després de la seua desaparició, potenciaren les plataformes d'estudiants, similars a les que funcionaven en el món obrer (CCOO), com a comissions de curs, en les quals s'agrupen els estudiants demòcrates i progressistes. El seu objectiu serà la contínua mobilització contra el franquisme a través de la lluita sindical, la millora de l'ensenyament, la reforma dels plans d'estudis, la petició de democratització de les estructures acadèmiques, etc. No reivindiquen la revolució, la lluita violenta ni la transformació radical de les estructures de l'Estat. Les comissions de curs busquen ser l'instrument de la majoria, del diàleg i la democratització de l'ensenyament.

El liderat del PCE en la Universitat serà discutit a partir del 1970 per diversos grups radicals de signe divers. Aquests grups només tenen dues coses en comú: estar en contra del PCE i ser antifranquistes, encara que els camins polítics d'eixida a la dictadura franquista no coincideixen. Tots els grups polítics que actuen en la Universitat s'agruparan en els comitès de curs, l'objectiu dels quals és ser un model alternatiu al PCE.

La divisió dels estudiants. Els comitès de curs són impulsats per radicals, trotskistes (LCR, LC, OCI, etc.), maoistes, luxemburguistes, nacionalistes, àcrates, UML, OCE-BR, etc., els quals aconseguiran un enfrontament continu amb el PCE, la qual cosa dividirà, fragmentarà i esterilitzarà la força sindical que havia tingut el Sindicat Democràtic, a més de provocar les lluites de les múltiples faccions per imposar les seues postures polítiques. Una de les conseqüències serà que molts demòcrates es distancien d'aquests grups i s'acosten als comunistes, per formar una plataforma més oberta, plural i participativa en les seues propostes.

Els enfrontaments entre les comissions i els comitès originarà en alguns moments confusió, desmobilització i ineficàcia. Els mateixos atacs entre ells serà una de les principals fonts d'informació de confidents i de la BPS, i també facilitarà que, en alguns casos, els infiltrats de la policia en els grupuscles provoquen actes radicals que afavoresquen l'entrada de la policia en les facultats, el tancament de la universitat, les detencions, els expedients, etc.

A partir del curs 1973-74, les comissions de curs, és a dir el PCE, serà qui aconseguisca la direcció quasi total del moviment estudiantil a València i del moviment dels professors no numeraris (PNN).

Els 312 expedientats

Relació dels expedients, segons l'article 28 del Reglament de Disciplina Acadèmica de 1954, oberts pel rector de la Universitat de València Rafael Báguena Candela, a partir de setembre-octubre de 1973.

NÚM	COGNOMS I NOMS	CENTRE	PARTIT POLÍTIC	PROCÉS, MULTES, DETENCIONS
1	ABELLÀ SOLÀ, Alberto	Dret	-	
2	AGUILAR GIMENO, Cristóbal	Filosofia	-	
3	AGUILERA MARTÍNEZ, Emiliano	Medicina	-	
4	AGUILÓ LUCIA, Javier	Medicina	CC	
5	AGUIRRE PASCUAL, Guillermo	Ciències	-	-
6	ALBADALEJO FOSAR, Marina	Filosofia	-	-
7	ALBADALEJO OLMOS, Feliciano	Filosofia	PCE	Detingut en 1971. Consell de Guerra pels incidents de Medicina. Multa 25.000 PTA.
8	ALBERICH MARTÍ, M ^a Carmen	Medicina	-	-
9	ALFARO LASALA, Alfonso	Ciències	CC	-
10	ALFONSO MELLADO, Carlos A.	Dret	PCE	-
11	ALONSO DÁVILA, Isabel	Filosofia	PCE	Detinguda 1971 i 1972. Multa. Presó.
12	ALVAREZ DO BARRIO, Manuel	Medicina	-	TOP 822/73. Manifestació il·legal.
13	AMORES ALBALADEJO, Pedro	Econòmiques	-	-
14	AMORÓS PEYDRÓ, Miguel	Ciències	-	-
15	APARICI PRATS, Emilia	Filosofia	-	-
16	ARANDA GARCÍA, Juan A.	Filosofia	-	-
17	ARMENGOD GONZÁLEZ, María E.	Ciències	-	-
18	ARTAL CASTELLS, María Jesús	Econòmiques	PCE	-
19	ASENSIO SOLER, Federico	Econòmiques	CC	-
20	ATTARD TORRÓ, Rafael	Dret	-	-
21	AUSIAS FERREIRO, María M.	Filosofia	-	-
22	BAGUETTO TORRES, Vicente	Filosofia	PCE	-
23	BALLESTER ALBIOL, Manuel A.	Medicina	-	-
24	BALLESTER GORRITA, José Blas	Econòmiques	Comissions	TOP propaganda il·legal. 1971. Presó.
25	BARBERÀ SENORA, Abelardo	Ciències	-	-
26	BARROETA URQUINZA, Pedro	Filosofia	-	Detingut 1970 i 1971. Multa 25.000 PTA.
27	BATALLER ARGÜELLÓ, M ^a Sara	Filosofia	-	TOP 203/73. Manifestació no pacífica. TOP 267/73.
28	BEDATE VILLAR, Teresa	Econòmiques	-	-
29	BELENGUER GALINDO, M ^a Dolores	Filosofia	-	-
30	BELINCHÓN BELINCHÓN, Mercedes	Dret	PCE	-
31	BELINCHÓN BELINCHÓN, Milagros	Dret	PCE	TOP 1971. Detinguda en 1972. Multa 5.000 PTA.
32	BELL MIRALLES, Vicente	Dret	-	-
33	BELMONTE MARCO, Julia	Ciències	-	-
34	BELTRAN CALOMARDE, Mercedes	Medicina	UML	-
35	BELTRAN ZARANDIETA, M ^a Dolores	Medicina	UML	-
36	BENEYTO CALATAYUD, Pedro José	Filosofia	PCE	Detingut. TOP 942/73. Associació il·legal. 30.000 PTA. de fiança. TOP 1972. Multa 25.000.
37	BERNA PRATS, Àngel	Ciències	PCE (ML)	TOP 378/73. Associació i propaganda il·legal. Tenència d'explosius. 25.000 PTA. de fiança.
38	BERNES FERNÁNDEZ, Javier	Econòmiques	PCE (ML)	-
39	BLANES RODRÍGUEZ, Estrella	Econòmiques	LCR	Juïat militar 1969. Activitats subversives.
40	BLASCO GÓMEZ, Pablo	Econòmiques	LCR	Detingut 1972. Multa 20.000 PTA.
41	BLASCO LÓPEZ, Amparo	Filosofia	-	-
42	BLAT GIMENO, José A.	Ciències	ORT	-
43	BOLUDA BAYONA, Pedro	Ciències	ORT	-
44	BONASTRE MORA, Juan Miguel	Medicina	-	-
45	BORRÁS MOLINER, M ^a José	Medicina	-	-
46	BOSCH MELENDEZ, Ricardo	Medicina	-	-
47	BURRIEL ORUETA, Guillermo	Econòmiques	UML	-
48	BURRUEZO PARREÑO, José L.	Econòmiques	-	-
49	CABRERA GONZÁLEZ, José	Econòmiques	Comissions	-
50	CAMARASA YAÑEZ, Francisco	Econòmiques	PCE	TOP, associació il·legal. Presó, multa.
51	CANALES CONEJERO, Servando	Dret	PCE	Detingut, 1972.
52	CARBAJOSA CANET, Vicente	Medicina	-	-
53	CÁRCEL ATIENZA, Pilar	Ciències	PCE	TOP 942/73
54	CARRASCOSA CARRASCOSA, Angel	Medicina	LCR	-
55	CARRASCOSA SÁNCHEZ, Pedro	Ciències	PCE	Detingut 1971. TOP. Associació il·legal. Presó. Multa.
56	CARRILERO TRUJILLO, Andrés	Filosofia	-	TOP 271/73 Manifestació Multa 15.000 PTA.

NÚM	COGNOMS I NOMS	CENTRE	PARTIT POLÍTIC	PROCÉS, MULTES, DETENCIONS
57	CARRILLO VALENCIA, Pablo	EU de Magisteri	-	-
58	CARRIÓ YAGÜE, Francisco J.	Ciències	-	-
59	CARIANA FONT DE MORA, Luis	Econòmiques	LCR	Detingut 1972.
60	CASANOVA CRUZ, Vicente	Econòmiques	LCR	-
61	CASSOLA CORTADELLAS, Antonio	Filosofia	PCE	-
62	CASTELLÓ SORIANO, M ^a . Teresa	Filosofia	-	TOP.
63	CIARSOLO IZAGUIRRE, Javier	Medicina	LCR	Detingut 1971
64	CLIMENT DURÀ, Marina	Medicina	CC	-
65	CLIMENT MIÑANA, Juan José	Filosofia	-	-
67	COBA LAGRAJIA, Angel Luis	Dret	LCR	-
68	COBACHO CASAN, Francisco	Ciències	-	-
69	COLOMINA CLIMENT, Evaristo	Econòmiques	-	TOP. Associació il·lícita
70	COMPANY RAMON, Juan Miguel	Filosofia	-	Consell de guerra per enfrontaments. Medicina. Multa.
71	CONSTANT MOSCARDÓ, Ana Maria	Filosofia	-	-
72	CORDON ARANDA, Rafael	Ciències	-	-
73	CREMADES RAMIREZ, Fermín	Ciències	-	-
74	CRESPO ESCOBAR, Enrique	Ciències	ORT	-
75	CRESPO ESCOBAR, Jorge	Ciències	PCE (ML)	-
76	CRESPO VIDAL, José R.	Ciències	LCR	TOP 267/73. Manifestació. 3 mesos d'arrest major.
77	CRIBADO BALSEGAN, José V.	Dret	-	-
78	CUÉLLAR ORTEGA, Ramón	Ciències	-	-
79	CUESTA GARCÍA, Rafael	Filosofia	-	TOP 271/73. Manifestació fiança 15.000 PTA.
80	CUÑAT SESÉ, Enrique Miguel	Filosofia	-	-
81	DARÁS ROMAN, Victor Vicente	Econòmiques	-	Consell de Guerra per enfrontaments.
82	DAVOISE MARTÍ, L.	Filosofia	-	-
83	DEBÓN FERNÁNDEZ, Nieves	Medicina	UCE	-
84	ESCOLANO ARNAL, Julio	Filosofia	-	-
85	ESCOLANO GIL, José	Filosofia	-	-
86	ESTELLÉS GIMENO, Celia	Filosofia	-	-
87	ESTELLÉS NOGUER, Juan	Econòmiques	UML	-
88	ESTEVAN ESTEVAN, Rafael	Medicina	CC	-
89	FAYOS TIS-SAUDIER, Joaquín	Dret	-	-
90	FELIP SARDÀ, Josep Ma.	Econòmiques	LCR	Detingut
91	FERNÁNDEZ BELMONTE, Angeles	Econòmiques	-	-
92	FERNÁNDEZ COVADA CANALS, Eduard	Econòmiques	-	-
93	FERNÁNDEZ GUERRERO, M ^a . Victoria	Ciències	PCE	-
94	FERNÁNDEZ GUERRERO, Pilar	Medicina	PCE	-
95	FERNÁNDEZ GUERRERO, Rafael	Econòmiques	PCE	Detingut 1972
96	FERNÁNDEZ MARTÍNEZ, Horacio	Filosofia	-	-
97	FERRAN OLMOS, M ^a Concepción	Filosofia	-	-
98	FERRANDO PORCAR, Amparo	Dret	PCE	-
99	FERRER BÀGUENA, Enrique	Filosofia	PCE (ML)	Associació il·lícita, propaganda il·legal TOP. Presó 3 anys.
100	FERRER CASAMITJANA, Santiago	Filosofia	PCE	Detingut 1970 i 1972. Multa 25.000 PTA.
101	FOLCH PRADES, Miguel Angel	Econòmiques	PCE (ML)	TOP Associació il·lícita. Presó 3 anys.
102	FORTEZA CORTES, Isidro	Ciències	-	TOP 378/73 Associació il·legal. Presó provisional.
103	FRANCH CABEDO, Miguel Angel	Econòmiques	-	-
104	FRANCH FERRER, Vicent	Dret	GS	Fundador de GS. Detingut 1971.
105	FUERTES EUGENIO, Maria Nieves	Econòmiques	-	-
106	FUSTER BELLES, Agustín Eduardo	Medicina	-	-
107	GALVEZ MIGUEL, José	Econòmiques	PCE/OFI	Detingut 1971. Associació il·lícita. Propaganda il·legal. TOP. Presó. Multa. Mil Àfrica.
108	GALLARD PEREZ-ALBALADEJO, M ^a . V.	Filosofia	Comites	TOP 264/73. Associació il·lícita. Fiança 5.000 PTA.
109	GARCERÀ TOMAS, José	Medicina	UML	-
110	GARCÍA BARÓ, Juan Miguel	Ciències	-	-
111	GARCÍA CANTÚS, Dolores	Filosofia	-	-
112	GARCÍA DOMENECH, Rafael Vicente	Filosofia	-	-
113	GARCÍA GARCÍA, Camilo	Ciències	-	TOP 203/73 i 267/73 Per manifestació no pacífica.
114	GARCÍA GARCÍA, Dolores	Econòmiques	-	-
115	GARCÍA GÓMEZ, Fernando	Filosofia	PCE (M-L)	TOP 932/73. Associació il·legal. Propaganda il·legal 4 mesos presó.
116	GARCÍA HERNÁNDEZ, Judith	Filosofia	LCR	-
117	GARCÍA HERRAIZ, Federico	Filosofia	-	-
118	GARCÍA RUIZ, José	Econòmiques	FRAP	TOP. Manifestació i propaganda il·legal. Possessió d'explosius.
119	GARCÍA RUIZ, Ramón	Ciències	-	-
120	GARZÓN LÓPEZ, Diego	Ciències	-	-
121	GEA ROSAT, Juan Manuel	Ciències	OCI	TOP. Presó incondicional.
122	GIL DEL GALLEGÓ, Adrián	Filosofia	PCE	TOP. Associació il·legal. 432/74.
123	GIL GUILLEN, Pilar	Filosofia	-	-
124	GIMÉNEZ BENITEZ, José Vicente	Filosofia	-	-
125	GIMÉNEZ SANTOS, Bernardino	Dret	PSOE	Detingut 1971 i 1972

NÚM	COGNOMS I NOMS	CENTRE	PARTIT POLÍTIC	PROCÉS, MULTES, DETENCIONS
126	GIMÉNEZ VICENTE, Juan José	Filosofia	-	-
127	GINER DURÁN, Remedios	Medicina	LCR	-
128	GINER ESPARZA, José Vicente	Filosofia	-	-
129	GISBERT GISBERT, Concepción	Dret	LCR	TOP. Detinguda 1972.
130	GISBERT JORDÀ, Emil	Econòmiques	PCE/BR	Detingut.
131	GÓMEZ, Antonio Manuel	Dret	-	-
132	GÓMEZ DE BARREDA HERRERO, A ^a	Dret	GS	-
133	GÓMEZ GUAL, Antonio	Medicina	-	-
134	GONZALEZ CAÑAMERO, Fernando	Filosofia	-	-
135	GONZALEZ PASCUAL, Concepción	Filosofia	-	-
136	GUARDIA CORTES, Angel	Econòmiques	PCE	Detingut 1971 Associació il·legal. Propaganda il·legal TOP. Presó.
137	GUARDIOLA GILBERT, M ^a Amparo	Filosofia	-	-
138	GUILLAMÓN ARDOSA, M ^a Teresa	Econòmiques	-	-
139	HERNÁNDEZ PASCUAL, Clemente	Econòmiques	PCE	Detingut 1970 i 1971. Tribunal. Militar 1972. Multa 25.000 PTA.
140	HERRERO CORDERO, José Raúl	Econòmiques	PCE	-
141	HERRERO RUIZ, Jesús	Ciències	-	-
142	HUSE VALLE, Federico	Econòmiques	-	-
143	IBOR RODRÍGUEZ, Eduardo José	Ciències	-	-
144	ISSA YOUSEPH, Mari	Econòmiques	-	TOP 899/73, propaganda il·legal.
145	IZQUIERDO BERROCAL, Pilar	Ciències	PCE	-
146	IZQUIERDO PAREDES, José María	Econòmiques	LCR	Detingut 1971 i 1972.
147	JUAN CASTELLÓ, José	Ciències	-	-
148	JUAN LLABRES, Fernando	Ciències	LCR	-
149	JUAREZ PORRAS, Manuel	Filosofia	-	-
150	JUAREZ PORRAS, Servando	Medicina	PCE	Detingut 1972. Multa 25.000 PTA.
151	KNECHT ROBERTO, Ana	Ciències	PCE	Detinguda BPS 1971.
152	LAGUARDA PEREZ, José	Econòmiques	GS	-
153	LARRAURI GOMEZ, Margarita	Filosofia	LCR	-
154	LEON ALBARZA, Miguel Angel	Ciències	-	-
155	LERMA BLASCO, Joan Francesc	Econòmiques	OCI	Detingut manifestació 1972. Multa.
156	LEYDA GILBERT, Antonio	Dret	LCR	-
157	LÓPEZ GARCÍA, Ernestina	Filosofia	-	-
158	LÓPEZ-GUITIÁN BADENES, Germán	Dret	-	-
159	LÓPEZ HERNANDO, Juan José	Econòmiques	PCE	Detingut 1971. TOP Associació il·legal. Presó. Multa.
160	LÓPEZ MARTÍNEZ, Domingo	Ciències	-	-
161	LÓPEZ DEL PRADO, Marta	Medicina	UML	-
162	LÓPEZ DEL PRADO, Ana María	Econòmiques	-	-
163	LÓPEZ DEL PRADO, Miguel A.	Econòmiques	-	-
164	LLUIS DE CASADEMONT, Rafael	Filosofia	-	-
165	LLANEZA GARCÍA, Angel	Ciències	PCE/OPI	-
166	LLORCA CLIMENT, Vicente	Ciències	-	-
167	MACIAS GARCÍA, Juan Bernardo	Ciències	-	Detingut 1971. TOP 1972.
168	MACIAS SANCHEZ-EGUIBAR, Ernesto	Dret	-	Desobediència. Atestat BPS.
169	MADRID ALAMEDA, M ^a del Carmen	Econòmiques	-	-
170	MADORGA MARTÍNEZ, M ^a José	Filosofia	-	-
171	MAHIQUES ESTEBAN, Enrique	Ciències	-	-
172	MAINAR TELLO, Vicente	Medicina	Comitès	-
173	MANCHÓN RUIZ, M ^a Pilar	Filosofia	-	-
174	MARCO GARCÍA, Asunción	Ciències	PCE	Detinguda en 1970, 1971 i 1972
175	MARTÍ VALLBENA, M ^a Julia	Medicina	-	Propaganda il·legal 1972.
176	MARTÍN MORILLAS, Carmen	Filosofia	-	-
177	MARTÍN SAMPEIRO, Alfonso	Ciències	PCE	Detingut en 1969, 1970 i 1971 TOP Associació il·legal. Presó. Multa.
178	MARTÍNEZ BOSTOS, Jesús	Filosofia	-	-
179	MARTÍNEZ COSSENT, José Enrique	Filosofia	-	-
180	MARTÍNEZ LLANEZA, Carlos Manuel	Econòmiques	PCE/OPI	Detingut 1969, 1971 i 1972 TOP.
181	MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Pascual	Econòmiques	-	-
182	MARTÍNEZ MATEOS, Irene	Filosofia	PCE	-
183	MARTÍNEZ MONTAGUDO, Andrés	Econòmiques	-	-
184	MARTÍNEZ PÉREZ, Amparo	Medicina	UML	-
185	MAS PASCUAL, Jose Luis	Ciències	-	Detingut 1971 i 1972.
186	MASIÀ GONZALEZ, Eduardo	Ciències	-	-
187	MATAMOROS VILLA, Germán	Dret	PCE	-
188	MENDOZA GARCÍA, María José	Medicina	PCE	-
189	MENDOZA RODRÍGUEZ, José	Filosofia	LCR	TOP. Sumari 278/74 Multa 25.000.
190	MESEGUER CARRASCOSA, Adela	Medicina	PCE	-
191	MIRA ALBERT, Jose Luis	Medicina	-	-
192	MIRA SEMPERE, Inmaculada	Filosofia	-	-
193	MIRÓ GINER, María Fernanda	Ciències	-	-

NÚM	COGNOMS I NOMS	CENTRE	PARTIT POLÍTIC	PROCÉS, MULTES, DETENCIONS
194	MOMPARLER CARRASCO, M ^a Angeles	Dret	PCE	-
195	MOMPÓ CHINESTA, José Javier	Dret	-	-
196	MONCHO BOGARRI, José Valeriano	Medicina	UML	-
197	MONTESINOS PEREZ, M ^a José	Dret	PCE/(M.L)	Detinguda per agressió a la Força Pública. Multa 25.000 PTA.
198	MONTESINOS SANTALUCIA, Gonzalo	Dret	PCE/(M.L)	Detinguda per agressió a la Força Pública. Multa 25.000 PTA.
199	MONZÓN CAMPOS, José Luis	Econòmiques	PCE/OPI	1970 multa 25.000. Detingut 1971. Associació il·licita, propaganda, il·legal. TOP. Presó.
200	MORELL BERMEJO, Ramón	Dret	-	-
201	MUÑOZ GONZALEZ, Juan	Filosofia	-	-
202	MUÑOZ SALVADOR, Francisco	Dret	-	-
203	NAVARRO CAMPOS, María	Medicina	-	-
204	NAVARRO CAMPOS, M ^a Angeles	Filosofia	-	-
205	NAVARRO CERDÀ, José Manuel	Filosofia	-	-
206	NAVARRO JUAN, José	Filosofia	-	-
207	NAVARRO SÁNCHEZ, José Ignacio	Ciències	-	-
208	NAVARRO TOLEDO, Luis Felipe	Filosofia	-	-
209	NAVARRO VAQUERO, Luis Vicente	Dret	PCE/OPI	Detingut 1970. Associació il·licita. Propaganda il·legal TOP 1972.
210	NAVARRO VILLENA, José Elias	Econòmiques	PCE/OPI	-
211	NEBOT OYANGUEREN, Antonio	Dret	PCE/(M.L)	TOP 378/73 Associació il·legal. Propaganda il·legal. TOP 378/73.
212	NEBOT OYANGUEREN, M ^a Rosa	Econòmiques	-	Detinguda 1970, 1971.
213	NIEVA LAFUENTE, M ^a Pilar	Filosofia	-	-
214	NINET PEÑA, Santiago	Dret	PCE	Detingut 1971, 1972. TOP 743/72. Els fascistes li posen una bomba en el seu vehicle i explota. Multa 10.000 PTA.
215	NOVELLA PARDO, Ramón	Ciències	-	-
216	OLIVER GARCÍA ROBLEDO, Juan A.	Econòmiques	-	Detingut 1971. Multa 1972 de 2.000 PTA.
217	ORENGA VARA, José	Ciències	PCE (M.L)	TOP: Associació il·licita. Falsificació documents. Presó 2 anys.
218	ORTIZ PERTUSA, Miguel	Medicina	-	Detingut 2 vegades en 1972.
219	OSET ARNARU, Santiago	Econòmiques	PCE(M.L)	TOP: Associació il·licita. Presó.378/73. Possessió d'explosius.
220	PALACIOS RUZAFÀ, Vicente	Econòmiques	-	TOP 269/73. Associació il·legal. Fiança 5.000 PTA.
221	PASCUAL BUYÉ, Ramón	Medicina	-	Alteració ordre públic. 1973.
222	PASCUAL SENDRA, Vicente	Filosofia	-	TOP 1973. Manifestació. 4 mesos de presó.
223	PEIRÓ LORENTE, Luis	Filosofia	-	-
224	PEIRÓ LORENTE, Tiburcio	Econòmiques	-	-
225	PANELLA RAMON, José Arturo	Filosofia	-	-
226	PERALTA ORTEGA, Fernando	Dret	PCE	-
227	PERALTA ORTEGA, Ricardo	Dret	PCE	-
228	PÉREZ CABALLERO, M ^a Victoria	Ciències	-	-
229	PÉREZ CABRERA, Juan Luis	Ciències	-	-
230	PÉREZ MONTIEL, Jorge	Filosofia	-	-
231	PÉREZ VENTURA, Vicente	Econòmiques	PCE	Detingut 1971. Associació il·licita. Propaganda il·legal. TOP. Presó.
232	PICÓ MONZÓ, Carmen	Filosofia	-	-
233	PIN ARBOLEDAS, Eduardo	Filosofia	-	-
234	PINEDA NEBOT, M ^a Carmen	Dret	-	-
235	PIQUERAS ALBEZA, Antonio	Econòmiques	-	-
236	PIQUERAS LECHUGA, Luis	Ciències	-	-
237	PIQUERAS LECHUGA, M ^a Luisa	Medicina	-	-
238	PLANAS PUCHADES, Luis	Dret	COC	Detingut 1972
239	PALOMARES PASCUAL, Antonio	Filosofia	-	-
240	PRIETO PEREZ, Vicente	Filosofia	-	-
241	PUIG ESPINOSA, Juan	Filosofia	-	-
242	PUIG FABREGAT, M ^a Carmen	Filosofia	PCE/(M.L)	TOP 1973. Manifestació. Associació i propaganda il·legal. Possessió d'explosius. Fiança 25.000 PTA.
243	QUILES HOYOS, José	Ciències	-	-
244	QUINONERO HERNANDEZ, M ^a Luz	Filosofia	-	TOP 269/73. Associació il·licita.
245	QUIRALTE ASUNCION, Lluís	Dret	PCE	Detingut 1970, 1971 i 1972.
246	REBULLIDA RIUS, Luis	Econòmiques	PCE/(M.L)	Detingut 1969 i 1971. TOP 822/73. Manifestació no pacífica.
247	RIBERA SENDRA Antonio	Ciències	-	TOP 322/73.
248	REIG PEREZ, Enrique José	Econòmiques	-	-
249	RIBES RIBES, Fernando	Ciències	-	-
250	RIVAS HUESA, Guillermo	Econòmiques	LCR	-
251	RÓDENAS LÓPEZ, José	Econòmiques	-	-
252	RODRÍGUEZ GONZALEZ, M ^a Soledad	Filosofia	-	-
253	RODRÍGUEZ RAMON, Salvador	Filosofia	-	-
254	ROIG COTANDA, José Manuel	Ciències	PCE/(M.L)	Detingut 1971 i 1972.
255	ROMÁ AMBROSIO, Joaquín	Ciències	-	-
256	ROMAGUERA ESPUIG, José Fernando	Ciències	-	-
257	ROMAN GARCÍA, Jose A.	Filosofia	-	-
258	ROMERO CORTES, Juan José	Econòmiques	-	Detingut 1972. Multa 25.000 PTA.
259	ROMERO VERA, Joaquín	Econòmiques	PCE/OPI	Detingut 1971 i 1972.
260	ROS GALIANA, Fernando	Ciències	-	Detingut 1971.

NÚM	COGNOMS I NOMS	CENTRE	PARTIT POLÍTIC	PROCÉS, MULTES, DETENCIONS
261	ROSA ROMERO, Jaime Benito	Filosofia	-	Detingut 1972. Presó.
262	ROVIRA PEÑA, José Manuel	Magisteri	-	-
263	RUIZ CARRERAS, M ^a José	Ciències	-	-
264	RUIZ PERIS, Francisco	Dret	PCE	Detingut 1971 i 1972. TOP 807/73. Propaganda il·legal Fiança 5.000 PTA.
265	SAENZ DE JUBERA LÓPEZ, M ^a del C.	Econòmiques	-	-
266	SALAR GALVEZ, Angel Luis	Ciències	PCE	Detingut 1970, 1971 i 1972.
267	SALAS TREJO, Alicia	Econòmiques	PCE/(M.L)	Detinguda 1971 i 1972
268	SALAZAR BELMAR, Emilio	Filosofia	-	-
269	SALES GARCÍA, Mariano	Ciències	PCE	TOP 1973
270	SAMBEAT ESTEVE, Antonio	Dret	PCE/(M.L)	TOP 1187/72 Associació il·legal. 6 mesos de presó.
271	SÁNCHEZ COSTA, Juan	Empresarials	-	-
272	SÁNCHEZ DURÀ, Nicolás Alfonso	Ciències	PCE	TOP 556/73 Presó. Multa.
273	SÁNCHEZ SEGARRA, Pedro	Filosofia	-	TOP 575/69
274	SANCHIS FORMENT, Jesús	Ciències	-	-
275	SANCHIS SERRA, Arturo Damián	Dret	PCE/(M.L)	Detingut 1970, 1971 i 1972.
276	SANJUAN MERINO, Javier Fernando	Econòmiques	-	-
277	SAN MIGUEL SANZ, José Manuel	Ciències	-	-
278	SANZ ALONSO, R. Margarita	Econòmiques	PCE/OPI	Detinguda 1972. Multa 25.000 PTA
279	SANZ DÍAZ, Benito	Econòmiques	PCE	Detingut 1971. TOP. Propaganda il·legal. Fiança 15.000 PTA. Associació il·legal. Presó. Multa. Mil·li Africa.
280	SAURÍ ALOY, Matilde	Medicina	UML	-
281	SEBASTIÀ PITARCH, Pedro Julio	Ciències	PCE	TOP Propaganda il·legal. 10.000 PTA.
282	SEGARRA TORMO, Inmaculada	Econòmiques	-	Detinguda manifestació 1972.
283	SEGURA RUIZ, Carlos	Medicina	-	-
284	SELFÀ DURÀ, Ana	Filosofia	-	-
285	SERRANO JARQUE, M ^a Dolores	Medicina-ATS	PCE/(M.L)	-
286	SERRANO MARTIN, Gonzalo	Econòmiques	-	-
287	SERRANO MORALES, Gonzalo	Filosofia	-	-
288	SERRANO RODRÍGUEZ, M ^a Josefa	Ciències	-	-
289	SERRANO SANTAMANS, Encarna	Filosofia	-	-
290	SOLÀ CARRASCOSA, M ^a Cristina	Medicina	UML	-
291	SOLER HERREROS, Octavio	Ciències	BR	-
292	SOLIS LOGAN, Carlos	Filosofia	-	-
293	SOTO ORTEGO, Francisco	Ciències	-	-
294	TAMARIT RIUS, Carlos	Filosofia	-	-
295	TELLO ALAPONT, Manuel Angel	Ciències	PCE	TOP. Associació il·legal. Presó. Multa.
296	TOMAS LLORENS, Victor Manuel	Medicina	PCE	Detingut 1972 per incidents de Medicina 4.2.72. Consell de Guerra. Presó militar. Multa 25.000 PTA .
297	TORMO FAYOS, Enrique	Filosofia	PCE/(M.L)	Detingut 1972. Propaganda il·legal. 1 any de presó.
298	TORRENT RIUS, Carlos	Filosofia	-	-
299	TORREGROSA LAFUENTE, Francisco	Ciències	LCR	Detingut 1970, 1971 i 1972.
300	TORRES FERRANDO, Antonio Vicente	Dret	-	Detingut 1972. Multa 25.000 PTA.
301	TORRES RAIMUNDO, Francisco J.	Econòmiques	-	-
302	VALERO VIANA, Lourdes	Filosofia	-	-
303	VALIENTE MIGUEL, Josefina	Econòmiques	PCE/OPI	-
304	VANÓ GIRONÉS, José M.	Econòmiques	LCR	Detingut 1971 i 1972 .
305	VERDEJO BALLESTER, Carmen	Ciències	-	-
306	VERGARA DEL TORO, Juan de Dios	Ciències	PCE	-
307	VERGARA DEL TORO, Vicente	Dret	PCE	Detingut 1971. TOP. Associació il·legal. Presó. Multa.
308	VIANA VILA, M ^a Desamparados	Filosofia	-	-
309	VILLAESCUSA BLANCA, Jose Vte.	Filosofia	-	-
310	VILLORA NICOLAU, Faustino	Econòmiques	-	-
311	ZAFRA GALAN, Eduardo	Medicina	OCE-BR	-
312	ZARZOSO FARINOS, José	Econòmiques	-	Detingut manifestació 1 maig 1971.

Aquesta llista dels expedientats ha estat elaborada per Benito Sanz Díaz, amb la col·laboració de Ramón Rodríguez, a partir de diverses fonts, entre les quals informes de la Brigada Político-Social, setències judicials del TOP, facilitats pels expedientats, documentació de l'Arxiu de la Universitat de València-Estudi General. A més dels arxius de Manuel del Hierro, Alberto García Esteve, José A. Noguera Puchol, entre altres, i la col·laboració de Conxa Blat, Josep M. Felip i Sardà, Rafael Fernández Guerrero, Donís Alba Tarazona, Vicent Franch i Consuelo Torres, Pascual Matoses Marin, entre altres.

Els protagonistes.-

Amparo Guardiola

“La gent tenia ràbia i volia que canviara tot”

Amparo Guardiola (València, 1951) va arribar a la Universitat de València el 1970, l'any del judici de Burgos, un moment, diu, “en què no hi havia altre remei que prendre partit”. Guardiola en va elegir un que s'anomenava Barricada, i era dels més radicals. Això li va costar ser expedientada l'any 1973, junt a 311 estudiants més, i haver de deixar, a més dels estudis de Filosofia, el seu treball a la Universitat, on estava contractada. Des d'aleshores la seua trajectòria professional ha estat marcada per l'ensenyament i els moviments de renovació pedagògica. Més tard va descobrir la seua passió per la música, que l'ha portat a fer classe d'aquesta matèria i a compondre peces per a obres de teatre i espectacles de dansa.

- *¿Com van ser els teus inicis en els grups antifranquistes universitaris?*

- Els primers contactes foren amb gent de Germania Socialista, però jo la qüestió nacionalista no la tenia massa clara. També vaig estar en els comitès de curs, però a mi m'arribava bastant informació del Moviment Consellista Obrer, i vaig prendre contacte amb un grup anomenat Acció Comunista, i l'any 1972 vaig entrar a formar part d'un grup molt radicalitzat que s'anomenava Barricada, integrat per unes 13 o 14 persones en tota la Universitat.

- *¿Quins eren els postulats que defensava aquest grup?*

- Pensàvem que si sols demanàvem una reforma universitària, ens convertiríem en millors dirigents de la classe capitalista, i nosaltres estàvem en contra del sistema, i en contra dels sindicats, als quals titllàvem de burocràtics, d'estar interessats simplement a resoldre problemes concrets. Ens manifestàvem en contra de la repressió sexual, del consum, de la mercantilització de l'art...

- *Éreu un dels grups més radicals.*

- Sí, i sobretot elaboràrem molta crítica contra el moviment estudiantil que aleshores dominava una universitat que consideràvem burgesa, on estàvem els privilegiats del sistema.

- *¿Fins i tot en contra dels comitès, que*

ja es crearen en contra de la política del PCE a la Universitat?

- Sí, els comitès de curs eren plataformes que utilitzaven els diversos partits per introduir les seues consignes, i esdevingueren una cosa amorfa, on es juntaven un ventall de postures molt diverses, des de gent que se la jugava, amb postures clarament anti-capitalistes, fins els que lluitaven per simples reformes de la Universitat. Funcionaren al principi, però després les discussions entre els seus integrants foren cada vegada més grans.

- *¿Quins creus que són els motius que expliquen l'existència de tantes tendències dins de l'esquerra?*

- A mi, per exemple, un estudiant del PCE que advocava per la reforma universitària no em deia res, perquè jo no volia això. Era un moment en que obríem els ulls, ens creïem moltes coses, que després no passaren, i pensàvem que la lluita o era total o no era lluita. No podia haver uns objectius clars comuns perquè molts en el fons no sabien per què lluitaven. La gent tenia ràbia i volia que canviara tot. Però, malgrat les diferències, el moviment existia.

- *¿Per a tu, personalment, què representà l'expedient?*

- Jo vaig fer quart i cinquè aqueix mateix any per lliure, i vaig trobar molta solidaritat en els professors (anava a ca-

FOTO: MIGUEL LORENZO

sa seua o em passaven apunts). Quant al treball que tenia a la Universitat, el vaig perdre, ja que estava contractada. M'acomiadaren i ni tan sols adduïren que fóra per motius polítics. Significà també deixar el moviment de protesta universitari i dirigir les accions cap a altres camps, com els moviments veïnals o obrers.

Una vegada acabada la carrera, en l'any 1975, m'anava a presentar a oposicions de mestra, i havia de dur un certificat de bona conducta. El vaig sol·licitar i me'l denegaren. Aleshores, mitjançant influències familiars, anàrem a la comissaria de policia de Ferran el Catòlic, i tenien un dossier sobre mi amb una quantitat d'informació enorme (encara que no tota exacta), fins i tot amb fotografies. Jo, com m'havien aconsellat, ho vaig negar tot i, quan faltava poc per a presentar-me a les oposicions, m'arribà la cancel·lació d'antecedents policials, ja que penals no en tenia perquè mai no m'havien detingut.

Rafael Pla

Militància incombustible

Primer va ser Ernesto (Che Gevara), després Alejandro (Dubceck) i ara és simplement Rafa. Rafael Pla (Meliana, 1948), actualment professor de matemàtica aplicada a la Universitat de València, va viure amb especial intensitat un període marcat per la repressió del moviment estudiantil i el sentiment d'impaciència per l'enderrocament del règim del 18 de juliol.

La seua militància en el PCE va començar l'any 1968, mentre a França els estudiants es mobilitzen contra el sistema amb consignes que han fet història. Detingut en innumerable ocasions i processat quatre vegades, Pla mai no va declarar la seua pertinença al Partit Comunista, en el qual continua afiliat.

Rafael Pla té memòria de protagonista i sap contar la història en primera persona, malgrat que ell bé sap que van ser molts els activistes que es van jugar alguna cosa més que el futur professional. Ell, però, continua donant la cara, no ha abandonat la seua faceta contestatària i en l'actualitat és un dels quatre professors autoinculpats en el procés que se segueix contra l'insubmis Santi Almiñana.

- L'any 1968 vostè va participar en el VIII Festival Internacional de la Joventut i els Estudiants, que es va celebrar a Sofia (Bulgària). ¿Com va viure aquella experiència?

- Això va ser l'estiu del 1968 i des d'Espanya vam anar una delegació d'uns seixanta estudiants. Uns quants estaven vinculats a grups catòlics i democristians, o venien d'associacions d'acció catòlica, però la majoria érem del Partit Comunista. Recorde molt bé que d'una banda estaven els països estatals, que venien a contar-nos els

grans triomfs del seu sistema, i tots els països del tercer món, que venien a explicar tots els seus problemes. En canvi, la nostra delegació anava a donar un missatge d'optimisme, que la nostra lluita avançava. Només la delegació de Vietnam era rebuda amb el mateix entusiasme que la nostra, perquè portava el mateix discurs. I això contrastava molt. - Però amb les condicions de clandestinitat en què vivia el PCE, ¿resultava fàcil eixir del país?

- Vam anar en un tren directe des de París a Sofia, i la nostra consigna era ser prudents i reservats. Això significava que com que el tren era llarguíssim i anava ple de banderes roges i el nostre vagó estava completament silenciós, tot hom s'adonava que hi havia una delegació clandestina. Ningú no sabia què anàvem a fer a Bulgària, i de fet era el partit el que ens gestionava els visats. El problema va sorgir en tornar-hi, quan la policia francesa de la frontera va passar una llista amb alguns noms.

- ¿Què va arribar de l'esperit del maig del 68 a la Universitat de València?

- Jo crec que ho vam viure d'una manera molt llunyana i seguint-ho tot des de la revista *Triunfo*. Però sí que va tenir unes repercussions, encara que no de manera immediata. El discurs antijeràrquic, antiburocràtic, antiinstitucional del Maig francès va generar un discurs crític contra el mateix

Sindicat Democràtic. Vam començar a qüestionar la manera d'organitzar-nos que teníem els estudiants, amb un sistema públic d'elecció de representants. El debat que es produeix és a favor o en contra de les estructures representatives.

Fins 1968 la lluita del moviment estudiantil se centra a aconseguir un sindicat democràtic i imposar l'elecció de re-

Rafa Pla, en l'actualitat, en una aula de la Facultat de Matemàtiques. A la dreta, Pla en la seua època d'estudiant.
FOTO: MIGUEL LORENZO

presentants. Va ser l'etapa de més activitat, amb uns índexs de participació a les eleccions molt més alts que ara.

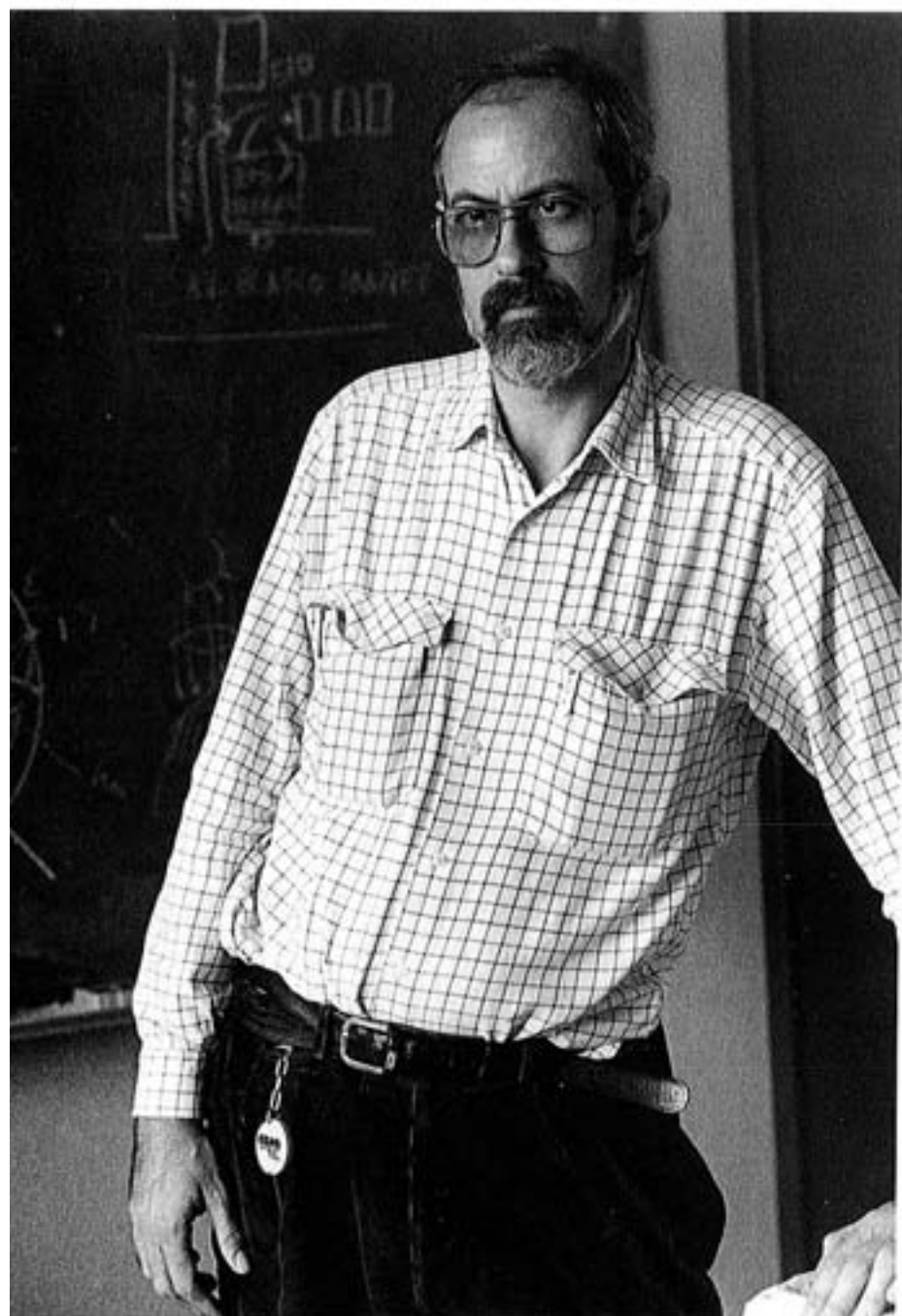
Entre els qui tenia un paper destacat hi havia Ciprià Ciscar, que estava per damunt del bé i el mal, des d'una posició democràtica.

- ¿En què va consistir la vaga activa de Ciències?

- Va ser una vaga activa i per tant amb ocupació de la facultat co-

piada del Maig francès. Protestàvem per l'eixida d'Espanya del CERN (Centre Europeu de Recerca Nuclear). Això sig-

"El discurs anti-jeràrquic, antiburocràtic, antiinstitucional del Maig francès va generar un discurs crític contra el mateix Sindicat Democràtic."

nificava desvincular Espanya de la investigació científica nuclear. Una assemblea va acordar la vaga activa i va demanar als grups de primer que s'hi sumaren. Vam ocupar les aules de la Facultat de Ciències. Eixe tipus de funcionament va permetre contactar amb molta gent jove, sobretot dels primers cursos, que participava activament en les reunions, discutint etc. La vaga va coincidir amb una visita del ministre Villar Palasí, que a mesura que veia els cartells de vaga anava posant-se més nerviós. Asunción Marco i jo portàvem la pancarta i anàvem corrent darrere d'ell, mentre ell corria a una velocitat fulgurant. Al final el vam atrapar a l'eixida de la Facultat. Es va empipar molt i va anunciar que

tancava la secció de Físiques, fins i tot va amenaçar amb eliminar-la. Els catedràtics es van posar nerviosíssims i van promoure una assemblea per demanar excuses al ministre.

- L'any 1972 vostè, juntament amb altres 7 professors, és vetat pel ministre Palasí per donar classes, i Manuel Broseta, aleshores degà de la Facultat de Dret, intercedeix al seu favor

- Jo vaig començar a donar classes només llicenciar-me, l'any 1970, però d'una manera semiclandestina. Donàvem classes sense nomenament, amb contractes partits, on hi havia un altre que signava i ens repartíem els diners. Però l'any 1972, quan arriba el rector Bartual Vicens i s'envolta d'un equip de tarannà

democràtic, em proposen com a professor adjunt contractat. Però Villar Palasí es nega a autoritzar aquesta contractació i veta 8 professors. Jo havia estat processat i estava pendent de judici acusat d'haver participat en la manifestació de l'1 de Maig. Broseta va eixir en la meua defensa perquè era un home de posicions democràtiques.

El vet de Palasí va fer que es declarara una vaga dels anomenats *Profesores ni siquiera no numerarios* (PNSNN) amb dos reivindicacions: cobrar puntualment i l'alçament del vet. Una assemblea multitudinària a la Facultat de Dret de València va informar de les gestions que s'havien fet amb el ministeri, i el rector Bartual va demanar que o se'ns acceptava als 8 o ells presentaven la seua dimissió en bloc. Finalment el ministre va acceptar contractar els altres 7 professors, i a mi no perquè estava pendent de procés. La junta de govern va dimitir, la vaga va continuar i la segona concessió va ser garantir el pagament immediat dels salaris. L'única reivindicació no aconseguida va ser que em contractaren a mi, i em va tocar intervenir en l'assemblea feliçtant els companys per l'èxit de la vaga.

Rafael Fernández Guerrero

“L'expedient em truncà la carrera”

Rafael Fernández Guerrero (Hellín, 1950) va ser un dels estudiants més actius i compromesos en la lluita antifraquista al llarg dels anys setanta. Vinculat a la Universitat de València des dels anys en què estudiava Econòmiques, Rafael Fernández fou director de l'Escola de Relacions Laborals i actualment és professor de Direcció d'Empreses. La seua activitat política ha estat sempre vinculada al PCE, i més tard a Esquerra Unida; va ser candidat al Parlament Europeu per aquesta coalició l'any 1989.

- Tu t'incorpores al PCE en l'any 1971, després de la caiguda que va patir el partit aquell any

- Sí, encara que des de l'any 1969 estava vinculat al Partit mitjançant els Cercles de Formació. Les detencions del 1971 foren molt importants, caigué tota l'organització universitària del PCE, però el partit, un mes després estava funcionant de nou com si no haguera passat res. I dos dies després que publicaren en premsa la desarticulació de l'aparell de propaganda del Partit (la qual cosa era certa) nosaltres inundàrem la Universitat d'exemplars del *Lluita*, tractant de desmentir-ho. Era una demostració de la força que teníem aleshores, de la capacitat de regeneració: ens pegaven un colp i creixíem més.

- ¿Com es vivia a la Universitat la dicotomia entre les comissions, que promovíeu vosaltres, i els comitès, on es juntava la resta dels Partits d'esquerra?

- Nosaltres impulsàrem en solitari una organització universitària absolutament oberta, que era les comissions de curs, on es tractaven i debatien temes universitaris; fruit d'aquestes discussions, la contestació a la dictadura arribava sola. Proposàvem la transmissió de la nostra ideologia d'una manera oberta, de for-

ma que la gent participara i votara. Els comitès de curs eren organitzacions semiclandestines, que tanmateix tothom coneixia, i on la capacitat de la policia per a infiltrar-s'hi era total.

- ¿Per què aquesta divisió del moviment universitari?

- Ells, els comitès, anaven a la contra nostra, esperaven que nosaltres proposàrem alguna cosa per dir que no, per a titllar-nos de reformistes, de *vende-patrias*, de *vende-obreros*. La diferència, però, és que nosaltres teníem, com a partit, una organització obrera i ciutadana forta, autònoma del moviment universitari. Ells no comptaven amb res d'això, solament tenien el seu nucli a la Universitat, i amb això volien cobrir-ho tot. Parlaven molt d'obrers sense tenir-ne, i aleshores, hi havia gent que et presentava el seu obrer, ¡un! Alguns d'ells, com l'UML (Unió de Marxistes-Leninistes), tingueren un procés increïble, deixaren la Universitat per a anar a les fàbriques i el resultat va ser *genial*: la majoria d'ells canvià d'ideologia. El pas per la fàbrica els féu adonar-se que els obrers o eren reaccionaris o eren idiotes, i això els portà a abandonar els plantejaments d'esquerres.

- Les comissions i els comitès, ¿realitzaven activitats en comú?

- En temes de mobilització i de lluita, sí, sempre ho fèiem, mitjançant la formació de meses de representants, en les quals mai no sabies si tenies enfront un policia. Els únics que feien mobilitzacions per lliure eren els del FRAP.

De vegades, nosaltres realitzàvem manifestacions espontànies i ens organitzàvem perquè els partits d'extrema esquerra, que venien a capitalitzar-les, no ho aconseguiren: ens posàvem cadascú de nosaltres al costat del seu líder i li dèiem que callara. Jo em posava al costat d'un xaval de la Lliga que anomenàvem *el pillo* i li deia: "*pillo*, ja saps que avui has d'estar callat", "*pillo* no facis que siga violent..."

Rafa Fernández, a l'Escola de Relacions Laborals d'on és professor.
A la dreta: Fernández, amb una senyera per capa, mentre ajudava a vendre Cal d'Or i Mundo Obrero als jardins de Vivers, l'any 1975.

En qüestions d'actuació universitària, però, no hi havia possibilitat d'acord: ells consideraven la Universitat com un centre burgès i nosaltres pensàvem que era un lloc de formació. Ells utilitzaven la Universitat com un mitjà per als seus fins polítics, nosaltres, en canvi, fèiem política des de la Universitat.

- ¿Quina de les dues organitzacions acabà sent majoritària a la Universitat de València en l'assemblea del 1973?

- L'any 1973 nosaltres forçàrem al principi de curs l'assemblea de districte, en la qual jo em vaig presentar com a militant del PCE i obliguí el meu germà Ismael, que estava pendent del judici del TOP, perquè fera el mateix, la qual cosa va fer que un fum de gent se'n sortira espantada. Malgrat això, va ser una assemblea molt nombrosa, i sotmetérem a discussió si comissions o comitès. Jo vaig aprofitar que *el Pillo* va traure el tema d'Enrique Ruano ("si estiguera ací el nostre com-

pany mort Enrique Ruano, estaria defensant els comitès...") per aixecar-me, presentar-me com a membre del PCE i dir que Enrique Ruano també ho era i, per tant, defensava les comissions com a forma d'organització oberta. En la votació, la majoria va ser aclaparadora en defensa de les comissions, ni tan sols es comptaren els vots a favor, perquè va ser quasi per aclamació. És difícil que un joc semiclandestí pugui tenir majoria respecte d'una organització que s'obri.

- *I enmig d'aquestes discussions, l'extrema dreta, ¿quin paper hi jugava?*

- D'una banda hi havia estudiants pagats pel Govern Civil i d'altra estaven els serveis d'informació de la policia i de la guàrdia civil. Aquests últims infiltraven joves en les facultats, mentre que la policia feia un treball més brut mitjançant confidents. A la gent d'extrema dreta se la veia, més o menys uniformats, al costat de la policia, fent de *matoncillos*.

Era gent molt relacionada amb el règim, alguns dels quals eren captats en gimnassos (durant una època tingueren molta activitat en el *tatami* universitari), que obtenia una gratificació per les seues accions. Sobretot, mantenien la seua presència, amb un alt grau de terror ("nosaltres som el poder i a vosaltres, els rojos, que sou uns cabrons de merda, el dia que vulguem us fotrem") i, en alguns moments clau, es posaven el braçal i agafaven les armes medievals (les porres de punxes amb cadenes) i les pistoles i, perfectament dirigits per la policia, es dedicaven a trencar assemblees o a llevar cartells.

- *Quin record tens del rector Bágüena...*

- El nostre bon amic, el rector Bágüena, que ens volia tirar a tots.

- *¿ Els expedients us arribaren de sobte o us els temíeu?*

- No s'ho esperava ningú. Arribaren de sobte. I, a més, afectaren gent que, des

de les posicions del franquisme, mai no hagué de ser expedientada, persones que simplement havien acudit a manifestacions, però si els proposaves acudir a alguna reunió et deien que no.

- *¿ Com reaccionàreu?*

- No acceptant els expedients. Jo cada dia anava a la Facultat.

- *¿ I et deixaven entrar?*

- No, però em quedava en la porta, saludava a tothom, i els companys em passaven apunts. I algunes vegades entràrem per la finestra del bar d'Econòmiques per a fer assemblees. Això el primer trimestre, perquè després vaig haver d'incorporar-me al servei militar. Des del punt de vista professional a mi els expedients em truncaren la carrera. Li ho explicava a un capità de la policia en una seguda de protesta que fèrem al carrer de la Nau: "jo he d'estar ací perquè estan afonant-me la vida".

Josep Ma. Felip

“A la Universitat desconeixíem la realitat social”

Josep Maria Felip (Reus, 1952) és en l'actualitat professor associat de Dret Constitucional a la Universitat de València i funcionari tècnic superior d'administració general del Govern valencià. Felip va ser entre els anys 1969 i 1974, l'època en què estudiava Ciències Econòmiques, un dels principals dirigents del moviment trotskista a la Universitat de València. L'expedient del rector Báuena l'encaminà cap a la lluita sindical a les fàbriques. Posteriorment militaria en el PSOE fins l'any 1990.

-Tu vas militar en la LCR (Lliga Comunista Revolucionària), d'inspiració trotskista, ¿quins components ideològics us diferenciaven d'altres grups d'esquerra?

-Caracteritzàvem aquell moment com una situació pre-revolucionària, amb un moviment obrer potent i una crisi social i econòmica bastant forta. La dictadura franquista era, creïem, la baula dèbil del domini capitalista a Europa. El problema era com convertir una situació pre-revolucionària en revolucionària i, des del nostre punt de vista, l'element cabdal per aconseguir-ho era donar una direcció política al moviment obrer i popular, que no el tenia per l'opció reformista dels partits comunistes tradicionals. La LCR era una organització de revolucionaris d'avantguarda que teníem com a objectiu l'orientació del canvi polític a Espanya cap al socialisme. Uns altres grups es quedaven únicament en l'activisme universitari perquè pensaven que l'impuls de canvi sorgiria de la Universitat. Nosaltres, però, no ho creïem.

-Aleshores, ¿la Universitat no era el vostre principal camp d'acció?

-La nostra estratègia era formar quadres en la Universitat, on s'havia produït aquesta presa de consciència, i passar-los al moviment obrer com a dirigents. En la Universitat de València n'èrem uns trenta o

quaranta, dels quals la meitat vam passar, mitjançant CCOO, al moviment obrer.

-Concretament, tu estigueres en la Cooperativa Agrària de Silla i en una empresa de productes químics a Benetússer, ¿què va comportar per a tu aquest contacte amb el moviment obrer?

-Jo vaig aprofitar l'expulsió de la Universitat, a causa de l'expedient del rector Báuena, per a integrar-me en CCOO. Això representà per a mi un canvi de cultura bastant important, perquè nosaltres ens movíem en un àmbit teòric, tot i que pensàvem que el subjecte revolucionari era el moviment obrer. El contrast amb la realitat ens va fer veure que les reivindicacions obreres moltes vegades no anaven cap a un canvi radical d'enfrontament a la dictadura franquista i que la seua opció política no era necessàriament un partit revolucionari, la qual cosa va significar un redreçament estratègic de l'organització: la LCR va ser l'única organització d'extrema esquerra que va acceptar el plantejament de reivindicacions immediates, com ara la millora de les condicions de vida o els augments salarials. Hi havia una manca de coneixement de la realitat social des de la Universitat, el nivell de consciència era molt diferent del que nosaltres suposàvem, i la pràctica quotidiana ens féu rebaixar el nostre nivell de radicalització.

-A la Universitat la LCR estava integrada en els comitès de curs, enfront de les comissions de curs que propugnava el PCE.

-Tot el ventall de grups d'extrema esquerra o d'esquerra alternativa al PCE ens vam unir aquells anys al voltant dels comitès de curs. Aleshores hi havia dos grans pols, d'una banda les Comissions, promogudes pel PCE, i de l'altra, tota la resta. En un moment determinat, l'any 1973, hi hagueren diverses accions a la Universitat que van ser molt dures: recolzament a la vagues de Pamplona i de la fusta aci a València, o a les mobilitzacions del País Basc o de Barcelona.

Aquestes protestes van ser dirigides pels co-

Dalt, J.M. Felip en l'actualitat. Baix: foto del seu carnet de Facultat.

mitès de curs i les comissions van ser desbordades.

Per a mi va significar, a més, la ruptura dels estudis, ja que vaig haver d'acabar per lliure, i també l'allunyament de la Universitat i de la vida acadèmica, i de l'ambient on havia pres consciència política. Va ser un trencament molt dur.

-¿Hi hagué contestació de la Universitat enfront dels expedients?

-Per part dels estudiants no hi hagué una contestació col·lectiva, llevat d'alguns nuclis, sobretot del PCE, que va poder reorganitzar-se ràpidament i va recolzar els expedients. En canvi, vam trobar moltes mostres de suport individual, però els que realment van ser solidaris foren els catedràtics i professors, perquè ens examinaren a casa seua i ens guardaren les notes, a més d'animar-nos a continuar amb els estudis.

Josep M. Balaguer

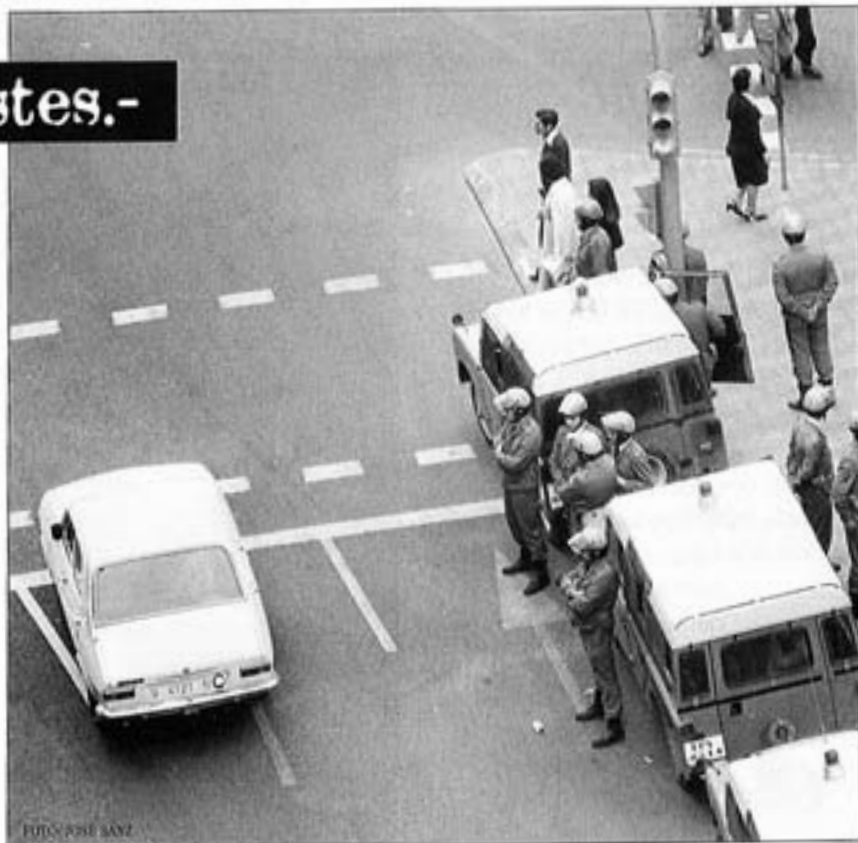
Els especialistes.-

La repressió i les seues formes

El moviment estudiantil i la repressió governamental de què va ser objecte són dos fenòmens que no es poden estudiar separatament. L'acció col·lectiva a la universitat sols va ser possible quan ja la política de venjança sistemàtica de la prolongada postguerra s'havia atemperat. I, d'altra banda, va ser la indiscriminada resposta policíaca el que va convertir l'experiència de la repressió en un fet pròxim i real per al estudiant; i el que va fer evident per a un sector com més va més gran d'aquests que era falsa la pretesa normalitat pregonada pel règim. D'aquesta manera, el moviment estudiantil es va construir, en gran manera, com una identificació col·lectiva contra la repressió.

Així mateix, és difícil de comprendre el caràcter i la versatilitat dels esforços coercitius de la dictadura, sense analitzar quines conseqüències van tenir en un moviment social com aquest; i com s'hagueren d'adaptar als reptes que l'oposició els imposava. Els èxits del moviment estudiantil, de primer en enfonsar el SEU i després en posar en marxa un projecte polític propi, ni més ni menys que un sindicat democràtic d'estudiants sota una dictadura fundada sobre les ruïnes d'una democràcia, van obligar el poder a modernitzar els seus esforços repressius, més enllà de la pura i simple violència policíaca. Aquesta, per si sola, va donar de si tot el que li era possible amb l'estat d'excepció del gener del 1969, que va rematar el Sindicat Democràtic, però no el moviment estudiantil.

Ja al començament dels setanta, una part d'aquest va veure confirmades en la reacció governamental les teoritzacions fetes a la calor del Maig del 68 i la Revolució Cultural xinesa i va optar per actituds radicals, al mateix temps lúcides en les seues anàlisis pessimistes i desesperadament aferrades a les possibilitats revolucionàries. També aquests van ser uns anys en què

la violència policíaca i la repressió acadèmica massiva —assajades durant la dècada anterior a Barcelona i Madrid— s'estenien als districtes perifèrics. I, sobretot, es posaven en pràctica efectivament noves i més sofisticades estratègies repressives.

En un sentit ampli, la més destacada, sens dubte, però que tot sovint passa desapercebuda inexplicablement, va ser la mateixa Llei General d'Educació (LGE), un ambiciós i fructífer projecte polític i ideològic que pretenia —i ho va aconseguir en gran manera— arrabassar al moviment estudiantil el discurs regeneracionista de la universitat. El que era percebut com una millor adequació tecnocràtica de l'ensenyament als interessos establerts —amb algunes concessions ineludibles—, ho presentaven des de dalt com la reforma intel·lectual modernitzadora que tothom havia anhelat. La LGE era, a més a més, un repte tàctic que arrossegà el moviment estudiantil a una guerra de desgast llarga i intensa que va acabar exhaustant les seues energies.

Va ser també aleshores que les velles i puerils tàctiques de vigilància de la policia política es van perfeccionar considerablement: van augmentar els confidentes i els infiltrats, que feien vida normal d'estudiants i es movien més lliurement tot aprofitant la cobertura que els proporció-

nava la pluralitat de grups esquerrans amb pretensions de clandestinitat. A l'últim, no es pot oblidar l'activitat de grups ultradretans (com el Moviment Social Espanyol) que es deia que eren organitzats i finançats per prohoms locals del règim. La seua presència es va deixar sentir com més va més a mesura que s'acostava la fi de la dictadura. No deixa de ser significatiu que tot això coincidira en el temps amb decidides iniciatives de l'home fort del règim, Carrero Blanco. La seua preocupació per les possibilitats desestabilitzadores de la subversió l'havia portat no solament a intervenir directament en el Ministeri d'Educació, tot impulsant polítiques de *mà dura*, sinó també a organitzar cap al 1968 un servei d'intel·ligència directament adscrit a la presidència del govern (SECED)¹.

Tots aquests esforços repressius van donar fruit no tant en l'eliminació de les dissidències —una cosa que ja per si mateixa se sabia que era impossible—, com en el fet de contribuir a l'abradió de la potència combativa d'un moviment estudiantil que havia compartit amb el moviment obrer el protagonisme de l'oposició a la dictadura durant vora deu anys.

Sergio I. Rodríguez Tejada

¹ Xavier Casals, *Neonazis en España*, Editorial Grijalbo, Barcelona, 1995, ps. 97-116

Només una aproximació

Manuel del Álamo, *CCOO del País Valencià, Aproximació a la seua història*. Editorial l'Eixam-FEIS, Col·lecció Monografies/història, núm. 2, València 1994, 294 ps.

L'aparició de qualsevol obra que reconstruesca la lluita obrera antifranquista al País Valencià sempre és ben rebuda, especialment per la manca de fonts bibliogràfiques específiques. Allò més important d'aquesta publicació és la possibilitat que ens dona l'autor d'acostar-nos a la tasca d'homes i dones que van donar fins la vida per la lli-

bertat.

El contingut del llibre és molt ampli; des de la recomposició d'una determinada branca del moviment obrer a la fi de la guerra civil espanyola fins a la vaga del 28 de maig de 1992, inserida en un context democràtic. També du un excel·lent pròleg de Ramir Reig, un annex cronològic, un fum de bones fotos i il·lustracions de propaganda de l'època i un variat conjunt de quadres estadístics.

Tot i això trobe lamentable l'aparició de termes com el d'*execució*, ja que la seua utilització indiscriminada, tant si es tracta d'atemptats d'ETA com si es tracta de mesures repressives de l'Estat Espanyol franquista porta a la confusió; aquest panorama s'agreuja quan es diu que Puig Antich fou assassinat. És a dir, la dictadura, els seus condemnats a mort, els executats o assassinats segons convé a la ideologia de l'autor, però la mort violenta d'un alt membre del govern dictatorial és qualificada d'execució. Aquest doble llenguatge, permanent al llarg del llibre, diu molt poc a favor de la seua equanimitat, en confondre el lector els aspectes objectius i subjectius.

Un altra cosa que trobe corregible és la denominació que es dona al que fou secretari general, Marcelino Camacho, de "líder natural" perquè du a pensar que ens trobem davant d'un personatge il·luminat, quan és poc dubtós el seu senti-

ment democràtic.

També trobe incongruent l'aparició constant en les fotos de persones que pel text no van tenir una gran importància i la desaparició sistemàtica del text de persones que foren fonamentals en la constitució de les CCOO del País Valencià. No és més disculpable el segrest històric que es fa de la col·laboració entre el sindicat i el PCE, la no publicitat de les disputes internes i l'exigua valoració que es fa de les accions individuals de les persones concretes a favor del sindicat, llevat d'aquells que al llarg del temps encara estan vinculats a l'organització. Un buit no disculpable és també la no aparició del conjunt d'advocats laboralistes que van defensar molts treballadors als inicis del moviment

obrer i que van fer possible el treball sindical aprofitant els forats de legalitat de la dictadura.

És una pena que una oportunitat de reconstruir el nostre passat, tenint accés a fonts directes orals i documentals, estiga mal aprofitada. Si es volia fer un pamflet hagiogràfic, sobren fulls. Si es volia fer un llibre d'història, falta objectivitat. Si es volia fer un llibre propagandístic i per a consum intern del sindicat, ben fet. Malgrat tot s'ha de reconèixer que arreplegar tota la documentació que té el llibre i posar-la a l'abast de la col·lectivitat és una tasca que cal agrair.

FOTO: J. SANZ

Text: Benito Sanz Díaz

Les autoritats acadèmiques universitàries compliren, per ideologia i per llei, un paper repressiu al llarg de tota la dictadura del general Franco. Vist des de la perspectiva actual, podria fer l'efecte que en el tardofranquisme —a partir del 1968— hi haguera hagut una certa unanimitat antifranquista. Res més lluny de la realitat, però.

La Llei d'Ordenació Universitària de 1943, inspira-

da en els ideals de la Falange, aplegaria la ideologia del franquisme i el paper que se li atorgava a la universitat en el marc del nou estat totalitari. La llei fou publicada el 29 de juliol de 1943 i va estar vigent 27 anys, fins al 1970, any en què s'aprova la nova Llei General d'Educació.

El govern de la universitat s'encarregava al rector —jerarquia cultural del districte universitari—, nomenat i cessat per decret del ministeri entre els catedràtics

numerals, i que obligatòriament havia de ser militant de la Falange Espanyola Tradicionalista i de les JONS. Tot el poder del districte universitari el tenia el rector, mentre que els membres de l'equip de govern exercien com a delegats seus: vice-rector, degans de facultats, directors de col·legis majors, director de la formació religiosa, i fins i tot el cap del SEU, que apareixia sota la seua dependència a pesar de ser un simple comissari polític del partit únic.

Part de la façana de la Delegació-comissaria per al Sindicat Espanyol Universitari del districte universitari de València, l'any 1966.
FOTO: M. GUTMAN

Activisme polític i repressió

La concepció i el paper que el franquisme va assignar als rectors, degans, directors de col·legis majors universitaris i la resta de les jerarquies universitàries queden reflectits en un dels discursos del ministre d'Educació Nacional Ibáñez Martín, que recull Colomer, quan afirmava: *"Queremos organizar la enseñanza como una milicia, cuyas grandes agrupaciones están enroladas bajo una disciplina y un mando general: el del Rector. Los Rectores son dirigidos por las autoridades superiores del Ministerio. El Gobierno rectoral es monárquico, con plenitud de responsabilidad y autonomía. Los órganos colaboradores asesoran a la suprema autoridad universitaria muchas veces preceptivamente, pero no a la manera democrática..."*.

Lluny del que poguera semblar, el rector, els degans, els directors d'escoles universitàries i de col·legis majors, etc., exerciren tots els poders que els donaven les lleis de la dictadura, i només n'hi haurà alguns que podran eixir de la norma. És ben cert que durant els anys quaranta, cinquanta i meitat dels seixanta, pràcticament no els faria falta exercir aquestes competències, ja que la universitat era un reducte minoritari i classista, on la immensa majoria dels estudiants eren fills i filles de la burgesia, alts funcionaris i professionals vinculats amb el règim, i eren escassos els conflictes polítics. Si algú s'insubordinava, aleshores intervenia l'aparell del SEU o bé la policia política, com en el cas de les detencions del PCE dels anys 1959 i 1962.

La col·laboració entre les autoritats acadèmiques i l'aparell repressiu de la dictadura va ser una de les bases del sistema universitari per a mantenir el control polític. Des del 1939 fins a la desaparició del SEU —en 1965—, el control estava principalment en poder dels membres de l'aparell falangista i la burocràcia franquista, sistema que tractaren de perdurar a través de les APE, de curta vida, però, ja que van desaparèixer en 1967.

EL CONTROL POLÍTIC DELS RECTORS I DEGANS

El problema que se li plantejava a la dictadura era com controlar els estudiants a partir de mitjan dels anys seixanta, quan el SDEUV va copar la representativitat dels universitaris —a pesar que no acaba mai de ser reconegut com una part de la universitat—, una vegada que han desaparegut el SEU i les APE.

La ruptura cada vegada més oberta entre els sectors minoritaris del professorat i una majoria dels estudiants, en algunes facultats, amb la dictadura franquista, va obligar el Ministeri de la Governació a recórrer a l'única arma de què disposava: la repressió oberta, directa i indiscriminada contra tot aquell que se li oposa. I per dur açò a terme comptarà també amb els que són els seus representants, les autoritats acadèmiques —rectors i degans—, nomenats per decret entre els addictes incondicionals del règim, llevat d'algunes comptades excepcions, que després comentarem.

Serà a partir dels anys seixanta, amb la crisi i desaparició del SEU i l'aparició del Sindicat Democràtic, i sobretot a partir de la politització i radicalització dels estudiants des del 1968, quan el paper repressiu dels rectors i degans es farà més evident. Com a màximes autoritats acadèmiques, són els responsables de *criidar* la policia, autoritzar l'entrada en els recintes universitaris o expedientar els alumnes contraris al règim.

Rectors, BPS i TOP: un mateix objectiu. En les tasques repressives del moviment estudiantil s'estableix una vinculació estreta entre les autoritats acadèmiques, la Direcció General de Seguretat del Ministeri de la Governació i el Ministeri de Justícia, principalment a través del TOP. En alguns casos també intervé l'estament militar, que instrueix i processa en els consells de guerra per a determinats tipus de casos.

Hi ha nombroses proves documentals d'aquesta col·laboració entre les institucions del sistema franquista. Ja ho vam veure amb algun detall en referir-nos al paper del rector Corts Grau i els degans en el curs 1966-1967 amb motiu de la celebració del congrés del Sindicat Democràtic pel gener/febrer del 1967 (vegeu pàgines 68-76); o com els degans criden la policia perquè dissolguen assemblees o intervinguen en enfrontaments entre demòcrates i agents provocadors. L'expedient a 312 estudiants l'octubre del 1973 posa de manifest la col·laboració estreta entre la Direcció General de Seguretat, el TOP i les autoritats acadèmiques (vegeu ps. 116-119).

El rector expedienta els estudiants demòcrates.

Quan la Policia Armada, la BPS o la Guàrdia Civil fitxa, controla o deté algun estudiant, encara que siga totalment al marge de l'activitat acadèmica, s'informa d'això a la Direcció General d'Universitats i Investigació del Ministeri d'Educació i Ciència. Aquesta, al

El Ministeri d'Educació i Ciència remedia relacions d'estudiants opositors al franquisme als rectors, perquè els expedientara. El document que reproduïm en recull un exemple. ARXIU DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

seu torn, remet nota al rector de la universitat corresponent, el qual informa normalment al degà de la facultat on estudia el detingut, que el sanciona en molts casos, com hem vist en uns altres apartats.

La col·laboració entre les autoritats acadèmiques amb la policia politica, per a obstaculitzar fins i tot que els estudiants empresonats pogueren eixir durant unes hores de la presó per a examinar-se, és evident en veure alguns *oficis reservats*, com el que firma el director general d'Universitats del Ministeri d'Educació i Ciència i que dirigeix al rector de la Universitat de València, en el qual li comunica que el director general d'Institucions Penitenciàries s'ha dirigit al Ministeri d'Educació i Ciència:

"Denunciando el hecho de que (...) al amparo de la benevolencia observada hacia los estudiantes detenidos, permitiéndoles salir de la prisión para efectuar exámenes, algunos reclusos no se examinan o hacen un simulacro, agotando el tiempo de exámenes sin hacer nada, con evidente intención de disfrutar de unas horas fuera de la prisión".

L'informe acabava prohibint l'eixida dels estudiants per a fer l'examen, indicava que els estudiants que volgueren examinar-se ho feren en la presó i que els professors havien d'enviar l'examen en un sobre lacrat i indicar el temps màxim per a la seua realització.

No era casualitat que habitualment en les assemblees universitàries, en els cartells i en les pintades hi hagueren escrits o se sentiren crits

Des de la dècada dels seixanta la presència de la policia era permanent en la universitat.

dels estudiants amb frases com: "degà, policia". Va ser el cas, per exemple, de l'estudiant Nicolás A. Sánchez Durá i altres estudiants que, segons l'informe policíac, provocaren incidents en 1973, un dels quals acabà "... en el despacho del Decano se dijo: 'abajo los expedientes', 'Decano, policía' y otras, al mismo tiempo que se manchó las paredes con el contenido de un extintor de incendios". Per aquests fets foren condemnats pel TOP a quatre mesos de presó i a 10.000 pessetes de multa. Un altre exemple de les accions dels estudiants radicals fou l'assalt al despatx del degà de Filosofia i Lletres. Segons l'informe de la policia:

"... se produjeron coacciones físicas contra el Ilmo. Sr. Decano, a quien impidieron salir de la habitación en la que se refugió, destrozando el mobiliario y arrojándolo por la ventana contra la fuerza pública al penetrar ésta para liberar al Sr. Decano, todo lo cual le provocó tal 'shock' psíquico, que por enfermedad hubo de renunciar al cargo".

És cert, però, que el suport d'alguns degans va ser molt desigual en els darrers anys de la dictadura, i el seu paper de col·laborador va ser, en alguns casos, passiu, tot i que no deixava de ser un suport, ja que el càrrec era sem-

pre voluntari i podien negar-se a exercir-lo o dimidir. No va ocórrer així amb el darrer rector del franquisme, Rafael Báguena (1972-76), que va tenir un paper actiu en la repressió dels universitaris, ja que va expedientar 312 estudiants en una època en què aquesta classe d'accions era ja inusual, i va mantenir enfrontaments amb professors i estudiants demòcrates.

El rector en la LGE de 1970. En 1969 el ministre Villar Palasí va impulsar la publicació de l'estudi *La educación en España: bases para una política educativa* (Llibre Blanc), on sintetitzava la situació educativa espanyola i avançava el que serien les línies polítiques de l'educació del govern tecnòcrata. Així, mesos després, el govern va aprovar la nova Llei General d'Educació (LGE).

Pel que fa al govern de la universitat, aplegava com a òrgans unipersonals el rector, els vice-rectors, els degans, els directors d'escoles i col·legis universitaris, etc. Les funcions del rector eren segons l'art. 77 de la Llei les següents: "El Rector, primera autoridad académica a quien corresponde la dirección, coordinación y supervisión de la vida universitaria, será nombrado por Decreto a propuesta del Ministerio de Educación y Ciencia, entre los Catedráticos numerarios de Universidad, según las condiciones establecidas en el respectivo Estatuto, y, en todo caso, oídos los órganos de gobierno y el Patronato de la Universidad." A més, la Llei atorgava al rector "... la condición de Procurador en Cortes". Els vice-rectors, degans i la resta de càrrecs universitaris eren escollits pel mateix sistema.

Cal assenyalar, així mateix, que quan la situació se li escapava de les mans a les autoritats acadèmiques, les forces de l'ordre públic actuaven sense consultar-les, evitant sovint els formalismes. Segons Formentor, els rectors i degans comptaven poc a l'hora de prendre qualsevol decisió. Els governadors civils i els caps de la Policia Armada no els informaven de res. La crisi s'accentuava de tal manera que ja no es mantenien ni tan sols els tràmits i les formes.

LA BRIGADA POLÍTICO-SOCIAL I ELS SEUS MÈTODES

La Brigada Policiaca d'Investigació Social depenia de la Comissaria General d'Investigació Social en la Direcció General de Seguretat. Els estudiants la denominaven col·loquialment pel nom de la BPS —Brigada Político-Social— o *els de la Social*.

Vázquez Montalbán la denomina BIS (Brigada d'Investigació Social), i la defineix com un "cos especial de policia que es va convertir en l'autèntica guàrdia pretoriana del franquisme. Va desenvolupar la seua activitat lliure fins al 1959, quan es va començar a aplicar el requisit de detenció preventiva de setanta-dues hores".

La policia política, la BPS, va estar sempre controlant les activitats de l'oposició antifranquista. La majoria dels seus membres eren desconeguts per als estudiants demòcrates, en molts casos estaven matriculats com a alumnes de la universitat, assistien regularment a les classes i participaven en les distintes activitats, reunions, manifestacions, assemblees, etc. Altres vegades la BPS utilitzava confidents, o bé trobava una col·laboració activa entre els estudiants de dretes o d'extrema dreta. Els informes de què disposava la policia eren d'una gran qualitat informativa, i la informació era minuciosa fins als detalls més increïbles.

Infiltrats, confidents i agents provocadors.

L'existència d'infiltrats, confidents, agents provocadors i de l'extrema dreta, crearen un hermetisme en les organitzacions polítiques a partir del 1968, ja que aquestes eren molt vulnerables als possibles infiltrats. Cada cert temps corrien rumors, en general falsos, que alguns estudiants eren confidents de la policia. Aquests noms eixien a la llum bé per sospites bé per enfonsar la reputació d'algun estudiant, al voltant del qual es creava un buit per part d'algunes organitzacions, sense que existira cap defensa possible per a l'afectat.

Per a defensar-se de la BPS i dels infiltrats, els partits i les organitzacions difonien unes normes de clandestinitat entre els seus militants i simpatitzants, amb la finalitat de prote-

gir-los dels confidents, dels seguiments, etc. El PCE difonia uns documents amb la intenció de constituir unes "normes de seguretat per a tots els estudiants antifeixistes", i en les reunions amb els "companys de viatge" i els nous militants es dedicaven a explicar i comentar aquestes normes de clandestinitat. Abundaven els casos pràctics de com la BPS havia desarticulat l'organització i a través d'experiències reals de detencions anteriors.

Les normes de clandestinitat aplegaven els temes més variats referents a la seguretat de l'organització, els seus militants i els simpatitzants, els aparells de propaganda, etc. Recomanava què calia fer en cas de ser perseguit; quines eren les mesures de seguretat en les reunions clandestines, muntatge de comandos, accions de carrer, assemblees, possibles escorcolls domiciliaris, etc. Un capítol important era l'actuació dels militants en cas de ser detinguts, tècniques d'interrogatoris, etc.

En les reunions d'estudiants o de cèl·lula es comentaven continuament els aspectes sobre les mesures de seguretat i vigilància contra la repressió. S'explicava que en un escorcoll domiciliari en cas de detenció, era considerat il·legal tenir dos exemplars de la mateixa publicació. La correspondència dels antifranquistes i sospitosos en general la controlaven en l'edifici de Correus a través de policies especialitzats. Els militants havien de saber que les agendas amb noms, domicilis i telèfons eren perilloses, ja que permetia reconstruir una possible xarxa de militants. Les mesures de seguretat a l'hora de reunir-se era un dels aspectes importants: com evitar ser seguits, tècniques de distracció, mesures en cas d'impuntualitat, etc. Finalment, les tècniques d'interrogatori eren sens dubte un dels temes centrals d'aquestes normes.

Estudiants compromesos amb la lluita antifranquista de diverses facultats de la Universitat de València, en la dècada dels anys setanta: Vicent Baguette (1), Carmina (2), Manolo Tovar (3), José Durban (4), Maite Domingo (5), Benito Sanz (6), Pascual Matoses Marín (7), José Luis Santos (8), Iñaki Jiménez (9), Francisco Camarasa Yáñez, "el ciego" (10), Carmela Moya (11), Amparo Vilches Peña (12), María José Moya (13), Lola Camarasa (14), Nieves Soro (15), Rafael Garro (16), Ángeles Martínez (17).

Les normes de seguretat per a tots els estudiants antifeixistes*

Objectius de la policia

- Fer-te confessar la teua pertinença a una organització o altra.
- Aconseguir que dones noms i identifiquis uns altres companys.

Mitjans de la policia

- Enganyar-te: "Ho sabem tot". "La resta ja ho han reconegut". "Terim en tal, que ens ho ha dit tot". Fins i tot poden mostrar-te una declaració. Falsa o certa. Lliguen detalls que coneixen: "Tal dia i a tal hora amb en tal", "vestit de tal manera". Els detalls els lliguen bé amb la seua experiència i imaginació. A vegades encerten, unes altres fan el ridícul.

- Observen les teues reaccions

-Trucs:

- Volen inspirar confiança, com si foren uns bons xics. S'interessen per tu. Diuen que és per a poc temps.
- Si ets catòlic, també ells ho són.
- Si lluites per la llibertat, diuen que ells sembla just. Si és per una acció obrera, ells són fills d'obrers.
- Diran que aviat podràs veure la teua família.
- A meitat d'aquesta amable conversa, entrarà un i preguntarà: "Què tal és aquest?" La resposta és que ets més bo que el pa.

Objectius de l'interrogat

- Negar-ho completament.
- No coneixes mai ningú, encara que et mostren fotografies o el que siga. Estar disposat a tot abans de vendre un company.

Defensa de l'interrogat

- No cregues res. Moltes vegades és fals. Encara que fóra cert, nega-ho tot, fins i tot l'evidència. Deixa'ls parlar, això no t'importa. No els cregues, són suposicions. No en saben res o quasi res. NEGA. Volen omplir-te de cirrecs i que signes. Negar-ho tot. La teua lletra no és la teua lletra. El de la foto no ets tu sinó algú que se t'assembla.

- Mantint-te impassible. Tracta d'estar tranquil.

- Volen inspirar confiança perquè t'ablanques i els digues alguna cosa.

- Talla aquesta situació. És preferible arribar com més prompte millor a la manera dura. Pensa en les conseqüències de la debilitat. Mira i aprèn les penes.
- No iniciar la conversa amb un. Que parlen ells.

- Truc

Tortura psicològica

- Es tracta de tenir la persona en constant tensió i agitació. Solen tenir sobre la taula una regla o pistola. El tu és aspre i amenaçador. T'insultaran i vexaran de paraula.

- Et faran preguntes de doble sentit: "Ells tenen idees diferents a les teues. ¿Com és que col·labores amb ells?" Afirmen coses categòriques: "Estaves en tal reunió. Se solien fer en tal lloc".

- Fan preguntes a boca de canó. Diversos a la vegada, sense deixar-te quasi respondre, per a desconcertar-te i mantenir la tensió.

- Ix el *dolet* i entra el bo, que et dirà que té un fill com tu, i baixant la veu, que aquests fills són molt besties, capaços d'espedaçar-te.

- Que digues alguna coseta i ell procurarà que et deixen en pau.

- Interrogatoris cada dues hores, per a no deixar-te dormir, i parlar-te una duresa desigual per a desfer-te els nervis.

- Et preguntaran pels teus amics, o companys d'Universitat, pels que tens anotats en la teua agenda.

- Els molt sensibles o nerviosos són molt susceptibles d'aquesta tortura moral. Si pots mantenir la calma, tanca't en el mutisme absolut. Passaran a les tortures físiques, preferibles en aquests casos.

- No respongues, volen confondre't

- Et fa l'efecte que la resta ja han cantat i que ja ho saben tot. Desfes-te d'aquesta impressió i nega-ho.

- No intentes ni respondre. No parles. Qui molt parla es posa en disposició de dir tot el que sap.

- Mentida. És aleshores quan començarien a empaitar-te. No reconegues res. Callaré del tot si la teua ment s'enterboleix.

- No digues mai noms de la gent compromesa, encara que pugues justificar la seua amistat.

- Pensa que la teua debilitat da la presó per a tu i per als altres.

La tortura física. La violència

- La policia en Comissaria pot fer-ho tot, aquesta és la veritat. Si ets un manifestant, un assembleista, un que llança fulles volants, un home de base, la cosa no passarà d'uns cops durs i repetits, però ja no ets un xiquet. Si ets un dirigent, la violència pot arribar a la tortura.

- Si parles obres davant teu un llarg període de vergonya i de pressió. Si parles enfonses la teua vida. Si no hi ha Estat d'excepció, només tenen 72 hores per a fer-te parlar. Guanya-les una a una.

- Un mètode molt utilitzat, en què la violència física es combina amb la moral, per a desmoralitzar d'entrada el detingut, és el conegut amb el nom de la roda. Et posen en un despatx en què hi da deu socials. Et deixen al centre i aleshores comencen a ploure cops i cops de peu. Et passen de l'un a l'altre a cops de puny, a empentes, alhora que t'insulten i t'insulten. La violència esdevé tortura quan sistemàticament és emprada científicament.

- Els primers cops fan mal, després ja no. No volen deixar-te senyals. Si no parles els canses, els vences. Pretenen que perdes la dignitat, doblegar-te. Mai no has estat tractat pitjor, amb tanta violència, amb tant de menyspreu. El temps més angunios i perillós és el que passes tu sol en la cel·la entre pallissa i possible pallissa. És aleshores quan t'has d'enfortir.

- L'acarawest. Si algú altre ha parlat o confessat, te'l posaran davant. Repetirà el que ha dit i no s'atrevirà a mirar-te. Si tu et mantens ferm, començarà a avergonyir-se, farà les seues afirmacions amb menys força, dubtarà i fins i tot és possible que es retracte. Vigilen molt si us saludeu, o si en veureu de sobte se us escapa algun gest que us traesca.

- Mantint-te identificat amb els motius pels quals has estat detingut. Pensa en la importància del que estàs en joc; que molts han passat per aquests tràngols i se n'han sortit; que és a les teues mans que el moviment revolucionari patisca un retrocés que n'isca enfortit; que centenars dels teus companys estan pendents de tu i de la teua actitud. NEGA EL QUE DIU: És un fill de puta que l'està enganyant. Ni gestos ni paraules entre vosaltres.

La BPS, un aparell repressor eficaç. La repressió policíaca i de la BPS va ser sempre eficaç contra els demòcrates i antifranquistes. Cap organització, grup, partit o grupuscle que significara alguna amenaça real o potencial s'escapava al control, detenció i procesament. L'aparell repressiu va funcionar a la perfecció. Si alguna vegada s'analitzen els arxius, encara secrets des del final de la dictadura fa ja vint anys, es coneixerà la dimensió real del control sobre l'oposició.

L'EXTREMA DRETA UNIVERSITÀRIA

Un altre dels mètodes del règim per reprimir i frenar el moviment universitari, per la impossibilitat de fer-ho només amb els mètodes policíacs, va ser utilitzar els grups d'extrema dreta falangista o feixista.

Així doncs, faran acte de presència a la Universitat de València diversos grups com ara el Partit Espanyol Nacional Socialista (PENS) i el Moviment Social Espanyol (MSE) —similars als anomenats *misins* feixistes italians del Moviment Social Italià (MSI)—. La creació i organització d'aquests grups era semblant a la d'unes altres organitzacions que actuaren a Espanya, com era el cas dels Guerrillers de Crist Rei, Defensa Universitària (un grup ultradretà sorgit després de la desaparició del SEU), etc.

El PENS, el MSE i uns altres grupuscles eren dirigits unes vegades per estudiants d'extrema dreta, o membres de la policia mateixa, i unes altres per gent llunyana del món acadèmic i que es dedicaven a intimidar els líders universitaris i estudiants demòcrates. En altres ocasions feien d'agents provocadors, cosa que provocava els enfrontaments amb els estudiants i la petició del degà corresponent a la policia perquè desallotjara o intervinguera en l'enfrontament. La barres de ferro, porres i uns altres objectes d'agressió no afavoriran, en cap moment, la distensió als darrers anys de la dictadura, sinó que augmentaran l'espiral de violència.

Els grups d'extrema dreta —PENS, el MSE i uns altres— estaven finançats i recolzats des del govern civil de la província, com també per la BPS i els grups falangistes i de l'extrema dreta política. Accions com ara *prendre* la Facultat de Dret i llevar els cartells, o impedir l'eixida dels estudiants després d'una assemblea a Filosofia i Lletres provocaran enfrontaments violents que obligaran a la intervenció dels *grisos* per a protegir els *provocadors*. La presència de l'extrema dreta serà esporàdica, i només en moments de major tensió serà més habitual, cosa que enriaria un ambient ja de per si prou tens.

ELS DEGANS DEMOCRÀTES: BROSETA I SANCHEZ AYUSO

Els intents permanents de sancionar tots els estudiants demòcrates i antifranquistes foren una constant sota el franquisme. Això no obstant, als darrers anys de la dictadura, un sector del professorat i de l'autoritat acadèmica, com a nova manifestació de la nova societat civil que emergia, començaren a oposar-se a l'arbitrarietat continuada de la dictadura franquista. Ens referirem a dues persones destacades, Manuel Broseta i Manuel Sánchez Ayuso, representatius de les minories més progressistes i demòcrates de la Universitat de València. També cal esmentar Joaquin Colomer, degà de Medicina, encara que aquest centre era un dels més conservadors.

Broseta, degà de Dret. Manuel Broseta Pont, catedràtic de Dret Mercantil, va ser un dels professors que es caracteritzaren per la seua actitud democràtica, progressista i de compromís actiu per la instauració de la democràcia, cosa que es va manifestar en el seu quefer universitari (Vegeu "Manuel Broseta: un degà per la convivència en llibertat", ps.152-153).

Broseta va succeir com a degà de la Facultat de Dret Adolfo Miaja de la Muela, catedràtic de Dret Internacional, i va romandre en el càrrec des del 1970 al 1972, una època de gran tensió i enfrontament polític a la Universitat de València.

La personalitat política i el compromís democràtic de Broseta faria que en ser creada el 1975 la Junta Democràtica, en fóra nomenat president pel País Valencià, i que, juntament a

El catedràtic de Medicina Joaquín Colomer Sala fou un dels degans demòcrates de la dècada dels anys setanta.
FOTO: ARXIU LAS PROVINCIAS.

El prestigi democràtic del catedràtic Manuel Broseta el conduiria a ser elegit president de la Junta Democràtica del País Valencià per unanimitat. En la foto apareix al costat d'Ernest Lluch, Ernest Sena i Josep Guia, entre altres.
FOTO: ARXIU LAS PROVINCIAS.

El catedràtic Manuel Broseta, president de la Junta Democràtica, seria, juntament amb l'antic militant del Sindicat Democràtic (SDEUV), l'advocat Jose Antonio Noguera Puchol, un dels dos representats del País Valencià als organismes d'oposició unitària contra la dictadura. 1970. I.A.N.

Sánchez Ayuso (al centre) al costat del crític d'art Vicente Aguilera Cerní i el professor Enrique Tierno Galván.

José Antonio Noguera Puchol, assistirà a les reunions de coordinació a escala estatal pel País Valencià. "Broseta tenia una autoritat indubtable en la Universitat, i va ser proposat per a participar en la Junta Democràtica per aquest aspecte. Després en va eixir elegit president per unanimitat. Amb el suport de totes les organitzacions i partits. El PCE també, ja que era un dels defensors de la ruptura democràtica", assenyala Antonio Palomares, dirigent del PCE a València durant aquells anys.

Sánchez Ayuso, degà d'Econòmiques. La Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales es va crear en el curs 1968-69, i atesa la seua joventut, la classe de matèries i l'existència d'una gran majoria de professors no numeraris (PNN) farà que siga una de les més polititzades dels anys setanta. Els degans d'Econòmiques sempre tingueren una actitud més neutra que la d'unes altres facultats —hi hagué 6 degans diferents entre els anys 1968 i 1975—, encara que alguns, de manera passiva, col·laboraren amb la policia.

El degà que es va caracteritzar per una defensa de la democràcia d'una manera activa i compromesa va ser Manuel Sánchez Ayuso, catedràtic de Política Econòmica. Sánchez Ayuso va estudiar Dret a València, i va ser becari del Col·legi de Sant Joan de Ribera de Burjassot. Va conèixer Enrique Tierno Galván en la dècada dels seixanta, i va ingressar en el Partit Socialista de l'Interior, que després passaria a ser Partit Socialista Popular (PSP). La personalitat i el prestigi d'home de tarannà progressista, demòcrata i socialista faran d'aquest jove catedràtic un punt de referència en la facultat i en el districte universitari. Sense cap mena de dubtes, va ser un dels escassos catedràtics que es posaren sempre al costat de les reivindicacions democràtiques dels estudiants, com també del moviment dels PNN. Els despatxos del seu departament acolliren innumbrables reunions clandestines de demòcrates, i ell personalment va donar suport amb la seua presència a reunions, actes i accions en una universitat en què el catedràtic era un *mandarí*.

Manuel Sánchez Ayuso —vice-degà entre 1973-1975— va ser el primer degà elegit democràticament a la Facultat d'Econòmiques i Empresariales. Segons explica José Honrubia, el primer secretari de la facultat: "A la fi del 1975 es va plantejar l'elecció d'un nou degà. Després de diverses reunions i intensos debats, s'arribà a acceptar que hi participaren tots els estaments presents en la Facultat. I així va ser com (...) la Junta de Facultat, sota

la presidència del Prof. Dr. Fontana Lázaro, va elegir com a degà el Prof. Dr. Sánchez Ayuso, amb la participació dels professors numeraris, professors no numeraris, alumnes i personal no docent. El nou degà ben aviat va introduir una experiència nova, la participació dels quatre estaments esmentats en els òrgans de decisió i control de la Facultat. Amb aquesta actitud es va convertir en una illa democràtica dins d'una universitat autoritària i centralista..."

Com a degà va permetre que les aules estiguessen sempre obertes, i va impedir sempre que va poder que la policia rondara per la facultat (Vegeu article de Victor Fuentes, p.153).

LA DIMISSIÓ DEL RECTOR BARTUAL I DE LA JUNTA DE GOVERN (1972)

La inestabilitat universitària i l'arbitrarietat permanent al campus faran que la tensió provoqui enfrontaments amb uns sectors de l'autoritat acadèmica, en alguns moments crítics, i de manera excepcional acompanyats de la dimissió. La més sonada i insòlita va ser la protagonitzada pel que serà el rector de més breu govern, Rafael Bartual Vicens, catedràtic d'Otorrinolaringologia de la Facultat de Medicina, i tota la Junta de Govern de la Universitat de València.

El conflicte s'havia accentuat amb motiu d'un escrit del 27 de juliol de 1972 en què el director general d'Universitats i Investigació reiterava als rectors, una vegada més, la necessitat de formar expedient als universitaris antifranquistes. Així, remetia al rector de la Universitat de València Rafael Bartual Vicens una llarga relació d'alumnes, amb els seus corresponents informes policials, perquè el rector procedira a l'aplicació de l'art. 28 del Reglament de Disciplina Acadèmica.

El rector Bartual es nega a expedientar. Com a conseqüència d'aquest escrit es va produir una dura, i insòlita aleshores, negativa als requeriments del MEC. En l'acta de la Junta de Govern del Rectorat es podia llegir el següent:

"La Junta de Gobierno de la Universidad de Valencia, convocada al efecto por el Rector [escrit del D.G. d'Universitats de 17 de juliol de 1972], ha estudiado con todo detenimiento este asunto en reunión celebrada el día 4 de septiembre, y juzga por unanimidad que los informes policiales acerca de algunos alumnos de esta Universidad, no constituyen en modo alguno una prueba pertinente ni suficiente para demostrar que dichos alumnos han infringido o infringen la disciplina académica —cuestión esta que es la única sobre la que en este asunto pueden intervenir las autoridades académicas—, y, en consecuencia, tampoco constituyen una prueba adecuada para privar a dichos alumnos del derecho a la enseñanza reconocido en las Leyes Fundamentales del Estado y en la Ley General de Educación.

Entiende la Junta de Gobierno, asimismo, que sólo mediante un pronunciamiento judicial firme, emitido como consecuencia del enjuiciamiento de unos hechos que resulten delictivos en aplicación de una normativa legal que así los tipifique, podría, en su caso, privarse a un alumno de las leyes que le reconocen a recibir enseñanza, en nuestro caso en unos centros universitarios.

Por las razones expuestas, y habida cuenta de que el precepto reglamentario y de que se trata se limita a otorgar una facultad a las autoridades académicas, la Junta de Gobierno de la Universidad de Valencia entiende por unanimidad que no procede hacer uso de esa facultad en el caso de los alumnos cuya relación ha sido remitida por el director general de Universidades e Investigación.

En el supuesto, no obstante, de que el oficio del director general significara una orden de aplicación del art. 28 del Reglamento de Disciplina Académica a aquellos alumnos, la Junta de Gobierno considera, igualmente por unanimidad, que se vería en la imposibilidad de ejecutar dicha orden, con las consecuencias a las que esta situación podría dar lugar. Valencia, 4 de septiembre de 1972."

El fet no deixava de ser important, ja que tota la Junta de Govern de la Universitat de València, per unanimitat, acordava oposar-se a la política repressiva del govern contra el universitari, amb totes les seues conseqüències. La Junta de Govern la formaven en aquell moment el rector Bartual Vicens, els vice-rectors Fernando Senent Pérez —catedràtic de Física Teòrica—, i Fernando Vicente Arche Domingo —catedràtic de Dret Financer i Tributari—, el secretari general de la universitat Mariano Baena del Alcázar catedràtic de Dret Administratiu de la Facultat d'Econòmiques el degà de Filosofia i Lletres Fernando Montero Moliner —catedràtic d'Història de la Filosofia—, el degà de Dret Manuel Broseta Pont —a qui ens hem referit anteriorment—, José Beltrán Martínez —degà de Ciències i catedràtic de Química Inorgànica—, el degà d'Econòmiques Alejandro Lorca Corrons —catedràtic de Teoria Econòmica—, i Pedro Pérez Puchal —, director de l'Institut de Ciències de l'Educació.

Allò que desencadenaria la dimissió en bloc de la Junta de Govern de la Universitat de València va ser la repressió que patiren vuit PNN, als quals no se'ls volia renovar el contracte per motius ideològics. Entre aquests hi havia Salvador Almenar Palau, Marius García Bonafé i Josep Vicent Marqués, d'Econòmiques: Manuel del Hierro, de Dret; Rafael Pla (vegeu entrevista a les ps. 128-29), de Ciències i Julio Marín (vegeu entrevista, ps. 38-39), de Medicina, entre altres. A la mesura ministerial s'oposà radicalment la de la Junta de Govern, presidida pel rector, Rafael Bartual Vicens, i provocà la dimissió de tots els seus membres, a petició pròpia. No deixava de ser significatiu com aquestes

Rafael Bartual Vicens, rector de la Universitat de València, des de març fins a octubre del 1972.

dimissions en bloc s'amagaven en els documents oficials de la Universitat, que no apareixien en la Memòria del curs 1972-73 que redactava el secretari general. A la memòria només apareixien les referides dimissions en l'apartat "Modificacions en llocs directius", on figurava només la referència del decret de cessació, amb l'afegit "a petició pròpia", sense cap referència a les causes, mentre que sí apareixia en la Memòria del curs 1972-73 la nova Junta de Govern. La versió oficial amagava la real en els documents.

Les relacions entre alguns sectors de la jerarquia universitària -minoritaris- amb el MEC es deterioraven acceleradament i sense possible solució. No per això, però, es va paraitzar la política repressiva, al contrari, ja que la dimissió del rector Bartual Vicens, que solament seria rector els mesos de febrer a octubre de 1972, donaria pas en aquest més d'octubre a un nou rector, Rafael Báguena Candela, que no només compliria amb les directrius del MEC sinó que les executaria amb duresa i amplitud i va expedientar 312 estudiants a l'inici del curs 1973-74, com ja hem vist (vegeu ps.116-119 i 122-126).

Un dels grans èxits del moviment estudiantil de l'època fou la incorporació de representants dels estudiants en la Junta de Govern, quan era rector Cobo del Rosal. El delegat escollit per a aquest òrgan fou Àngel Salar, de Ciències, i el subdelegat Ismael Fernández Guerrero, d'Econòmiques, ambdós escollits democràticament en una assemblea d'estudiants.

La Universitat contra la Llei General d'Educació

La Universitat de València va augmentar la seua politització amb la incorporació dels professors no numeraris (PNN) al conflicte universitari. L'abundància de PNN va afavorir les tensions i els desajusts de la universitat espanyola.

La Llei General d'Educació (LGE), promoguda pel ministre d'Educació i Ciència Villar Palasí, responia a la necessitat d'adaptar el sistema educatiu espanyol al desenvolupament de l'economia i la societat espanyola. Els governs successius encara veien amb recel i desconfiança el nou professorat universitari, fins que, com explica De Llera, en un cert moment "el nombre d'assemblees, vagues, segudes i xocs amb la policia va ser tan normal que el Govern va començar a considerar per primera vegada prioritari el sistema educatiu. El 1970, el presupost per a l'ensenyament superà el de l'Exèrcit. D'alguna manera el Govern havia de frenar la, des de feia alguns anys, permanent rebel·lió estudiantil".

De Llera assenyala que "per a jutjar els efectes de la Llei cal pensar, per exemple, que en el curs 1968-69 la Universitat espanyola comptava només amb 1.000 catedràtics i el total del personal docent no era superior als 3.500, dels qual més del 60% no eren de plantilla, és a dir,

Professors i alumnes a la Universitat de València. Curs 1972-1973.

FACULTATS	Alumnat			Professors				
	Xics	Xiques	Total	Catedràtics	Agregats	Adjunts	PNN	Total
Filosofia i Lletres	1.821	1.691	3.512	13	1	9	182	205
Dret	1.132	453	1.585	12	4	18	46	80
Ciències	2.234	750	3.084	14	4	19	184	221
Medicina	3.217	1.353	4.570	19	4	14	168	205
Econòmiques	2.252	314	2.566	7	1	1	86	95
Subtotal								
Facultats	10.756	4.561	15.317	65	14	61	666	806
%	70	30	100	8	2	7	83	
ESCOLES UNIVERSITÀRIES								
D'EGB I EMPRESARIALS			6.925	50			122	172
TOTAL			22.242	123	14	61	871	978
%				12,5	1,5	6	89	100

Font: Memòria del curs 1972-73. Secretaria General de la Universitat de València

Elaboració: B. Sanz

era personal no numerari (PNN); mentrestant, el nombre d'alumnes s'incrementà a partir del 1968 (129.306), i el 1969 s'arribà als 143.982".

Per a José Honrubia, primer secretari de la Facultat d'Econòmiques de l'època, el problema dels PNN és conseqüència de l'increment d'estudiants que es matriculaven en la Universitat, sobretot en la segona dècada dels seixanta. La falta de previsió i incapacitat de resposta per part del Govern per a proveir els professors necessaris, segons Honrubia, agreujà el conflicte dels PNN.

Les reivindicacions dels PNN eren bàsicament l'augment de les seues retribucions: l'eliminació de les discriminacions entre les distintes fórmules de contracte. Demanaven, a més, un contracte laboral que substituïra el contracte administratiu, de renovació anual, precari, qualificat d'il·legal. Lluitaven també per a eliminar l'únic sistema d'accés a la docència per mitjà del mecanisme de les oposicions. I intentaven aconseguir una veritable autonomia universitària, que implicara una autèntica gestió democràtica de la vida universitària.

La repressió sobre el naixent moviment dels PNN no es farà d'esperar i en el curs 1972-73 el Ministeri d'Educació i Ciència no renovarà el contracte a vuit PNN per motius polítics, tots ells molt significats políticament, la qual cosa provocarà la dimissió del rector Bartual i tota la Junta de Govern de la Universitat de València, com ja hem vist.

EL MOVIMENT DELS PNN A VALÈNCIA

Els PNN constituïen la majoria del professorat a la Universitat de València. Mentre l'alumnat creixia exponencialment, el professorat no ho feia de la mateixa manera. Llegim en la Memòria de la Universitat de València que en el curs 1972-73 comptava amb 22.242 estudiants, "siendo las previsiones futuras alarmantes. Todo parece indicar que el ritmo aumentativo progresará convulsivamente (...) de continuar la expansión con este índice, la Universidad de Valencia puede ver duplicada su población estudiantil en el corto periodo siete años, y algunas facultades en menos tiempo".

La Memòria continua dient:

"La situación no sería preocupante si paralelamente aumentasen los efectivos docentes y materiales. Desgraciadamente no ha sido así. La Universidad de Valencia ha contado durante el curso que ha acabado con los mismos catedráticos que hace cinco años, es decir, 65, con 14 agregados por oposición, y con 61 adjuntos integrados en el nuevo cuerpo. El resto de los 666 profesores corresponden a profesorado interino y contratado y este último comprendido en la inmensa mayor parte de los profesores ayudantes de clases prácticas".

És a dir, d'un total de 806 professors, 140 eren catedràtics, agregats i adjunts titulars —un 17%—, mentre que la gran majoria —666 professors—, un 83%, eren PNN o similars. La desproporció era major en les facultats de creació més recent, com era el cas d'Econòmiques.

Com a agreujant a la situació assenyalada, cal afegir que dels professors numeraris (agregats i adjunts), més d'un 25% ho eren amb caràcter interí. En resum, la gran majoria dels professors universitaris eren PNN, i juntament a la seua inestabilitat, s'unia la creixent politització anti-franquista d'un sector dels PNN, d'una manera especial de les facultats d'Econòmiques, Filosofia i Lletres i Dret, on uns segments dels PNN es manifestaven a favor de la democràcia i les llibertats de manera activa i compromesa. A més, una part d'ells militava en partits polítics clandestins des de la seua etapa d'estudiants. Ens referirem a alguns dels professors més compromesos amb el moviment dels PNN i amb els partits polítics de l'oposició democràtica. Només farem referència únicament a dades fins el 1975. Cronològicament hi haurà professors que canviaren d'organització. Militaven en un partit quan eren estudiants i en un altre quan eren professors.

La Facultat de Ciències Econòmiques. Fou creada en 1967-1968 (vegeu p. 154), era la més recent de les creades, i per tant amb un professorat acabat d'incorporar, d'entre els quals predominava una majoria de PNN i professors compromesos amb l'oposició antifranquista. Al principi dels setanta, en Econòmiques, una bona part dels catedràtics eren demòcrates, com ara Manuel Sánchez Ayuso —de qui ja hem parlat—; Josep Fontana Lázaro, catedràtic d'Història Econòmica i militant del PSUC; Mariano Baena del Alcázar, en Dret Administratiu (desterrat de Madrid durant l'estat d'excepció de gener del 1969 per les seues posicions democràtiques); Alejandro Lorca, degà dimissionari pels expedients als PNN del 1972, i Amando de Miguel, que va obtenir la càtedra de Sociologia en Econòmiques en el curs 1972-73, encara que, *incomprensiblement*, no la dotaren econòmicament. Hi havia departaments molt polititzats, en els quals havien ingressat antics estudiants polititzats i antifranquistes. El de Política Econòmica, que dirigia Manuel Sánchez Ayuso, n'era un dels més destacats. Allí eren PNN Víctor Fuentes Prosper, estret col·laborador de Sánchez Ayuso i representant del districte de València en la coordinadora estatal dels PNN; José Ma Jordán Galduf, Juan A. Tomás Carpi, Emèrit Bono Martínez, tots ells del PCE; Antonio Rico Gil, i Vicent Garcès.

Ernest Lluch Martin exercí de professor a la Universitat de València en la dècada dels anys setanta i fou un dels dinamitzadors de la lluita antifranquista. Expedientat per la Universitat de Barcelona, detingut diverses vegades, i processat pel TOP es convertí en referent dels estudiants i professors d'Econòmiques de València.

Daniel Vidal fou delegat del SDEUV en Filosofia i Lletres, afiliat al PSOE i PNN als setanta.

Jordi Palafox, PNN d'Econòmiques i un dels primers militants del PSPV.

Lluís Aguiló Lucía, PNN de la Facultat de Dret.

En el departament de Dret Administratiu, que dirigia Mariano Baena del Alcázar, estaven Pilar Velilla del Campo (després del PSP) i Rafael Bañón Martínez. En Història Econòmica Mundial i d'Espanya, que dirigia Fontana, estaven Màrius García Bonafé (PCE/GARS/PSPV), Vicent Martínez-Santos Ysern (PCE), Jordi Palafox (un dels primers socialistes nacionalistes del PSPV). En Estructura i Institucions Econòmiques espanyoles estaven José Honrubia, Aurelio Martínez Esteve (després del PSP), Ernest Reig Martínez, José Sorribes Monrabal, José A. Martínez Serrano, Pere Solbes Mira, Lluís Font de Mora Montesinos (després del PSP i PCE) Vicent Soler Marco (pròxim al PSAN i després del SVI), entre altres.

La càtedra d'Història de les Doctrines Econòmiques, dirigida per Ernest Lluch Martín, comptava amb Salvador Almenar Palau (estudiant del PCE que després seria un dels fundadors del PSPV) i Vicent Llobart Rosa, un dels primers i més actius militants del PSPV. José Galán Peláez (vegeu entrevista, ps. 58-60) i Javier Escrivá (PCE), Alfons Barceló (d'Acció Comunista) i Àngel Ortí Lahoz eren professors de Teoria Econòmica. Bernardí Cabrer Borràs d'Econometria. El Departament de Sociologia era dirigit per Amando de Miguel i comptava entre els seus professors amb Josep Vicent Marqués González (antic membre del PSV i fundador de GS), Damià Mollà Beneyto (GS), Rafael Ninyoles Monllort (UDPV), entre altres.

En Economia d'Empresa estava Juan José Renau Piqueras, que després de la seua tornada de Mèxic es va integrar en l'oposició antifranquista; val a dir que el seu paper va ser un dels més delicats, ja que guardava la propaganda del PCE, cosa que l'obligava a una màxima clandestinitat, i també Martina Menguzzato Boulard. En Hisenda Pública hi havia Antonio Jiménez Montero i Juan José López Hernando (PCE).

D'unes altres facultats, però que feien classe d'alguna assignatura en Econòmiques, era Juan Martín Queralt i Juan José Bayona de Perogordo (PCE), en Sistema Fiscal Espanyol. També hi havia Josep Lluís Blasco Estellés que feia classes de Lògica en primer curs. (vegeu ps.150-151)

Facultat de Dret. En Dret destacava Manuel Broseta, degà (1970-72) i catedràtic, en el departament de Dret Mercantil, on hi havia també Vicente Cuñat Edo, Antonio Sotillo Martí, Francisco Vicent Chuliá, José Miguel Sala Franco i Carme Alborch Bataller. Manuel del Hierro García, en Dret Processal, conegut so-

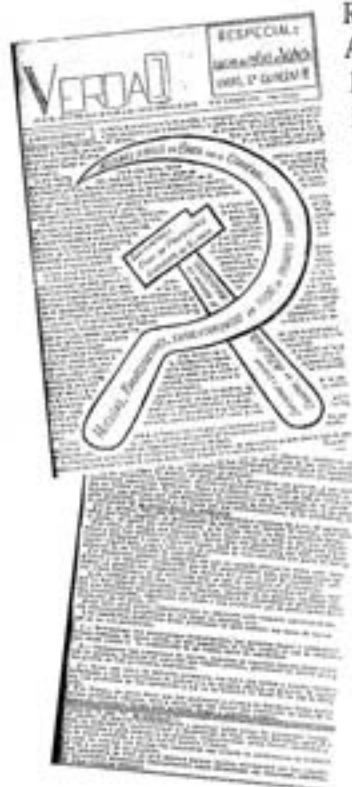
cialista i un dels professors que no renovaren el contracte en 1972. Vicent Franch Ferrer (vegeu entrevista, ps. 104-105) i Lluís Aguiló, en Dret Politic. Silvia Romeu Alfaro, en Història del Dret; Vicent Montes Penedés, en Dret Civil; José Luis Martínez Morales, en Administratiu; Fernando Pérez Royo (PCE), en Dret Financer; Ignacio Albiol Montesinos, Ignacio García Ninet, José Ramón Juániz i Mariano Peset Reig, (fill del rector afussellat) en Dret del Treball.

Facultat de Filosofia i Lletres. Tenien un gran prestigi els catedràtics Manuel Garrido (Lògica) i Fernando Montero (Història de la Filosofia), que havia dimitit com a degà per la no renovació de contracte als PNN en 1972.

Entre el professorat compromès amb l'oposició estava Ernest García García (PCE), en Lògica; Enric Sebastià Domingo (PCE), de gran prestigi acadèmic i polític, que feia en les classes una visió marxista de la història, un fet poc corrent i arriscat en aquella època, en Història de les Institucions Polítiques Europees; Javier Paniagua Fuentes, en Història d'Espanya; Daniel Vidal Escartí, militant del PSOE als anys seixanta i que havia estat dirigent del SDEUV; Joaquín Azagra Ros, d'Història Contemporània, un dels escassos professors que militaren en el PSOE sota la dictadura; Cèlia Amorós Puente, de Fonaments de Filosofia, activa militant del SDEUV als anys seixanta; José F. Yvarz, primer professor d'Història de l'Art Contemporani; Manuel Àngel Conejero Tomás, en Llengua i Literatura Anglesa (després del PSP); José Bernabé Mestre, de Geografia; Alfons Cucó Giner (del PSV als anys seixanta), d'Història; Narciso Sáez Narro -(PCE (M-L)-FRAP)-, de Psicologia; Manuel Sanchis Guarnier, en Gramàtica i Crítica Literària; Emilio Panach Serrano, en Història de la Filosofia. També hi havia, entre altres, Jenaro Talens, Joan Oleza, Annette Gomis, Teresa Carnero, Francisco Aigües, Telesforo Hernández i José Cánovas.

Facultat de Ciències. Destacaven Francisco Gaviña Ribelles, en Química Orgànica; Juan Ribó Canut, de Bioquímica, i Rafael Pla, un dels professors més actius i represaliats (vegeu pàgines ps. 128-129). També es van destacar Rafael Garro, Josep Guia (PSAN), Vicent Martínez Sancho, Víctor Navarro, Anselmo Pérez Machado (PCE), etc.

Cal assenyalar que hi hagué centres on no va existir el moviment dels PNN o fou molt minoritari. Per a comprendre el moviment dels PNN i el dels estudiants és clau saber que no hi havia aleshores una dreta organitzada com a tal. Ningú no es confessava de dretes. Només tenia

Portada de la revista Verdad, òrgan d'expressió del PCE en la Universitat de València. Baix, un dels articles publicats en aquesta revista, sobre la vaga dels professors no numeraris.

En la dècada dels anys setanta conseqüent a venir professors estrangers d'unes altres universitats, com W.V. Quine. En la foto de dalt, d'esquerra a dreta: Celia Amador, de Fonaments de la Filosofia, el catedràtic de Lògica, Manuel Garrido, Ricard Pérez Casado, la senyora Cassiner de Quine, i el professor d'Història de l'Art Contemporani, J. F. Yanez, en el restaurant Les Gralles, Tàrragona, 1972.

Esquerra: D'esquerra a dreta, tres PNN de la Facultat d'Econòmiques: Salvador Almenar Palau, un dels professors als que no se'ls va renovar el seu contracte en 1972, Gabriel López Casares i Vicent Llobart Ross.

FOTO: S. ALMENAR

Juan José Renu Fiqueras fou un dels fills d'exiliats que tornà a València des de Mèxic. Destacà per la seua activitat en el moviment dels PNN.

Àngel Ortí, l'any 1971, quan era PNN de la Facultat d'Econòmiques. En la foto està acompanyat d'un oncle seu que fou condemnat a mort en la postguerra i s'exilià a França.

Dalt: Vicent Casnat Edo, fou un dels professors més actius de la dècada dels setanta. En la foto apareix a l'esquerra, al costat d'Alexandro Lerca, degà dimissionari de la Facultat d'Econòmiques de València. Esquerra: Els PNN Carme Alberch (Dret Mercantil) i Damià Mollà (Sociologia).

Teresa Carnero, PNN
d'Història en Filosofia i Lletres.

Ernest Garcia, PNN de Lògica
i dirigent del PCE

Raül Herrero feu un dels
PNN més actius. En la foto
apareix al costat d'Àngela
Ferrando, advocada, defen-
sora dels drets de la dona. Els
dos eren militants del PCE.

presència i acció l'esquerra (PCE), nacionalistes (GS, PSAN, etc.), o d'extrema esquerra (LCR, ORT, etc) com també grupuscles reduïdíssims d'extrema dreta, organitzats al marge de la Universitat.

Els PNN, en vaga. La primera vaga general de PNN de la universitat espanyola es va produir el 8 i 9 de març de 1973, amb una gran repercussió en els principals districtes universitaris: València, Madrid, Barcelona, Sevilla, Salamanca, Valladolid i La Laguna. Sobre el moviment dels PNN Manuel Sacristán assenyala que és un problema específic del moviment universitari espanyol. A partir d'aquesta època, el moviment anirà creixent, per la qual cosa el front universitari contra el franquisme serà d'estudiants, PNN i uns sectors minoritaris de professors numeraris i alguns catedràtics.

Cal assenyalar que el moviment dels PNN té una direcció política pràcticament homogènia a la del PCE, encara que és un moviment de masses molt heterogeni en la seua composició, i amb nombrosos demòcrates sense adscripció partidària.

Segons Victor Fuentes Prosper, representant del districte universitari de València en la coordinadora estatal dels PNN universitaris de València, "des de la primer Assemblea Estatal dels PNN celebrada a Granada el 1972 fins el 1977, el moviment dels PNN lluitarà per unes reivindicacions centrades en les millores retributives, i, especialment, per la figura del contracte laboral, la readmissió dels acomiadats, o pels contractats als quals no se'ls renova el contracte per raons extraacadèmiques, etc"

La no renovació dels contractes de 8 PNN el 1972 per motius ideològics, de la qual hem parlat abans, activà les primeres mobilitzacions. Segons Salvador Almenar, un dels afectats per aquesta mesura, "les primeres assemblees de PNN tenien lloc al bar d'Econòmiques, i quan ens expedientaren a alguns dels més coneguts activistes, uns altres, amb risc de patir les mateixes conseqüències, prengueren la iniciativa d'organitzar el moviment reivindicatiu dels PNN. Entre aquests hi havia Juan José Renau Piqueras, Vicent Martínez Santos, etc. El conflicte no s'aturaria fins la mort de Franco".

LA GENERALITZACIÓ DEL CONFLICTE UNIVERSITARI

"La radicalització de l'enfrontament entre el moviment estudiantil i el règim estava arribant als seus últims graus. El govern no sabia què fer amb una situació que no podia aturar i amenaçava amb generalitzar-se i estendre el conflicte a unes altres capes socials. Cada mesura

que les autoritats imposaven per a reprimir la lluita trobava la seua resposta en les accions de rebuig estudiantils; a més, es trobava amb unes noves maneres d'acció per a dur la proposta a tots els racons en què es manifestava la incapacitat d'un sistema autoritari per a assimilar qualsevol moviment. En aquestes condicions no es podia mantenir la Universitat com un focus d'agitació permanent per al país, com a veu d'alarma i de denúncia constant" (Formentor, 204).

Des del 1968-69 la presència de la policia en el campus universitari és permanent, i els enfrontaments i la tensió augmentarà fins al final de la dictadura. Assenyala Formentor que: "En realitat no existeix la Universitat: ha estat destruïda. S'hi ha creat un clima de terror. Així, les formes de repressió que s'havien implantat durant el curs 1968-1969 s'accentuen encara més; són centenars les detencions nocturnes i els escorcolls domiciliaris i als col·legis majors. S'exigeix rigorosament el carnet a l'entrada de les Facultats (...), s'imposen expedients en quantitats exorbitants, contra els quals cap recurs és eficaç...". Als estudiants detinguts se'ls maltracta i tortura; les multes governatives són constants per qualsevol motiu; als demòcrates se'ls nega el permís de bona conducta, la qual cosa implica que no poden fer les milícies universitàries, aconseguir el passaport per a eixir d'Espanya, obtenir beques, etc. Molts són processats pel TOP, i fins i tot alguns són sotmesos a judici, acusats de banditatge i terrorisme, a la jurisdicció dels tribunals militars, amb llargues condemnes.

"¡Fora la policia de la universitat!". Tot està prohibit en la universitat. Qualsevol activitat de qualsevol mena està prohibida: assemblees, reunions, col·locar cartells informatius en les parets de les facultats, activitats culturals, conferències, taules rodones. Davant d'aquesta situació, l'autoritat acadèmica no existeix més que per a col·laborar en les tasques repressives i adoptar "una actitud totalment servil i col·laboracionista amb les forces d'ocupació de la Universitat" (Formentor, 206).

Prensa, TVE, ràdios i uns altres mitjans de comunicació ignoren tot el que d'oposició hi ha a la universitat, o fora d'ella. És una Espanya oficial contra una altra de real. A pesar de les mobilitzacions i la repressió, el moviment universitari pateix els forts cops als quals és sotmés. No en va la universitat està *militaritzada*, de manera que la policia "mai no abandonarà els centres universitaris" fins després de la mort de Franco. ■

El dia 17 de juny de 1970 el general Franco inaugura l'Institut Politècnic Superior de València, amb la presència de tots els estaments oficials.
FOTO: ARXIU LLEVANTE-EMV

La creació de la Universitat Politècnica de València

El desenvolupament econòmic i la necessitat de dotar la universitat de carreres tècniques seran algunes de les raons de la creació el 1968 d'una nova universitat a València. Simultàniament, eren creats instituts similars a Barcelona, com també en altres universitats a Madrid i Bilbao, i uns altres centres, dins del pla de reformes del ministre Villar Palasí, con-

cretat en la Llei 14/1970 de 4 d'agost, General d'Educació i Financament de la Reforma Educativa. En el curs 1968-1969 és creat l'Institut Politècnic Superior de València, que quedaria format per l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Agrònoms (ET-SEA), creada el 1959 i dependent de la Universitat Literària de València;

Arquitectura, creada el 1966, inicialment dependent de la Universitat de Barcelona; el 1968 es creen les escoles tècniques superiors d'Enginyers de Camins, Canals i Ports i la d'Enginyers Industrials per a completar el quadre acadèmic. A aquestes escoles s'uniren els centres d'Enginyeria Tècnica Industrial d'Alcoi i València,

i més tard, la Facultat de Belles Arts. Amb aquests estudis iniciava el seu camí la segona universitat valenciana.

La inauguració de l'Institut Politècnic la va realitzar el cap de l'Estat, el general Franco, acompanyat de tot l'estament acadèmic ministerial i del nou institut. Per Decret d'11 de març de 1971 es va constituir la Universitat Politècnica de València, concedint així el màxim rang acadèmic a l'Institut Politècnic Superior de València. ■

B. Sanz

Josep Luís Blasco Estellés

El compromís ètic i l'acció política

Josep Luís Blasco Estellés (Sagunt, 1940), doctor en Filosofia i catedràtic de Teoria del Coneixement de la Universitat de València. Estudiant universitari durant els anys seixanta, des d'aleshores la seua trajectòria professional està lligada a la docència a la Universitat de València. Com molts altres va estar fixat per la policia per la seua activitat política, tot i que confessa que no s'ha preocupat mai per saber per què. Durant els anys 1984 al 1993 va ser degà de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la Universitat de València. El compromís ètic amb el País l'ha dut a descrotllar una trajectòria política paral·lela a l'activitat docent. En l'actualitat és membre del Consell Polític d'Unitat del Poble Valencià (UPV).

-L'any 1958 comença els estudis de Dret a la Universitat de València, quin és l'ambient que s'hi va trobar?

- El 1958 comence els estudis de Dret i, l'any següent, els de Filosofia. Vaig cursar les dues carreres simultàniament. A Dret vam coincidir, entre altres, Eliseu Climent, Alfons Cucó, Manuel Ardit i Vicent Álvarez.

D'aquest grup eixirien iniciatives com ara el Moviment Social-Cristià de Catalunya (MSCC), l'any 1960, i el Partit Socialista Valencià (PSV) més endavant. També encetàrem les conegudes rutes universitàries, que eren excursions per a augmentar el nivell de compromís polític amb el País. Des del principi m'incorpore a aquest grup, col·labore i participe en totes les activitats. També participe en el moviment de *renaixença* cultural que

s'enceta aleshores: primer en la revista *Diàleg*, captada després pel Sindicat d'Estudiants de la Facultat de Dret, que era del SEU; i després, en la revista *Concret*.

-Vostè, com molts altres, procedia d'una tradició cristiana?

- Efectivament, jo venia d'una família molt cristiana, cosa que, lògicament, havia influït en la meua formació. Mon pare, a més de membre d'Acció Catòlica, havia sigut l'alcalde de Sagunt durant la dècada dels cinquanta. De fet, quan arribe a la Universitat m'incorpore a l'Acció Catòlica Universitària. Però molt prompte abandone el moviment cristià i comence a substituir el compromís cristià pel compromís polític.

-Entre els seus professors hi va haver alguns que exerciren alguna mena d'influència?

-Potser una miqueta més els de la Facultat de Filosofia que no els de Dret, on la relació amb ells era molt més tradicional. A Dret no hi havia més contacte personal que el que es produïa a l'aula. A Filosofia, en canvi, l'ambient estudiantil tenia un altre caràcter. Segurament pel moment històric. Si a Història estaven Joan Reglà, Miquel Tarradell i Emili Giralt, que vingué després, a Filosofia estaven Carlos París i José L. Pinillos, entre altres. En general, aquests professors es miraven el moviment estudiantil amb millors ulls que la resta. I no només això, sinó que alguns d'ells arribaren a compromisos seriosos i arriscats en defensa dels estudiants.

-Recorda alguna anècdota que reflectisca aquest fet?

- Per exemple aquesta: El 7 de gener de l'any 59 o 60 descarrilà un tren que anava de València a Barcelona, en el qual viatjaven alguns estudiants valen-

cians que cursaven estudis al Principat. En aquell descarrilament en moriren alguns. Al nostre grupet se'ns va ocórrer organitzar una missa i la vam anunciar amb una nota en valencià que penjàrem a la porta de les aules. Al rector, que era el catedràtic de Dret, José Corts Grau, de Fortaleny, li féu tanta ràbia que s'anunciara la missa en valencià que arrancà ell mateix els cartells, els trencà, i els tirà a terra. Per contra, hi havia altres professors que eren totalment respectuosos.

-L'any 1964, amb la carrera de Filosofia i Dret acabada, decideix quedar-se a la universitat...

-Abandone Dret i em quede a Filosofia. Aleshores no hi havia departaments. Encara no s'havia produït la massificació universitària. Aleshores érem molt pocs professors. Hi havia els catedràtics i poc més.

-Com va viure la data històrica de maig del 68?

-Aleshores militava en el Partit Socialista Valencià (PSV), on m'havia

incorporat en acabar la carrera. Seguirem molt de prop tant els esdeveniments de París com l'actitud del Partit Comunista Francés, que era contrari a la revolta popular. Això va coincidir en un moment en què a València, com a la resta d'Espanya, el PCE començava a tenir una forta presència a la universitat. Allò va generar un debat intens entre nosaltres.

-El curs 1967-68 havia començat a funcionar la nova Facultat d'Econòmiques, allà va coincidir amb un grup de professors que ha sigut clau en la història del país...

-Vaig anar a Econòmiques per a donar classes de Fonaments de Filosofia, que era una assignatura que el franquisme havia col·locat amb propòsits doctrinals, però li va eixir el tir per la culata. A Barcelona la donava Sacristán, que era l'ideòleg marxista. A Madrid se n'ocupava Javier Muguerza i, a València, després de C. Paris, la vaig agafar jo. Com els altres, la vaig convertir en lògica matemàtica i metodologia

de la ciència. Això van ser els primers anys, perquè, després, en el primer canvi de pla d'estudis, desaparegué l'assignatura. A Econòmiques vaig coincidir, entre altres, amb Ernest Lluch, que era *penene*, i amb Jordi Nadal, que havia vingut com a catedràtic d'Història.

-Quin paper van representar els PNN en el moviment d'oposició al franquisme?

-El moviment de PNN començà a créixer lentament, a mesura que es massificava la universitat a tot l'Estat. En primer lloc, perquè augmenta el nombre de professors, mentre que les condicions laborals i econòmiques no milloren. Des del punt de vista polític, començà a trontollar el franquisme i a fer aigua per totes bandes. Hi havia motius més que de sobra per a alçar les veus de protesta. A València es complica quan Villar Palasí, en el 72, expulsa vuit professors i dimiteix en bloc la Junta de Govern de la Universitat.

-I quin va ser el seu cas?

-Coincidint amb això es crea el cos d'ad-

junts, que no eren funcionaris. Fèiem una oposició per quatre anys prorrogables a quatre més. El Ministeri mirà amb lupa qui accedia a eixe cos, per la qual cosa no tots els que reunien les condicions eren acceptats. A València, Alfons Cucó i jo ens quedàrem fora per raons polítiques. Entràrem després de la mort de Carrero Blanco, en el 1974, com a conseqüència d'un recurs que havíem plantejat. Aleshores, el moviment de *penenes* tenia com a bandera els vuit expedientats, i els casos de Cucó i meu. Allò va generar de seguida la formació de l'anomenada Assemblea de PNN. Eixa assemblea va durar molts anys fins que ens van fer numeraris a tots.

-L'any 1973 apareix el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN) al País Valencià, en el qual vostè representa un paper destacat.

-Tot començà arran d'uns contactes que Josep Guia va fer a la Universitat Catalana d'Estiu. Allà coneix gent del PSAN i enceten unes xarrades periòdiques. En el 1974 això reïx i m'hi apunta. Des de l'època del PSV no havia militat. Només havia tingut contactes amb Germania Socialista.

-Com van ser eixos contactes?

-Vaig assistir a una o dues reunions a casa de J.V. Marqués. Però aleshores estava massa preocupat pel meu futur professional. A més, no coincidíem en el punt de vista sobre la qüestió nacional, ja que ells ho veien com un alliberament més social que nacional.

-I l'etapa del PSAN?

-El PSAN apareix durant la transició, en uns anys de forta ideologització. Són els anys en els quals el PCE era la força que manava a l'esquerra. El PSAN naix en un moment en què es desconeix quin és el nivell de resposta política del País. Aleshores existeix el PSPV, i el PSAN es radicalitza per tal d'oferir una alternativa independentista i marxista. Quan el PSPV es fusiona amb el PSOE queda buit un espai polític. En el 1978-79 encapçale, amb uns altres companys, una escissió que pretén moderar el discurs radical del PSAN per a ocupar el buit que deixa el PSPV. Eixa escissió es materialitzarà en l'Agrupament d'Esquerrers, d'on més endavant sorgirà Unitat del Poble Valencià (UPV) per la fusió amb independents i el Partit Nacionalista del País Valencià (PNPV).

Manuel Broseta: un degà per la convivència en llibertat

7 de juliol de 1970. A la Sala de Juntes de la Facultat de Dret del modern edifici de Blasco Ibáñez es reuneixen —presidits pel Dr. Adolfo Miaja de la Muela, catedràtic de Dret Internacional—, per elaborar la terna de la qual eixirà el nou degà de la Facultat, grans juristes que havien creat escola, entre ells Corts Grau (Dret Natural), Mostaza (Dret Canònic), Vicente-Arche Domingo (Dret Financer), Díez-Picazo (Dret Civil), Córdoba (Dret Penal), García González (Història del Dret), Santacruz (Dret Romà), Galván (Dret Administratiu) i, és clar, Broseta (Dret Mercantil).

La votació secreta dona el resultat següent: Manuel Broseta Pont (10 vots), Adolfo Miaja de la Muela (3 vots), Luis Díez-Picazo Ponce de León (1 vot), Juan Galván Escutia (1 vot). Els tres primers formen la terna de la qual s'escull, finalment, el qui havia obtingut més vots: el doctor Broseta és nomenat degà de la Facultat de Dret. Broseta és un jove professor que ja d'estudiant universitari havia mostrat les seues inquietuds político-socials.

El clima que havia respirat al Col·legi Major César Carlos, de Madrid, —on va coincidir amb futurs alts càrrecs tant de l'autocràcia franquista com de la democràcia actual— i a diversos centres d'ensenyament universitari de Dijon, Grenoble, Bonn, Roma, o al London School of Economics, de Londres, on passa una temporada, és de màxima tolerància.

Després d'una etapa com a brillant col·laborador del mestre de mestres Joaquín Garrigues, Broseta guanya la càtedra de Dret Mercantil de la Universitat de València, amb tan solament trenta-dos anys d'edat, i comencen a proliferar els seus llibres i les seues publicacions.

Però Manuel Broseta sempre es va preocupar pel que ultrapassava el seu estricte camp professional. Potser per això va voler participar en la política universitària de la seua pròpia casa, de primer com a secretari de la Facultat —sota el deganat del professor Efrén Borrajo—, després com a vice-degà —durant el mandat de Miaja de la Muela— i, a l'últim, com a

Manuel Broseta Pont. FOTO: ANXU LAS PROVINCIAS

degà entre el 1970 i el 1972.

És una època delicada i difícil per a les persones que ocupen càrrecs públics sense identificar-se amb el règim. És una època de revoltes, assemblees, manifestacions semiprohibides/semitolerades. Són els darrers anys d'un règim durant els quals comença la reorganització de forces polítiques i socials que volen participar en el disseny del nou estat.

Si, com a professor, Broseta va crear un estil propi en la seua relació amb els alumnes, que va tractar, quina obvietat!, com a persones, tot atenent-los, acollint-los, escoltant-los..., com a degà es va erigir en un zelós guardià del recinte universitari sota la seua jurisdicció: no va permetre que, tret de casos d'extrema necessitat, que ell mateix es reserva apreciar, les Forces d'Ordre Públic entren amb armes a la Facultat, ni que utilitzen mitjans violents contra els alumnes.

Això explica que en la Junta de Facultat de 29 d'abril de 1971 presentara un Informe sobre el "Proyecto de Reforma

de la Ley de Orden Público", en considerar que incideix negativament en l'ordenament jurídic intern de les universitats espanyoles, per la qual cosa s'acorda elevar al rector la proposta corresponent.

El 24 de novembre de 1971 es produeixen greus desordres dins la Facultat de Dret com a conseqüència d'un fort enfrontament entre estudiants afectes al règim i estudiants de diferents forces d'oposició. Es llancen pedres i s'hi causen danys de diversa consideració, però, tanmateix, Broseta no tolera que la policia entre a l'edifici de la Facultat. Parla amb el rector i tots dos acorden que la policia se situe, en tot cas, a l'entorn de la Facultat, però que, de cap manera, actue a dins: s'hi volien evitar conseqüències pitjors...

Des d'aquell Deganat es presta ajut a tota persona que planteja una justa reivindicació, tot i que no s'ajuste del tot a la legislació vigent aleshores.

La Junta de 24 d'abril de 1972 coneix la carta del pare d'un estudiant empresonat per declarar-se objector de consciència,

en la qual agraeix sincerament la calor i el suport rebut del degà Broseta; aquest, amb el rector, visita a les dependències de la Direcció Superior de Policia el seu alumne Vicente Vergara del Toro, detingut com a conseqüència de les revoltes del maig del 1971. En un principi només vol que els afectats siguin posats a disposició judicial, ja que portaven vuit dies detinguts!

El 29 de setembre de 1972, la Junta de la Facultat de Dret fa una reunió extraordinària. El degà informa sobre la no contractació de diversos professors de la Universitat de València per al curs que comença.

L'origen del problema es remunta al mes de juny, en què les juntes de facultat i la Junta de Govern havien aprovat les propostes de contractació de professorat. El 22 de setembre, el Rectorat —que aleshores ocupa el professor Rafael Bartual—, rep una carta del director general d'Ensenyament Superior i Investigació, en què li adjunta la llista de professors que podia contractar la Universitat: hi faltaven els noms de vuit dels proposats.

Demana explicacions a tan alt càrrec, aquest indica que havien estat exclosos perquè *"han mostrado un comportamiento académico dudoso o malo"*.

Entre els afectats hi ha l'advocat Manuel del Hierro. El doctor Víctor Fairén —a la càtedra de Dret Processal del qual era adscrit— el defensa tot negant qualsevol comportament anòmal. El degà Broseta manifesta que només té constància, precisament, del bon capteniment de l'esmentat professor.

La Junta de centre acorda protestar enèrgicament pel procediment d'exclusió de la contractació dels vuit professors i, alhora, donar suport a la decisió de la Junta de Govern de la Universitat en el sentit que, si els vuit professors no són contractats, dimetrà en ple.

En efecte, la Junta de Govern de la Universitat va dimetrà, igual que el degà Broseta, el qual l'última Junta que va presidir va ser l'esmentada de 29 de setembre de 1972.

Manuel Broseta va ser un degà per la convivència en llibertat. La seua actuació des de la màxima representació de la Facultat de Dret i la seua posterior trajectòria política, social i professional així ho posen de manifest.

Vicente Garrido Mayol
Dep. de Dret Constitucional
Universitat de València

Manuel Sánchez Ayuso: un universitari obert al diàleg

Manuel Sánchez Ayuso, catedràtic de Política Econòmica de la Universitat de Bilbao des del 1970, s'incorpora a la de València pel novembre del 1972. Nascut a Múrcia, va ser becari al Col·legi Major Sant Joan de Ribera des del curs 1958-1959, va cursar estudis de Dret a la Facultat de València i, alhora, es va matricular com a alumne lliure a la Facultat de Ciències Econòmiques de Madrid, on es va llicenciar el 1963.

Manuel Sánchez Ayuso va arribar a la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales de València en el moment que aquesta feia les primeres passes, amb un cos de catedràtics molt reduït i una mancança de personalitats amb experiència, alhora que la universitat, en general, i la valenciana, en particular, vivia una eferescència no tan solament estudiantil, sinó, en concret, del professorat jove, majoritari en la docència, els PNN, provocada tant per la situació social d'aquests anys, marcats per la tensió que generen els darrers anys del règim no democràtic (no podem oblidar que Sánchez Ayuso havia viscut *en directe*, els anys 1970-1972, l'alta conflictivitat i la repressió política i policíaca que patia Euskadi) com per la situació de la universitat: precarietat laboral del professorat i del personal no docent, massificació en augment, etc.

I Manuel Sánchez Ayuso, que primer de tot és un democrata convençut, s'implica no solament en les tasques del departament, sinó en les de la facultat mateixa i de la universitat en general (va pronunciar la lliçó inaugural del curs l'any 1973). I s'implica tot acceptant llocs de responsabilitat: vice-degà els anys 1973-1975 i degà des del final del 1975, amb la qual cosa s'arrisca a tot el que calguera. Ja ho havia fet a Bilbao, des del 1970, on els estudiants li deien "el democrata".

Al deganat va arribar per la voluntat general expressada per tots els estaments de la vida universitària: professors numeraris, PNN, estudiants i personal no docent. Amb això va inaugurar un model de gestió i de direcció del centre insòlit aleshores, amb la participació paritària d'aquests estaments, que va fer de la fa-

Manuel Sánchez Ayuso,
degà democrata i antifranquista

cultat un centre obert a tota la Universitat i a la societat en general. Les reunions de coordinadores d'estudiants i PNN de tot el districte hi van trobar un *espai de llibertat* que va culminar amb la tancada d'estudiants i de PNN de la universitat a Econòmiques i l'ovació al degà Manolo (amb trenta-quatre anys), quan, amb altres professors, va acudir al saló d'actes atapeït de gent.

Defensor clar de les llibertats, va lluitar al front universitari per aconseguir-les (Econòmiques, candidatura amb Colomer, Broseta, etc. al Rectorat). Però no solament en aquest àmbit: també es va comprometre com a *ciudadà per un model de societat més igualitari* ja des del 1970, quan es va incorporar al grup de persones que llancen, al voltant del professor Enrique Tierno Galván, la proposta política del Partit Socialista de l'Interior. Amb el País Valencià, s'hi va comprometre a fons: PSP, Junta Democràtica, Taula de Forces Polítiques i Sindicals, diputat al Congrés, conseller preautonòmic, etc. També va impulsar l'editorial F. Torres, va ser membre de la junta del Col·legi d'Economistes, cofundador del *Diario de Valencia*, promotor del club País Valencià i Democràcia, etc.

Va ser un universitari obert al diàleg, tolerant, bo, i fins a la mort, el 8 de novembre de 1982, compromès amb la societat.

Victor Fuentes Prosper
Dep d'Economia Aplicada
Universitat de València

Els especialistes.-

Creació i desenvolupament de la Facultat d'Econòmiques.

Va ser pel desembre del 1966 quan es va crear oficialment la Facultat de Ciències Polítiques, Econòmiques i Comercials, Secció d'Econòmiques, a les universitats de Santiago de Compostel·la i de València. Amb això, aquestes dues noves facultats s'incorporaven al grup de les que ja existien: Madrid (1943), Barcelona i Bilbao (1953) i Màlaga (1963). Aquells anys, l'economia espanyola accelerava el seu desenvolupament arran del Pla d'Estabilització de 1959, a l'empara de l'ona expansiva del capitalisme occidental, i l'estructura del País Valencià experimentava grans transformacions que anaven canviant la seua imatge tradicional. Són precisament aquests canvis socio-econòmics, igual que havia succeït alguns anys abans a d'altres regions espanyoles, els que feien que fóra major la necessitat, per a la societat, d'introduir al País Valencià els estudis d'economia. Això explica que el 5 de juliol de 1963 l'alcalde de la ciutat, Adolfo Rincón de Arellano, tot recollint l'ampli sentir de la capital i, en concret, de les institucions universitàries, professionals i empresarials, elevara al ple de la corporació local una moció «proponiendo se interesase de la superioridad la creación en Valencia de una Facultad de Ciencias Políticas y Económicas». La lentitud secular de la burocràcia espanyola i la manca de resposta de les autoritats centrals van fer que les

diferents institucions interessades en la creació de la Facultat (la Universitat de València, l'Ajuntament de València, la Diputació Provincial de València, la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de València i el Col·legi d'Economistes de València) constituïren el 1966 una Comissió Gestora pro Facultat de Ciències Polítiques, Econòmiques i Comercials de València. Aquesta comissió, atesa la impossibilitat que funcionara la Facultat el curs 1966-1967, tal com havia assegurat el poder central, va decidir d'arbitrar la solució de crear un Centre Universitari d'Estudis Econòmics, dependent de la Facultat de Màlaga. Així va ser que el 13 de setembre de 1966 es va obrir la matrícula per cursar a València, el curs 1966-1967, la llicenciatura en Ciències Econòmiques. Arran d'haver hagut de prorrogar el termini inicial de matrícula, ateses les peticions reiterades, el 18 d'octubre començaven les classes a l'esmentat centre, amb 336 alumnes matriculats, dels quals 33 eren dones. A la pràctica, la vida d'aquest Centre Universitari va ser ben curta, ja que acabà al setembre de 1967 amb la posada en funcionament de la nova Facultat el curs següent. Després de fer-se les classes a diversos locals, va ser passades les Falles del 1973 que es va ocupar per primera vegada l'edifici actual de la Facultat. Un fet que cal remarcar és que, en contra del que era habitual en aquests casos, no hi va

haver cap acte per a la inauguració del nou edifici. Això, en realitat, responia a l'ambient gens propici que aleshores regnava a la universitat espanyola i molt especialment a la nostra Facultat, que havia estat envaïda pel *rojerío*, segons les autoritats acadèmiques. Va ser pel setembre del 1970, quan va tenir lloc la Junta Constituent de la Facultat, que realment, segons la nova Llei General d'Educació i Finançament de la Reforma Educativa del 1970, es va disposar del *quòrum* suficient per constituir i convocar els seus òrgans col·legiats, el Claustre i la Junta de Facultat. Els membres d'aquesta Junta eren cinc catedràtics, quinze professors no numeraris i tres alumnes. L'esmentada llei implantava l'autonomia i la gestió democràtica a la universitat espanyola. Una autonomia i una gestió democràtica ben peculiars, d'acord amb la situació política que es vivia a Espanya. Un exemple d'això, el tenim en l'esmentada Junta Constituent: dels seus vintiquatre membres, només tenien veu i vot els cinc catedràtics i els tres estudiants, en representació de l'alumnat. Els canvis socio-econòmics mencionats, que van tenir lloc en l'economia espanyola els anys seixanta i començament dels setanta, no van comportar cap canvi de la superestructura política arcaica i premoderna existent, que el règim va intentar de mantenir fins a la mort del general Franco el

1975. Això no obstant, aquestes transformacions implicaren, lògicament, un canvi en la societat. En aquest nou context, la implantació i el desenvolupament de la nostra Facultat es van veure afectats, sobretot a partir dels anys setanta, en què s'hi produeix la massificació d'alumnes, per un enfrontament continu de les noves forces socials que sistemàticament xocaven amb l'immobilisme petri del sistema polític existent. El moviment estudiantil que s'havia iniciat, igual que el moviment obrer modern, al començament dels seixanta, aviat es va manifestar a la nostra Facultat. A aquests moviments, s'hi va afegir el del professorat no numerari (PNN), que representaven un percentatge molt alt de l'estament docent universitari. Les assemblees d'estudiants i de PNN es van convertir en una cosa quotidiana, i l'eix central de discussió d'aquestes va ser la demanda d'amnistia, de gestió democràtica i d'autonomia universitària. La nostra Facultat es pot dir que va ser pionera dins la universitat espanyola pel que fa a la implantació de la gestió democràtica, atès que el 1970 va ser la primera en què el secretari va ser triat democràticament, i cinc anys més tard, el 1975, també el degà va ser elegit amb la participació de tots els estaments docents i no docents de la Facultat; des d'aleshores van tenir representació als seus òrgans de decisió i control.

José Honrubia López
Dep. d'Economia Aplicada
Universitat de València.
Primer secretari de la
Facultat d'Econòmiques.

L'entorn cultural i polític de l'oposició universitària

Text: Benito Sanz Díaz

Sota el franquisme, la prohibició dels partits polítics i dels sindicats i també de qualsevol altra organització democràtica va ser la causa que floriren unes altres institucions que serviren de plataformes públiques i de tapadora a les organitzacions il·legals i clandestines, que així expressaven les inquietuds, els programes i les reivindicacions que tenien.

La Universitat de València va estar vinculada sota el franquisme a nombroses entitats, empreses/organitzacions i institucions que completaven la tasca formadora democràtica de centenars i milers d'estudiants. Van tenir un paper important en el moviment universitari alguns col·legis professionals com també algunes llibreries i editorials, galeries d'art, els cine-clubs, els grups teatrals, les empreses culturals, els col·legis majors

universitaris, un sector de l'Església Catòlica i els col·legis religiosos, la premsa i les revistes, les associacions de veïns i un llarg etcètera. S'ha de ressenyar per acabar el suport d'alguns despatxos d'advocats en la defensa dels estudiants i professors que patiren les represàlies del TOP, els jutjats militars, les multes, les detencions, els expedients acadèmics i tot tipus de mesures repressives de la dictadura.

Acte d'inauguració de la Llibreria Tres i Quatre de la ciutat de València el 10 de març de 1968, una fita important en la recuperació cultural valenciana.

L'entorn cultural

A partir dels anys seixanta apareix a Espanya el que Victor Pérez Díaz ha anomenat l'emergència d'una nova tradició democràtica a Espanya, la "invenció d'una nova cultura política", l'aparició d'una nova societat civil, fins llavors inexistent. Els estudiants contribuïren a estendre la cultura de protesta, de rebel·lia juvenil contra la dictadura, per uns altres sectors de la societat. Ens referirem tot seguit a algunes de les manifestacions d'aquesta societat civil que apareixen en la universitat i s'estenen, a poc a poc, per la societat valenciana en forma d'institucions i plataformes antifranquistes, i de les quals formen part, com a actors, sectors del moviment universitari, acabats de llicenciar, PNN i professors universitaris.

LLIBRERIES 'ROGES' I NACIONALISTES

La llibreria Dávila, situada al passatge del carrer de la Sang, al centre de València, va ser, durant prop de trenta anys, un focus de resistència antifranquista, un punt de venda de llibres prohibits i

de suport a la lluita democràtica. Per als demòcrates valencians de diferent signe, la llibreria va ser un centre d'encontre, de tertúlia cultural i política. Allà es van trobar professionals, polítics, professors, estudiants, poetes, assagistes, novel·listes en potència i consagrats amb un denominador comú: ser demòcrates i opositors a la dictadura. La llibreria Dávila va ser també un centre de suport molt important per als estudiants universitaris.

La falta de llibertats democràtiques va fer que els punts de trobada de caràcter cultural o polític foren inexistents o escassos. La llibreria Dávila, situada en un passatge públic, va ser sovintejada per assistents assidus que van formar una tertúlia. Segons explica Paco Dávila: "les tertúlies les va iniciar Vicent Ventura el 1957, l'any de la riuada. Abans hi passava molta gent i s'hi parlava, però va ser Ventura qui va iniciar el ferment i la va institucionalitzar. Joan Fuster va ser un assistent fix cada dilluns des dels anys seixanta als vuitanta".

El tràfec de la llibreria, a la llum pública, va ser objecte de control policíac per part de la Brigada

Político-Social (BPS), en l'àmbit polític, i de la Inspecció del Ministeri d'Informació i Turisme, en l'àmbit censor, i va patir escorcolls i multes periòdiques.

Les llibreries Ca'n Boïls, Concret, Tres i Quatre i Pueblo. En març de 1962, el poeta Emili M. Boïls obre una *botiga-sala d'art* anomenada Ca'n Boïls, a la plaça del Picador, 5 de València, que es va mantenir oberta tres anys, fins al mes de març de 1965. A Can Boïls tingueren lloc moltes tertúlies informals i activitats relacionades amb un cristianisme progressista.

Ca'n Boïls va ser substituïda per la llibreria Concret. El nom prové del títol de la revista vinculada al nucli universitari previ al PSV. Concret va patir molts problemes i es va guanyar una multa de 100.000 pessetes per la venda de llibres prohibits. La van visitar periòdicament funcionaris del Ministeri per comprovar la possible venda de llibres clandestins.

Tres i Quatre es va posar en marxa l'any 1968. En la creació de la llibreria hi va haver la col·laboració decisiva del patrici Joan Josep Senent, editor i director de la revista *Gorg*, i la participació de Joan Fuster i Santiago Ninet. L'acte inaugural va ser la presentació del primer volum de l'obra completa de Joan Fuster fet per l'escriptor català i editor d'Edicions 62 Josep M. Castellet. El nom de la llibreria prové de tres països i quatre barres. Va ser una de les llibreries més agredides d'Europa i l'embrió de l'Editorial Tres i Quatre. Aquesta editorial va assumir, l'any 1972, l'organització del Premi Octubre, a partir del Premi Joan Fuster que atorgava la Societat Coral el Micalet.

La llibreria Pueblo es va obrir en els anys setanta al cèntric carrer de la Pau i el seu promotor va ser José Luis López, antic estudiant de la Facultat d'Econòmiques. Aquest indret fou un punt d'encontre i referència dels primers socialistes del tardofranquisme.

Aquestes llibreries van ser el gèrm de les que van anar apareixent després: Xúquer a Alzira, La Costera a Xàtiva, Dau al Set al carrer del Mar (Toni Moll), Cap i Cua al carrer de Roters (Ferran Barber), Concret a Gandia, La Traca a Benimaclet, Intertécnica, Veles i Vents i 9 d'octubre de Rafael Arnal a Tavernes Blanques, Arca de Fina Orriols a Benetússer, Pablo Neruda i La Araña de F. Camarasa, La Muixeranga de Glòria Mániz Jorge a Paiporta, etc.

Al costat de les llibreries locals cal fer menció a les de París, punt de destinació i referència d'amplis cercles de l'oposició a la dictadura franquista. Entre les més visitades hi havia Ruedo Ibérico, Ebro -del PCE-, Libreria Española, Le Globe, Maspero, etc. Durant els estius i períodes vaca-

La llibreria Dávila, en ple centre de València, va ser un nucli de difusió de llibres i premsa clandestina, de tertúlies, de recollida de diners per a fiances de presos, etc., durant dècades. En la foto, Paco Dávila, fa uns anys, en la seua llibreria del passatge de la Sang.

cionals els universitaris que visitaven París tenien com itinerari obligat la visita d'aquestes llibreries, on se subministraven ells i el seu cercle d'amics i coneguts polítics. Les novetats editorials sobre Espanya es llegien amb avidesa i passaven de mà en mà, fonamentalment en aquell temps d'escassetat -sequera- bibliogràfica, on tot estava prohibit i censurat.

PLATAFORMES DEL NACIONALISME VALENCIANISTA

Durant els anys de buit polític organitzat hi haurà una sèrie de plataformes cíviques i culturals que mantindran l'esperit del valencianisme i seran impulsades entre altres per gent vinculada a la Universitat. D'aquestes iniciatives podem destacar Sigma, la publicació *Gorg*, l'edició de l'obra *L'Estructura Econòmica del País Valencià* i la celebració del Primer Congrés d'Història del País Valencià.

La principal plataforma de signe nacionalista i socialista va ser Sigma, Gabinet d'Economia i Màrqueting, S.A., una empresa de serveis creada al juny de 1970. Dues figures claus van ser Vicent Ventura i Joaquim Maldonado, que apor-

Dávila i la Universitat

"Tenim una clientela preferentment universitària, professors i alumnes, i es va anar creant un col·lectiu de gent progressista que en molts casos ens orientava sobre la classe de llibre que havíem d'importar, atès que el mercat espanyol mancava per complet d'aquelles publicacions"

Paco Dávila
Llibreter

Entre els assidus de Dávila cal recordar els catedràtics Jordi Nadal i Miquel Tarradell, Màrius Garcia Bonafé, Ernest Lluch, Josep Picó, Josep V. Marqués, Emèrit Bono, J. F. Yvarz, Tomás Carpi, tots ells professors d'Econòmiques o de Filosofia i Lletres, concorrien al passatge on hi havia Dávila. També hi acudien alumnes d'aleshores com Jordi Palafox, Teresa Carnero, Vicent Lombart, Xavier Paniagua, Ximo Romero, Vicente Ponce, Joan Álvarez i algunes desenes més.

Poetes i escriptors coneguts com Vicent Andrés Estellés, Sanchis Guarner i Juan Gil-Albert o amb futur com Amadeu Fabregat i Rafael Ventura; van sovintejar el lloc. També visitaven el passatge quadres polítics de la més variada ideologia, tots ells demòcrates. Els comunistes Doro Balaguer, Antonio Palomares, Ernest Garcia, Josep Fontana Lázaro; Paco Burguera i la seua gent; Tomás March; Josep Vañó, Xavier Marco, Vicent Miquel i Diego i Joaquim Maldonado, de la DC; Manuel Sánchez Ayuso, del PSP; Josep Guia i Enric Tàrraga, etc. Periodistes com Marisa Ortega, Jesús Sanz i Pilar López, entre altres. Durant dècades, aquests i molts altres valencians es van conèixer, discutir, conspirar, captar militància per a les seues causes, intercanviar informació i punts de vista. Les tertúlies van parlar sobre temes culturals, literaris o polítics de contingut valencianista o nacionalista, tot al carrer, en ple dia.

Ernest Lluch, autor de *L'Estructura econòmica del País Valencià*.

taren l'experiència, el capital i, sobretot, una cartera de clients. Sigma va ser *alguna cosa més* que una empresa de serveis, ja que al costat de les activitats professionals s'unien les pròpies d'activistes polítics. Hi havia a Sigma la concepció de *fer País i socialisme*. Va desaparèixer el 1975 per problemes econòmics. Pròxims a Sigma hi havia les empreses Publipress i Intergroup, claus per al futur del PSPV de l'any 1974.

Una altra iniciativa que cal remarcar d'aquesta època és *Gorg*, promoguda per Joan Josep Senent Anaya, comprèn el període que va de juny de 1969 a abril de 1972 i va publicar 29 números. *Gorg* va ser la revista on alguns dels membres de la generació del seixanta, a més de veure-hi ressenyades les seues obres, van començar a cobrar pels editorials, els comentaris i la tasca editorial realitzada. Els membres de l'ex-PSV van tenir una presència considerable: Valerià Miralles, Josep V. Marqués o Vicent Álvarez van estar presents en la redacció de la revista al costat d'Amadeu Fabregat.

L'Estructura Econòmica del País Valencià. En 1970 es publicà a València *L'Estructura Econòmica del País Valencià*, una obra en 2 volums, sota la direcció tècnica d'Ernest Lluch i amb un comitè de redacció format per Joan Fuster, Emili Giralt, J. J. Pérez Benlloch, Adolf Pizcueta i Vicent Ventura.

El grup de col·laboradors era significatiu. Al costat dels ja esmentats en el comitè de redacció

hi havia Andreu García de la Riva, Carmen Mestre, Enric Dolz, Tomás Llorens, Emèrit Bono, Antoni Cañada, Antoni López Gómez, Joan Navarro, Ricard Pérez Casado, Manuel Pérez Montiel, Jordi Petit, Esperança Soler i Joan Soler.

La va editar Edicions l'Estel i va establir, com posava a la presentació, "la primera visió de conjunt de l'economia valenciana. L'esperit de *fer País* es manifestava i es difonia i una part d'aquells que havien militat i estat pròxims al PSV estenien la idea de crear un País Valencià com a nacionalitat diferenciada.

El I Congrés d'Història del País Valencià (abril de 1971). El I Congrés d'Història del País Valencià, sense continuïtat posterior, es va celebrar del 14 al 18 d'abril de 1971 organitzat pels departaments d'Història de les facultats de Filosofia i Lletres, Dret, Medicina i Ciències Econòmiques de la Universitat de València.

El president de la comissió organitzadora va ser Julián San Valero Aparisi i com a vocals hi havia Miquel Tarradell, Joan Reglà, Vicenç M. Rosselló i Ernest Lluch. El secretari general del congrés va ser Emili Giralt.

Van participar prop de set-cents congressistes i s'hi van presentar 400 comunicacions. A banda de la representació corresponent a la comissió d'honor, la pluralitat de les entitats col·laboradores i de les adherides va ser un fet que es convertiria en insòlit només uns pocs anys després, en ple restabliment democràtic. Siga com siga, al costat de l'erudició i dels noms de la generació anterior apareixen noms autòctons com M. Ardit, M. Garcia Bonafé, Vicent Arruc, A. Cucó, J. Pérez Montaner, Empar Álvarez, Vicent Chulià, Víctor Navarro, Ricard Pérez Casado, Lluís Aracil, Josep Lluís Blasco o J. V. Marqués, fet que confirma de manera ben explícita que el buit polític valencianista s'anava omplint pel treball universitari.

STUDIO S.A.: UN IMPULS PER A LA LLIBERTAT I LA DEMOCRÀCIA

La universitat havia aconseguit espais de llibertat i democràcia en el seu àmbit d'influència, però es trobava reduïda al *territori propi*. A final dels seixanta es va plantejar la necessitat d'estendre aquest model cultural progressista i *popular* a un espai més ampli que trencara l'estricta cercle universitari.

El 1967, any en què el Sindicat Democràtic (SDEUV) estava en expansió i la Universitat de València era el *baluard* més avançat del moviment universitari espanyol, va sorgir la iniciativa cultural progressista de crear una empresa: STUDIO, S.A. Era inicialment gairebé una prolongació dels departaments d'activitats culturals de les

D'esquerra a dreta, Julián San Valero Aparisi i Enric Pla director del Museu de Prehistòria, durant una de les sessions del Congrés a Castelló. San Valero, catedràtic d'Història Antiga fou president de la comissió organitzadora del I Congrés d'Història del País Valencià.

Difondre llibres que el franquisme prohibia

"La filosofia de la llibreria era la de fer possible que es tinguera un accés a la cultura i a l'educació política, acostant el llibre al públic. El capital, per exemple, no estava al principi a les biblioteques. Ací en vam vendre centenars".

Paco Dávila
Llibreter

La llibreria Dávila va vendre milers de llibres prohibits per la dictadura franquista, impossibles de trobar en llibreries, biblioteques, etc. Assaig, política, sociologia, economia, història, sexualitat, literatura marxista, etc. Dávila va vendre molts d'exemplars d'obres tan diferents com la *Historia de España*, de Pierre Vilar; *Introducció a la economia política* o *El capital*, de Karl Marx; *Técnicas sexuales modernas*, de Robert Street; *Conceptos elementales de materialismo histórico*, de Marta Harnecker; *La santa mafia del Opus Dei*, de Jesús Infante, etc.

Les obres de Marx, d'Engels, els llibres d'Ediciones Grijalbo de Mèxic, de Progreso o d'Ediciones Mir de Moscou, de Ruedo Ibérico, Ediciones Libertarias; les edicions arribades de l'Argentina o de Puerto Rico, les revistes clandestines de tots els partits polítics, còmics eròtics. Tot va eixir de les prestatgeries d'aquesta llibreria. El denominador comú: eren llibres prohibits pel règim.

Locals de STUDIO S.A. al carrer de Quart, 23, de València. FOTO J. MILLAS.

facultats, però en l'àmbit ciutadà i amb forma de societat anònima.

STUDIO era una societat amb més de vuit-cents accionistes –advocats, arquitectes, metges, professionals, etc.– en general fins feia poc temps estudiants demòcrates. La van iniciar els fills de la burgesia valenciana culta i il·lustrada, una nova generació amb ganes d'obrir nous horitzons culturals, que lluitava des de la legalitat franquista, aprofitant les esclerxes que aquesta legalitat permetia. Es tractava de fer *resistència cultural* i hi havia plena consciència del que això significava. La societat es va constituir formalment el 9 de desembre de 1967.

Els socis fundadors de STUDIO. Van ser els advocats José Antonio Noguera Puchol, Francisco Soler, Fernando Melero, Manuel Matilla i Miguel Villena; l'arquitecte José J. Pérez Alarcón; els estudiants Enrique Errando Mariscal, Álvaro Noguera Giménez, Emilia Noguera Puchol i Luis Forcada Prats; el promotor Carlos Paulo Romeu; el metge Adolfo Rincón de Arellano Castellví i Salvador Deusa Pellicer, José María Vivó i Vicente García de la Riva Sanchiz.

Sobre la iniciativa de la creació de STUDIO José Antonio Noguera fa notar:

"En aquell moment existia una gran estretor cultural: no hi havia cine, ni teatre, ni arribava a Espanya el que es feia a Europa o al món. La gent que viatjava tornava a València i s'olegava culturalment, a més de políticament. La primera vegada que vaig anar a París vaig veure *La regle du jeu*, de Renoir, un film elemental que ací no podia veure's. No és una pel·lícula política, el que ocorria era que hi havia una gran incultura oficial. Des de la perspectiva actual és impossible entendre que el que es projectava a Cannes, Venècia o qualsevol altre festival d'Europa ací no hi entrava, no per raons polítiques, sinó per analfabetisme i endarreriment cultural. El mateix passava amb el teatre i qualsevol altra manifestació cultural. Teníem el sentiment d'estar en una gàbia".

Per a Vicente Vergara del Toro, gerent de STUDIO: "L'esquerra marxista, fins i tot el PCE, veia malament això de Societat Anònima, els sonava a capitalisme i burgesia. Recorde que sent estudiant actuà en STUDIO Paco Ibáñez, en 1969, i grups marxistes i del PCE, al crit de "cultura popular!", es van esquitllar com una allau sense pagar".

Els locals de STUDIO es van situar, en la primera etapa, al carrer del taquígraf Martí, 4, de València i des de 1974, al carrer de Quart, 23, al

800 accionistes per la cultura

Entre els accionistes de STUDIO hi havia els fills de famílies senceres, la majoria estudiants, professionals, demòcrates i progressistes pertanyents en molts casos a famílies de la burgesia i en alguns casos vinculades a les jerarquies del règim. El recorregut patronímic per un grapat d'accionistes és il·lustratiu de la seua extracció social: Javier, Pilar, Ignacio, Enrique i José M. Errando Mariscal, Manuel Broseta, Rafael Altard, Vicent Llombart, Rafael Solbes, José M. Villalonga, Josep L. Albinyana, Cèlia Amorós, els germans Ana, Irene, Ignacio, Julia i Manuel Artal Castells, Rita Barberà, José Luis Beunza, José Luis Bohorques Carpi, Guillermo i Eugeni Burriel de Orueta, Amparo Ajado, alguns Rincón de Arellano, Vicente Cuñat Edo, Manuel del Hierro, Amando de Miguel, Vicent Diego Ramón, Lluís Font de Mora Montesinos, Joan E. i Vicent Garcés, Rafael García de la Riva, Dolores Giner, Enrique, Francisco i José M. Linde Paniagua, Joaquim Maldonado Almenar i Joaquim Maldonado Chiari, Josep V. Marqués, José L. Martínez Morales, Joaquín Muñoz Peirats, Silvino Navarro, Santiago Ninet Casesnoves, els germans Cristina, Emilia, Fernando Francisco, Guillermo, José Antonio, Santiago i Sofía Noguera Puchol, els Noguera Giménez, els Puchol de Celis i els Noguera Vélez, Antonio Palomares, Emilio Pechuán Porres, Santiago Pérez de los Cobos, Amparo Rueda Quintero, José Coll i un llarg etcètera fins a més de 800.

teatre València Cinema. STUDIO va tenir diversos gerents, no professionals, que es van succeir: Nacho Artal Castells, Carlos Paulo, Josep Sorribes, Manuel Molins, i el que es va dedicar professionalment a la societat, Vicente Vergara del Toro (1972-1991).

La història cultural de la ciutat de València els últims anys del franquisme i de la transició no pot entendre's sense plataformes com STUDIO, l'autèntica impulsora d'espais de llibertat democràtica. Les relacions entre STUDIO i les autoritats franquistes van ser dolentes. Censura i prohibicions es van succeir contínuament. El règim franquista no donava raons ni explicacions, simplement prohibia, sense possibilitat de recurs. Les prohibicions van ser moltes: Raimon, el concert de jazz de Johnny Griffin -que era sols de música-, Manuel Gerena, Luis Pastor, Carlos Cano, etc. Censura i prohibicions que es van allargar als primers anys de la transició.

'CARTELERA TURIA': UNA EXPERIÈNCIA INSÒLITA

La *Turia* va néixer a la ciutat de València el 1964, coincidint amb la lluita universitària contra el SEU i amb els intents inicials de crear el Sindicat Democràtic (SDEUV), en un context hostil a qualsevol signe de pluralitat o discrepància, i es va convertir en una experiència insòlita. Sobreviurà a tots els avatars del franquisme, la transició i la democràcia.

Aquesta publicació va sorgir com una cartellera setmanal d'informació sobre cinema i va esdevenir un símbol que identificava demòcrates, progressistes, rojos i persones "dignes de tota sospita" per part de l'aparell polític del franquisme.

Segons Vicente Vergara del Toro:

"Alguns universitaris començarem escrivint crítiques de cine en la *Cartelera* i un dels seus principals accionistes, Miguel Zamit, un empresari amb impremta a Meliana, acabà venent-nos les accions als redactors. Així vam crear Publicaciones Turia, S.L., de la qual érem propietaris quatre accionistes: José Vanaclocha, Antonio Llorens, Antonio Vergara del Toro i jo. Els propietaris érem els redactors i alhora n'érem els caps. No buscàvem obtenir benefici, sinó llibertat d'expressió. Per això la *Turia* es un tant àcrata, i anem a l'aventura. La rendibilitat que busquem és poder mantenir la publicació. Ens autofinancem i no tenim deutes".

REVISTES, EDITORIALS, CORRESPONSALS, RÀDIOS I CENSURA

Parlar d'estudiants i universitat obliga a referir-nos al que llegien, veien i sentien per formar-se culturalment, socialment i políticament. Molt breument passarem revista a algunes publicacions, editorials, ràdios, etc.

Als últims anys del franquisme van aparèixer moltes editorials de contingut polític, cultural, social, etc. sobretot a partir de 1970. Editorials legals com Edicions 62 de Barcelona, la dels cristians progressistes ZYX, Edicusa -vinculada a *Cuadernos para el diálogo*-, Siglo XXI, Era, Laia,

Ariel, Anagrama, Avance, etc.

Destaca a València el paper de l'editor Fernando Torres, que dirigia una editorial amb el seu nom i on es van publicar els títols polítics, de cinema, art, assaig, etc., més actuals i avantguardistes de l'època. El seu catàleg va estar ple de temes de gran interès i actualitat i va ser una de les rares excepcions del panorama editorial valencià.

La revista *Triunfo* va néixer a València el

1946 com una revista de cinema, i es va traslladar a Madrid el 1948. Com diu José Ángel Ezcurra, periodista i director de *Triunfo* durant 30 anys: "El que *Triunfo* volia predicar eren les vies culturals que buscaven la llibertat". A partir de 1962 es va convertir en una revista d'informació general i va entrar en una nova època, plena de conflictes i canvis. Va ser un dels aliments polítics i culturals de tota l'oposició democràtica. Sense *Triunfo* és difícil comprendre com es va formar l'oposició a la dictadura. Per això la tanquen, la censuren i la multen nombroses vegades, com ha recollit de forma esplèndida el llibre *Triunfo en su época*.

Francisco Tomás y Valiente fa notar que "l'última època va ser, sens dubte, la principal. Qui va escriure aquella revista crítica i a penes crítica en la seua voluntat democràtica van saber trobar el llenguatge adequat. Va ser molt més que una revista sense deixar de ser-ho mai".

Al costat de *Triunfo*, l'oposició va llegir unes altres revistes com *Cuadernos para el diàlogo*, que va començar Joaquín Ruiz-Giménez, *Destino*, *Gaceta Ilustrada*, etc., que en major o menor mesura van contribuir a obrir horitzons a les generacions del franquisme tardà dels anys seixanta i setanta.

El diari valencià *Las Provincias* va acomplir un paper important a partir de 1972, ja que era l'únic mitjà de comunicació privat que no pertanyia al que aleshores es coneixia com la "cadena de premsa del Movimiento". El diari va donar suport a una política d'obertura democràtica, amb Maria Consuelo Reyna com a subdirectora i la col·laboració estreta dels dos degans demòcrates de la Universitat de València: Manuel Broseta, de Dret (vegeu ps. 152-153), i Manuel Sánchez Ayuso, d'Econòmiques (vegeu p. 153). En aquest diari es va formar tota una generació de periodistes: Barber, Herrero, Bellveser, Luque, Triviño, Camañas, Dasí, Belda, Millás, García...

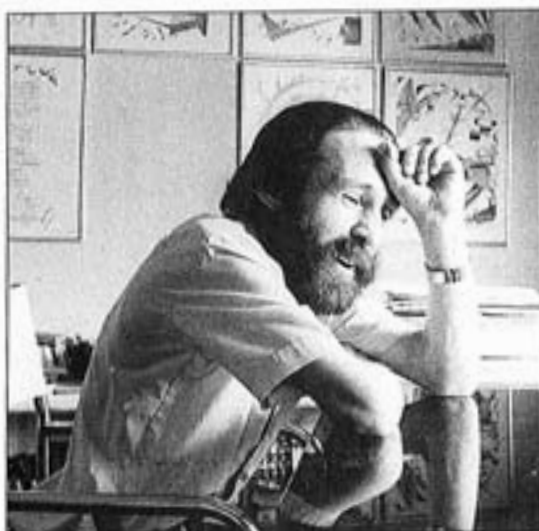
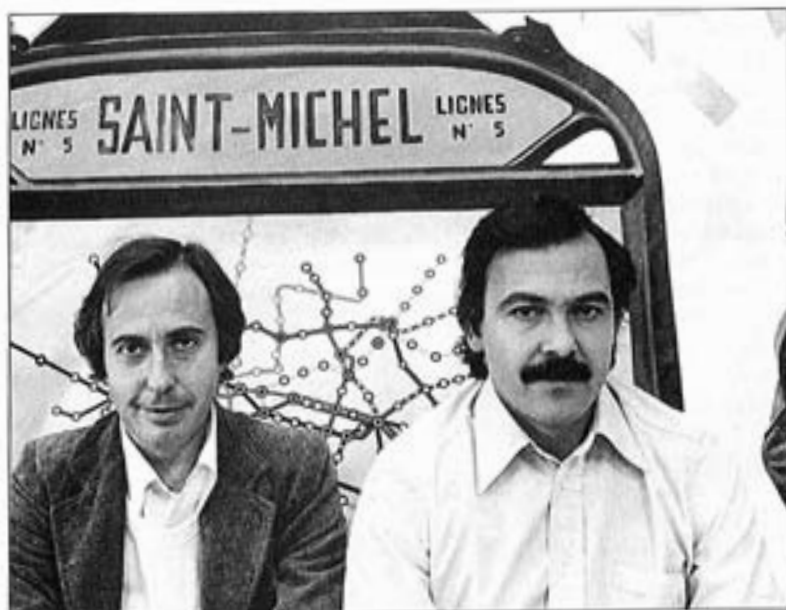
Una altra publicació que cal reportar ací és *Valencia Fruits*, que dirigien Vicent Ventura, Martí Domínguez i J. J. Pérez Benlloch des de 1961. *Valencia Fruits* era aleshores una de les fonts d'informació de notícies econòmiques, socials i polítiques.

Hem d'esmentar, en reconeixement al seu paper, els periodistes corresponsals de revistes i diaris, agències de premsa, etc., que amb la seua informació, a vegades arriscant-se, van contribuir a formar opinió i a informar del que passava a la València real. D'entre tots aquests cal destacar la figura de J.J. Pérez Benlloch. Molts van ser antics universitaris de l'oposició a la dictadura, uns altres estudiants de l'escola de periodisme: Jaime Millás, Jesús Sanz, Josep Soriano Bessó, Miguel

Passa a la pàg 163

Antonio Llorens (1), Antonio Vergara (2), José Vanaclocha (3) i Vicente Vergara del Toro (4) van ser l'ànima i els propietaris-treballadors de la *Turia*, publicació que va sobreviure la dictadura, la transició i la democràcia. FOTO: C. FRANCESC, ARXIU C.TURIA

Dalt: d'esquerra a dreta, Manolo Valdés i Rafael Solbes, integrants de l'Equip Crònica. Aquest grup d'artistes plàstics va donar suport activament al moviment estudiantil amb la realització de dissenys per a portades de revistes, cartells, etc.

A l'esquerra: L'editor Fernando Torres va ser un dels personatges singulars en el món de l'edició valenciana, amb un catàleg cultural i de compromís polític.

Jazz, teatre i nova cançó animen la vida cultural valenciana

STUDIO S.A. va programar conferències, actuacions musicals en directe, teatre, cinema i actes culturals de tot tipus i va introduir espectacles i activitats amb incidència en sectors més amplis de la ciutadania.

El jazz va ser una de les activitats en què STUDIO va ser pioner. Hi van actuar diverses vegades Tete Montoliu, Lou Bennett, Al Jones, Jazz Group, Rene Thomas, Slide Hampton, Adrià Font, Eric Peter, etc. A la cafeteria del cine Suizo es van programar jamm-sessions a càrrec del grup valencià Xe Quartet que organitzava Enrique Errando. Per STUDIO van passar companyies de teatre -moltes amb èxit internacional- com Els Joglars, que hi van representar tota la seua producció i ha sigut un dels grups més assidus, Dagoll-Dagom, El Tricicle, Vol-Ras, Els Comediants, tots de Barcelona. També hi van actuar el TEU, NGTU (dirigit per Frederic Roda), Mediòdia i Esperpento de Sevilla, Rajatabla de Venècia, El espolón del gallo, Tábano de Madrid amb *Schweyk en la Segunda Guerra Mundial* de B. Brecht, etc. Va crear un gran impacte en l'època *Quejío* del grup La Cuadra, de Sevilla, que dirigia

Salvador Tavora. També s'hi han representat obres d'autors com Gerardo Malla (*La Murga*, obra sorprenent que va fer que es penjara el cartell de "No hi ha entrades" tots els dies que es va representar), Lauro Olmo (*Cronicón del medievo*), *Los acreedores*, de Strindberg, en versió d'Alfonso Sastre, amb Juan Diego, *La lliçó*, per A-71, *Diálogos de Ruzante* sobre la *commedia dell'arte* italiana, per Esperpento, de Sevilla, i un llarg etcètera. STUDIO es va vincular a professionals i a grups com Díaz Zamora, Francisco Manzanque, Manuel Molins, Juli Leal, Antonio Corencia i altres i va col·laborar amb Teatre Universitari. El Teatre-Club Universitari hi va programar activitats des de 1968 com *Fin de partida* de Samuel Beckett i obres de Strindberg (1968), Shelag Delaney (1969), *El adefesio* de Rafael Alberti (1969), Sean O'Casey (*Cuento para la hora de acostarse*), etc. STUDIO va con-

nectar amb grups culturals de la província de València i va estendre la seua tasca cultural amb grups com El Sambori d'Alboraia, Círculo de Teatro del Port de Sagunt, Llebeig de Dènia, L'Horta, etc. Les obres de valencians, per valencians i en valencià, hi van tenir lloc -i èxit. Els germans Sirera van adaptar *Tres forasters de Madrid* d'Escalante, El Rotgile va presentar *Homenatge a Florenti Monfort*; també hi actuaren el grup experimental Uevo, Els Pavesos amb *El pardal de Sant Joan*, Vanagogos, etc. STUDIO va animar i fer de gerent del Teatre Estable del País Valencià (TEPV), juntament amb José Gandía Casimiro, que procedia del món universitari i del Sindicat Democràtic, on havia sigut fi-

gura clau en temes culturals. Llebeig de Dènia va adaptar *La comèdia de la guerra* de Carlo Goldoni i el Petit Teatre de València (PTV), *Las mariposas* de Jaume Carballo. Una altra obra d'èxit va ser *L'home de cotó en pèl* de Francesc Traver i Ricard Bellveser. Van ser continus els recitals de Maria del Mar Bonet, Pau Riba, Sisa, Lluís Llach, Pi de la Serra, Ovidi Montllor, Lluís Miquel i 4 Z, Lluís el Sifoner, etc., tots en català, cosa que en l'època era una *glopada de llibertat* i un èxit de públic i econòmic.

Raimon va ser assistent assidu de STUDIO, va fer plens totals i va ser perseguit continuament per la censura. L'aragonès José Antonio Labordeta, Julia León, Manuel Picón, Quintín Cabrera, Elsa Serna, Claudia i Alberto Gambino, Víctor Manuel, La Bullonera o Ramón Muntaner eren uns altres cantants d'èxit. Paco Ibáñez va ser un altre assistent assidu i també el conjunt humorístic *Desde Santurce a Bilbao Blues Band*.

Dalt: STUDIO, S.A., es va constituir com una societat mercantil per facilitar la difusió cultural i poder evitar part del control polític. Amb aquesta finalitat va emetre accions, el títol de les quals va ser dissenyat per Jordi Teixidor.

ARXIU DE J. MELLAS.

Raimon en un recital de STUDIO, al local del carrer del taquígraf Martí 4, el 1970.

FOTO: ARXIU DE J. MELLAS

A. Villena, Jordi Pérez Boix, Emili Piera, Alfons Llorens, Rosa Solbes, Pilar López, Tina Blanco, Manolo Peris, Gonzalo Moure, etc.

Les emissores clandestines. A més de la premsa escrita hi havia diverses emissores de ràdio que emetien des de l'estranger i difonien informació —o propaganda, segons els casos— sobre el que ocorria a l'interior d'Espanya i que els mitjans oficials, amb la boca tapada per la censura, impedié difondre. Per una part estaven vinculades a institucions o governs de l'Europa democràtica o de l'àrea occidental: Radio París, a França, la BBC, a Londres, Amèrica Libre, etc. Hi havia unes altres que tenien un marcat caràcter partidista i se situaven en països del bloc comunista. L'audiència d'aquestes emissores era molt variable i en molts casos, atès que emetien a la nit, els antifranquistes s'hi connectaven aleatòriament i passaven d'una a l'altra segons l'horari o la dificultat per sentir una emissora determinada a causa de les interferències policiaques de la dictadura. Pel seu interès ens referirem a Radio España Independiente (REI) del PCE, o Radio Pirenaica, com es coneixia a Espanya. Era una denominació que pretenia posar de manifest la proximitat d'una emissora que va començar a emetre a Moscou el 22 de juliol de 1941, que va passar després a Bucarest (Romania) al gener de 1951, fins que va desaparèixer el catorze de juliol de 1977. "En aquest espai de temps hi van cabre 108.000 emissions que dia a dia van significar una versió pròpia de la història del franquisme...". La primera directora de la *Pirenaica* va ser Dolores Ibarruri i des de 1954, Ramón Mendezona. També emetien notícies pro-PCE Radio Moscú i la txecoslovaca Radio Praga entre altres.

Els partits i grups de caràcter maoista, com el PCE(M-L)/FRAP, rebien suport de Radio Pequín, a la Xina, o de Radio Tirana, emissora instal·lada a Albània. D'atra banda, hi havia emissores que emetien des de països socialistes del tercer món: Radio Argel, Radio La Habana, etc.

Cine-clubs. També hi havia en l'entorn de la universitat cine-clubs, com el de Les Reparadores, CEM del Sipe —que publicava la cartellera *Sipe*—, vinculat a la companyia de Jesús, el de la parròquia Magister, Sant Francesc Xavier, al col·legi del mateix nom, etc. El de la Facultat de Ciències i el del Col·legi de Farmacèutics, Imagen, el gestionaven els germans César i Ernesto Sebastián amb una gran eficàcia i qualitat en la

programació, a pesar dels escassos recursos amb què comptaven; després van gestionar l'AEC-Xerea, que es deia aleshores *d'art i assaig*, i on assistia un públic bàsicament universitari.

EL COMPROMÍS POLÍTIC D'INTEL·LECTUALS I ARTISTES

En el context franquista van ser molts els artistes, escriptors, intel·lectuals i persones vinculades a la cultura que es van comprometre amb la democràcia i donaren suport activament als universitaris, al moviment obrer, als partits polítics de l'oposició i a demòcrates en general. Editaven cartells, cedien quadres per recaptar fons, suport econòmic a presos, multes, etc. En citarem alguns: els pintors comunistes, en determinades èpoques, de l'Equip Crònica-Rafael Solbes, Manolo Valdés—; els de l'Equipo Realidad —Jordi Ballester i Joan Cardells—; Juan Genovés; Joan Ramón Castejón; Rafael Ramírez Blanco (que va fer el logotip de l'emblemata del PCPV); el crític d'art Vicente Aguilera Cerni; l'escultora Carme Calvo; Vicente García, galerista de Val i 30; el director de teatre José Gandía Casimiro; el fotògraf José V. Rodríguez; els germans Sirera, escriptors; Andreu Alfaro, Josep M. Gorrís, Tomás Llorens, etc.

Part d'un dels panells de l'Equip Realitat que formaren part de la primitiva llibreria 3 i 4, amb motiu de la publicació de les Obres completes de Joan Fuster

Alberto García Esteve seria a València l'advocat antifranquista més actiu sota la dictadura

Josép Lluís Albinyana Oñosa va exercir d'advocat davant el TOP
FOTO: J. V. RODRIGUEZ

Ciprià Ciscar Casaban fou un altre dels advocats més actius en la dècada dels setanta
FOTO: J. V. R.

L'historic Joaquín Ruiz Mendoza va defensar presos polítics amb el seu company Rafael Molina.
FOTO: J. V. R.

L'entorn polític: moviments professionals i ciutadans

ELS ADVOCATS I EL TOP

La situació de repressió política contra l'oposició es va mantenir durant tot el franquisme. Ismael Saz fa notar la duració de la legislació del nou règim en matèria de repressió política: "Fins a 1969, els espanyols podien ser jutjats i condemnats per *delictes* comesos amb anterioritat a l'1 d'abril de 1939; fins a 1948 no s'aixecà la situació d'estat de guerra; fins al final mateix del règim continuaren funcionant els consells de guerra. La Llei de Responsabilitats Polítiques de febrer de 1939 tenia caràcter retroactiu fins a l'octubre de 1934 i estigué en vigor fins a 1966. La de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, del març de 1940, ho estigué fins a 1963, en què es constituí una altra jurisdicció especial, el Tribunal d'Ordre Públic (TOP)". Aquesta legislació va ser aplicada amb una terrible inflexibilitat.

El TOP va ser creat per Decret llei el 2 de desembre de 1963. El TOP va passar a jutjar aquells delictes que abans perseguia el Tribunal Especial de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, i processava el delictes contra el cap de l'Estat, les Corts, el Consell de Ministres, la seguretat de l'Estat i també els desordres públics, l'edició, les manifestacions, la propaganda il·legal, la rebel·lió, les organitzacions il·legals i un llarg etcètera. Segons aquesta legislació, tots els estudiants antifranquistes eren culpables. El nou Tribunal d'Ordre Públic va actuar àmpliament contra l'oposició i de manera especial contra els estudiants antifranquistes.

Parlar de la repressió política a la universitat obliga a referir-nos a les parts que hi van intervenir, a favor o en contra. Ja hem fet referència al paper actiu que van acomplir les autoritats acadèmiques, la BPS i els *grisos*, l'extrema dreta i el Tribunal d'Ordre Públic (TOP). Ens referirem ara als advocats defensors dels opositors a la dictadura franquista.

Les detencions, processaments, expedients, multes, etc., a què la Direcció General de Seguretat, el governador civil de la província, el TOP o les autoritats acadèmiques sotmetien els estudiants antifranquistes requerien la presència d'advocats per a la defensa. Això va fer que sorgira un petit grup de professionals del Dret que dedicaren tot o part del seu treball a la defensa dels qui patien les represàlies del règim. El perfil d'aquests professionals va ser el seu compromís

polític amb la democràcia, la defensa de les llibertats i els drets humans; això significava que assumir la defensa dels opositors al règim polític autoritari implicava assumir riscos personals.

Defensar els membres de l'oposició implicava un *estigma* davant les autoritats.

El despatx de García Esteve. Alberto García Esteve és sens dubte l'advocat antifranquista amb la trajectòria més àmplia defensat persones perseguides per la dictadura a València. Fer referència a García Esteve és parlar de la defensa de detinguts polítics per qualsevol raó o per pertinença als diferents partits de l'oposició. De fet va ser el primer que va actuar defensant sindicalistes i polítics de l'oposició quan ningú no ho feia i quan fer-ho implicava un gran risc personal. La seua motivació política va ser sempre molt clara per al poder i per a l'oposició. Tothom sabia que pertanyia al PCE.

"Primer em vaig muntar el despatx al carrer del marquès de Sotelo i després al carrer de l'Almirall, 7 comenta García Esteve. Pel seu despatx van passar els casos més significatius i emblemàtics de l'oposició: els sumaris dels militants del PCE detinguts els anys cinquanta i seixanta, el d'Antonio Palomares, el dels dirigents de CC OO, sumaris d'estudiants i obrers dels més diversos signes polítics i sindicals, el cas dels expedients que el rector Báguena va obrir el 1973 i un llarg etcètera. Pràcticament va participar, de forma individual o en els macroprocessos, en tots els sumaris que es van succeir de valencians sota la dictadura franquista. La seua activitat jurídica el va portar a ser amenaçat per l'extrema dreta, comportà que incendiaren el seu despatx i ser multat en diverses ocasions (Vegeu l'entrevista a les ps. 18-169).

Manuel del Hierro García. Amb posterioritat a García Esteve, a la fi dels del seixanta, l'estudi jurídic de Manuel del Hierro va ser un altre dels punts de referència dels estudiants que patien represàlies i també un punt de formació de futurs advocats laboralistes com Juan A. Ruiz Peris, vinculats a CC OO/PCE -com Ricardo Peralta o María Ángeles Momparler, el 1973- i a UGT/PSOE -com Bernardino Jiménez Santos, *Dino*.

L'estudi jurídic de Del Hierro va defensar centenars d'estudiants i obrers que patien represàlies polítiques i sindicals, als quals van atendre els joves advocats del despatx. Algunes desenes d'estudiants a qui el rector Báguena va formar expedient el 1973 a la Universitat de València hi van passar. També hi van anar membres de diferents partits polítics perquè els defensaren en

Advocats, assistents socials i col·laboradors del despatx jurídic d'Alberto García Esteve: Julia Moro (1), Luis Manglano (2), Luis Quiralte (3), García Esteve (4), Marisa Arroyo (5), Vicenta Gaitán (6), Judith Hernández (7), M. Carmen Serrano (8), Carmen Pertejo (9), Teresa Blat, (10), Carmen Pérez Ferrón (11), entre d'altres. Foto J. Hernández.

Alguns dels advocats de l'estudi jurídic Manuel del Hierro: Juan González Aznar (1), Remedios Hernández (2), Benjamín Durbán, del PCE (3), Francisco Cardona Peretó, del PCE (4), Rosa Dolz Lago (5), Del Hierro (6), i María Angeles Momparler, (7) en la boda de Mercedes Belinchón i F. Ruiz.

Els membres de l'oposició antifranquista no es feien fotos en grup per evitar ser identificats per la BPS en cas de detencions. Sols en bodes, batejos o actes de caràcter familiar solien fotografar-se junts. En la foto, feta en la boda de M. Àngeles Momparler i Ricardo Peralta, dos dels advocats laboralistes de CC OO i davant del TOP, hi apareixen Manuel del Hierro (1) al costat d'alguns advocats del seu despatx i amics. Els advocats Miguel Mazón (2), Francisco Ruiz (3), Fernando Peralta Ortega (4), Mercedes Belinchón (5), Maite (6), Enrique Almela (7) i José Antonio Manteca (8), gairebé tots comunistes. També hi apareixen Martí (9), Benito Sanz (10), Juan Carlos Peralta Ortega (11), José Sanz (12), entre d'altres.

El despatx d'Almirall 7

Pel despatx de García Esteve van passar més de setanta professionals, advocats i graduats socials. Entre els advocats cal esmentar Ma. Dolors Monferrer Guardiola, Carmen Pertejo, Antonio Esteban, María del Carmen Serrano, que destacava pels enfrontaments amb els tribunals defensant els seus clients i com activa militant a favor dels drets de la dona, Miguel de Pedro, Àngela Cerrillos, expulsada de la Facultat de Dret de Madrid, Antonio García Fernández i Fernando Belber, Teresa Blat i el seu germà Francisco, Amparo Ferrando (PCE), Luis Manglano Sada, Pedro Zamora Suárez, Luis Pons, Gustavo Ruiz (PCE), Luis Quiralte Asunción, que en el seu temps d'estudiant va formar part de l'aparell de propaganda del PCE, Carmen Pérez Ferrón, Antonio Goitre, Pilar Alegre i Salvador Pedrós Queralt -que actuava al TOP- entre altres. Entre els graduats socials hi havia Ramón García, Marisa Arroyo, Clara García, Vicenta Gaitán, Rafael Casanova -sacerdot jesuïta-, que va ser processat i jutjat per militància en CC OO i en el PCE amb el també jesuïta Ramir Reig Armero, etc. També passaren pel seu despatx Julia Moro, Fernando Pumares, Octavio Hernández Bolín, Luisa Molina, Judith Hernández, etc.

El despatx de Joaquim Costa, 3

Des de 1973, el despatx del carrer de Joaquim Costa, 3, de M. del Hierro, va veure passar dotzenes d'estudiants dels últims cursos de Dret o acabats de llicenciar com Miguel Mazón Hernández, José Antonio Manteca, Benjamín Durbán, Juan A. González Aznar o Enrique Almela, tots ells vinculats al moviment progressista democràtic de la professió. També s'hi van integrar Mercedes Belinchón, Carlos Alfonso, Francisco Ruiz, Germán Matamoros Villas i Francisco Cardona, tots militants del PCE en l'època, i Vicent Pla i Noguera, afiliat al PSOE el 1973. Amb ells hi van haver uns altres advocats que després van militar en el PSOE com Fina Ciscar, Juan A. Lloret Llorens, Rosa Caro, Doribel Botella Bernard, etc.

Un important grup d'estudiant democrates de Dret van defensar, com a professionals, els qui van patir les represàlies de la policia davant el TOP, els consells de guerra, els expedients, les multes, les detencions. També van defensar laboralistes i els drets de la dona. En la foto de 1969, els estudiants de Dret: Mariano Ferrando Marzal (1), Conxa Gisbert (2), Emilio Aragonés (3), Rosa M. Llorens Ortúño (4), Lluís Aguiló Lacia (5), Conxa Blat Mellado (6), José Asensi Sabater (7), Fernanda Diago (8), Juan Rey Portolés (9), Carlos Oliua (10), Raquel Salvador Lizondo (11), Ignacio Vilár Bolada (12), Lais Navarro Vaquero, responsable del PCE a la universitat a l'inici dels anys setanta (13), José Ramon Fruguas Solé (14) i Ramon Campos (15), entre altres.

Alguns advocats laboralistes dels setanta: d'esquerra a dreta Ignacio Guillén, Vicent Álvarez Rubio (de la Coordinadora d'Advocats Anticapitalistes, vinculada al sindicat USO), Cebril Molinero i Rafael Nebot. FOTO: ARDIO V. ALVAREZ.

L'advocat Manuel del Hierro (1) rep la cantant Elisa Serna (2) a la porta de la presó de dones de València (passeig de la Petrina). Havia estat detinguda per no voler atènyer-se a les cançons que permetia la censura franquista en un dels recitals al València Cinema. En la foto, amb els periodistes Tina Blanco (3) i Gonzalo Moure (4). FOTO: J. V. RODRIGUEZ.

processos davant el TOP per propaganda il·legal, organització il·lícita, manifestació, multes governatives, etc.

Altres advocats. Josep Lluís Albinyana Olmos va ser un altre dels advocats que va intervenir activament en el TOP, va defensar nombrosos processats de caràcter polític i es va vincular a Gregorio Peces Barba, Pablo Castellanos, etc. Va ingressar al PSOE al gener de 1975. Joaquín Ruiz Mendoza, socialista veterà, va ser un altre dels advocats que van intervenir davant el TOP defensant estudiants, va ser un antifranquista actiu sota la dictadura i per això el van processar, detenir, multar i inhabilitar per exercir l'advocacia en alguns períodes del franquisme.

S'ha de fer notar també el paper que van representar uns altres professionals del Dret a València defensant estudiants antifranquistes, tots ells coneguts juristes contraris a la dictadura franquista i compromesos activament amb les llibertats i la democràcia. Entre ells hi ha José Antonio Noguera Puchol, dirigent de la Junta Democràtica del País Valencià, José Luis Bohórquez, destacat militant comunista, Maria Dolors Monferrer, Rafael Molina Galano, demòcrata conegut durant el franquisme que compartia despatx amb Joaquín Mendoza al carrer de Pizarro, Francisco Davo Martí, Félix López de Medrano y Villar de Saavedra, molt actiu en el TOP, Miguel de Pedro Tortosa, Rafael Puertas Domingo, Serafin Ríos Mingarro, Vicent Montes Penedès i Ciprià Ciscar Casaban.

S'ha de ressenyar també el despatx de Quart de Poblet format únicament per dones: Conxa Blat Mellado, Teresa Blat Gimeno, Conxa Gisbert, Carmen Pérez Ferrón i Carmen Pertejo, vinculades a la Coordinadora d'Advocats Anticapitalistes per mitjà de Vicent Álvarez. Van actuar davant el TOP, tant en matèria laboral com a favor dels drets de la dona. Conxa i Teresa Blat i Conxa Gisbert van defensar els afiliats de la central sindical USO.

PLATAFORMES D'OPOSICIÓN

Parlarem ara breument del paper que van representar els col·legis professionals en suport del moviment estudiantil antifranquista, sobretot en l'última etapa.

El Col·legi d'Enginyers Agrònoms, molt conservador, va comptar en l'última etapa amb una direcció democràtica. Lluís Font de Mora Montesinos, demòcrata independent i un dels homes amb més prestigi del cooperativisme agrícola valencià va ser degà del Col·legi per unanimitat. Entre els membres entrants hi havia José M. Hernández Mira, com a interventor, i Gonzalo

Casanova, ambdós del PCE. La Secretaria General Tècnica la va ocupar el socialista Vicent Garcés.

El Col·legi d'Advocats va exercir un paper democratitzador a causa de l'activitat d'un sector dels seus membres. Va destacar el paper actiu de la Junta del Col·legi pels expedients del rector Bágüena contra 312 universitaris, que denunciava la il·legalitat de la mesura. Nombrosos col·legiats defensarien la cancel·lació dels antecedents polítics, la supressió de les jurisdiccions especials, es declararien a favor de l'amnistia, i la defensa dels principis jurídics que regien a les societats democràtiques. Fins i tot alguns dels advocats avisaven els membres de l'oposició de la seua pròxima detenció, gràcies al control dels registres del jutjat, als quals tenien fàcil accés els advocats. D'aquesta manera impediren algunes detencions de la BPS.

Eduardo Soler, que va formar part de la Junta del Col·legi en algunes etapes (com a diputat de la Junta i secretari accidental 1958-1963), va ser un dels advocats que va portar el recurs d'un bon grapat d'estudiants que tenien format expedient pel rector Bágüena fins a les últimes conseqüències. Així es va aconseguir que el Tribunal Contenciós Administratiu anul·lara els expedients per impropcedents i il·legals i va evitar així que semblara una amnistia, arbitrariedad contrària a la pròpia legislació del règim. El Col·legi d'Arquitectes va promoure i va participar en activitats cíviques i ciutadanes d'ampli eco popular com les d'"El Saler per al poble" i "El llit del Túria és nostre i el volem verd". Just Ramírez, antic estudiant del SDEUV va ser un dels dinamitzadors d'aquestes campanyes. El Col·legi de Doctors i Llicenciats de Filosofia i Lletres va ser molt actiu i hi van destacar Carles Furió, Mercedes Madrid i Gonzalo Anaya, entre altres.

Els col·legis majors. Alguns col·legis majors van donar suport actiu a l'oposició i van permetre que en les seues instal·lacions es feren reunions, assemblees, pamflets, van amagar persones perseguides per la BPS, van promoure cine-clubs, conferències i activitats democràtiques. En destacava el Centre d'Estudis Mercantils (CEM) dels jesuïtes, on Cristóbal Sarriá, sacerdot jesuïta, permetia activitats de l'oposició; també el Col·legi Major Lluís Vives, etc. S'ha de fer notar, per últim, que molts estudiants es van integrar en associacions de veïns, i hi van promoure l'agitació i l'oposició a la política franquista a través de les mobilitzacions de barri a causa de la mala situació de les infraestructures urbanes de les zones perifèriques. També van donar suport als sindicats obrers -bàsicament CC OO- amb pintades i pamfletades, els van deixar els locals per a reunions clandestines, etc. ■

La Bienal de Venècia va tindre la presència d'una representació de l'oposició antifranquista valenciana. En la foto apareixen, entre d'altres: Luisa Cerveró (1), Josep Renau (2), Rafael Solbes de l'equip Cronica- (3), Mercedes Saura (4), Doro Balaguer (5), i José A. Noguera.

L'arquitecte Just Ramírez, antic militant del Sindicat Democràtic i del MCPV, va ser un dels artífexs del moviment ciutadà i impulsor de campanyes com "El Saler per al poble".
FOTO: J. V. RODRIGUEZ

Gonzalo Anaya fou un dels dirigents del Col·legi de Doctors i Llicenciats de Filosofia i Lletres.
FOTO ARCHIU LAS PROVINCIAS

L'advocat demòcrata Eduardo Soler va defensar els estudiants que van patir les represàlies del rector Bágüena i va aconseguir que el Tribunal Contenciós Administratiu declarara l'expedient nul·l per anar en contra de la legislació vigent.

Estudiants i associacions de veïns van col·laborar estretament els últims anys del franquisme. En la foto, l'estudiant d'Econòmiques Àngel Guardia Cortes (1) es dirigeix als veïns del barri de Benimaclet per donar suport a les reivindicacions ciutadanes el 1975. També hi apareixen els estudiants d'Econòmiques Rafael Fernández (2) i Susi Artal Castells (3).

Els protagonistes.-

La defensa d'estudiants i obrers davant el TOP té un personatge clau i permanent sota el franquisme: l'advocat comunista Alberto García Esteve, que va crear escola. Va ser perseguit, multat, amenaçat de mort i el seu despatx va patir atemptats de l'extrema dreta com aquest. En la foto, a l'esquerra, García Esteve al costat de Lluís Manglano després de l'atemptat amb bomba que va patir el seu despatx. FOTO: JUANITO HERNANDEZ.

Alberto García Esteve

*“El governador civil
assegurà al col·legi
d'advocats que jo no
seria torturat”*

Alberto García Esteve (València, 1920). De professió advocat, va ser un dels que més actuacions va tenir davant el Tribunal d'Ordre Públic i els consells militars i també un dels que més contenciosos administratius va portar-hi. Es va convertir en el punt de referència per a la major part dels estudiants valencians processats i va participar en els processos més famosos contra l'oposició al franquisme a València.

- *Quan podríem començar la seua biografia?*

- Durant la guerra. A mi m'agafa amb setze anys i aquests tres anys els vaig viure intensament. Vaig ser professor de la Universitat Popular de la FUE, dirigent del Socorro Rojo Internacional, periodista de *Verdad*, *Vanguardia* i *Lucha* -tots diaris-; vaig dirigir Radio Turia, que emetia des de la Serra d'Espadà, a un quilòmetre de la línia del front, amb l'aviació buscant-nos; vaig fer de corresponçal de guerra, comissari de propaganda d'una divisió...

- *Vostè és advocat laboralista?*

- Això és el que diuen; però jo voldria saber quan va ser el Tribunal d'Ordre Públic equivalent a la Magistratura de Treball. Vaig entrar a la UGT el 1936. He estat l'advocat de València que ha actuat més al Tribunal d'Ordre Públic i en consells de guerra contra activitats polítiques. També sóc un dels que més ha intervingut en contenciosos administratius. Ara bé, els qui més parlen de mi són obrers que he defensat davant la Magistratura de Treball.

- *Què va fer després de la guerra?*

- Vaig ser detingut el 13 d'agost de 1939 i vaig ingressar a la presó el 2 de setembre del 1939, i durant aquest període vaig evitar que em prengueren declaració tot fingint desmai. Allà vaig conèixer el dentista Bonet, i vam demanar a la seua dona que ens portara barbitúrics per suïcidar-nos si arribava el moment que ens flaquejaven les forces i delatàvem algú. La bona senyora només ens va dur una pastilla de somnífer.

Quan em van prendre declaració, s'entossudiren que jo era fundador de la FUE de Filosofia i Lletres, cosa que em convertia en un universitari de nou anys: aquesta declaració la vaig firmar sota coacció física. A la presó arribàrem a ser 10.200 reclusos. Allà vaig fer

tasques burocràtiques, i em vaig dedicar a traure de tots els expedients que vaig poder els papers on figurava la paraula "PCE", ja que això comportava la condemna a mort immediata.

El fiscal de la meua causa, en l'escrit d'acusació demanà la pena de reclusió major a mort: una demanda que modificà en l'acte del Consell de Guerra per un total de 20 anys. En aquest consell de guerra m'acusaven de periodista, membre del PCE i de la FUE; però el judici havia coincidit amb el Desembarcament de Normandia i això els aturava. Em van condemnar a dotze anys i un dia.

- *Una vegada en llibertat, què va fer?*

- Vaig fer classes, vaig vendre serradura, vaig muntar una llibreria de vell al carrer de Dalt amb un advocat, Rafael Molina Galan. Aleshores, la meua idea era aguantar fins que la Guerra Mundial acabara i Franco se n'anara a fer punyetes; però això no va succeir i em vaig posar a estudiar.

Em vaig matricular de Dret i de Filosofia i Lletres, a València, alhora que treballava. Em vaig centrar en Dret, però després d'una agarrada amb un professor de religió, vaig traslladar l'expedient a Salamanca, on em vaig matricular de dos cursos de civil al setembre; el curs següent m'hi vaig matricular de setze assignatures, de les quals en vaig aprovar catorze. Vaig traslladar la matrícula a València, on vaig acabar la carrera i, alhora, vaig fer tres tesis, una d'elles sobre la fecundació artificial.

- *Com preneu contacte amb l'oposició al franquisme?*

- Abans de tenir el títol, ja portava casos jurídics, però no podia signar. Vaig començar rebent els clients en un bar i, després em vaig instal·lar en una casa d'assegurances. Finalment vaig posar un despatx al carrer de l'Almirall. Després em van proposar per a assessor de la patronal de la indústria taulellera de Castelló i gràcies a això vaig intervenir en la redacció d'un conveni laboral on aprofitant les sancions per manca de producció vaig incorporar, sense que se n'adonaria el Ministeri, el dret de vaga dels treballadors del taulell; això sí, sense molestar els empresaris, que em donaren suport quan el Sindicat Vertical es va ficar amb mi. Des del 1964 vaig actuar al TOP a Madrid i a València. Una vegada vaig actuar en el TOP com acusador per sedició contra el Consell Local del Moviment i l'Ajuntament de Lleida en

nom del Col·legi de Metges. D'aquest cas em vaig retirar una vegada la cosa havia arribat al Suprem per indicació del Col·legi de Metges, encara que el diari *Ya* publicà la notícia de la celebració del judici i fins i tot publicà un informe que jo no vaig realitzar.

Aquest cas mai no me'l van pagar.

En un dels assumptes que vaig portar davant el TOP, tot defensant uns advocats, vaig demanar que uns comunistes testificaren, i els bèsties del Tribunal van posar en la sentència que no era admissible el seu testimoniatge perquè tothom sabia que els comunistes mentien. Aquest prejudici em va ajudar molt en el judici, ja que els vaig fer aparèixer com a prejutjats; una altra cosa era que els acusaven d'haver escrit la frase "¡Viva Asturias!", i vaig dir que si això era causa de culpa que modificaren l'himne de València, que deia, tres vegades, "Visca València!". El judici va ser anul·lat i es van carregar el president del Tribunal d'Ordre Públic.

- *Què li semblaven els consells de guerra?*

- Els advocats defensors no podíem intervenir en els consells de guerra quan aquests eren sumaríssims; el defensor havia de ser oficial de l'exèrcit, encara que no fóra advocat.

- *Quanta gent va treballar al seu despatx professional?*

- Al despatx qualsevol estudiant o llicenciat podia venir a aprendre; mai no en vaig dir *passants* i cobraven la meitat de la minuta que jo rebia pels casos en què intervenien, encara que fos mínimament. Hi hagué un moment que allà treballaven més advocats que als sindicats verticals.

- *La policia us deixava treballar?*

La policia em seguia d'una manera oberta, encabotats que jo era el dirigent del PCE a València. Vigilaven el meu despatx els dies abans de l'1 de Maig i m'arribaren a seguir dotze policies alhora.

El 1969, quan l'estat d'excepció a tot Espanya, jo era a Madrid treballant i, en arribar a València, vaig recollir la maleta i el meu fill i ens vam anar a La Canyada. L'endemà, em va dir la meua dona que, al poc d'anar-me'n, havia anat la policia a buscar-me: el primer que buscaren era a mi, i no un dirigent comunista, a mi! D'allà vaig passar a casa d'un amic i després a casa d'un capellà, on vaig tractar amb un guàrdia civil, sense que sabera qui era jo. Per tornar a València, el Governador civil assegurarà al Col·legi d'Advocats que jo

no seria torturat si era detingut.

Encara el 1970 van detenir a València els dirigents de CC.OO. o del PCE; els detinguts em van dir que pel qui preguntaven més, encara, era per mi, i això que tenien en les seues mans a Antonio Palomares, el màxim responsable del PCE valencià. És clar que ells no sabien realment qui era Palomares, perquè només li demanaren una pena de dos anys en la classificació final. Durant la transició, els Guerrillers de Cristo Rey van signar a la paret del meu despatx la frase "Acuérdate de Atocha", i el van cremar. El 1977 em van nomenar president de la Convenció Republicana.

- *Què podem destacar de les seues actuacions davant el TOP?*

- Considere que vaig tenir tres actuacions destacables. La primera va ser quan a Nadal de 1971 es va sobreseir el judici contra les CCOO de València gràcies a una estratègia de defensa arriscada. Et recorde que Antonio Palomares era un dels encausats i va eixir sense càrrecs ni antecedents. Una altra actuació meua es va produir quan detingueren tres estudiants de Medicina després d'uns enfrontaments amb la policia arran d'una festa del Pas de l'Equador, la madrina de la qual era la filla del governador civil. Com a mostra de solidaritat 322 estudiants es van autoinculpar-se i encara que molts es van fer enrere davant del Tribunal -inclòs Josep Lluís Albinyana, qui després fou el primer president de la Generalitat- es mantingueren noranta estudiants i amb aquesta presió s'aconsegui l'absolució.

La tercera intervenció fou quan es produí a València la primera i única Assemblea Nacional del Sindicat Democràtic d'Estudiants durant el franquisme. La confusió era tan gran que les ponències se les passaven d'uns a altres quan eren detinguts per la policia. Fins i tot alguns assemblearis venien amb permisos escrits dels seus respectius degans a participar en aquesta reunió. El cas fou que una nit vaig traure trenta d'aquests xicots de la presó i la policia estava molt preocupada per si es produïen disturbis.

Una cosa ha de quedar clara: El TOP no era per a prendre-se'l a broma, la nostra lluita era permanent per arrabassar-los la gent.

José Antonio Noguera Puchol

“Espanya era un desert cultural”

José Antonio Noguera Puchol (València, 1945) va estudiar Dret a la Universitat de València durant els anys seixanta. Va participar en la creació de l'Associació d'Estudiants Valencians (ADEV) que va conviure amb el SEU fins a la consolidació del SDEUV. La seua activitat extra-professional l'ha dedicada al món de la cultura. Studio, S.A. és un clar testimoni de la seua vocació.

- Amb qui va estudiar vostè a la universitat?

- Amb Ignacio Artal, Paco Soler, Joan Garcés, Carlos Pascual, Julio de Miguel, Juan Luis Domínguez, Enrique Lucas, Jana Escrivano, Juan Luis de la Rúa, Paco Vicent, Pepe Nebot, Vicente Santana... gent de molt variada procedència i també de molt variades opcions ideològiques.

- En el 1966 es llicencia en Dret i es cabussa en una iniciativa cultural de gran calibre. Què va ser Studio S.A.?

- Per a mi fou una iniciativa molt important. A València ha sigut un revulsiu fonamental i confie que continue sent-ho, en-

cara que de moment estem una mica hivernats.

- Com i de qui va nàixer la idea?

- Va ser en l'any 1967. La gent de la meua generació havíem començat a viatjar amb una certa freqüència. Havíem conegut un món completament diferent que ací no existia. Ací es deia que Picasso era un xo-riço que no sabia pintar. No teníem referents culturals interns, o el poquet que hi havia esdevenia ràpidament un mite. Amb la idea de poder fer possible qualsevol manifestació cultural d'importància va nàixer Studio. Teníem un caldo de cultiu molt

clar dins de la pròpia universitat. Espanya era un gran desert cultural. El cinema que es veia pel món, ací no s'estrenava habitualment, i no sols per motius de censura, sinó també perquè eren pel·lícules que no tenien al·licients comercials. Al teatre, a la música o a qualsevol manifestació cultural li passava el mateix. Hi havia un decalatge entre el que era Europa, el món més pròxim a nosaltres, i Espanya.

- Per què societat anònima?

- No hi havia una altra possibilitat legal.

Una fundació era aleshores quasi impossible i una associació cultural tenia tot tipus de controls. Com l'autorització d'una societat anònima no depenia de govern civil, sinó que t'inscrivies al registre i prou, a ningú no se li va acudir que fóra un mecanisme per fer resistència cultural.

Intentàrem impedir el control, però de tota manera ens posaren multes.

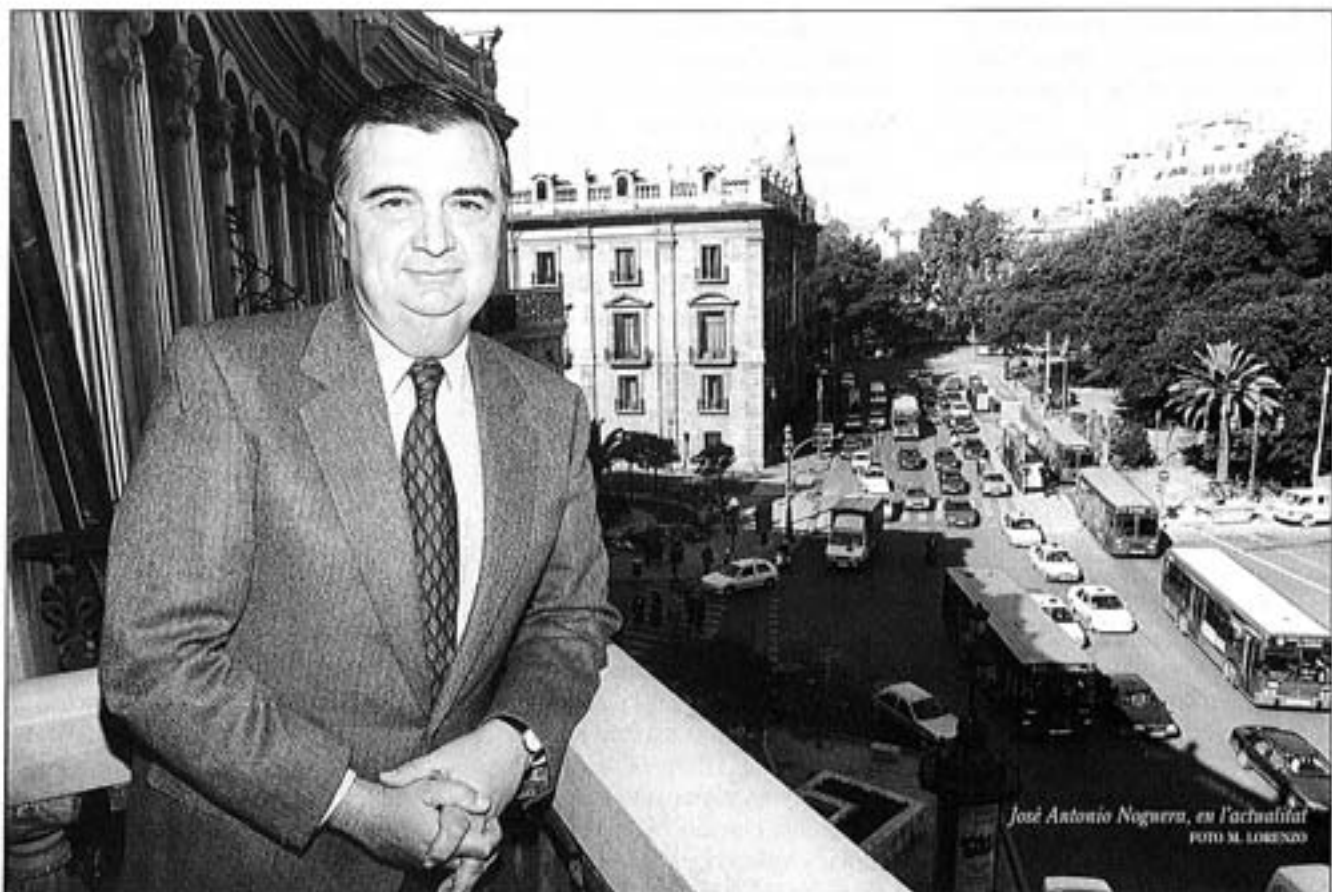
- Entre els accionistes de Studio hi havia famílies senceres, professionals i membres de la burgesia valenciana. No es va entendre com una associació de capes altes?

- Studio era un producte del senyor que havia acabat la universitat i, és clar, procedia de capes altes perquè en bona mesura era la gent que estudiava. No hi havia una altra eixida.

- De quin finançament es disposava?

- Del nostre capital social. Hi havia accions des de 50 fins a 5.000 pessetes.

També vaig fer alguna gorra a gent de re-

José Antonio Noguera, en l'actualitat
FOTO M. LORENZO

llevància per treure-li vint mil duros.

Notaris, empresaris...

- *Ens pot donar algun nom?*

- Em puc equivocar perquè hi havia més de vuit-cents accionistes. Els grans accionistes que podien posar 50.000 pessetes n'eren 30 o 40, gent de confiança a la qual li demanava que posara diners. Ho feien sense demanar explicacions. Hi havia una gran complicitat entre tots els que no estaven pel sistema. En molts casos era gent de dreta que tenia una consciència clara que açò no s'aguantava. A l'endemà, ells podien involucrar-se en altres projectes, com en el periòdic *El País*..., i també em demanaven que posara jo diners.

- *Com començaren a connectar amb la gent del món cultural i artístic que s'inicià en Studio?*

- A Raimon el coneixia des de la universitat. Altres vegades també havíem de posar molta cara. Per exemple, organitzàvem una cosa d'Arrabal i sense més ni més li telefonàvem. Amb Joglars vam connectar a través de Pi de la Serra. Va venir un dia a cantar i ens va dir que coneixia un grup que havia fet dos muntatges que estaven molt bé, *El Joc* i *El Diari*. Doncs res, ràpidament telefonàrem a Boadella de part de Pi de la Serra. Ovidi Montllor també inicià les seues primeres actuacions amb nosaltres cap al 1968.

- *I la gent que venia de fora l'Estat espanyol?*

- Encara li posàvem més cara dura. Era simplement la voluntat de fer-ho. Tenia amics francesos perquè havia anat de vacances a França, i com jo, hi havia altra gent que tenia contactes. Studio va néixer amb una voluntat altruista, però també com a resposta a una necessitat. El desert cultural era enorme.

- *Recorda alguna activitat de Studio més conflictiva?*

- Totes eren una loteria. Amb Raimon teníem sempre prevista la suspensió. De cada tres concerts que sol·licitàvem permís ens en donaven un. Una vegada un amic de Paco Ibáñez es va posar a recitar poesies i ens multaren perquè això no estava autoritzat. A Johnny Griffin ens el van prohibir una vegada sense saber per quina raó. Només tocava el saxo. Una vegada només ens autoritzaren Raimon per a socis. Aleshores vam dir-li a un corredor de comerç que es posara a la porta del recital i que a cadascú que entrara el fera soci. L'acció era de 50 pessetes i l'entrada de 10. Acabaren posant-nos una multa, és clar. Però mira, la circumstància que Raimon cantara va fer possible i habitual que Raimon cantara.

- *És veritat que vostè arribà a parlar amb*

Picasso perquè exposara a València?

- No. El Museu d'Art Contemporani s'estava plantejant comprar uns picassos i els compraren en el 68 o 69. Nosaltres intentàrem fer una exposició amb eixos picassos i uns altres. Vam intentar traure els diners del cost de les assegurances de l'ajuntament. L'alcalde, Rincón Arellano, ens va rebre, ens va dir que el butlletí per a socis que trèiem era un poc bèstia perquè havíem tret una poesia de Eutxenko, i com era rus..., però ens va oferir tota la seua col·laboració i suport econòmic en el tema de l'exposició. Al final, ens va resultar tant complicat per la qüestió del local que no la fèrem.

- *Hi havia una adscripció política que destacara entre els accionistes de Studio?*

- No. Hi va haver gent de tots els colors. Del partit comunista, socialista, valencianistes, de dreta, de més dreta... Encara existeix eixa mescladissa i és la nostra voluntat que això continue.

- *Vostè va muntar una productora de cinema*

- Hi va haver un grup de gent que vam fer una productora que es deia Nova Cinematografia, S.A. i vam fer sis pel·lícules. L'última va ser en l'any 1972 i aquest film, *Liberxina 90*, que va dirigir Carlos Duran, ens el seleccionaren per al Festival de Venècia, però després no la vam aconseguir vendre i ací s'acabà la productora.

- *Studio va tenir relació amb altres iniciatives tant del País Valencià com de fora?*

- Fora de la ciutat de València era impossible perquè encara hi havia menys iniciatives, però sí vam tenir relació amb molta gent que feia coses pel món. Per exemple, a Barcelona existia el teatre Capsa que portava Pau Garsaball. Amb ell vam programar espectacles en conjunt, fins i tot intentàrem fer una aliança de tipus econòmic que no va quallar. També col·laboràrem amb Lola Gao, amb José Luis Gómez, que treballava a Alemanya i que havia fet la *milli* amb Alfons Cucó. A pesar que podien haver recels, el vincle de solidaritat era més fort i confiàvem els uns amb els altres. El panorama era clar, o treballaves per la línia del passat o per la del futur. Ara tot és una mica més complicat perquè el futur pot ser de més colors.

- *Costa entendre com es podien moure tantes activitats enmig del desert...*

- Amb molta imaginació, molta voluntat i molta dedicació. Studio tenia una revista per a socis que dirigia Jaime Millás i la feia Fernando Torres. La portada era de Teixidor. En els anys setanta publicàrem tot el programa d'Allende, l'evolució de l'esquerra francesa amb Mitterrand, te-

mes epistemològics que es van posar de moda... també fèiem crítica de cinema i de llibres. La revista es va acabar quan la policia la va confiscar argumentant que era propaganda il·legal. Ho vam discutir, és clar, perquè havien vulnerat el correu. El procés ens fou favorable, però deixàrem d'editar-la. Com passava sempre, havíem guanyat un espai, però no es tractava de jugar amb foc i que ens posaren a tots en presó. Era més important per a nosaltres estar-ne fora.

- *Tot això ho compaginava amb la seua feina, al despatx?*

- Mai no m'he dedicat professionalment a qüestions culturals, però he procurat que altres s'hi dedicaren. He posat moltes hores en la cultura i la política, en el sentit ampli del terme, en la necessitat d'una societat democràtica. Però des de l'any 1979 no he tornat a tenir cap contacte amb la vida política. És la meua opció.

- *I què em diu de Demòcrates*

Independents? Vostè va ser-ne fundador

- En l'any 1974, quan estava en procés la Junta Democràtica d'Espanya, hi havia ja uns partits polítics més estructurats. Estava clara l'opció Demòcrata-Cristiana, que després no va sorgir amb la preponderància d'altres, moltes opcions socialistes, entre les quals la de Tierno Galván, la del PSOE, la dels nacionalistes i el Partit Comunista. I hi havia moltíssima gent que tenia interès a participar en la consecució d'una organització democràtica, però que no tenia voluntat, ni ganes de participar en cap partit polític. Més encara perquè existia un cert recel polític de cara als partits, provocat per quaranta anys de propaganda en la seua contra o també per desconeixement.

- *Per això fundaren Demòcrates Independents?*

- Hi va haver una discussió perquè el partit socialista no acceptava la presència de gent en les plataformes unitàries que es representara, exclusivament, a si mateix. Sabent tots que era una pura ficció, els que no estàvem en cap organització vam fer unes sigles independents simplement per donar la raó formal al PSOE. En la Junta Democràtica del País Valencià, Manuel Broseta, Font de Mora i jo ens posàrem darrere DIPV, que no significava res perquè ni tan sols ens reuníem, però sens dubte, allà on anàvem el que més abundava eren els independents.

- *Qui es va integrar en la Junta Democràtica?*

Vé de la pàgina anterior

- Sectors de la dreta i de l'esquerra. La JD no pretenia organitzar absolutament res des del punt de vista partidista, sinó donar una seguretat que la transició a la democràcia s'anava a produir, i sense traumes.

- Hi havia una consciència clara que calia estar en el procés de transició?

- Absolutament. Hi havia una consciència política evident. La societat estava madura per donar el pas cap a la democràcia, com a conseqüència d'un desenvolupament econòmic i cultural, però el desenvolupament jurídic negava eixa realitat i calia donar eixe pas units. Pensa que hi havia molt de temor al caos. Franco mor i què anava a passar? El desgavell.

Perquè llavors no podíem imaginar que la transició es produiria mitjançant el Rei, ni a través del mateix Moviment, de Suárez. L'única voluntat era que allò s'acabaria quan fóra necessari, i ho concretàrem en allò de Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia. A més, tan important com presentar davant el règim una ciutadania oponent unida, era presentar davant la gent unes possibles cares que pogueren fer viable eixe procés de transició.

- Vostè va ser gran amic de Manuel Broseta. Quin va ser el seu paper aleshores?

- Nosaltres vam elegir Manolo president de la JD, però a les reunions que vam fer aquí o a París anàvem tots dos i de vegades també Luis Berenguer, des d'Alacant. Manolo va tenir un paper preponderant. Era un home amb prestigi. En la direcció de la Junta hi havia també Sánchez Ayuso, Emèrit Bono, Ximo Muñoz Peirats... gent que responia a l'objectiu de fer veure que hi havia persones amb pes social i una certa representativitat davant la inexistència i la impossibilitat d'una altra presentació política normalitzada. Vist des d'avui és absurd, com pots pretendre substituir unes eleccions per unes persones que diuen que són més guapes?, però en aquella època no hi havia una altra eixida. Els sopars polítics que fèiem des de molt de temps abans, a principi dels anys setanta, també crec que van ser importants. Ens reuníem des dels delegats de tots els ministeris de Franco, alguns absolutament franquistes, fins al senyor Palomares. N'érem 30 o 40 i cadascú deia el que se li acudia sabent perfectament qui era l'altre. Això volia dir que la transició anava sent possible.

Els especialistes.-

HOMENAJE UNIVERSITARIO
A MIGUEL HERNANDEZ

EXPOSICION DE GRABADOS

ESTAMPA POPULAR

FACULTAD DE FILOSOFIA
del 24 al 25 de abril, de 12 a 2

PARTICIPAN:

BARCELONA
BILBAO
SEVILLA
TORTOSA
VALENCIA

AYVARE — ARTIGAS — BARRIO — CALVO — CALZADILLA
ELABRO — CARRER — CRISTOBAL — CHARRERIA — DELGADO
SUAREZ — FLO — ESTEBAN — EQUIPO CRONICA — FERRER
GOMEZ — GRAU GARCIA — GRIJALBA — GUARDIOLA
HERNANDEZ PUGAN — HERRERA — JORDI ABERI — MARIA
CROSA — MARCELO — MARIN — MENA — MONTEIRO
MARTINEZ — OLIVARI — ORTEGA — ORTEGA
BAJOS CARMADA — BARRAL — SAURA — TORDO — TORDO
VILA — TAMBORE

ME VOI A CUMPLIR LOS A
AL FUEGO DE ME REQUIE
Y SI RESUEÑA MI HO
ANTES DE LOS DOCE ME
LOS CUMPLIRE BAJO TIE
YO TRATO QUE DE MI QUE
UNA MEMORIA DE S
Y UN SONIDO DE VALIE
SI CADA BOCA DE ESP
DE SU JUVENTUD PUSI
ESTAS PALABRAS MORDI
EN LO MEJOR DE SUS DIE
SI LA JUVENTUD DE ESPA
DE UN IMPULSO SOLO Y V
ALZARA SU GALLAR
SUS MUSCULOS EXTENDIE

Foto de dalt: En 1967 tingué lloc l'Homenatge a Miguel Hernández al Paraninfo de la Universitat de València. En la foto es pot apreciar l'interès que despertà aquest acte que omplí de gom a gom el Paraninfo i els porxos del Claustre de la Universitat. FOTO: ARXIU M. GARCIA

A la dreta: Reproducció de la serigrafia de l'Equip Realitat feta per a l'Homenatge a Miguel Hernández

A la esquerra: Programa de l'Exposició de Gravats "Estampa Popular" organitzada per la Facultat de Filosofia l'abril de 1967.

Les avantguardes artístiques i el moviment universitari

Fer memòria, a la fi d'aquest segle, de les relacions entre les avantguardes artístiques i el moviment universitari democràtic valencià dels anys seixanta té un abans i un després.

Abans de la declaració de la Primera Assemblea Democràtica de la Universitat de València, preàmbul de la creació del SDVEUV (Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de València), la iniciativa cultural universitària passava pel filtre del SEU (Sindicat Espanyol Universitari). Els joves estudiants de la Universitat de València dels anys cinquanta i principis dels seixanta començaven per afiliar-se obligatòriament al SEU, que era el sindicat oficial d'estudiants dirigit, prioritàriament, per universitaris afins al franquisme. Això no obstant, les plataformes culturals del SEU —el teatre que es feia al Club Universitari, les idees que s'expressaven a la revista *Claustro*, etc.— serviren perquè alguns estudiants amb idees democràtiques, sensibilitat nacionalista, militància socialista, etc., aprofitaren aquestes vies per a fer arribar les seues inquietuds al món universitari. Són els anys de les Aules de Teatre que dirigia José Sanchis Sinisterra, els primers articles sobre art de Tomás Llorens, les iniciatives nacionalistes d'Eliseu Climent, etc.

A partir del moment que s'organitza el PSV (Partit Socialista Valencià), i el PCE (Partit Comunista d'Espanya) i tots els grups a l'esquerra del PCE a la Universitat de València es posa en marxa el moviment universitari de caràcter democràtic, és a dir, de trencament amb el SEU. Amb la posada en marxa

d'eleccions lliures al marge del sindicat oficial, la cultura democràtica entra d'una manera oberta a la Universitat de València.

És el període dels homenatges a Antonio Machado (1966) i Miguel Hernández (1967), l'exposició d'Estampa Popular d'Espanya (1967), la Setmana Cultural dedicada a Cuba, la dedicada a Pompeu Fabra, els recitals de Raimon, etc.

La iniciativa cultural del moviment universitari farà possible que la primera exposició d'Estampa Popular d'Espanya se celebri al Claustre de la Universitat Literària de València (1967) i que intel·lectuals com ara el Poeta Jesús Agustín Goytisolo, el novel·lista Alfonso Grosso, el psiquiatre Castilla del Pino, etc. foren habituals a l'Aula Magna de la Universitat de València.

Aquestes iniciatives culturals, organitzades pel SDEUV i recolzades per alguns catedràtics del període com per exemple el llatinista Miquel Dolç, el filòsof Carlos París o l'historiador Joan Reglà afavoririen, així mateix, una relació estreta entre el moviment universitari i el moviment artístic del període.

L'escena artística dels seixanta es movia entre les darreres expressions de l'informalisme i les primeres activitats del realisme crític. La presència, a escala espanyola, de Juan Genovés, Agustín Ibarrola i José Ortega i el sorgiment del moviment d'Estampa Popular marcarien una pauta en les inquietuds plàstiques valencianes del moment.

La creació d'Estampa Popular (1964-67) va coincidir plenament amb el desenvolupament del moviment universitari democràtic valencià.

Les relacions de la vida universitària i la vida artística

d'aquell període va fer possible que els cartells-anuncis de les activitats culturals, les portades de les revistes estudiantils (*A Colps*, *Realidad*, *Sov*, etc.), les serigrafies sobre Cuba, Vietnam, Orient Mitjà, etc., dugueren el segell d'Estampa Popular de València.

Els noms dels artistes Rafael Solbes i Manuel Valdés (Equip Crònica), Jordi Ballester i Joan Cardells (Equip Realitat), Joan-Antoni Toledo, Rafael Mari Quinto, Mariscal, etc., estan íntimament vinculats al moviment democràtic estudiantil dels anys seixanta.

Les inquietuds nacionalistes d'Eliseu Climent, Alfons Cucó, Tomás Llorens, entre altres, i fins i tot del membre de la nova cançó catalana Raimon, també es beneficiaren del suport artístic renovador, *pop*, crític dels artistes del període. La invitació d'un dels recitals de Raimon al Club d'Amics de la UNESCO (Madrid, 1967) duia el segell d'Estampa Popular de València.

Les portades de les revistes nacionalistes (*Xúquer*), els llibres de Tres i Quatre, Concret, etc., foren realitzades per l'Equip Crònica i l'Equip Realitat.

Fins i tot la primera escenografia d'una vitrina de la inauguració de la Llibreria Tres i Quatre va ser obra de l'Equip Realitat (1963).

El llenguatge plàstic d'Estampa Popular, d'influència *pop*, ple tòric de color i de sentit crític valencià, va inundar més d'una vegada el Claustre de la Universitat de València, que va ser en aquells anys, fins a l'estat d'excepció declarat el 1969, el fòrum habitual de les activitats culturals del districte universitari valencià.

Comprar, per 100 pessetes, una serigrafia, firmada i numerada, de l'Equip Crònica o de l'Equip Realitat era una cosa habitual en aquells anys en què l'acabat de crear Taller Ibero Suiza editava semi-il·legalment aquestes obres d'art compromeses amb els temps. A causa d'aquestes serigrafies passaren 24 hores en la presó l'Equip Crònica. Alguns estudiants van ser perseguits per aquestes obres d'art en ser declarat l'estat d'excepció del 24 de febrer de 1969. Per aquestes creacions plàstiques, els estudiants conegueren la imatge artística del dirigent polític oriental Ho Chi Min, de l'heroï llanoamericana Ernesto *Che Guevara* i del dirigent de masses cubà Fidel Castro. Són, anys després —com els primers *christmas* amb la imatge de Jean Paul Sartre i les primeres targetes postals amb fotos de Francesc Jarque— unes imatges artístiques d'un temps en què les inquietuds democràtiques, progressistes i esquerranes coincidiren plenament amb els aires renovadors del moviment artístic espanyol.

Aquell diàleg entre la societat i la universitat, les arts i les lletres, la política i la cultura va tenir, en l'àmbit valencià, un fruit ben atractiu que va ser la creació d'una banda del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de València (1967-69) i de l'altra la creació d'Estampa Popular de València (1964-67). Aquest diàleg creatiu, progressista i democràtic —aleshores ja funcionava la *Cartelera Turia*, que va lluir les primeres portades artístiques d'Estampa Popular de València— va tenir un segell artístic molt particular que va ser el d'Estampa Popular que, més enllà dels postulats realistes dels grups de Sevilla, Madrid i Bilbao, va saber generar una estètica moderna, policroma i crítica, amb una dimensió cosmopolita que avui, al cap dels anys, resulta una privilegi per a la vista.

Obrers i estudiants, units en la lluita

En aquella època –parle del 1970– s'estilaven molt els cine-fòrums. Després de la projecció de la pel·lícula, se'n feia un debat i la colla de rojos, que omplia la sala, aprofitava l'avinentsa per parlar de la lluita de masses, de la revolució i de coses fabuloses que ens tenien capficats o, tal com va dir Cervantes, "sorbido el seso de tanto leer libros de caballería" i de marxisme-leninisme-pensament Mao-Tse-Tung.

Recordé una vegada que s'havia projectat una pel·lícula del *free-cinema* anglès i que es discutia acaloradament sobre la consciència de classe del proletariat. De sobte, es va alçar un tipus gras que desentonava entre aquell públic d'universitaris i va demanar la paraula:

"Compañeros, yo no sé hablar como vosotros, porque soy tornero, pero os puedo decir...". No sé què va dir, però recordo que es fa ver un silenci religiós per escoltar-lo. En aquells temps, la paraula d'un metal·lúrgic valia més que la d'un catedràtic d'Anàlisi Econòmica.

Una de les consignes preferides i més corejades era "obrers i estudiants, units en la lluita". Sense la classe obrera, tal com s'havia vist al Maig francès, no es podia fer res o, per dir-ho en termes clàssics, el proletariat era el subjecte històric de la revolució en què aquells joves somiaven. Però sobre aquesta qüestió hi havia dues teories que provocaven polèmiques enceses. Per a uns (les xiques i els xics del Partit Comunista), el capitalisme modern portava a la proletarització dels tècnics, els convertia en assalariats i, per tant, calia aconseguir una "aliança entre les forces del treball i de la cultura"; per a

altres (maoistes, trotskistes i consellistes), els universitaris eren petitburgesos que s'havien de reeducar o proletaritzar tot treballant a la fàbrica. Jo vaig coincidir en una empresa amb dos d'aquests universitaris proletaritzats voluntàriament i ens ho vam passar d'allò més bé. Vam aprendre moltíssim de futbol; no crec que ensenyàrem res, però vam fer bons amics entre els companys i organitzàrem una petita comissió obrera. A l'últim, ens van despatxar perquè ens vam entosudir a convocar una assemblea al menjador, en solidaritat amb la vaga d'Astilleros.

Va ser una llàstima, perquè un d'ells, que ara és advocat i regidor d'Esquerra Unida, havia caigut en gràcia a l'en-carregat de línia. Ens hauríem fet els amos de la fàbrica, però ens vam precipitar.

En conjunt, el nombre d'estudiants proletaritzats no va ser massa alt, però allà on van estar, hi van deixar una empremta: entre els obrers, per la seua companyonia i per la seua audàcia a plantar cara; en la direcció, perquè tenien molt poc en compte això que tant es predica a la Facultat d'Econòmiques sobre la productivitat i treballaven tan poc com podien. "Jo no regale ni un minut de la meua vida al capital", solien dir tot sintetitzant en una frase el concepte marxista de la plusvàlua.

Deixant de banda aquestes experiències puntuals, el moviment estudiantil sempre estava disposat a col·laborar amb el moviment obrer i donar-nos un cop de mà, ja que en CCOO no teníem massa mitjans. Els pamflets els imprimíem artesanalment amb aquelles famoses *vietnamites*, que et posaven perdut de tinta i amb les quals tardaves

una eternitat. Quan s'havia de fer un tiratge llarg, recorriem a algun capellà progressista que ens deixava la ciclostil. Però també hi havia els xics i les xiques de Ciències. En aquesta Facultat, els del PC (Partit Comunista) havien copat els serveis culturals i, quan els necessitàvem, hi imposaven la dictadura del proletariat, no deixaven passar ningú i ens feien els pamflets. A propòsit, en aquest grup hi havia l'Antonio Gutiérrez, l'actual secretari general de CCOO, que aleshores estudiava químiques i després va marxar a la Michelin de Valladolid.

Els pamflets s'havien de llançar a la porta de les fàbriques a l'hora de l'entrada o l'eixida del personal.

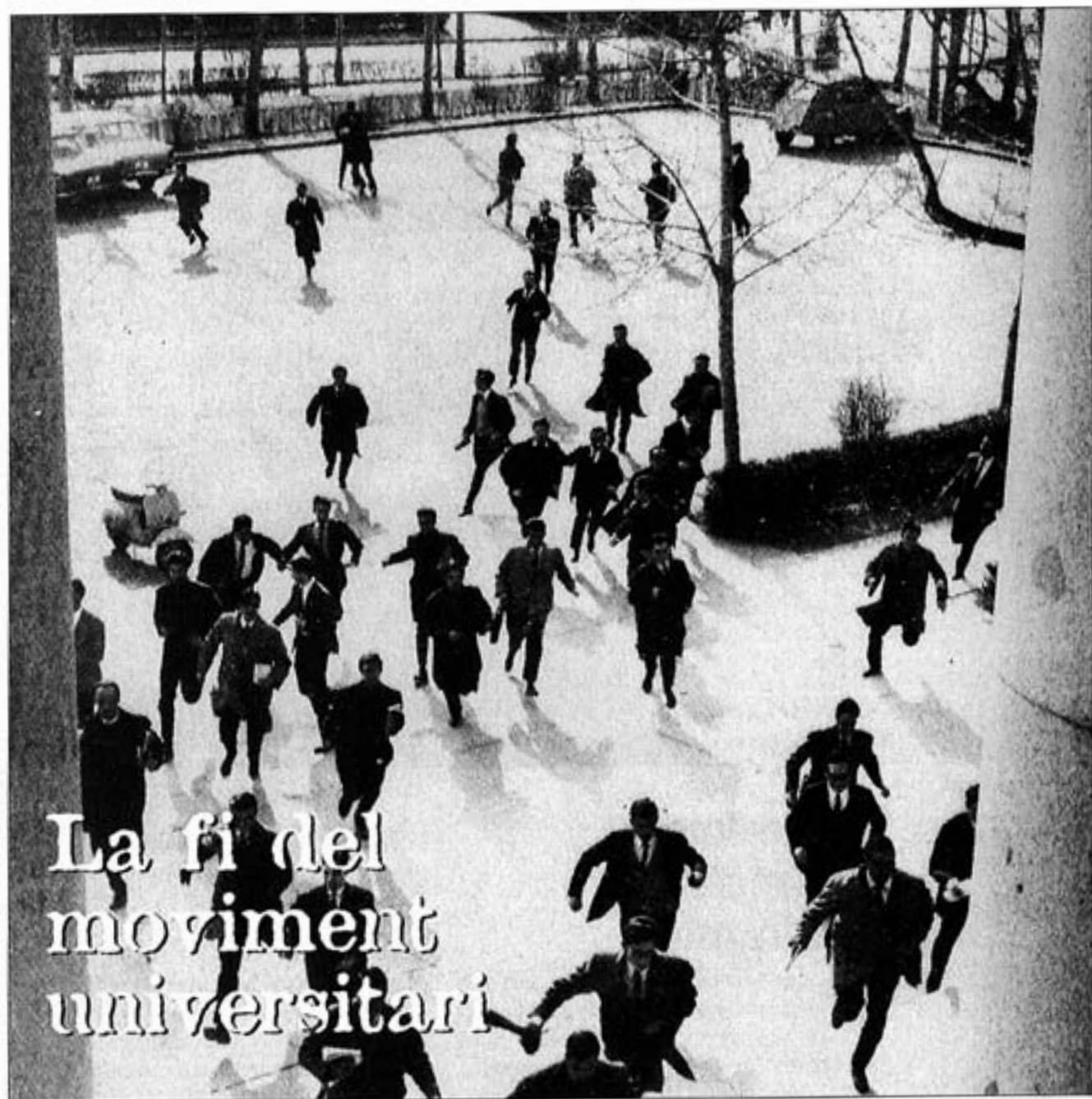
Normalment, la gent de CCOO ens intercanviàvem, segons els tornos de treball; però, quan això no era possible, sempre trobàvem una colla d'estudiants disposats a fer-ho. Amb una parella de motos (res d'Honda o de Suzuki: la sofrida Mobyette i l'atractiva Vespino), recorrien el polígon i *regaven* de pamflets totes les fàbriques. El cap de personal, sense dissimular l'empipament, em deia: "Como le echamos mano a tus amigos, les cae el pelo". I eren certes les dues coses: que aquells estudiants eren amics nostres i que s'arriscaven que els caiguera el pèl, i a molt més.

Les manifestacions eren un altre punt de trobada. És clar que eren prohibides i que calia fer-les mitjançant la tècnica del *salt*. Passejàvem dissimuladament pels voltants del lloc previst quan, de sobte, sonava un xiulet i en un no res ocupàvem el carrer. L'avantguarda universitària mai no faltava a la cita de CCOO, bé en suport de la vaga de SEAT, bé contra la limitació salarial. Hi hagué un grup –crec que els Bandera Roja– que va intentar impo-

sar la moda parisenca, del Maig del '68, d'anar-hi amb el casc de la moto per defensar-se millor, però els obrers ja en tenien prou amb el casc de l'obra i la iniciativa va tenir poc èxit.

Què els hi anava, als fills de papà, que gaudien del privilegi d'estudiar i de poder-se situar, en això de la lluita obrera? Doncs, aleshores, com ara, hi havia molts als quals importava un rave la lluita obrera. Però hi havia un sector, conscient i combatiu, que tenia les coses molt clares. Després de derrocar la dictadura, que ens privava de llibertat, calia seguir lluitant contra el capitalisme, que impedia la fraternitat. L'avantguarda universitària dels anys setanta no solament era antifranquista, sinó també anticapitalista i, per això, identificava els seus interessos amb els de la classe obrera. Al cap dels anys, alguns d'aquells joves s'han convertit en venerables *carrosses* del sistema i contempen el passat com el Frederic de Flaubert, en l'últim capítol de *L'educació sentimental*: l'antic rebel apareix com la figura patètica del conformisme. Altres, en canvi, continuen lluitant amb la mateixa ingenuïtat d'aquells temps, defensant allò en què creien: la possibilitat d'un món fraternal o, tal com es deia aleshores, sense explotadors ni explotats. No falten a cap manifestació en suport dels sindicats, en defensa dels immigrants, en protesta per les explosions nuclears. Per a ells no ha passat el temps, no han perdut les il·lusions ni se'ls han marcit els ideals. Quan els torne a veure, em semblen tan joves com fa vint-i-cinc anys, en què, muntats en una mobylette, repartien pamflets a la porta de les fàbriques.

Ramir Reig Armero
Professor d'Anàlisi Econòmica
Universitat de València

La fi del moviment universitari

Text: Benito Sanz Díaz

El paper del moviment universitari i la seua pèrdua de protagonisme, el canvi d'escenari en la lluita per la democràcia i l'escassa intervenció dels socialistes en el moviment universitari són els arguments d'aquesta darrera part de l'obra L'oposició uni-

versitària al franquisme. València 1939-1975.

Conscient que durant les dues últimes dècades, el pasat anterior s'ha fet irrecognoscible, embolicat, l'autor del cos central d'aquesta obra ha pretès refrescar la memòria històrica, amb un dels capítols més recents de la història del País Valencià: la re-

sistència universitària a la dictadura franquista.

L'oposició universitària al franquisme. València 1939-1975 és una primera aproximació, que pretén donar una visió general del que va significar la dictadura a la Universitat de València durant el període que abraça els anys 1939 a 1975.

La policia reprimirà totes les manifestacions fins poc abans de les eleccions del 1977. En la fotografia es veu un grup de policies davant d'un altre de manifestants a la plaça de Tetuan a València

El moviment universitari i la transició

El moviment universitari va tenir una gran força i protagonisme des de 1962 fins a la mort del general Franco. El marc acadèmic, privilegiat dins el que significava un règim dictatorial, havia permès que s'anara desenvolupant un canvi d'actitud en sectors intel·lectuals i professionals. Tampoc no s'ha d'oblidar que els protagonistes d'aquest canvi tenien, majoritàriament, l'origen social en les capes més afavorides del mateix sistema franquista: fills i filles de la burgesia valenciana, professionals, alts funcionaris i rendistes.

Els graus de llibertat assolits per l'oposició antifranquista en la universitat eren impensables en qualsevol altre sector de la societat valenciana de l'època. Durant els últims anys de la dictadura es van desenvolupar molts corrents ideològics, idees, pensaments, etc., que van donar lloc a un panorama complex, plural i sovint contradictori.

La universitat i el moviment estudiantil, a què s'uniran en l'últim moment els PNN, esdevindran una referència social i política que es va estendre

a alguns sectors socials i professionals, una vegada els estudiants es llicenciaven i començaven a desenvolupar una activitat en el món laboral o professional.

La consciència política, econòmica i cultural dels universitaris havia servit de caixa de ressonància contra un sistema polític caduc en una societat en canvi i transformació en tots els àmbits. Podem afirmar que el protagonisme dels estudiants en les mobilitzacions contra la dictadura ultrapassava la seua capacitat pròpia. Però la raó era clara. Tenien majors possibilitats de mobilització que uns altres sectors —l'obrere, el professional, l'agrari, el ciutadà— per les mateixes condicions de la universitat.

El campus universitari s'havia convertit en un dels espais clau de l'organització de l'oposició, i les aules, els claustres i les mateixes juntes de facultat o de govern de la universitat, a vegades, exercien d'ariet contra un sistema polític inviable però que mantenia gran part de les estructures i el poder institucional prou estables. No s'ha d'oblidar que la dictadura va durar mentre va viure el dictador i sols després de la seua mort va poder gestar-se la transició política.

La universitat demanava amnistia, llibertat i de-

mocràcia. No deixava de ser simptomàtic que alguns líders i dirigents d'alguns partits foren professors de la universitat i que el mateix president de la Junta Democràtica del País Valencià, Manuel Broseta, fóra un catedràtic de Dret.

Una anàlisi de la classe política de la transició política valenciana ens portaria a comprovar que una part significativa dels dirigents del centre-esquerra valencià tenien l'origen a la universitat, especialment a les facultats d'Econòmiques i de Dret.

LA PÈRDUA DEL PROTAGONISME ESTUDIANTIL

Però l'inici de la transició, sobretot a partir de l'assassinat del president del Govern, l'almirall Luis Carrero Blanco, va conduir el moviment universitari a la pèrdua gradual de protagonisme i la seua activitat es va anar diluint ràpidament en benefici dels partits polítics i les organitzacions sindicals.

La Junta Democràtica, des de 1975, va donar un tomb important al moviment estudiantil i el va situar en un segon pla, va perdre el paper d'avantguarda el 1976 i va arribar a la seua fi el 1977 amb la celebració de les primeres eleccions democràtiques. La universitat va tornar als seus quefers i va deixar de complir un paper que corresponia ja a unes altres institucions: els partits polítics, les centrals sindicals, els empresaris, en definitiva a la ciutadania i a les urnes.

Josep M. Colomer assenyala com s'esfumava, a partir de 1975, el paper del moviment universitari contra la dictadura i s'entrava en una nova etapa: la transició democràtica. "Probablement s'ha acabat", explica Colomer, "-i això seria un signe de maduresa del país- el paper desmesuradament protagonista dels estudiants en les lluites polítiques generals..."

En la dècada dels seixanta i la meitat dels setanta els dos corrents de pensament que havien predominat eren el marxisme i el catolicisme progressista iniciat amb el Concili Vaticà. Dins del camp del marxisme, la força hegemònica en la universitat havia estat, sens dubte, el PCE, omnipresent en l'àmbit acadèmic i també en el món obrer, veïnal, professional, cultural, etc.

Els comunistes havien sabut adaptar-se a la situació de canvi continuat millor que uns altres partits i organitzacions polítiques, encapçalant la lluita contra la dictadura. Per a ells la universitat havia estat una plataforma fonamental, a més d'una escola de quadres polítics, sindicals i cívics excel·lents. Aquest protagonisme singular i hegemònic, però, disminuïria a l'inici de la transició en benefici d'altres organitzacions abans inexistents, com eren les d'ideologia socialista moderada i socialdemòcrata.

UNA HISTÒRIA PER INVESTIGAR

A hores d'ara falten estudis sobre l'oposició al franquisme en la universitat -aquesta és una breu i ràpida crònica, una primera aproximació global- i en uns altres sectors de la societat valenciana. Cal analitzar amb rigor i objectivitat els fonaments de l'antifranquisme, ja que si no, tal i com assenyala Colomer, "correm probablement el perill de donar ocasió que algú intenti una idealització imprecisa d'una resistència quasi unànime que estaria força lluny de la realitat". I afegeix: "La magnificació d'algunes batalletes -a vegades sincerament de risc indubtable- podria anar acompanyada d'algun repartiment més o menys metafòric de medalles pels serveis prestats; d'aquesta manera alguns polítics en exercici, sovint amb escassa o poca participació personal en l'antifranquisme en vida de Franco, podrien trobar elements d'autolegitimació com hereus d'aquells afanys i cobrir el passat amb un confús vel moderadament emotiu".

Encara ara resta per avaluar quin és el patrimoni polític, moral i ideològic de l'antifranquisme. Hi ha una gran feblesa teòrica a l'hora d'encarar-se amb el que va ser la dictadura del general Franco. L'oposició no la va analitzar, ni llavors ni després; va anar sempre per darrere dels esdeveniments polítics, econòmics i socials. La mateixa evolució del franquisme va obligar el moviment d'oposició a adaptar-se a cada moment, improvisant i fent plantejaments de supervivència.

Durant la dictadura hi va haver una gran misèria teòrica, una hiperideologització, poca visió de futur, desconeixement del que era l'Espanya real, l'evolució del règim o la situació política i econòmica mundial. L'oposició, i més concretament l'esquerra, demana un impossible ("Sigueu realistes, demaneu l'impossible", hom deia al maig del 68). Colomer assenyala: "el patrimoni ideològic de l'antifranquisme fou resultat d'un penós esforç per superar l'obscurantisme i la inanitat que caracteritzava els ambients oficials del país".

L'HERÈNCIA DEL MOVIMENT

Durant algunes dècades es va generar una cultura de resistència, d'oposició a una dictadura a què no veïen la fi, malgrat les proclames, els pamflets i la ideologia que tenien, carregada d'un immens voluntarisme fonamentat en la subjectivitat i el risc, la dedicació a la causa del poble, de la revolució, del proletariat, dels oprimits, de l'alliberament dels països del Tercer Món en lluita contra l'imperialisme americà, el capitalisme i en menor mesura contra l'imperialisme soviètic i la invasió de Txecoslovàquia. Algunes d'aquestes lluites eren alienes a la realitat de l'Europa democràtica dels anys seixanta i setanta, com es va veure durant la transició política espanyola. ■

José Zumalacárregui Prats.

Fernando Rodríguez Fornos.

José Cortés Grau

Juan José Barcia Goyanes

Rafael Bartual Vicens

Rafael Bágüena Candela

MINISTRES I RECTORS SOTA EL FRANQUISME

NOMENAMENT

COGNOMS I NOM

RECTORS UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

29 de març 1939	Manuel Batlle Vázquez
24 d'abril 1939 (Abril/maig de 1931)	José Zumalacárregui Prats
22 d'abril 1941 (Juliol 1934/febrer 1936)	Fernando Rodríguez Fornos
13 de gener 1952	José Cortés Grau
1 d'abril 1967	Juan José Barcia Goyanes
10 de febrer 1972	Rafael Bartual Vicens
13 d'octubre 1972 a 1976	Rafael Bágüena Candela

RECTORS UNIVERSITAT POLITÈCNICA

1968-1973	Rafael Couchoud Sebastià
1973-1978	Marcos Rico Gutiérrez

MINISTRES D'EDUCACIÓ NACIONAL (1939-1962) I D'EDUCACIÓ I CIÈNCIA (1962-1975)

1 de febrer de 1938	Pedro Sainz Rodríguez
9 d'agost de 1939	José Ibáñez Martín
18 de juliol de 1951	Joaquín Ruiz-Giménez
6 de febrer de 1956	Jesús Rubio García-Mina
10 de juliol de 1962	Manuel Lora Tamayo
17 d'abril de	José Luis Villar Palasí
12 de juny de 1973	Julio Rodríguez Martínez
4 de gener de 1974	Cruz Martínez Esteruelas
12 de desembre de 1975	Carlos Robles Piquer

El catedràtic i degà d'Econòmiques Manuel Sánchez Ayuso va fundar el PSP al País Valencià.

FOTO: J. V. RODRIGUEZ

Els socialistes i la universitat

La presència de socialistes de diverses tendències sota el franquisme a la Universitat de València va ser pràcticament inexistent, i quan hi va haver, va ser molt localitzada i esporàdica. No apareixen en la universitat fins vora els últims moments del franquisme i la transició democràtica.

Els intents d'aconseguir implantar l'Agrupació Socialista Universitària (ASU) el 1958 va durar poc més d'un any i va tenir escassa incidència (vegeu les pàgines 32-34). D'altra banda l'aparició, els anys seixanta, dels grups socialistes nacionalistes (MSCC, ASV i PSV), que tenien més de nacionalista que de socialista, va durar el que va tardar a reorganitzar-se el PCE en la universitat (vegeu pàgines 48-55) i va desaparèixer el 1968.

Finalment, quant als veterans socialistes del PSOE de la resistència, aquests no van tenir contactes amb la universitat; tan sols Daniel Vidal Escartí va figurar com a socialista els seixanta i va ser delegat de Filosofia i Lletres pel Sindicat Democràtic.

Cap a la meitat dels anys setanta es configuraren diverses opcions socialistes: els nacionalistes (PSPV), el socialisme popular que encapçalava Enrique Tierno Galvan, i al País Valencià, M. Sánchez Ayuso (PSP-PV) i el PSOE. Així trobem com, a partir del 1974, van aparèixer alguns grups socialistes però amb una activitat al marge de la universitat. És el cas dels socialistes nacionalistes, amb di-

ferents sigles, com ara GARS i el primer PSPV, el 1973-74, que van formar Ventura, Pérez Benlloch i Garcia Bonafé i que fugen dels universitaris per l'experiència del PSV, que consideren desafortunada. A partir del 1975 i amb seu a la Facultat d'Econòmiques, Ernest Lluch, Vicent i Joan Garcés, Ricard Pérez Casado i algunes persones més formen Socialistes Valencians Independents (SVI), que van convergir amb el PSPV per formar amb altres socialistes la Convergència Socialista del País Valencià (CSPV).

Poc abans de la mort de Franco hi ha alguns estudiants i acabats de llicenciar que comencen a plantejar-se una altra versió dels canvis socials i polítics. A propòsit d'aquest canvi d'actitud Salvador Almenar, estudiant d'Econòmiques aleshores, recorda: "Alguns començarem a reflexionar com arribar al socialisme democràtic i parlar de la socialdemocràcia europea, del reformisme com a model d'acció política, compràvem *Le Monde* i *The Guardian*; i en broma ens autanomenàvem els socialdemòcrates *fracció Pink Floyd*. D'una manera informal, començarem a prendre com a referència el socialisme centroeuropeu, i als marxistes anglesos com Maurice Dobb, Hobbsbawn, etc.; unit al nacionalisme, no al marxisme francès. Joan Fuster, de forma simpàtica, ens qualificava com *Tos alegres profesores de*

Windsor". Èrem PNN.

D'aquell nucli sorgiria el socialisme nacionalista valencià".

El PSOE s'organitza al marge de la universitat i pràcticament hi roman aliè, amb independència que, a partir de 1975, hi haguera universitaris, inicialment de tendència trotskista, que practiquen l'*entrisme* en les organitzacions socialistes naixents: PSOE, UGT i Joventuts Socialistes.

El congrés del PSOE a Suresnes (París, 1974) donarà un tomb al socialisme democràtic. Joaquín Azagra Ros recorda com: "El 1975, el PSOE valencià iniciava un procés d'obertura i ampliació de les bases ideològiques i territorials", i d'aquesta manera intentarà introduir una nova dinàmica renovadora dins el socialisme i de la mateixa esguerra. Azagra afegeix que la nova estratègia va donar suport a la Plataforma de Convergència, no a la Junta Democràtica, i que si era obvi que una de les raons era el desig de traure protagonisme al PCE, també pretenia trencar amb les pràctiques frontpopulistes que plantejaven la ruptura en l'esquerra. Això va comportar freqüents acusacions d'insolidaritat i dretisme per al partit, però el fet és que va contribuir a singularitzar un PSOE que tenia el suport de la II Internacional i amb la memòria col·lectiva dels espanyols. Una altra opció socialista fou l'encapçalada per Manuel Sánchez Ayuso, catedràtic de Política Econòmica. Sánchez Ayuso, que milità inicialment en el PSI (després PSP, des de 1970) i va tenir gran influència en sectors de la Facultat d'Econòmiques, formà el PSP-PV el 1976.

Vicent Garcés Ramon, a la dreta en la foto, professor col·laborador de Política Econòmica de la Facultat d'Econòmiques, va liderar el sector frontpopulista del PSPV després de tornar de Xile. En la foto amb Joan Ramero González, PNN de Geografia de la Facultat de Filosofia i Lletres.

FOTO: T. PARCISO

Joaquín Azagra Ros va ser un dels primers militants del PSOE sota la dictadura franquista.

àlbum de fotos

L'oposició universitària al franquisme València 1939-1975 ha volgut també recuperar la memòria gràfica d'aquells anys i, per aquest motiu, ha fet una recerca d'il·lustracions, documents, fotografies, notícies de premsa, etc. Ara, en aquest àlbum de fotos, reproduïm imatges, en la seua majoria inèdites, que completen el recorregut visual dels anteriors fascicles.

1 Rafael Blasco Castany va ser un dels estudiants dirigents antifranquistes que va militar en el PCE (M-L). En la foto, a la porta de la presó de Carabanchel, es troba amb Manuel Blanco Chivite, un dels condemnats a mort el 1975 i que es va salvar de ser afusellat en l'últim moment.

2 Vicent Álvarez, el primer per l'esquerra del SDEUV i del PSV, en una reunió a Sonnenberg (RFA), el 1968, convidat per la Fundació Socialdemòcrata Alemanya

FOTO: F. EBERT.

3 Tres estudiants del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de València (SDEUV) trencant el símbol falangista del jou i les fletxes situat a dalt del rètol d'un dels accessos a Alacant, l'any 1967.

FOTO: M. GUTMAN/LAR, ZOO.

4 Recital de Raimon a la Universidad Complutense de Madrid el dia 1 de maig de 1968.

FOTO: PRENSA PERIODICA
AGENCIÀ M. GARCIA.

5 Portada d'un dels butlletins informatius d'activitats estudiantils elaborat per la Secretaria General i Tècnica de la Comissaria General d'Investigació Social de la DGS.

6 El pintor Monjalés, l'any 1977, a la seua tornada a València, deu anys després dede l'exili que va patir per la manifestació del primer de maig de 1967.

9

500 UNIVERSITARIOS
 100 INTELLECTUALES
 CERCADOS POR LA POLICIA
 HACE 48 HORAS EN BARCELONA
 HOY A LAS 12
 BOLETIN INFOI.

7 Un grup d'estudiants del SDEUV al Claustre de la Universitat de València l'any 1966. D'esquerra a dreta: R. Roca, I. Sanchis, J. Seoane, Rosa, Jacobo Muñoz, i J. M. Rotger, delegat de la Facultat de Filosofia i Lletres. Davant: Elisa Sanchis i Marisa Ros.

FOTO: M. GUTMAN/LAR, 200

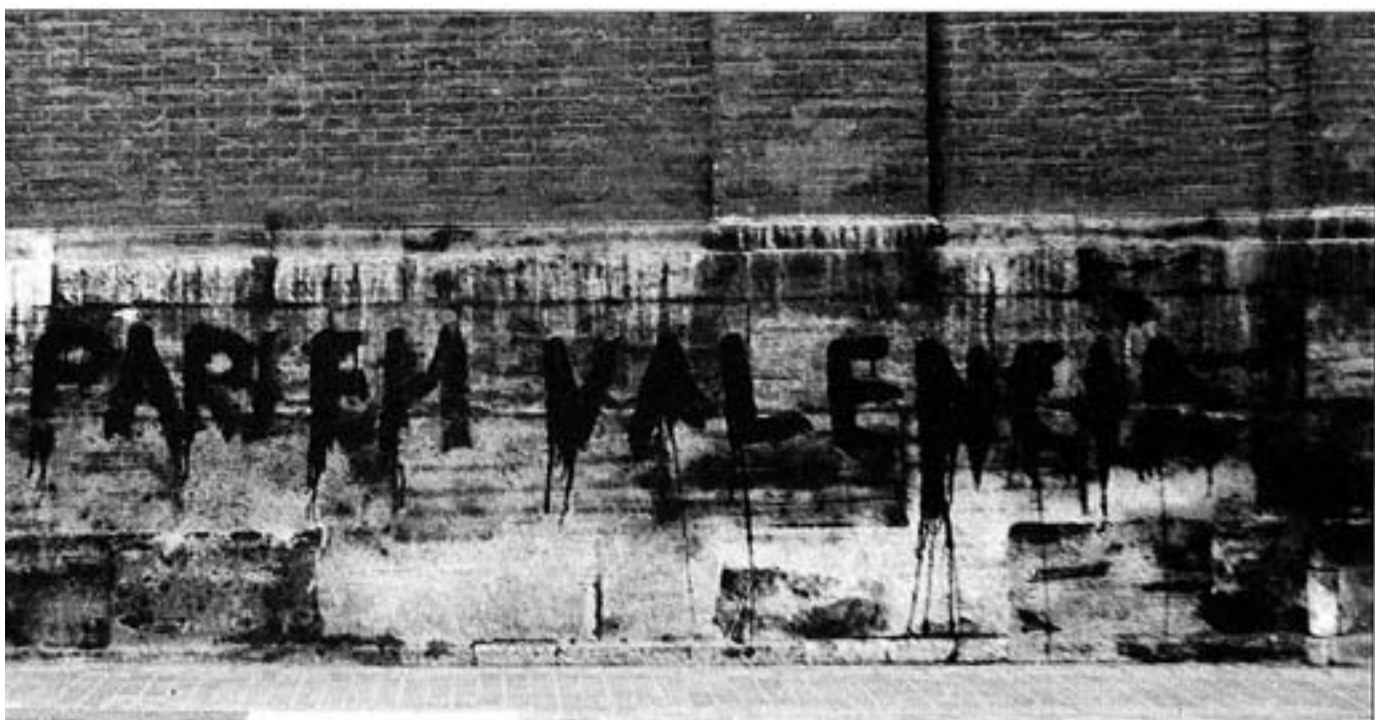
8 Tres estudiants del SDEUV al Claustre de la Universitat de València, l'any 1967. El de l'esquerra és Vicent Álvarez i al mig està J.A.Viana.

FOTO: M. GUTMAN/LAR, 200

9 Vicent Arrue, estudiant de Filosofia, col·locant un cartell sobre el tancament dels intel·lectuals i estudiants a la Universitat de Barcelona, l'any 1966, a la porta de l'Aula Magna de la Universitat de València.

10 El 9 d'octubre de 1965 a molts murs i parets de la ciutat de València aparegué la pintada "Parlem valencià". Aquesta acció, que tingué un ressò extraordinari, fou obra del Partit Socialista Valencià.

FOTO: M. GUTMAN/LAR, 200

Bibliografía i fonts

BIBLIOGRAFIA

- ALBIOL, Ignasi i al.: *Los PNV y el contrato laboral*, Fernando Torres Editor, València, 1976.
- Almanaque *Las Provincias*, Las Provincias, València (1940-1960).
- ÁLVAREZ RUBIO, Vicent: "Carta de Joan Pastor", *Leante-EMV*, (València) (24.8.1962).
- ANDRÉS-GALLEGO, José i al.: "España actual. España y el mundo (1939-1975)", *Historia de España*, vol. XII, 3, Gredos, Madrid, 1985.
- "Aquell històric: PSV 25 anys després", *El Temps*, (València), sèrie 72 (1986).
- ARGULLÓN, Rafael: "Reflexión sobre los años radicales (movimiento estudiantil 1968-71)", *Material*, 2, Especial "Diez años de Movimiento Universitario", (juny-abr., 1977).
- AZAGRA ROS, Joaquín: "Ideas sobre la transición desde la perspectiva del PSOC", *Ses Seminars: La transició política valenciana*, (València, 18 de gener de 1990), Universitat Internacional Menéndez Pelayo, València, 1990.
- "Balance TURIA 1964-1987", *Catòlica Turia*, (València), número especial, (1988).
- BUTISTA, Antoni: *La Brigada Social*, Espérides, Barcelona, 1985.
- BELTRAN, Adolfo: "Más que unos premios", *El País* Comunidad Valenciana, (29-10-1982).
- : "Tres i Quatre, cultura que creix", *Catòlica Turia*, (València) 30 (1983).
- : *Vinculados. Cuarenta años en una ciudad*, Tàndem Edicions, València, 1994.
- BENECHETTI, María: *El abito está lleno de memoria*, Visor, Madrid, 1995.
- BONETTI LLOYET, Lluís M.: *Quin sis de juny: Júbilo de Catalunya*, La Gaya Ciencia, Barcelona, 1977.
- CADINE, Max: "La guerra de Noublers, els valencians", *Revista de Noublers*, Conselleria de Cultura, València, 1983.
- CARNERO, Teresa i PALAFÒIX, Jordi: *Ornament, política i crisi social. 1790-1980*, *Alfons el Magnànim* IVEL, València, 1980.
- CATALÁN, Miguel: *Conversaciones valencianas*, Consell Valencià de Cultura, València, 1985.
- CHUECA, Ricardo L.: "VEI y la JONS: la paradójica historia de un facción fracasado", *Historia de España bajo el franquismo*, (Fontana ed.) Crítica, Barcelona, 1986.
- COLOMER I CALSINA, Josep M.: *En estudiantes de Barcelona ante el franquismo*, 2 vols., "Biblioteca de Cultura Catalana", Curial, Barcelona, 1978.
- : *La ideología de los franquistas*, Edicions 62, Barcelona, 1985.
- CRIBELL, Jose: *La explotación*, Edicions 62, Barcelona, 1987.
- DE LA CUADRA, Bonifacio: "La falta de un texto de base de la izquierda impide comprobar si la línea ha sido producida por una falta", *El País*, (Madrid) (24.7.1982), p. 15.
- "De la extrema izquierda a los escudos del PP", *Leante-EMV*, (València) (17.7.1982), p. 18.
- DE LLERA, Lois: "España actual. El régimen de Franco (1939-1975)", *Historia de España*, vol. XII, 2, Gredos, Madrid, 1984.
- Decret: *Reglamento de Disciplinas Académicas*, BOE (12 de octubre de 1954).
- Decret 848/1965 pel qual es regulen les Associacions Professionals d'Estudiants (APE), BOE (5 de juny de 1965).
- "Desarticulación de una organización clandestina en Valencia. Se había infiltrado en los comités de las Comisiones Obreras. Brillante servicio de la policía valenciana", *Leante*, (València) (22.12.1968).
- "Diputados, directores generales y alcaldes dieron sus primeros pasos en política de la mano del PSAN", *Leante-EMV*, (València) (2.1.1964), p. 21.

- "Documentos del movimiento universitario bajo el franquismo", *Material*, Extra (Primavera, 1977).
- EIROA SAN FRANCISCO, Matilde i BAURANQUE-RO TEXEIRA, Encarnación: "Notas sobre la lucha y defensa. Normas de seguridad para todos los estudiantes antifranquistas", *Historia de España*, vol. XII, 3, Gredos, Madrid, 1985.
- EQUIPO LÍMITE (Georgina Casquetta, José Luis Ertola, Maitte Golezcheva, José L. Gómez Monpart i José A. Sorolla): *La agenda de la universidad franquista*, (ed. de Manuel Sacristán), Litu, Barcelona, 1976.
- La España de Franco. 1939-1975. Datos documentales de la España contemporánea*, (comp. por María C. García Nieto i Javier M. Domínguez) vol. XI, Gredos de Publicaciones, Madrid, 1975.
- FABREGAT, Amador: *Partido político al País Valencià*, 2 vols., Tres i Quatre, València, 1977.
- : *Converses estudiantines*, Tres i Quatre, València, 1978.
- "La familia de Riano desea esclarecer su muerte aunque después se pudiese a los responsables", *El País*, (Madrid) (21.1.1984).
- FERNÁNDEZ BUREY, Francisco, ARGULLÓN, R. i PÉREZ, A.: "El movimiento universitario bajo el franquismo. Una cronología", *Material*, 2, Especial "Diez años de Movimiento Universitario" (juny-abr., 1977).
- FERNÁNDEZ BUREY, Francisco: "La insidia, aunque breve experiencia de un sindicato democrático bajo el franquismo", *Material*, 2, Especial "Diez años de Movimiento Universitario" (juny-abr., 1977).
- FERRER, Juan (pseudónimo): "El País Valencià como problema", *Cuadernos Rueda Bélica*, sèrie 25, (juny-jul., 1970).
- "La E del Partit Socialista Valencià", *Leante-EMV* (València) (24.8.1982).
- FORMENTOR, Davina: "Universidad: crónica de siete años de lucha", *Historia de España*, vol. II (1972), Rueda Bélica, París.
- FRANCH I FERRER, Vicent: "Memoria histórica i consciència nacional comunitaria", *Document* 88, Tres i Quatre, València, 1988.
- FURTÉS, Víctor i al.: "Los movimientos de estudiantes en el País Valencià", *Historia de España*, vol. II (1972), Rueda Bélica, París, pp. 61-67.
- FURDÓ, Antoni: *Alfonso Pastor*, *Alfons el Magnànim* IVEL, València, 1984.
- FUSTER, Jose: *Noublers, els valencians*, Edicions 62, Barcelona, 1982.
- GARCÉS RAMÓN, Vicent i al.: *Partido Socialista del País Valencià*, Tres i Quatre, València, 1977.
- GARCÉS RAMÓN, Vicent i MARQUÉS, Josep V. (amb els pseudònims de Vicent Peris i Guillem Sorolla): "El País Valencià. Problemas de la revolución socialista", *Historia de España*, vol. II (1972), Rueda Bélica, París, pp. 61-67.
- GILLESPIE, Richard: *Historia del Partido Socialista Obrero Español*, *Alfonso Universidad*, Madrid, 1988.
- GNER DE SAN JULIAN, Salvador: "Libertad y poder político en la Universidad española. El movimiento democrático bajo el franquismo", *Sistema*, 24/25 (juny, 1978).
- HONZUBIA LÓPEZ, José: "El nacimiento de nuestra Facultad", *Historia de España*, vol. XII, 3, Gredos, Madrid, 1985.
- IBARRA, Pedro (ed.): *Objetivo e inamovible. Clases ideológicas y sociales*, Fundamentos, Madrid, 1981.
- "La insidia, aunque breve experiencia de un sindicato democrático bajo el franquismo", *Material*, 2, Especial "Diez años de Movimiento Universitario" (juny-abr., 1977).
- Introducció a *Economía del País Valencià*, Tres i Quatre, València, 1976.

- JUREGUI, Fernando i DE VEGA, Pedro: *Crónicas del antifranquismo*, Argos, Barcelona, vol. 10-11 (1983-1984-1985).
- LAU, Consuelo: *La lucha final. Los partidos de la izquierda radical durante la transición española*, Los libros de la Catarata, Madrid, 1985.
- LÁZARO, Julio M.: "Suicidio o desorientación de un caudillo", *El País*, (Madrid) (17.7.1982), p. 15.
- LEÓN, Sergio: "Notas sobre el movimiento estudiantil en España", *Historia de España*, vol. II (1972).
- LICANO, Pablo: *La Generación del 56. La Universidad contra Franco*, Grijalbo, Barcelona, 1981.
- Un General d'Educació i Finançament de la Reforma Educativa, BOE (5 d'agost de 1970).
- "Los 40 detenidos en Valencia, acusados de pertenecer al FRAP", *Las Provincias* (València) (21.10.1975).
- LLUCH, Ernest (ed.): *L'estructura acadèmica al País Valencià*, 2 vols., L'Estel, València, 1979.
- LÓPEZ ARANGUREN, José Luis: "La estela del fracaso", *El País*, (Madrid) (28.7.1982), p. 1.
- MALLÓ, Oriol i PORTELL, Ferr: "El País que tal vegada existís", *El Temps*, (València) (28.8.1982).
- MANCERO, Ma. Fernanda: *La Universidad de Valencia en guerra. La FUE (1936-1975)*, Ajuntament de València/Universitat de València, València, 1988.
- MARAVALL, José Ma.: *Dictadura i diseminació política. Obrers i estudiants bajo el franquismo*, Alaguera, Madrid, 1978.
- MARQUÉS GONZÁLEZ, Josep Vicent: "Màscara", *Leante-EMV*, (València) (25.1.1982).
- Memòria de la Universitat de València, Universitat de València, València (cursos 1945-46, 1950-51, 1956-57, 1972-73).
- Memòria del curs 1972-1973, Secretaria General de la Universitat de València, València, 1973.
- "Miguel Artola afirma que la historia de España sobre grandes agrijos negros", *El País* (Madrid) (22.10.1983).
- MOLÀ, Daniel: *Estructura y dinámica de la población en el País Valencià*, Fernando Torres Editor, València, 1979.
- MORÁN, Gerardo: "Memoria de héroes y tumbos", *La Vanguardia* (Barcelona) (11.12.1980).
- : *El precio de la transición*, Barcelona, 1981.
- "Nacionalismo valenciano i base social", *Leante-EMV* (València) (10.10.1982).
- ORGANIDE, F.: "El día que cambió el destino de México", *El País*, (Madrid) (2.10.1982), p. 9.
- PARÍS, Carlos: "La Universidad española actual. Posibilidades y limitaciones", *Cuadernos para el Diálogo*, Edicusa, Madrid, (1974).
- PASTOR, Jaime: "El año 1968", *Historia 16*, (Madrid), 54 (1974).
- PÉREZ, Antonio: "La reconstrucción fallida: El movimiento estudiantil de 1971 a 1976", *Material*, 2, Especial "Diez años de Movimiento Universitario" (juny-abr., 1977).
- PÉREZ BENLLOCH, Juan José: "Los Medios de Comunicación Social y la transición política en Valencia", *Ses Seminars: La transició política valenciana*, (València, 18 de gener de 1990), Universitat Internacional Menéndez y Pelayo, València, 1990.
- PÉREZ DÍAZ, Víctor: *La primicia de la sociedad civil*, Alfons, Madrid, 1983.
- PÉREZ MORAGÓN, Francesc: "Promesa clandestina al País Valencià (1960-1977)", *L'Español*, 5, València, 1980.
- PÉREZ PACHECO, Francisco: "Medios de Comunicación Social los protagonistas", *Ses Seminars: La transició política valenciana*, (València, 18 de gener de 1990), Universitat Internacional Menéndez y Pelayo, València, 1990.
- PICO, Josep: *Empresario y industrialización: el caso valenciano*, Trócan, Madrid, 1976.
- : *El movimiento obrero ante el franquismo*, Tres i Quatre, València, 1977.
- "Los policías que escoltaban a Riano el día que 'se suicidó' serán procesados por asesinato", *Leante-EMV*, (València) (14.5.1984), p. 14.

- PRADERA, Javier: "Los pasos de la memoria", *El País* (Madrid) (5.7.1985).
- PRESTON, Paul: *Francisco. Conde de España*, Grijalbo, Barcelona, 1984.
- RAMÍREZ, Luis: *Rebeldes primeros 25 años*, Rueda Bélica, París, 1984.
- REGÍ, Juan: *Aproximación a la historia del País Valencià*, L'Estel, València, 1988.
- REG, Ramon: "El movimiento obrero i la recuperación nacional del País Valencià", *Nuestro Momento*, 47-48 (oct. nov., 1978).
- REÑO DURAN, L.: *Orden y mando. Los leyes en la zona nacional*, Bruguera, Barcelona, 1971.
- ROCA, José M. (ed.): "El proyecto radical. Auge y declive de la izquierda revolucionaria en España (1964-1982)", *Los Libros de la Catarata*, Madrid, 1983.
- ROMEU, Ferrnand: *Mis años de la utopía. Perfil histórico de la Agrupación Guerrillera de Levante*, *Alfonso el Magnánimo*, València, 1987.
- RUIZ, Julio: "José Ángel Encarna. Periodista y director de TRUNFO", *Leante-EMV*, (València) (23.4.1982).
- RUIZ CABRNER, Miguel A.: "Juventud Universitaria y fascismo. GUP, NSDGB i SEU. Un análisis comparativo", *Historia de España*, vol. XII, 3, Gredos, Madrid, 1985.
- SALA, Antonio i DURAN, Eduardo: *Crítica de la izquierda autoritaria en Cataluña. 1967-1974*, Rueda Bélica, París, 1975.
- SANTOS LUCAS, José Luis: *Nacimiento de una Universidad. Algunos recuerdos*, Universitat Politécnica de València, València, 1983.
- SANZ DÍAZ, Benito: *Los socialistas en el País Valencià, 1939-1978*, *Alfonso el Magnánimo* IVEL, València, 1988.
- SANZ DÍAZ, Benito: *Sociología y Política del socialismo valenciano. 1939-1983*, *Alfonso el Magnánimo* IVEL, València, 1986.
- SANZ DÍAZ, Benito i MADAL, Miquel: *Tratado i modernidad del socialismo. 1929-1983*, Tres i Quatre, en premsa.
- SANZ DÍAZ, Jesús: *El movimiento obrero en el País Valencià (1939-1976)*, Fernando Torres Editor, València, 1976.
- SAZ, Ismael: "República, guerra y franquismo", *Historia del País Valencià*, vol. V, Edicions 62, Barcelona, 1980.
- SEMPERÓN, Jorge: "Memoria del ex deportado 44309", *El País* (Madrid) (10.4.1982).
- SOLBES, Rosa M.: "Añ nos torturaron" *Valencia Semanal*, (València) (21.5.1978), p. 30-35.
- SOLER, Eduardo: "Las sanciones universitarias fueron anuladas a todos los efectos", *Las Provincias*, (València) (7.1.1979).
- SORBERES, Josep: *Desarrollo capitalista y proceso de urbanización en el País Valencià (1960-1975)*, *Alfonso el Magnánimo*, València, 1985.
- TAMAMES, Ramon: *La República. La era de Franco*, Alfons, Madrid, 1973.
- TOMÁS Y VALLENTE, Francisco: "Una revista emblemática. TRUNFO", *El País*, (Madrid) (17.5.1982).
- TORTOSA, Paco: "El primer 1 de Mayo", *El Temps*, (València) (4.5.1987).
- TRIAS, Carlos: *¿Qué son las organizaciones Marxistas-Leninistas?*, La Gaya Ciencia, Barcelona, 1978.
- TRUNFO en su época, (ed. per Alicia Abad i Paul Aube), Ecole des Hautes Etudes Hispaniques-Casa de Velázquez/Ediciones Phylax, Madrid, 1983.
- UBERNA, Antonio: *¿Qué es el Trotskismo?*, La Gaya Ciencia, Barcelona, 1978.
- VARGAS LLOSA, Mario: "La muerte del Che", *El País*, (Madrid) (10.10.1982).
- VÁZQUEZ MONTALBÁN, Manuel: *Dictamen del franquismo*, DOPESA, Barcelona, 1977.
- VICENT, Manuel: "Lo que 'el veuf' se llevó", *El País* (Madrid) (28.4.1982).
- ZAMBA, Fernando: *La Valencia de los 50*, Ajuntament de València, València, 1984.

Dedicatòria

Dedique aquesta obra a Amparo Momparler Pechuan i en especial als meus fills, David i Patricia, amb el desig que ells sols coneguen una dictadura als llibres d'història.

Agraesc a tots els demòcrates i protagonistes de la lluita contra la dictadura franquista les experiències i els testimonis que m'han donat i que m'han permès recuperar part de la memòria històrica del nostre passat recent.

Benito Sanz Díaz

Agraïments:

Maria Jesús Pérez Paz, Silvia Clavel, Arxiu Levante-EMV, Arxiu Las Provincias, Arxiu Cartelera Turia, Pep Montaner, Rafael Fernández, José Sanz Díaz, Ricardo Muñoz Suay, J. L. Santos, Julio Marín Pardo, V. Llach, F. Codonyer, J. Galan, Pedro Zamora, J. Rodrigo, E. de Manuel, Josep Ma. Felip, R. Pla, J. A. Noguera, Damià Molà, Vicent Cufat, M. Ros, José Luis Beunza, J. Millas, Judith Hernández, Vicent Álvarez.

Edició:

Servei d'Informació a l'Estudiant-DISE. Vice-rectorat d'Estudiants. Universitat de València. Av. de Blasco Ibáñez, 13 46010 València

Direcció tècnica:

Ma. Ferranda Martí Campoy

Direcció i text:

Benito Sanz Díaz

Col·laboradors:

Josep M. Balaguer, Marc Borràs, Víctor Fuentes Prósper, Vicent Gabarda, Manuel García, Maria Jesús García Mateu, Vicente Garrido Mayol, Enrique Herreras, José Honorubia, Empar Marco, Joaquín Martín Cubas, Miquel Nadal, NeLo Pellicer, Francesc Pérez Moragón, Ester Pinter, Ramir Reig, Sergio L. Rodríguez, Ramon L. Rodríguez Bello, Vicent L. Salavert, Eva Terol.

Col·laboradors gràfics:

Miguel Lorenzo, Paco López, J. V. Rodríguez

Assessorament lingüístic:

Tomàs Belsaire, Pasqual Alapont, Màrius Sancho i Servei de Normalització Lingüística de la Universitat de València

Disseny editorial:

Tomàs Gorrià Ortega

Fotomecànica impressió:

Gràfiques Papallona

ISBN: 84-370-2336-X

Depòsit legal:

L'oposició universitària al franquisme València 1939-1975 és una obra en fascicles distribuïts per la revista DISE des d'abril de 1995 a abril 1996.

INDEX

EL FRANQUISME OCUPA LA UNIVERSITAT

RECERCA	
Manuel Botle ocupa la Universitat de València	4
Repressió i depuracions: el terror com a arma política	5
Es catòlics i el professorat franquista	7
"La Universitat es conscient de que revive gracias a Franco y a su ejército"	9
Esbornes patètiques	11
La Falange i l'Església Catòlica controlen ideològicament la universitat	14
Intolerància, arbitrarietat i censura	15
ELS PROTAGONISTES	
Entrevista a Ricardo Muñoz Suay	16
Entrevista a Juan Fernando Badía	18
ELS ESPECIALISTES	
En record de Joan Peset Arelaunde	20
Dues obres imprescindibles	21
Depuracions universitàries	22

EL SEU I ELS PRIMERS INTENTS D'OPOSICIÓ: EL PCE I L'ASU

RECERCA	
El sindicat únic l'antagista	23
El SEU a la Universitat de València	25
L'oposició al franquisme: PCE i ASU	28
El PCE s'organitza a la Universitat de València	30
L'Agrupament Socialista Universitari (ASU) a València	32
ELS PROTAGONISTES	
Entrevista a José Luis Santos Lucas	36
Entrevista a Julio Marín Pardo	38
ELS ESPECIALISTES	
Juan Fuster i la Universitat	40
La universitat en temps de quarantena	42
Repressió i resistència cultural sota el franquisme	42

CONTRA EL SEU: ANYS DE RESISTÈNCIA

RECERCA	
L'oposició universitària s'organitza. La caiguda del PCE	44
El Partit Socialista Valencià (PSV)	48
Les Assemblies Lliures, antecedents del SDEUV	54
EUA i Remany promouen vagues per als drets dels estudiants	57
ELS PROTAGONISTES	
Entrevista a José Galán Pellicer	58
Entrevista a R. Pérez Casado, C. Oscar i E. Climent	60
Entrevista a José Rodrigo Huerta	61

ELS ESPECIALISTES	
El teatre universitari i l'oposició al franquisme	62

EL SINDICAT DEMOCRÀTIC D'ESTUDIANTS

RECERCA	
La construcció del Sindicat Democràtic	64
El Congrés Democràtic d'Estudiants d'Espanya	68
La fi del sindicalisme estudiantil franquista	72
La Universitat de València: un conflicte permanent	74
La fi del Sindicat Democràtic	76
ELS PROTAGONISTES	
Entrevista a Olga Quilones	78
Entrevista a Pepe Beunza	80
ELS ESPECIALISTES	
Prensa diària i a la Universitat de València: 1968-1976	82

ELS ESPECIALISTES	
El moviment universitari i la transició	175

FE D'ERRATES

Pàgina 16: En la primera columna de l'entrevista a Ricardo Muñoz Suay es desenvolupa la sigla FUE com Federació Universitària Espanyola quan en realitat correspon a la Federació Universitària Escolar.

Pàgina 35: En el quadre Universitat de València les xifres dels alumnes estan expressats en X.

Pàgina 60: La data de 1962, que apareix a sota de les fotografies d'Eusebio Climent, Ciprià Oscar i Ricard Pérez Casado, no és correcta.

Pàgina 90: En el peu de foto el cognom de la persona que figura amb el número 5 és Fernández.

Pàgina 93: En la segona columna cal eliminar els noms de Marc Baldo i Ismael Saz.

Pàgina 98: Els números que identifiquen, en la fotografia, a Antonio Lis Darder i Eugenio de Manuel estan canviats. Per tant, Lis és el 21 de Manuel, 71.

Pàgina 112: En la fotografia a Alejandro Sáez li correspon el número 4. I a Anselmo Pérez Machado, el 5. Pàgina 147: Contràriament al que figura en un dels peus de foto Vicent Cufat Edo no apareix en la imatge.

Pàgina 158: Al peu de foto s'identifica a Ernest Llach com autor de *L'estructura econòmica del País Valencià* quan en realitat ell fou el director tècnic de Fobra.

LA RADICALITZACIÓ DEL MOVIMENT UNIVERSITARI. 1968-1975

RECERCA	
El context polític estudiantil en 1968	84
El Sindicat Democràtic: després i els estudiants es radicalitzen	85
La fragmentació del moviment universitari	89
El Partit Comunista d'Espanya 9	90
Maoistes i pro-línies	96
Luemburguistes: la democràcia obrera	98
Trotskistes: "La Gauche Divine" a la Universitat	99
Àcates i anarcosindicalistes	102
Els nacionalistes	102
ELS PROTAGONISTES	
Entrevista a Vicent Franch	104
ELS ESPECIALISTES	
La il·lusió d'un projecte radical	106

LA REPRESSIÓ DEL MOVIMENT UNIVERSITARI (1968 - 1970)

RECERCA	
Universitat i estat d'escopió (1969)	108
La "caiguda" del PCE (1971)	110
Esforçaments de Medicina: la vaga d'insalms (1972)	115
El rector expedienta 312 activistes universitaris (1973)	116
Detencions, multes i processos polítics	120
Assemblees i manifestacions	121
La relació completa dels expedients	122
ELS PROTAGONISTES	
Entrevista a Amparo Guardiola	127
Entrevista a Rafael Pla López	128
Entrevista a Rafael Fernández Guerrero	130
Entrevista a Josep Ma. Felip	132
ELS ESPECIALISTES	
La repressió i les seues formes	133
Noms una aproximació	134

LA UNIVERSITAT CONTRA LA DICTADURA

RECERCA	
Activisme polític i repressió	136
La Universitat contra la Llei General d'Educació	144
ELS PROTAGONISTES	
Entrevista a Josep Lluís Blasco Estelès	150
Manuel Bosceta Port	152
Manuel Sánchez Ayuso	153
ELS ESPECIALISTES	
Ocasó i desenvolupament de la Facultat d'Econòmiques	154

L'ENTORN CULTURAL I POLÍTIC DE L'OPOSICIÓ UNIVERSITÀRIA

RECERCA	
L'entorn cultural	156
L'entorn polític: moviments professionals i ciutadans	164
ELS PROTAGONISTES	
Entrevista a Alberto Garcia Esteve	168
Entrevista a José Antonio Noguera Puchol	170
ELS ESPECIALISTES	
Les avantguardes artístiques i el moviment universitari	173
Obrers i estudiants, units en la lluita	174

LA FI DEL MOVIMENT UNIVERSITARI

RECERCA	
El moviment universitari i la transició	175
ÀLBUM DE FOTOS	180
BIBLIOGRAFIA I FONTS	184

9 788437 091228

Direcció i text:
Benito Sanz Díaz

Direcció tècnica:
Ma. Ferranda Martí Campoy

Col·laboradors:
**Josep M. Balager, Marc Borrás, Víctor Fuentes
Prosper, Vicent Gabarda, Manuel García,
María Jesús García Mateu, Vicente Garrido
Mayol, Enrique Herrerías, José Honrubia,
Empar Marco, Joaquín Martín Cubas, Miquel
Nadal, Nélio Pellicer, Francesc Pérez
Moragón, Ester Pinter, Ramir Reig, Sergio
Rodríguez, Ramón I. Rodríguez, Bello, Vicent
L. Salaver, Eva Terol**

Presentació:
Antonio Ariño Villarroya

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

() **Facultat de Dret**

Departament de Dret Constitucional,
Ciència Política i de l'Administració

**Memorial
Democràtic
23 de Abril**
ASSOCIACIÓ PER A LA MEMÒRIA
HISTÒRICA UNIVERSITÀRIA